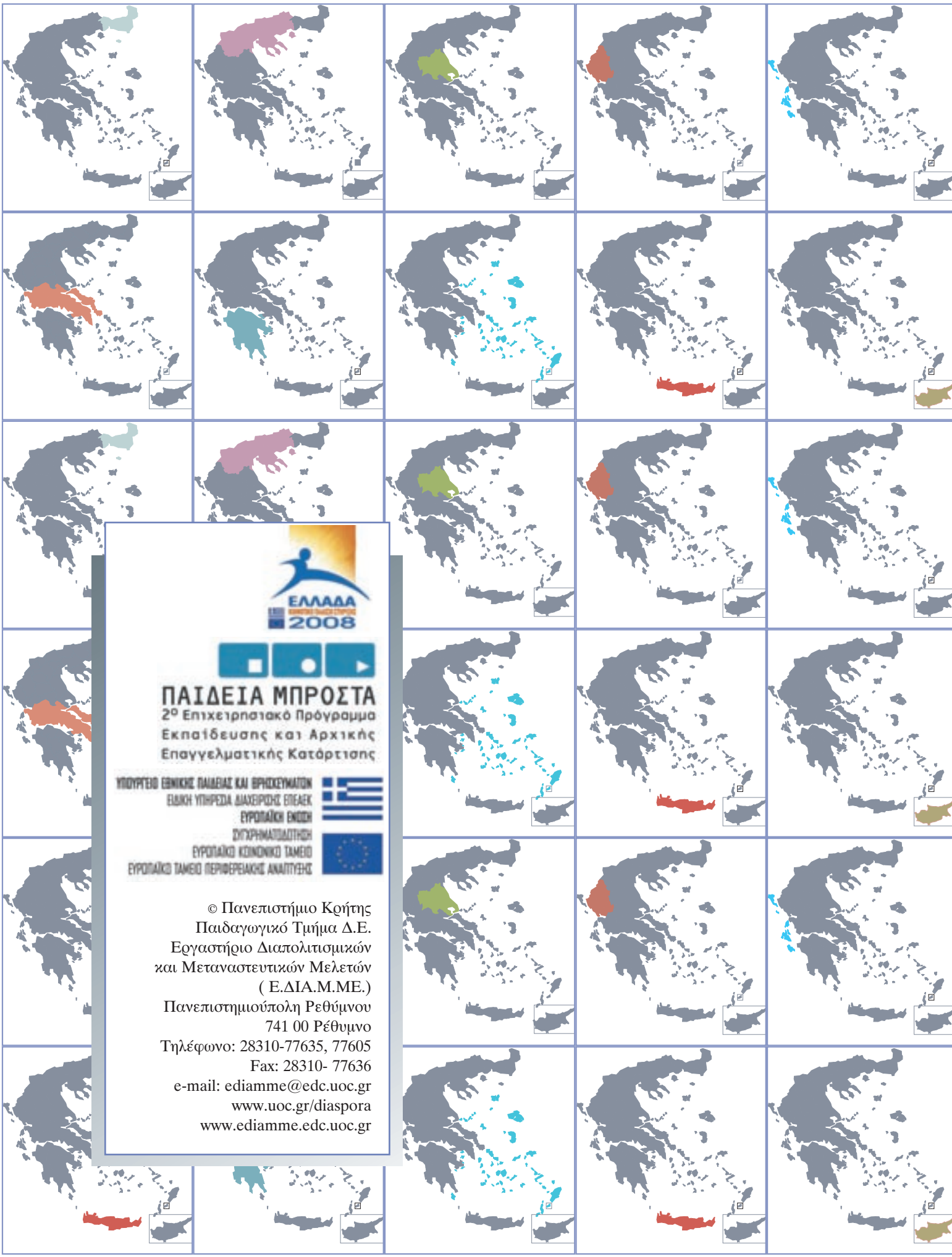

ΕΛΛΑΔΑ 2008

ΠΑΙΔΕΙΑ ΜΠΡΟΣΤΑ

2ο Επιχειρησιακό Πρόγραμμα
Εκπαίδευσης και Αρχικής
Επαγγελματικής Κατάρτισης

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΕΘΝΙΚΗΣ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΕΠΕΑΕΚ
ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΕΝΩΣΗ
ΣΥΓΧΡΗΜΑΤΟΔΟΤΗΣΗ
ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ
ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΤΑΜΕΙΟ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ

© Πανεπιστήμιο Κρήτης
Παιδαγωγικό Τμήμα Δ.Ε.
Εργαστήριο Διαπολιτισμικών
και Μεταναστευτικών Μελετών
(Ε.ΔΙΑ.Μ.ΜΕ.)
Πανεπιστημιούπολη Ρεθύμνου
741 00 Ρέθυμνο
Τηλέφωνο: 28310-77635, 77605
Fax: 28310- 77636
e-mail: ediamme@edc.uoc.gr
www.uoc.gr/diaspora
www.ediamme.edc.uoc.gr

Εμείς και οι Άλλοι
ΕΠΙΠΕΔΟ 4ο

Ιστοριοδρομίες 2

ΠΕΙΡΑΜΑΤΙΚΗ ΕΚΔΟΣΗ

(Για παιδιά Γυμνασίου)
Ε.ΔΙΑ.Μ.ΜΕ. - ΡΕΘΥΜΝΟ 2004

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΕΘΝΙΚΗΣ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΚΡΗΤΗΣ
ΣΧΟΛΗ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ ΑΓΩΓΗΣ
ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΤΜΗΜΑ Δ.Ε.
ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ ΔΙΑΠΟΛΙΤΙΣΜΙΚΩΝ
ΚΑΙ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΤΙΚΩΝ ΜΕΛΕΤΩΝ (Ε.ΔΙΑ.Μ.ΜΕ.)

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΠΑΙΔΕΙΑ ΟΜΟΓΕΝΩΝ

Το Πρόγραμμα «Παιδεία Ομογενών» συγχρηματοδοτείται
από το Ευρωπαϊκό Ταμείο της Ευρωπαϊκής Ένωσης και το Υπουργείο Εθνικής Παιδείας
και Θρησκευμάτων στα πλαίσια του Μέτρου 1.1. του ΕΠΕΑΕΚ και η υλοποίησή του
ανατέθηκε στο «Εργαστήριο Διαπολιτισμικών και Μεταναστευτικών Μελετών»
του Πανεπιστημίου Κρήτης.
Για την παραγωγή του διδακτικού υλικού που περιέχεται στο παρόν τεύχος
εργάστηκαν τα παρακάτω πρόσωπα:

ΣΥΓΓΡΑΦΗ
Αντώνης Χουρδάκης
Βασίλης Μπόκολας, Βαγγέλης Κρίκας,
Μανόλης Δαφέρμος, Παπαδάκης Νίκος,
Μακρυδάκης Σπύρος

ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΙΚΗ ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ- ΕΙΚΟΝΟΓΡΑΦΗΣΗ - ΧΑΡΤΕΣ
Υακίνθη Παρίση
ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΗ ΣΕΛΙΔΟΠΟΙΗΣΗ
Υακίνθη Παρίση

ΕΠΕΞΕΡΓΑΣΙΑ ΚΕΙΜΕΝΩΝ ΚΑΙ ΕΙΚΟΝΩΝ
Χρυσούλα Κελαϊδή

ΓΛΩΣΣΙΚΗ ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ
Ασπασία Χατζηδάκη

ΣΥΝΤΟΝΙΣΜΟΣ - ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ
Αντώνης Χουρδάκης

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΟΣ ΥΠΕΥΘΥΝΟΣ
Μιχάλης Δαμανάκης

Παιδιά,

Με το βιβλίο «Ιστοριοδρομίες 2» θα έχετε την ευκαιρία να συνεχίσετε το συναρπαστικό ταξίδι στην ιστορία, τον πολιτισμό και τους όμορφους τόπους της Ελλάδας και της Κύπρου· αυτή τη φορά στα νεότερα χρόνια. Παρέα σας θα είναι και πάλι ο Αλέξανδρος, η Σοφία και ο Στηβ, τα ελληνόπουλα της διασποράς, που στις «Ιστοριοδρομίες 1» ταξίδεψαν και γνώρισαν μαζί σας την Ελλάδα και την Κύπρο της αρχαιότητας και της βυζαντινής περιόδου.

Στην καινούργια αυτή περιπέτεια θα επιχειρήσετε μαζί με τους φίλους μας να γίνεται πραγματικοί ιστορικοί και ερευνητές. Στο δρόμο σας θα χρειαστεί να σταματήσετε σε μικρούς ή και μεγάλους σταθμούς έρευνας. Σ' αυτούς τους σταθμούς θα αναζητήσετε πηγές, θα μελετήσετε μαρτυρίες, θα διαβάσετε χάρτες και θα διαμορφώσετε ως «νέοι» ιστορικοί μια εικόνα για τη ζωή και τα έργα των ανθρώπων. Ως ερευνητές θα κάνετε νέες ανακαλύψεις και το σπουδαιότερο… θα μάθετε να φέρνετε στο φως «κρυμμένες αλήθειες»…
Μαζί με τους φίλους μας από τη διασπορά και με οδηγό το βιβλίο θα γράψετε τη δική σας ιστορία… τη δική σας «νέα ιστορία»!

Και στις «Ιστοριοδρομίες 2» το ταξίδι σας θα έχει την ίδια πορεία με το προηγούμενο.
Θα ξεκινήσετε από τη Θράκη και έπειτα -με τη σειρά- θα επισκεφθείτε τη Μακεδονία, τη Θεσσαλία, την Ήπειρο, τα Ιόνια νησιά, τη Στερεά Ελλάδα, την Πελοπόννησο, τα νησιά του Αιγαίου και την Κρήτη. Τέλος, θα κλείσετε το ταξίδι σας με το νησί της Κύπρου…

Ο Αλέξανδρος, η Σοφία και ο Στηβ σας περιμένουν…

Ξεκινάμε λοιπόν!!!

ΔΕΛΤΙΟΝ ΤΑΥΤΟΤΗΤΟΣ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΘΡΑΚΗ
σελ. 9-21

ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ
σελ. 22-33

ΘΕΣΣΑΛΙΑ
σελ. 34-48

ΗΠΕΙΡΟΣ
σελ. 49-60

ΙΟΝΙΑ ΝΗΣΙΑ
σελ. 61-69

ΣΤΕΡΕΑ ΕΛΛΑΔΑ
σελ. 70-99

ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΣ
σελ. 100-118

ΝΗΣΙΑ ΑΙΓΑΙΟΥ
σελ. 119-134

ΚΡΗΤΗ
σελ. 135-146

ΚΥΠΡΟΣ
σελ. 147-155

ΠΛΑΝΟ ΤΑΞΙΔΙΟΥ:
Προορισμοί και ενδιάμεσοι ιστορικοί σταθμοί
σελ. 156-159

ΘΗΣΑΥΡΟΣ ΛΕΞΕΩΝ
σελ. 160-161

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ
σελ 162-167

ΒΟΥΛΓΑΡΙΑ
Ορεστειάδα
Διδυμότειχο
Ορ.Ροδόπης
Ν.ΞΑΝΘΗΣ
Ν. ΕΒΡΟΥ
Κομοτηνή
Ξάνθη
Σουφλί
ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΤΟΥΡΚΙΑ
Ν.ΡΟΔΟΠΗΣ
Λ.Βιστωνίδα
Σάπες
Άβδηρα
Πόρτο Λάγος
π.Νέστος
Μαρώνεια
Αλεξανδρούπολη
π. Έβρος
ΘΡΑΚΙΚΟ ΠΕΛΑΓΟΣ
Ν.Σαμοθράκη
Σαμοθράκη

ΘΡΑΚΗ

Η ΙΔΡΥΣΗ ΤΗΣ ΦΙΛΙΚΗΣ ΕΤΑΙΡΙΑΣ ΚΑΙ Η ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΗ ΣΤΗ ΜΟΛΔΟΒΛΑΧΙΑ

Τον Σεπτέμβριο του 1814, στην Οδησσό της Ρωσίας, οι έμποροι Νικόλαος Σκουφάς, Αθανάσιος Τσακάλωφ και Εμμανουήλ Ξάνθος ίδρυσαν τη Φιλική Εταιρία, μια μυστική οργάνωση που είχε ως στόχο την προώθηση της επανάστασης για την απελευθέρωση των Ελλήνων από τους Τούρκους. Την αρχηγία αυτής της οργάνωσης ανέλαβε ο αξιωματικός του ρώσικου στρατού Αλέξανδρος Υψηλάντης. Ο Αντώνιος Κομιζόπουλος από τη Θράκη ήταν ένα από τα πρώτα μέλη της Φιλικής Εταιρείας.

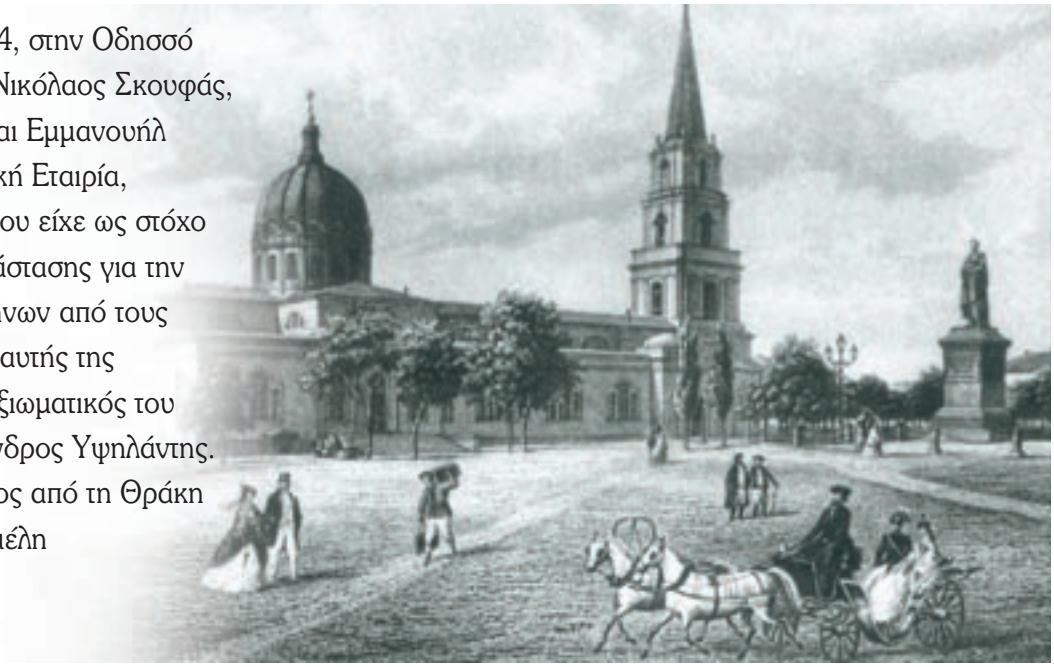

Οδησσός.

«Ἐνώπιον του αληθινού Θεού, του δικαίου και παντοχού παρόντος, ορκίζομαι αυτοβελήτως, ότι θέλω μείνει πιστός εις την Ἑταιρείαν κατά πάντα και διά πάντα, δεν θέλω φανερώσει το παραμικρόν από τα σημεία ή τους λόγους της μήτε θέλω δώσει να καταλάβη τίνας ποτέ, ότι εγώ ηξεύρω τι περὶ τούτων, μήτε συγγενής μου, μήτε πνευματικός μου, μήτε φίλος μου...Ορκίζομαι εις το ιερόν όνομά σου, ω ιερά και αθλία πατρὶς. Ορκίζομαι εις τας πολυχρονίους βασάνους σου, ορκίζομαι εις τα πικρά δάκρυα των αιχμαλώτων και καταδίκων κατοίκων του, τα οποία τόσους αιώνες υποφέρουν τα ταλαίπωρα τέκνα σου, ότι αφιερούμαι όλος εις εσέ, ότι εις το εξής σου θέλεις είσαι η αιτία και σκοπός των διαλογισμών μου, το όνομά σου οδηγός των πράξεών μου και η εδική σου ευτυχία η ανταμοιβή των κόπων μου...

Και αν ίσως αλησμονώ μιαν στιγμήν τας δυστυχίας σου και δεν εκπληρώ το χρέος μου, ο θάνατος ας είναι η άφευκτος τιμωρία και ανταμοιβή του αμαρτήματος μου, δια να μην μολύνω την αγιότητα της ιεράς Ἑταιρίας σου με την συμμετοχή μου».

(απόσπασμα από τον όρκο των Φιλικών, Α. Δασκαλάκη, Κείμενα –Πηγαί της Ελληνικής Επαναστάσεως, τ. Α΄ 1966).

Ο Αλέξανδρος Υψηλάντης.

Το 1821, ο Αλέξανδρος Υψηλάντης, πρόεδρος της Φιλικής Εταιρίας, ξεκίνησε την επανάσταση στη Μολδοβλαχία, με σκοπό να διασπάσει τις δυνάμεις των Τούρκων και να ξεσηκωθούν και άλλοι βαλκανικοί λαοί. Με μια μικρή δύναμη μπήκε στο Ιάσιο, πρωτεύουσα της Μολδαβίας, και διακήρυξε την ανεξαρτησία των Ελλήνων. Στην πορεία προς το Βουκουρέστι συγκρότησε μαζί με Έλληνες σπουδαστές ευρωπαϊκών πανεπιστημίων τον «Ιερό Λόχο». Το κίνημα, παρά τις πρώτες επιτυχίες του, καταπνίγηκε από τον τουρκικό στρατό (μάχη στο Δραγατσάνι, 2 Ιουνίου 1821).

Σύμβολο της Φιλικής Εταιρίας με τα αρχικά των λέξεων «Ή ελευθερία ή θάνατος».

«Ο όρκος των Φιλικών».

Η ΘΡΑΚΗ ΤΟΝ 19Ο ΑΙΩΝΑ

Τον 19ο αιώνα η κατάσταση στη Θράκη έγινε αρκετά δύσκολη. Αιτία ήταν η βαριά φορολογία και ο βίαιος εξισλαμισμός. Οι Έλληνες της Θράκης συμμετείχαν με τον δικό τους τρόπο στην προετοιμασία και την πραγματοποίηση της επανάστασης του 1821. Στα τέλη του 19ου αιώνα, η Θράκη έγινε πεδίο συγκρούσεων των τριών μεγάλων εθνοτήτων της περιοχής, των Ελλήνων, των Βουλγάρων και των Τούρκων, αλλά και των μεγάλων δυνάμεων (Αγγλία, Ρωσία, κ.ά.) που επιδίωκαν να χρησιμοποιήσουν αυτή τη διαμάχη για τα δικά τους συμφέροντα. Στο συνέδριο του Βερολίνου το 1878 αποφασίστηκε η Θράκη να παραμείνει στην Οθωμανική Αυτοκρατορία, εκτός από το βόρειο τμήμα της που έγινε αυτόνομη περιοχή και ονομάστηκε «Ανατολική Ρωμυλία». Αυτή η περιοχή το 1885 προσαρτήθηκε στη Βουλγαρία.

Στα χρόνια που ακολούθησαν την επανάσταση, οι Έλληνες της Θράκης ανέπτυξαν πλούσια μορφωτική και πολιτισμική δραστηριότητα. Δημιούργησαν φιλολογικούς συλλόγους, αθλητικά και μουσικά σωματεία, φιλανθρωπικά ιδρύματα (νοσοκομεία, ορφανοτροφεία κτλ.), αναγνωστήρια και βιβλιοθήκες. Στην Ξάνθη υπήρχε γυμναστικός σύλλογος, εργατικό σωματείο, φιλόπτωχος αδελφότητα, εμπορική λέσχη και σύνδεσμος της ελληνικής νεολαίας. Στην Κομοτηνή μάλιστα υπήρχε φιλανθρωπική λέσχη γυναικών και στην Αλεξανδρούπολη ο σύλλογος «Ορφεύς».

Στην περιοχή της Ανατολικής Ρωμυλίας τα ελληνικά σχολεία λειτούργησαν ως τους μεγάλους διωγμούς του 1906. Μέχρι τότε υπήρχαν 55 σχολεία, διάφορων βαθμίδων, στα οποία φοιτούσαν 7.500 περίπου μαθητές. Στη φωτογραφία το «Ζαρείφιον» εκπαιδευτήριο στη Φιλιππούπολη. Αθήνα, Συλλογή Κ. Μαμόνη.

Το «Ελληνικό Γυμνάσιο» της Ανδριανούπολης. Η ανέγερσή του έγινε το 1880. Αθήνα, φωτ. αρχείο Εστίας, Νέας Σμύρνης.

Οι Παιδικες Αναμνησεις ενος Ποιητη

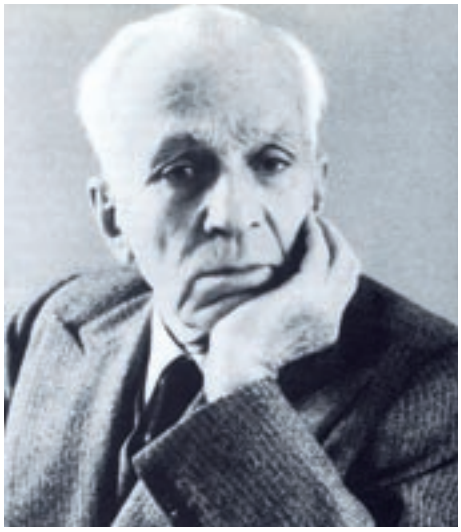

Ο ποιητής Κώστας Βάρναλης.

Στη Βόρεια Θράκη (Ανατολική Ρωμυλία) έζησε τα πρώτα χρόνια της ζωής του ο ποιητής Κ. Βάρναλης (1883-1974). Να μερικές από τις αναμνήσεις του:

«Φανταζόμουνα λοιπόν αυτό το σκολείο σαν ένα τόπο μαρτυρίου όπου βασανίζανε τα μικρά παιδιά. Καλά για τις αταξίες, έτρωγα και στο σπίτι ξύλο. Μα να σε δέρνουνε γιατί μιλείς αυτό δεν το χωρούσε ο νους μου…

Οι δάσκαλοι ήταν άγριοι και δέρνανε αλύπητα. Τα μαθήματα γινόντανε στην καθαρεύουσα, που δεν την καταλάβαινα. Μα απ' όλα πιο πολύ μου κόστιζε η στέρηση της ελευθερίας μου. Έβλεπα από το παράθυρο το δρόμο, τον ήλιο, τον ουρανό, τα δέντρα κι έλεγα γιατί να μην είμαι έξω. Τις Κυριακές και τις γιορτάδες δεν ήμουνα περισσότερο λεύτερος. Γιατί πήγαινα στην εκκλησία να ψέλνω και να κανοναρχώ. Μα ο νους μου έτρεχε στους συμμαθητές μου, που είχανε κινήσει από τα χαράματα με ξόβεργες, δίκτυα, με καφάσια να πιάσουνε καρδερίνες, φλώρια, σπίνους, …

Ζούσαμε μέσα σ' ένα αδιάκοπο πατριωτικό παροξυσμό. Είχαμε χάσει το αίσθημα της πραγματικότητας και βλέπαμε τους Βουλγάρους σαν ξένους, σαν σφετεριστές της πατρικής μας κληρονομιάς. Το ξύλο, η καθαρεύουσα και η Μεγάλη Ιδέα μας είχανε κάνει το μυαλό κουρκούτι. Όπου έβρισκα Τουρκόπουλο, Βουλγαράκι, ή Εβραιάκι του χεριού μου το έπιανα και το έδερνα για να εκδικηθώ τα όσα κακά μας έχουνε κάνει…»

(«Φιλολογικά Απομνημονεύματα»)

Ιωάννη Ζαχαρία,
«Ο μαθητής», 1868, Αθήνα, Εθνική Πινακοθήκη.

- Αναζητήστε στην πόλη σας ή σε άλλες πόλεις της πατρίδας που ζείτε κάποιο σύλλογο Ελλήνων της Θράκης. Με τη βοήθειά τους επιδιώξτε επαφή με σχολεία της Θράκης, ανταλλάξτε εμπειρίες με τους μαθητές και τους εκπαιδευτικούς και συνεργαστείτε μαζί τους σε κάποια κοινή εκπαιδευτική δραστηριότητα.

ΕΝΑ ΠΟΛΥΠΟΛΙΤΙΣΜΙΚΟ ΚΟΙΝΟΒΟΥΛΙΟ

Τον Μάιο του 1920 ο ελληνικός στρατός κατέλαβε τη Δυτική Θράκη και τον Ιούνιο του ίδιου έτους έφτασε μέχρι την Ανδριανούπολη στην Ανατολική Θράκη. Με τη Συνθήκη των Σεβρών (28-7/10-8-1920) το μεγαλύτερο μέρος της Ανατολικής Θράκης παραχωρήθηκε στην Ελλάδα.

Την 1η Νοεμβρίου 1920, στη Θράκη πραγματοποιήθηκαν οι πρώτες εκλογές, στις οποίες συμμετείχαν υποψήφιοι από διάφορες εθνικότητες. Βουλευτές εκλέχθηκαν 30 Χριστιανοί, 20 Μουσουλμάνοι, ένας Εβραίος και ένας Αρμένιος. Χριστιανοί, Μουσουλμάνοι και Εβραίοι έκαναν ένα σημαντικό βήμα για να συμβιώσουν με ειρηνικό τρόπο στην περιοχή της Θράκης.

Η επίσημη είσοδος της IX μεραρχίας στην Ανδριανούπολη.

Ο χαιρετισμός και η έπαρση της ελληνικής σημαίας στο Δημαρχείο της Κομοτηνής, στις 14 Μαΐου 1920.

«Την επαύριον 16 Μαΐου διήλθαμε δια της κωμοπόλεως Μάκρης που είχον στήσει αψίδες οι κάτοικοί της με γιρλάνδες από λουλούδια και μας ανέμενον να μας υποδεχθούν και εκείθεν βαδίσαμεν προς την ωραία και ρυμοτομημένη πόλιν της Αλεξανδρούπολης. Αψίδες, γιρλάνδες και νέα ροδοπέταλα στους ελευθερωτάς. »

(από επιστολή του Κωνσταντίνου Μακρίδη, λοχία του 1ου Συντάγματος Πεζικού της Μεραρχίας Σερρών για την υποδοχή του ελληνικού στρατού στη Θράκη)

«η ζωή, η τιμή και η περιουσία κάθε κατοίκου, εις οιανδήποτε φυλήν και αν ανήκει ούτος και οιανδήποτε θρήσκευμα και αν πρεσβεύει, θα είναι δι' εμάς ιερά.»

(απόσπασμα από προκήρυξη της διοίκησης του ελληνικού στρατού για την πληθυσμό της Θράκης)

ΜΕΤΑ ΤΗ ΜΙΚΡΑΣΙΑΤΙΚΗ ΚΑΤΑΣΤΡΟΦΗ

Οικογενειακό βιβλιάριο του πρόσφυγα Απόστολου Βακαλίδη, της γυναίκας του Ζωής και των παιδιών τους, Σουλτάνας, Μαριάνθης και Αντώνη (1924).

Η μικρασιατική καταστροφή (1922) οδήγησε στην ακύρωση των αποφάσεων της Συνθήκης των Σεβρών με την οποία η Ελλάδα είχε γίνει «χώρα των δύο ηπείρων και των πέντε θαλασσών». Σύμφωνα με τη συνθήκη της Λωζάννης, η Ανατολική Θράκη και τα νησιά Ίμβρος και Τένεδος παραχωρήθηκαν στην Τουρκία. Με ειδική σύμβαση αποφασίστηκε η ανταλλαγή των πληθυσμών Ελλάδας και Τουρκίας. Περίπου 1.300.000 Έλληνες της Μ. Ασίας μετακινήθηκαν ως πρόσφυγες στην Ελλάδα και 600.000 Τούρκοι εγκατέλειψαν τα σπίτια τους και κατέφυγαν στην Τουρκία. Από την ανταλλαγή των πληθυσμών εξαιρέθηκε ο ελληνικός πληθυσμός της Κωνσταντινούπολης, της Ίμβρου και της Τενέδου και οι μουσουλμανικοί πληθυσμοί της Δ. Θράκης.

«Όλοι οι Έλληνες στην Ελλάδα, όλοι οι Τούρκοι στην Τουρκιά!... Θρήνος σηκώθηκε μέσα στο χωριό. Δύσκολα, πολύ δύσκολα ξεκολνάει η ψυχή από τα γνώριμά της νερά κι από τα χώματα...
Μας ξεριζώνουν! Ανάθεμα στους αίτιους! Ανάθεμα στους αίτιους! Σήκωσε ο λαός τα χέρια στον ουρανό, σήκωσε βουή μεγάλη:
Ανάθεμα στους αίτιους! Κυλίστηκαν όλοι χάμω, φιλούσαν μαλακωμένο από τη βροχή το χώμα, το έτριβαν στην κορφή του κεφαλιού τους, στα μάγουλα, στο λαιμό, έσκυβαν, το ξαναφιλούσαν»

(Ν. Καζαντζάκη, Οι αδερφοφάδες, Αθήνα, 1973)

Πρόσφυγες από τη Μάδυτο της Θράκης. Έφτασαν στη Θεσσαλονίκη το 1922-23.

-Συλλέξετε στοιχεία (φωτογραφίες, πηγές, γραπτές μαρτυρίες, προσωπικά ημερολόγια) για τη μικρασιατική καταστροφή. Ποιες συνέπειες είχε η μετακίνηση πληθυσμών από τη Μικρά Ασία στην Ελλάδα;

ΑΝΤΙΣΤΑΣΗ ΣΤΟΝ ΦΑΣΙΣΤΙΚΟ ΑΞΟΝΑ

Κατά τον Β΄ Παγκόσμιο πόλεμο, η Δυτική Θράκη ήταν η πρώτη περιοχή στην Ελλάδα που δέχτηκε την επίθεση των Γερμανών τον Απρίλιο του 1941. Παρά την ηρωική αντίσταση του ελληνικού στρατού, οι δυνάμεις ήταν άνισες και γρήγορα το μέτωπο της άμυνας υποχώρησε. Στις 20 Απριλίου του ίδιου χρόνου ο Γεώργιος Τσολάκογλου, διοικητής του στρατού της Δ. Μακεδονίας, υπέγραψε ανακωχή με τους Γερμανούς.

Η Ανατολική Μακεδονία και η Θράκη παραχωρήθηκαν στη Βουλγαρία, που είχε συμμαχήσει με τη Γερμανία. Την περίοδο της κατοχής οι κάτοικοι της Θράκης συνέχισαν την αντίσταση ενάντια στους κατακτητές με όλες τους τις δυνάμεις.

...«το 90% των Ελλήνων είναι σήμερα ομόθυμα εχθρικά προς τις Δυνάμεις του Άξονα και έτοιμα για ανοικτή εξέγερση... Το ΕΑΜ με τις αγωνιστικές οργανώσεις του είναι το κύριο στήριγμα όλου του αντιστασιακού κινήματος εναντίον των Δυνάμεων του Άξονα. Το μεγαλύτερο μέρος των συμμοριών υποτάσσεται σ' αυτό. Από πολιτική άποψη κρατά την ηγετική θέση και, επειδή είναι πολύ δραστήριο και διαθέτει ενιαία ηγεσία, αντιπροσωπεύει για τις κατοχικές δυνάμεις το μεγαλύτερο κίνδυνο»

(απόσπασμα από Έκθεση των γερμανικών υπηρεσιών για την κατάσταση στην Ελλάδα το 1943)

«Από τις 5.15 π.μ. ώρας της σήμερον ο εν Βουλγαρία γερμανικός στρατός προσέβαλεν απροκλήτως τα ημέτερα στρατεύματα της ελληνικής μεθορίου.
Αι δυνάμεις μας αμύνονται του πατρίου εδάφους».

Πολεμικόν ανακοινωθέν, 6.4.1941

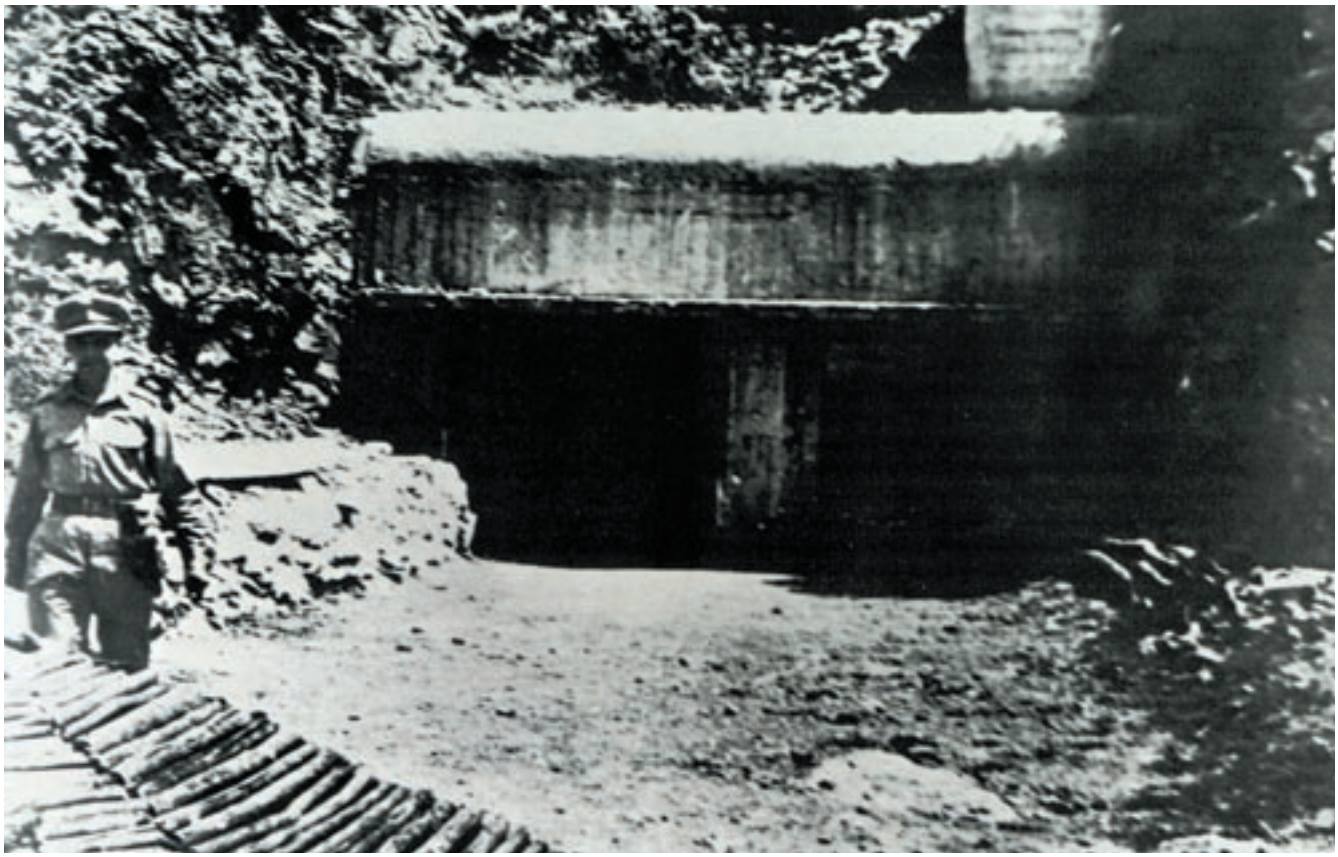

Οι φρουρές των ελληνικών οχυρών απέκρουσαν τις γερμανικές επιθέσεις για τρεις ημέρες και προκάλεσαν σημαντικές απώλειες στους εισβολείς. Στη φωτογραφία η είσοδος οχυρού της «γραμμής Μεταξά».

Αντιαρματική οχύρωση της «γραμμής Μεταξά» («Δόντια του Δράκοντα»). Αθήνα, Πολεμικό Μουσείο.

ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΣ ΑΠΟ ΤΗ ΘΡΑΚΗ

Η Θράκη αποτελείται από τρεις νομούς (Έβρου, Ροδόπης, Ξάνθης) και είναι μια από τις πιο αραιοκατοικημένες περιοχές της Ελλάδας. Σήμερα ο πληθυσμός της είναι περίπου 440 χιλιάδες κάτοικοι. Το μεγαλύτερο μέρος των κατοίκων της Θράκης ασχολείται με τη γεωργία και την κτηνοτροφία, ενώ με γοργούς ρυθμούς αναπτύσσεται η βιοτεχνική παραγωγή. Η βιομηχανική παραγωγή βρίσκεται σε ανοδική πορεία, ενώ υπάρχουν πολλές μικρές μονάδες χαμηλής παραγωγής. Τις τελευταίες δεκαετίες παρουσιάζει ιδιαίτερη ανάπτυξη ο χειμερινός τουρισμός και ο οικοτουρισμός.

Τη δεκαετία του 1960 πολλοί κάτοικοι έφυγαν στο εξωτερικό, για να βρουν εργασία, και άλλοι προτίμησαν να μετακινηθούν στα μεγάλα αστικά κέντρα της χώρας.

Οι μετανάστες από τη Θράκη πήγαιναν συνήθως στη Γερμανία, στο Βέλγιο και σε άλλες χώρες της Ευρώπης αναζητώντας μια καλύτερη ζωή.

Ελληνικό χορευτικό συγκρότημα στο Ντούισμπουργκ της Γερμανίας.

Η μπαλάντα του μετανάστη

Σε ξένη χώρα μια βραδιά εβρέθηκα στα ξαφνικά,
Με μια φτερούγα στην καρδιά και με πασπόρ εργάτη.
Δεν ξέρω πώς να περπατώ και πώς τη γλώσσα να μιλώ,
Κρατιέμαι να μην τρελαθώ, μα τρέμω και κομμάτι.
Ρίχνει και χιόνι δυνατό, μα εγώ δεν έχω παλτό,
Στη χώρα μου τον μήνα αυτό γυρνάνε με σακάκι.
Αλλιώς μου τα' παν στο χωριό
Εγώ δεν ήθελα να'ρθω.
Μου είπαν θα' βρω το χρυσό
Και βρήκα το φαρμάκι.
Το δρόμο παίρνω το μακρύ – η νύκτα είναι φοβερή,
Και η βαλίτσα μου ανοικτή, την κουβαλώ στην πλάτη.

Ανοίγει η πόρτα του μπιστρό, πετάνε έξω ένα ξανθό.
Σκύβω στο φως για να τον δω, και βλέπω τον Σταμάτη.
Με πήρε σπίτι ώρα δυο και μου' βρασε βαρύ γλυκό.
Μα εγώ ξεσπάω σε λυγμό και μου' δωσε ουζάκι.
Την άλλη μέρα στις οκτώ πήγα να δω το αφεντικό,
Μα δεν μου άνοιξε να μπω κι είδα τον επιστάτη.
Και από τις πέντε το πρωί με βάλανε μεσ' στο κελί,
Δευτέρα με Παρασκευή, δίπλα σ' ένα παιδάκι.
Δουλεύω τώρα χρόνια δυο, ξέχασα το μικρό μου γιο.
Και τη φτερούγα μου μαδώ, σε τούτη εδώ την άκρη.

Από τον δίσκο «Μετανάστες» του Γιάννη Μαρκόπουλου, σε στίχους Γ. Σκούτρη.

«Δεν ξέρω σωστά ελληνικά, ούτε γερμανικά» γράφει το πλακάτ διαμαρτυρίας στη Γερμανία.

-Κάντε μια μικρή έρευνα στην πόλη σας και αναζητήστε την πιο παλιά παραδοσιακή επιχείρηση. Μιλήστε με τον ιδιοκτήτη της και γράψτε την ιστορία της.
-Σε μια σύντομη έκθεση περιγράψτε τη ζωή και τα προβλήματα των μεταναστών στη Γερμανία, στηριγμένοι στο τραγούδι του Γ. Μαρκόπουλου.

Ο Πολιτισμος στη Θρακη

Οι πρόσφυγες από τη Μικρά Ασία και τον Πόντο μετά την συνθήκη της Λωζάννης έφεραν μαζί τους στην Ελλάδα ένα ζωντανό πολιτισμό που ήρθε σε επαφή με τον παραδοσιακό πολιτισμό της Δ. Θράκης.

Πολλά από τα λατρευτικά έθιμα και δοξασίες των κατοίκων της Θράκης, που αργότερα μεταφέρθηκαν στη Μακεδονία, αποτελούν μία πανάρχαια βάση του λαϊκού πολιτισμού στην περιοχή. Χαρακτηριστικά είναι τα «Αναστενάρια», που γιορτάζονται κατά τη γιορτή των Αγίων Κωνσταντίνου και Ελένης (πρόκειται για βάδισμα πάνω σε αναμμένα κάρβουνα).

Η Θράκη διακρίνεται και για την πλούσια παραδοσιακή μουσική της. Γκάιντα και τρίχορδη λύρα, βιολί, κανονάκι, κλαρίνο και ούτι συνθέτουν το παραδοσιακό και το μοντέρνο στο χώρο των μουσικών οργάνων και διατηρούν ζωντανό έναν μοναδικό μουσικό πλούτο.

Οι συνηθέστεροι χοροί στη Θράκη είναι ο χασάπικος, ο ζωναράδικος, ο μαντηλάτος, ο αντικρυστός ή καρσιλαμάς και ο συρτός. Αυτοί οι χοροί συνδέονται με διάφορα αρχαία έθιμα, όπως τα «αναστενάρια» και τους «χορούς της παλαίστρας».

Σήμερα περίπου το ένα τρίτο του πληθυσμού της Θράκης είναι μουσουλμάνοι. Οι μισοί από αυτούς είναι τουρκογενείς και οι υπόλοιποι είναι Πομάκοι και Αθίγγανοι.

Οι Πομάκοι είναι ένας ορεινός πληθυσμός που ζει στην περιοχή της Ροδόπης και διατηρεί άσβεστα τα πανάρχαια ήθη και έθιμά του. Πολλοί υποστηρίζουν πως οι Πομάκοι, που λέγονται και Αγριάν, είναι απόγονοι του αρχαίου Θρακικού φύλου των Αγριάνων. Η γλώσσα τους είναι σλαβική και περιέχει πολλές αρχαιοελληνικές λέξεις.

Καταυλισμός Κουτσόβλαχων στην Ξάνθη. Φωτογραφία του Magnard Owen Williams, National Geographic, Δεκέμβριος 1930.

Η ΓΙΟΡΤΗ ΤΗΣ ΜΑΜΗΣ

Η γιορτή της «της μαμής» (μπάμπως) γιορτάζεται στη Θράκη στις 8 Ιανουαρίου. Σ' αυτή τη γιορτή παίρνουν μέρος μόνο παντρεμένες γυναίκες, ενώ οι άντρες μένουν κλεισμένοι στα σπίτια τους. Το τιμώμενο πρόσωπο είναι η μαμή του χωριού (αυτή που βοηθούσε τις άλλες γυναίκες κατά τον τοκετό). Οι γυναίκες του χωριού μεταμφιέζονται, την επισκέπτονται, και της φέρνουν δώρα. Αυτό το έθιμο που συνοδεύεται με τραγούδια μοιάζει με ορισμένες γυναικείες γιορτές της αρχαιότητας, όπως τα «Θεσμοφόρια» και τα «Αλώα». Στα «Αλώα» που γιορτάζονταν στις 26 Ποσειδαιώνος (αρχές Ιανουαρίου) στην Ελευσίνα, έπαιρναν μέρος μόνο γυναίκες.

Ανδρική και γυναικεία φορεσιά των Σαρακατσάνων της Θράκης.

Κοπέλα με θρακιώτικη ενδυμασία, 1922.

Γυναικείες φορεσιές από την περιοχή Μεταξάδες του Έβρου.

- Ποια μουσικά όργανα είναι συνηθισμένα στην περιοχή της Ελλάδας από όπου κατάγονται οι γονείς σου; Ξέρεις κάποιο παραδοσιακό μουσικό όργανο της χώρας όπου ζεις;

Π. ΝΕΣΤΟΣ
Ν. ΔΡΑΜΑΣ
Δράμα
Λ. ΜΕΡΑΝΗΣ
Λ. ΚΕΡΚΙΝΗΣ
Ν. ΣΕΡΡΩΝ
Σέρρες
Ν. ΚΙΛΚΙΣ
Κιλκίς
Π. ΑΞΙΟΣ
Π. ΣΤΡΥΜΩΝΑΣ
Ν. ΚΑΒΑΛΑΣ
Καβάλα
Ορ. Πίνδος
Λ. ΜΕΓΑΛΗ ΠΡΕΣΠΑ
Ν. ΠΕΛΛΑΣ
Έδεσσα
Πέλλα
Ν. ΦΛΩΡΙΝΑΣ
Φλώρινα
Λ. ΒΕΓΟΡΙΤΙΔΑ
Ν. ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ
Λ. ΛΑΓΚΑΔΑ
Λ. ΒΟΛΒΗ
Θεσσαλονίκη
Αμφίπολη
Ν.ΘΑΣΟΣ
Θάσος
ΑΛΒΑΝΙΑ
Καστοριά
Λ. ΚΑΣΤΟΡΙΑΣ
Ν. ΗΜΑΘΙΑΣ
Βέροια
Βεργίνα
Ν. ΚΑΣΤΟΡΙΑΣ
Ν. ΚΟΖΑΝΗΣ
Κοζάνη
Π. ΑΛΙΑΚΜΩΝΑΣ
Κατερίνη
Ν. ΠΙΕΡΙΑΣ
Δίον
Ν. ΧΑΛΚΙΔΙΚΗΣ
Παλήνη
Κάρυες
ΑΓΙΟ ΟΡΟΣ
ΘΕΡΜΑΪΚΟΣ ΚΟΛΠΟΣ
Γρεβενά
Ν. ΓΡΕΒΕΝΩΝ
Σιθωνία
Κασσάνδρα

ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ

ΔΡΟΜΟΙ ΤΟΥ ΕΜΠΟΡΙΟΥ

Έλληνας έμπορος στις αρχές του 19ου αιώνα.

η Καβάλα, οι Σέρρες, η Δράμα, η Καστοριά, το Μοναστήρι και η Φλώρινα, αναπτύσσουν εμπορικούς δεσμούς με τις χώρες της Βόρειας Βαλκανικής και της Κεντρικής Ευρώπης, αλλά και τις ελληνικές κοινότητες που είχαν δημιουργηθεί εκεί.

Από τα μέσα του 18ου μ.Χ. αιώνα, η Θεσσαλονίκη γίνεται το σπουδαιότερο εμπορικό κέντρο της Ν.Α. Ευρώπης. Εκεί μένουν πολλοί Ευρωπαίοι, ενώ ιδρύονται προξενεία ξένων χωρών.

Τον 18ο αιώνα πολλοί κάτοικοι της Μακεδονίας, αλλά και της υπόλοιπης Ελλάδας, άφησαν τον τόπο τους, για να αποφύγουν την καταπίεση και για να βρουν καλύτερη τύχη στη Μολδοβλαχία, την Αυστρία, την Ουγγαρία, την Ιταλία και τη Γερμανία. Οι μετανάστες ήταν κυρίως έμποροι, τεχνίτες και αγρότες. Οι έμποροι οργανώθηκαν σε εταιρείες και μετέφεραν προϊόντα ανάμεσα στις Μακεδονικές πόλεις και τις παροικίες της Ευρώπης.

Την περίοδο αυτή, αρκετές πόλεις της Μακεδονίας όπως, η Νάουσα,

Μέχρι και τα μέσα του 20ου αιώνα, πολλοί Έλληνες μετανάστευαν σε ξένες χώρες για την αναζήτηση καλύτερης τύχης.
Στη φωτογραφία Έλληνες μετανάστες αναχωρούν από το λιμάνι του Πειραιά για την Αυστραλία (1953).

-Φανταστείτε ότι εσείς κάποια στιγμή αποφασίζετε να μεταναστεύσετε σε μια άλλη χώρα. Συζητήστε και αποφασίστε: Α) Σε ποια χώρα θα μετακινηθείτε και για ποιο λόγο, Β) Ποια μεταφορικά μέσα θα χρησιμοποιήσετε, Γ) Ποιο αντικείμενο θα παίρνατε μαζί σας για να θυμάστε την «πατρίδα» σας;

Χάρτης με τις έδρες ελληνικών ανώτερων σχολών από το 1669 ως το 1821.

Την περίοδο της τουρκοκρατίας, πολλοί μετανάστες από τη Μακεδονία βοήθησαν να αναπτυχθούν τα γράμματα όχι μόνο στην ιδιαίτερη πατρίδα τους, αλλά και σε άλλες ελληνικές πόλεις.

Ένα από τα παλαιότερα σχολεία της Μακεδονίας ιδρύθηκε στην Καστοριά από τον Μανολάκη Καστοριανό, ενώ λειτούργησαν και πολλά σχολεία με την οικονομική βοήθεια Ελλήνων του εξωτερικού. Στη Θεσσαλονίκη δίδαξαν ντόπιοι λόγιοι αλλά και δάσκαλοι από την υπόλοιπη Ελλάδα, ενώ σπουδαίο ήταν το έργο της ιερατικής σχολής της Αθωνιάδας Σχολής στο Άγιο Όρος.

Την ίδια εποχή, στην Κεντρική Ευρώπη, η Βιέννη εξελίσσεται σε πνευματική πρωτεύουσα των Ελλήνων του εξωτερικού. Εκεί τυπώθηκαν ελληνικά βιβλία και εκδόθηκαν δύο εφημερίδες και ένα περιοδικό.

«ΓΡΑΜΜΑΤΑ ΣΠΟΥΔΑΜΑΤΑ»

Η «Εφημερίς» των αδελφών Μαρκίδων Πούλιου, που κατάγονταν από τη Σιάτιστα της Κοζάνης, κυκλοφόρησε στη Βιέννη από το 1790 έως το 1797. Την έκλεισαν, όμως, οι Αυστριακοί, όταν τύπωσε την επαναστατική προκήρυξη του Ρήγα Βελεστινλή. Σημαντική προσωπικότητα των Μακεδόνων της Δύσης ήταν και ο Ιωάννης Κωτούνιος από τη Βέροια, ο οποίος ίδρυσε σχολείο με οικοτροφείο για τα Ελληνόπουλα του εξωτερικού.

Στη βυζαντινή περίοδο, αλλά και κατά την Τουρκοκρατία, τα παιδιά, για να μάθουν τα γράμματα έκοβαν κλαδιά αγριοδάφνης ή ροδοδάφνης και τύλιγαν γύρω από αυτά την περγαμηνή ή το χαρτί, πάνω στα οποία έγραφαν. Στριφογυρίζοντας το κλαδί, ξετύλιγαν την περγαμηνή και διάβαζαν την αλφαβήτα. Από κει πήρε το όνομά του το πρώτο αυτό βιβλίο των μαθητών, η «Φυλλάδα».

ΕΦΗΜΕΡΙΣ,
ΑΚΡΙΒΕΣ ΑΠΑΝΘΙΣΜΑ

Η «Εφημερίς» που κυκλοφόρησε στη Βιέννη το 1790.

- Ταξίδεψε με τη φαντασία σου στα σχολεία όπου τα παιδιά διάβαζαν από τη φυλλάδα. Μπορείς να φτιάξεις και συ μια φυλλάδα; Θα χρειαστείς ένα κλαδί και ένα χαρτί που να τυλίγεται εύκολα.

- Γράψτε μια μικρή έκθεση (2-3 παραγράφους) με θέμα: «Από τη φυλλάδα στον ηλεκτρονικό υπολογιστή».

«Σ' ΑΥΤΟ ΤΟ ΣΠΙΤΙ ΤΟ ΨΗΛΟ ΠΕΤΡΑ ΝΑ ΜΗ ΡΑΓΙΣΕΙ...»

Τον 18ο αιώνα στη Μακεδονία, αλλά και στην υπόλοιπη Ελλάδα, χτίζονται μεγαλόπρεπα αρχοντικά, δείγματα σπουδαίας αρχιτεκτονικής. Την ίδια περίοδο αναπτύσσεται ο λαϊκός πολιτισμός και οι τέχνες, όπως η υφαντική, η ξυλογλυπτική, η μεταλλοτεχνία και η κεραμική. Η πνευματική και καλλιτεχνική άνθιση συνεχίζεται στη Μακεδονία μέχρι και τις μέρες μας.

Στην παραπάνου γειτονιά και στην απάνω ρούγα
Κόρη ξανθή ήταν κι έφαινε, έφαινε κι ετραγούδα.
Κι απ' τον ήχο του τραγουδιού κι απ' τον ήχο της κόρης
Ο ήλιος σκανταλίστηκε κι αργεί να βασιλέψει...

Παραδοσιακό τραγούδι εποχής

Ξυλόγλυπτη επένδυση «οντά» από αρχοντικό της Κοζάνης, έργο ξυλογλυπτών της Μακεδονίας.

Στολισμός νύφης στην περίοδο της Τουρκοκρατίας.

-Χωριστείτε σε ομάδες λογοτεχνίας, ζωγραφικής και αρχιτεκτονικής. Η κάθε ομάδα αναζητά από περιοδικά, εφημερίδες, εγκυκλοπαίδειες, το αντίστοιχο υλικό της (φωτογραφίες, διάφορες πληροφορίες, κλπ.) για τη Μακεδονία και ανακοινώνει τα αποτελέσματα της έρευνάς της στην τάξη.

«ΕΠΑΝΑΣΤΑΤΕΣ ΜΕ ΑΙΤΙΑ» ΚΑΙ...

Ο Εμμανουήλ Παπάς οργάνωσε την επανάσταση στη Χαλκιδική και εμψύχωσε τους Μακεδόνες επαναστάτες.

Η Ελληνική Επανάσταση του 1821 υπήρξε σημαντικός σταθμός στην ιστορία της Μακεδονίας.

Ο Εμμανουήλ Παπάς από τις Σέρρες ήταν ο αρχηγός της επανάστασης που ξέσπασε στη Χαλκιδική τον Μάιο του 1821 αλλά είχε άδοξο τέλος. Ανάλογη τύχη είχαν και οι επαναστάσεις στη Δυτική Μακεδονία, στις αρχές του 1822. Πολλοί από τους κατοίκους κατέφυγαν τότε στις Βόρειες Σποράδες και τη Νότια Ελλάδα. Όμως, οι οπλαρχηγοί της Μακεδονίας, όπως ο Διαμαντής Νικολάου και ο Τσάμης Καρατάσος, συνέχισαν τον αγώνα τους. Ακόμη και μετά την επανάσταση, οι Μακεδόνες συνέχισαν να αγωνίζονται για την ένωσή τους με το νέο ελληνικό κράτος.

Ο Τσάμης Καρατάσος.

... Ο ΜΑΚΕΔΟΝΙΚΟΣ ΑΓΩΝΑΣ

Ο αγώνας των Μακεδόνων για την ένωσή τους με την Ελλάδα συνεχίστηκε μέχρι τις αρχές του 20ου αιώνα. Οι μεγάλες Δυνάμεις (Αγγλία, Γαλλία, Ρωσία, Γερμανία, Αυστρία, μετά την Κρητική επανάσταση και την ήττα του ελληνικού στρατού το 1897, επηρέασαν την εξέλιξη του Μακεδονικού Αγώνα. Στα τέλη του 1903, ιδρύθηκε στην Αθήνα το Μακεδονικό Κομιτάτο, για να προστατεύσει τον Ελληνισμό της Βόρειας Ελλάδας. Συγχρόνως, η εταιρεία «Ελληνισμός» έκανε γνωστά στην ευρωπαϊκή κοινή γνώμη τα δίκαια των Ελλήνων. Οι Μακεδόνες, μαζί με εθελοντές από την Κρήτη ανέλαβαν τον αγώνα για την απελευθέρωση της Μακεδονίας, κατά τη διάρκεια του οποίου σημαντική στάθηκε η προσφορά των γυναικών.

Ο Παύλος Μελάς.

Η συμμετοχή εθελοντών από την ελεύθερη Ελλάδα και κυρίως από την Κρήτη στον Μακεδονικό Αγώνα υπήρξε μεγάλη. Εδώ εικονίζονται οι Κρητικοί οπλαρχηγοί Καραβίτης, Βολάνης, Μακρής (Αθήνα, συλλογή Ιωάννη Μαζαράκη).

Τον Αύγουστο του 1904 ο Παύλος Μελάς, ως αξιωματικός του ελληνικού στρατού, ανέλαβε την αρχηγία του Μακεδονικού Αγώνα. Με τη δράση και τον θάνατό του (13 Οκτωβρίου 1905) πέτυχε να γίνει ο αγώνας της Μακεδονίας υπόθεση όλων των Ελλήνων.

Το ένοπλο σώμα του Τσόντου ή Βάρδα (αρχηγός του αγώνα στη Δυτική Μακεδονία από το Νοέμβριο του 1904) κατά τη διάρκεια του Μακεδονικού Αγώνα.

Τη Ρωμιοσύνη μην την κλαις
εκεί που πάει να σκύψει
με το σουγιά στο κόκαλο με το λουρί στο σβέρκο,
Να' τη πετιέται αποξαρχής κι
αντρειεύει και θεριεύει...

Γιάννης Ρίτσος

- Μπορείς να βρεις περισσότερα στοιχεία για τις πρώτες αυτές επαναστάσεις στη Μακεδονία και να τα παρουσιάσεις στην τάξη;
-Οι γυναίκες πρόσφεραν πολλά στους απελευθερωτικούς αγώνες των Ελλήνων. Ξέρεις κάποιες γυναίκες από την ελληνική ιστορία που πολέμησαν για την ελευθερία;

Πολεμος και Ειρηνη

Το 1912 οι ενωμένες δυνάμεις των βαλκανικών χωρών (Ελλάδα, Σερβία, Μαυροβούνιο και Βουλγαρία) πολέμησαν εναντίον της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας. Κατά τη διάρκεια αυτού του πολέμου, που ονομάστηκε Α′ Βαλκανικός Πόλεμος, η Θεσσαλονίκη απελευθερώθηκε από τον ελληνικό στρατό (26 Οκτωβρίου του 1912). Ο πόλεμος έληξε με την ήττα της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας και τη διανομή των ευρωπαϊκών εδαφών της στους συμμάχους (συνθήκη Λονδίνου, 17 Μαΐου 1913).

Τον επόμενο χρόνο ξεκίνησε ο Β′ Βαλκανικός Πόλεμος, που έφερε αντιμέτωπη τη Βουλγαρία με την Ελλάδα, τη Σερβία, το Μαυροβούνιο, τη Ρουμανία και την Οθωμανική Αυτοκρατορία. Ο πόλεμος έληξε με την ήττα των Βουλγάρων (συνθήκη του Βουκουρεστίου, 10 Αυγούστου 1913). Τότε καθορίστηκαν τα σύνορα των βαλκανικών χωρών στη Μακεδονία.

«Απελπισία μάς κατέχει όλους διά την συμφοράν.
Η νίκη ουδεμίαν ευχαρίστησιν μας επροξένησεν. Πάντες σχεδόν οι αξιωματικοί εφονεύσθησαν ή ετραυματίσθησαν. Εκ της τοιαύτης καταστροφής διεσώθην μόνον τη βοηθεία του Θεού.
Εύχομαι να τελειώσει έως εδώ η προέλασίς μας και ο πόλεμος, διότι αν εξακολουθήση ουδείς θα διασωθή...»

Δημήτριος Δάρας, 16 Ιουλίου 1913

...Η σημερινή γενεά απέκτησε πλέον δικαιωματικά τον τίτλο των ενδοξότερων προγόνων. Εγίναμε ένδοξοι πρόγονοι! Οι μεταγενέστεροι θα ομιλώσι περί ημών «οι πρόγονοί μας του 1912-1913»! Λησμονούμεν όλους τους κόπους, τας στερήσεις και τας θυσίας άς υπέστημεν. Οι καρποί, και οι υλικοί αλλά προ πάντων οι ηθικοί, ήσαν αντάξιοι αυτών...»

Ιπποκράτης Παπαβασιλείου, 27 Ιουλίου 1913

...Σήμερον αντελήφθην όλην την αγριότητα του πολέμου. Χανούμισες και παιδιά έκλαιγαν. Κάτοικοι ετυφεκίζοντο ωσάν να ήσαν τρυγόνια. Τα σπίτια απ' άκρου εις άκρον εκαίγοντο.
Φρίκη φρίκη!...

Βασίλειος Βελησσάριος, 7 Δεκεμβρίου 1912

...Ώρα αφίξεως εις Ξάνθην 6ην μ.μ. καταυλισμός, πλήθος προς υποδοχήν έξω της πόλεως με μεγάλας ελληνικάς σημαίας, ενθουσιασμός άφθαστος, ζητωκραυγαί, συγκινήσεις, δάκρυα, περιπτύξεις, ασπασμοί χειρών με διαφόρους, επιφωνήσεις ων πρωτοστάτη το «Χριστός Ανέστη αδελφάκια μας». Οθωμανοί ενθουσιασμένοι εξ ίσου, χανούμισαι αμιλώνται τας Ελληνίδας εις έκφρασιν ενθουσιασμών...

Πετρόπουλος Πετροπουλάκης,
12 Ιουλίου 1913

Σκηνή της μάχης του Λαχανά σε λαϊκή εικόνα της εποχής (Αθήνα, Εθνικό Ιστορικό Μουσείο).

Στη συνδιάσκεψη του Λονδίνου, ο Έλληνας πληρεξούσιος Στέφανος Σκουλούδης προσυπόγραψε τη συνθήκη ειρήνης (Αθήνα, Γεννάδειος Βιβλιοθήκη).

Ο βασιλιάς Γεώργιος Α΄ στην απελευθερωμένη Θεσσαλονίκη στις 29 Οκτωβρίου 1912 (Αθήνα, Γεννάδειος Βιβλιοθήκη).

-Διαβάστε τις πηγές και προσπαθήστε να εκφράσετε τα συναισθήματα που σας προκάλεσαν με κινήσεις του σώματός σας, χωρίς λόγια.

ΕΛΛΗΝΟΤΟΥΡΚΙΚΟ ΣΥΜΦΩΝΟ ΦΙΛΙΑΣ

Μετά τους βαλκανικούς πολέμους ήρθε η Μικρασιατική καταστροφή (1922) που οι συνέπειές της επηρέασαν τη ζωή τόσο στη Μακεδονία όσο και στην υπόλοιπη Ελλάδα. Ανάμεσα στην Ελλάδα και την Τουρκία συμφωνήθηκε υποχρεωτική ανταλλαγή πληθυσμών. Το μεγαλύτερο μέρος των Ελλήνων προσφύγων από την Μ. Ασία κατευθύνθηκε στην ανατολική και κεντρική Μακεδονία.

Το 1930, ο Έλληνας πρωθυπουργός Ε. Βενιζέλος, θέλοντας να εξασφαλίσει την ειρήνη και την ηρεμία στην περιοχή, υπέγραψε με τον Τούρκο πρωθυπουργό Ινονού, το Ελληνοτουρκικό σύμφωνο φιλίας.

Το τέλος του ανθηρού ελληνισμού της Μ. Ασίας σφραγίστηκε με τη θυσία του ελληνικού Πόντου. Οι Έλληνες του Πόντου για εκατοντάδες χρόνια κάτω από τον τουρκικό ζυγό (1461-1924) διατήρησαν την εθνική τους ταυτότητα, τη γλώσσα και τη θρησκεία τους, αλλά και τη λαϊκή και λόγια παράδοσή τους. Οι μεγάλοι πληθυσμοί του ανατολικού Πόντου είχαν συγκεντρώθηκαν γύρω από τα μεγάλα μοναστήρια, όπως της Παναγίας Σουμελά, του Αγίου Γεωργίου Περιστερεώτα και του Αγίου Ιωάννη Βαζελών, και κυρίως γύρω από τα μεγάλα μεταλλεία, όπως της Αργυρούπολης και της Νικόπολης, στα οποία ο Σουλτάνος έδωσε ειδικά προνόμια.

Η Αμισός του Πόντου στα τέλη του 19ου αι. Αθήνα, Γεννάδειος Βιβλιοθήκη.

Ιστορική φωτογραφία του Ελευθέριου Βενιζέλου κατά την υπογραφή του ελληνοτουρκικού συμφώνου (30 Οκτωβρίου 1930).

«Ο παπα-Φώτης έκαμε το σταυρό του:
-Παιδιά, φώναξε, ξημέρωσε ο Θεός, δουλειά πολλή σήμερα, σηκωθείτε να κράξουμε όλοι μαζί το Θεό να μας ακούσει!...
Σηκώθηκαν τα γερμένα κεφάλια, οι γυναίκες άνοιξαν τον κόρφο τους κι έδωσαν βυζί στα μωρά, κι άλλες έσκυψαν, έριξαν προσανάμματα στις φωτιές κι έστησαν απάνω τα τσουκάλια.
-Παιδιά μου, φώναξε ο παπα-Φώτης, εδώ στο κακοτράχαλο τούτο βουνό, με τη δύναμη του Θεού, θα ριζώσουμε. Τρεις μήνες οδοιπορούμε, έλιωσαν τα παιδιά κι οι γυναίκες, κι οι άντρες ντρέπονται πια να ζητιανεύουν...».

Απόσπασμα από το βιβλίο του Νίκου Καζαντζάκη, "Ο Χριστός Ξανασταυρώνεται", που περιγράφει τον αγώνα που έκαναν οι πρόσφυγες για να ξαναβρούν πατρίδα.

Ο Ελευθέριος Βενιζέλος.

- Στην ιστοσελίδα http://www.pontos.gr/ μπορείτε να βρείτε περισσότερες πληροφορίες για την ιστορία του ποντιακού ελληνισμού.

Ο ΠΑΡΑΛΟΓΙΣΜΟΣ ΤΟΥ ΠΟΛΕΜΟΥ

Το 1939, ξέσπασε ο Β΄ Παγκόσμιος πόλεμος. Ο πόλεμος αυτός ήταν ο πιο καταστροφικός που γνώρισε η ανθρωπότητα. Την περίοδο 1941- 1944, η Ελλάδα έπαθε μεγάλες καταστροφές από τους Ιταλούς και τους Γερμανούς. Οι Γερμανοί κατέλαβαν την Ελλάδα και έδωσαν τμήματα της Μακεδονίας και της Θράκης στους Βουλγάρους, που είχαν συμμαχήσει μαζί τους. Το 1944, οι Έλληνες, μετά από σκληρούς αγώνες, απελευθέρωσαν τη Μακεδονία και την υπόλοιπη Ελλάδα.

Την εποχή της γερμανικής κατοχής ζούσαν στη Θεσσαλονίκη τα 2/3 των Εβραίων της Ελλάδας (συνολικά 73.000). Βάσει προμελετημένου γερμανικού σχεδίου, οι Εβραίοι γνώρισαν τρομερές διώξεις και τελικά το μεγαλύτερο μέρος τους βασανίστηκε και εξοντώθηκε στα ναζιστικά στρατόπεδα συγκέντρωσης (π.χ. Νταχάου).

Ζώνες κατοχής 1941-1944.

Εβραίοι σε στρατόπεδο συγκέντρωσης.

-Χωριστείτε σε ομάδες και συλλέξτε φωτογραφικό υλικό από τον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο. Γράψτε μια σύντομη περιγραφή της κάθε εικόνας και διοργανώστε μια έκθεση φωτογραφίας στην τάξη σας. Καλέστε άλλους μαθητές του σχολείου σας και γονείς.
- Αναζητήστε πληροφορίες για το ολοκαύτωμα των Εβραίων κατά τον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο.

Οι Ελληνες στον Κοσμο

Στις αρχές της δεκαετίας του 1950, ο πληθυσμός της Μακεδονίας, αλλά και της υπόλοιπης Ελλάδας, αντιμετώπιζε πολλά προβλήματα. Η καταστροφή της οικονομίας, η μεταπολεμική φτώχεια και ο εμφύλιος πόλεμος οδήγησαν πολλούς Έλληνες να αναζητήσουν μια καλύτερη τύχη στο εξωτερικό. Έτσι, την εικοσαετία 1950-70 πολλοί Έλληνες μετανάστευσαν κυρίως προς τη Δ. Γερμανία, αλλά και προς άλλες χώρες.

Σήμερα, εκατομμύρια Έλληνες ζουν και στις πέντε ηπείρους του πλανήτη.

Στις νέες αυτές χώρες, παρά τις δυσκολίες που ίσως αντιμετωπίζουν, εργάζονται και προοδεύουν. Ανάμεσα σε άλλα, εκδίδουν εφημερίδες και περιοδικά και διατηρούν σχολεία, όπου μαθαίνουν τη γλώσσα, την ιστορία και τον πολιτισμό όχι μόνο της Ελλάδας αλλά και της χώρας που ζουν.

Έλληνες μετανάστες αναχωρούν από το λιμάνι.

Έλληνες μετανάστες.

- Ξέρεις αν οι Μακεδόνες έχουν σύλλογο στο μέρος που μένεις;
-Αναζητήστε και βρείτε Μακεδόνες στον τόπο που ζείτε. Πάρτε τους μια μικρή συνέντευξη και ρωτήστε τους για τους λόγους που οδήγησαν αυτούς ή τους γονείς τους να μεταναστεύσουν.
Στη συνέχεια ανακοινώστε τα αποτελέσματα στην τάξη.

Ορ. Όλυμπος
Π. ΠΗΝΕΙΟΣ
ΑΙΓΑΙΟ ΠΕΛΑΓΟΣ
Μετέωρα
Ν. ΤΡΙΚΑΛΩΝ
Τρίκαλα
Λάρισα
Ν. ΛΑΡΙΣΑΣ
Ν. ΚΑΡΔΙΤΣΑΣ
Καρδίτσα
Ορ. Πήλιο
Βόλος
Διμήνι
Σέσκλο
ΠΑΓΑΣΗΤΙΚΟΣ ΚΟΛΠΟΣ
Ν. ΜΑΓΝΗΣΙΑΣ

ΘΕΣΣΑΛΙΑ

ΔΙΨΑ ΓΙΑ ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ

Στα χρόνια της Τουρκοκρατίας δεν ήταν εύκολη η ζωή για τους Έλληνες της Θεσσαλίας. Η καταπίεση από τους κατακτητές υποχρέωσε πολλούς Έλληνες να εξισλαμιστούν, δηλαδή να ασπαστούν το Ισλάμ, τη θρησκεία των Τούρκων. Άλλοι πάλι, για να διατηρήσουν την πίστη τους, κατέφυγαν στα βουνά.

Τοπίο από τα Άγραφα.

Έτσι, δεν άργησαν να ξεσπάσουν εξεγέρσεις. Η πρώτη ήταν αυτή που έκανε ο Μητροπολίτης Λάρισας Διονύσιος ο Φιλόσοφος. Η επαναστατική δράση του Διονύσιου και των συντρόφων του κράτησε πάνω από 11 χρόνια, επεκτάθηκε στην Ήπειρο, και έληξε με τον μαρτυρικό θάνατό του.

Οι Τούρκοι ξέσπασαν την οργή τους για την εξέγερση στους κατοίκους της Θεσσαλίας, όπως έκαναν και στην Ήπειρο.

Υπήρχαν, όμως, και κάποιες περιοχές πιο ευνοημένες από τις υπόλοιπες. Τον 15ο αιώνα, οι Τούρκοι έδωσαν κάποια προνόμια στους κατοίκους των Αγράφων.

Σύμφωνα με τη «Συνθήκη του Τομασίου», που πήρε το όνομά της από την περιοχή της Καρδίτσας στην οποία υπογράφηκε, οι Τούρκοι επέτρεπαν την ελεύθερη επικοινωνία ορεινών και πεδινών τόπων. Επίσης, απαγόρεψαν την εγκατάσταση Τούρκων σε αυτά τα μέρη, εκτός από το Φανάρι που βρισκόταν ανάμεσα στα Τρίκαλα και την Καρδίτσα. Δεν απαγόρεψαν βέβαια την φορολογία.

Δυστυχώς, οι περισσότερες πόλεις της Θεσσαλίας δεν είχαν τα ίδια προνόμια. Αντίθετα, είχαν Τούρκους διοικητές που κυβερνούσαν άδικα και σκληρά.

Έλληνες Κλέφτες και Αρματολοί, Αθήνα, Γεννάδειος βιβλιοθήκη.

- Τι νομίζεις ότι σημαίνει η έκφραση «ξέσπασαν την οργή τους»;
- Αναζητήστε μαζί με τους συμμαθητές και τις συμμαθήτριές σας πληροφορίες για άλλες χριστιανικές περιοχές στην Οθωμανική Αυτοκρατορία που είχαν «ιδιαίτερα προνόμια».

ΣΥΜΦΩΝΙΕΣ ΚΑΙ ΠΡΟΔΟΣΙΕΣ

Κατά τον 18ο αιώνα η Λάρισα γνώριζε μεγάλη ανάπτυξη του εμπορίου της. Έλληνες και Εβραίοι έμποροι επιδίωκαν να κάνουν την Λάρισα το οικονομικό κέντρο της κεντρικής Ελλάδας.

Όμως το 1768 μια μεγάλη εξέγερση ξέσπασε στην Ελλάδα. Η τσαρίνα της Ρωσίας Αικατερίνη η Μεγάλη, που βρισκόταν σε πόλεμο με τους Τούρκους, ξεσήκωσε τους Έλληνες της Πελοποννήσου και της κεντρικής Ελλάδας σε εξέγερση. Τους υποσχέθηκε ότι θα τους βοηθούσε να κερδίσουν αυτό που ο Κοσμάς ο Αιτωλός ονόμαζε «ποθούμενο»: την ελευθερία.

Το 1770 ο Αλέξης Ορλώφ έφτασε στο λιμάνι της Οιτύλου με μια μοίρα ρωσικών πλοίων.

Οι ελληνικές πόλεις, η μία μετά την άλλη, ξεσηκώθηκαν.

Η ναυμαχία του Τσεσμέ.

Ο Αλέξιος Ορλώφ.

Όμως η βοήθεια σε στρατό που έστειλαν οι Ρώσοι ήταν τόσο μικρή, που γρήγορα οι Τούρκοι συνέτριψαν τους επαναστάτες. Αν και το ρωσικό ναυτικό νίκησε σε μια ναυμαχία κοντά στη Σμύρνη, οι Ρώσοι υπέγραψαν συμφωνία με τους Τούρκους, αφήνοντας τους Έλληνες στα χέρια τους.

Μετά από αυτή τη συμφωνία, οι Τούρκοι κι ειδικά οι τουρκαλβανοί επιτέθηκαν σε πόλεις και χωριά καίγοντας και σκοτώνοντας. Αυτά τα γεγονότα ονομάστηκαν Ορλοφικά.

Ειδικά η Θεσσαλία υπέφερε πολύ. Στο τέλος του αιώνα είχαν μείνει ελάχιστοι Έλληνες στη Λάρισα, όπου δεν απέμεινε καμία χριστιανική εκκλησία.

- Σχολίασε στην τάξη με τους συμμαθητές και τις συμμαθήτριές σου τη στάση της τσαρικής Ρωσίας.

- Αφού η ζωή των Θεσσαλών είχε βελτιωθεί στις αρχές του 18ου αιώνα και η οικονομία τους πήγαινε καλά, γιατί δεν αρκούνταν σε αυτά αλλά επαναστατούσαν;

ΑΓΩΝΑΣ ΚΑΙ ΑΝΑΠΤΥΞΗ

Παρά τις συμφορές που έπαθαν οι Θεσσαλοί, δεν σταμάτησαν τις προσπάθειες για να βελτιώσουν τη ζωή τους, χωρίς, όμως, να ξεχνάνε και τον αγώνα για την ελευθερία.

Στη Λάρισα μετά τα Ορλοφικά είχαν μείνει λίγοι Έλληνες.

Περισσότεροι υπήρχαν στα Τρίκαλα που είχαν πληθυσμό 20.000, αλλά και σε κωμοπόλεις όπως ο Τίρναβος (6.000 κάτοικοι), τα Φάρσαλα (5.000), η Μακρυνίτσα (5.000), ο Βόλος (5.000) κ.λπ.

Σε αυτές τις πόλεις η βιοτεχνία γνώριζε μεγάλη ανάπτυξη.

Ο Τίρναβος είχε 60 βαφεία και 2.500 αργαλειούς.

Και τα χωριά του Πηλίου, η Μακρυνίτσα, η Πορταριά και η Ζαγορά δεν υστερούσαν σε πρόοδο.

Ειδικά η Ζαγορά, είχε πολύ αναπτυγμένη ναυτιλία, που βοηθούσε τις εξαγωγές μεταξιού από τον Βόλο στην Ολλανδία, τη Γαλλία και την Ιταλία.

Το μπαλκόνι του Μοναστηριού της Παναγίας στη Μακρυνίτσα, που κτίστηκε το 18ο αιώνα.

Ρόκα του 18ου αιώνα για το γνέσιμο μαλλιού προβάτων.

Σε αυτές τις εξαγωγές μεγάλο ρόλο έπαιξε το λιμάνι του Βόλου, που ήταν ξακουστό σε όλη την Ευρώπη.

Το εμπόριο μεταξιού, λαδιού και φρούτων βελτίωνε τη ζωή των κατοίκων. Καινούρια αρχοντικά κτίζονταν το ένα μετά το άλλο, και μαζί με αυτά γεφύρια, βρύσες και εκκλησιές. Κοντά στη βιοτεχνία άκμαζε και η λαϊκή ζωγραφική και η χειροτεχνία.

Αρχοντικό του Πηλίου. Η αρχιτεκτονική των σπιτιών είναι κοινό γνώρισμα των χωριών της περιοχής.

ΜΙΑ «ΚΟΙΝΗ ΣΥΝΤΡΟΦΙΑ»

Πιο εντυπωσιακή από οπουδήποτε αλλού ήταν η οικονομική ανάπτυξη στα Αμπελάκια της Λάρισας. Τα Αμπελάκια βρίσκονται πάνω στο βουνό Όσσα, σε υψόμετρο 400 μέτρων. Αυτό που τα έκανε διάσημα τον 18ο αιώνα ήταν τα «κόκκινα της φωτιάς» νήματά τους. Τα νήματα αυτά ήταν πολύ μαλακά και γυαλιστερά και θεωρούνταν καλύτερα ακόμα και από τα φημισμένα αγγλικά νήματα.

Τα Αμπελάκια, σε χαλκογραφία την εποχή της ακμής τους.

Οι κάτοικοι των Αμπελακίων τα έβαφαν με το χρώμα που έβγαζε η ρίζα ενός φυτού, το οποίο ονομάζεται «ριζάρι». Τα νήματα αυτά τα έστελναν στη Λυών, τη Βιέννη, το Λονδίνο και την Κωνσταντινούπολη. Για να βελτιώσουν τη δουλειά τους και να αυξήσουν τα κέρδη τους, οι κάτοικοι των Αμπελακίων έκαναν κάτι πολύ έξυπνο.

Όλοι μαζί έφτιαξαν ένα συνεταιρισμό. Κανείς δεν ήταν πλέον μόνος του. Τον συνεταιρισμό τον ονόμασαν «Κοινή συντροφιά». Και έτσι, μια συντροφιά όλοι μαζί, δούλευαν και στο τέλος της χρονιάς μοιράζονταν τα κέρδη. Με αυτόν τον τρόπο συνέχισαν για 34 χρόνια, μέχρι το 1813.

Από τις αρχές του 18ου αιώνα αναπτύχθηκαν το χωριά του Πηλίου. Η Πορταριά ήταν φημισμένη για την κατασκευή υφασμάτων. Αθήνα, Γεννάδειος βιβλιοθήκη.

Στα 34 εκείνα χρόνια, όμως, οι κάτοικοι των Αμπελακίων πρόλαβαν να παρουσιάσουν για πρώτη φορά στην Ελλάδα τη βιομηχανική μηχανή, να στήσουν τη σκηνή του πρώτου νεοελληνικού θεάτρου και να ιδρύσουν μια σπουδαία σχολή, το «Ελληνομουσείο».

Σπουδαία σχολεία είχαν ιδρυθεί και σε άλλα μέρη της Θεσσαλίας. Σε ένα από αυτά, το σχολείο της Ζαγοράς, φοίτησε ένας σημαντικός Έλληνας και φλογερός επαναστάτης: ο Ρήγας Φεραίος.

- Γιατί νομίζεις ότι οι κάτοικοι των Αμπελακίων ονόμασαν τη Σχολή τους «Ελληνομουσείο»;
- Τι σου έκανε μεγαλύτερη εντύπωση από την ιστορία των Αμπελακίων; Συζήτησε το με τους συμμαθητές και τις συμμαθήτριές σου.
- Σήμερα υπάρχουν συνεταιρισμοί στην περιοχή που ζεις; Ποια νομίζεις ότι είναι τα καλά και ποια τα κακά ενός συνεταιρισμού;

«Σ' ΑΝΑΤΟΛΗ ΚΑΙ ΔΥΣΗ, ΣΕ ΝΟΤΟ ΚΑΙ ΒΟΡΙΑ...»

Ο Ρήγας Φεραίος ή Βελεστινλής γεννήθηκε στο χωριό Βελεστίνο της Θεσσαλίας. Μορφώθηκε αρχικά στη Σχολή της Ζαγοράς. Συνέχισε την εκπαίδευσή του στην Κωνσταντινούπολη, στη Βλαχία και στη Δυτική Ευρώπη.

Ο ευρωπαϊκός διαφωτισμός, που προωθούσε την ελευθερία της σκέψης και την κοινωνική δικαιοσύνη, τον επηρέασε βαθιά. Επίσης, τον επηρέασε και η Γαλλική Επανάσταση.

Ο Ρήγας Φεραίος.

Το όνειρο του Ρήγα ήταν η δημιουργία μιας Ελληνικής Δημοκρατίας. Σε αυτήν θα μπορούσαν να ζήσουν ειρηνικά όλοι οι λαοί της παλιάς Βυζαντινής Αυτοκρατορίας, μαζί και οι Τούρκοι. Κύρια γνωρίσματα αυτού του κράτους θα ήταν η ελευθερία, η δικαιοσύνη και η ισοτιμία.

Ο Ρήγας ετοίμασε τον «Χάρτη» και το «Σύνταγμα» αυτού του Κράτους. Τις ιδέες του τις κατέγραψε μέσα στα τραγούδια και τα βιβλία του. Τα πιο ξακουστά ήταν η «Μεγάλη Χάρτα» και ο «Θούριος».

Όπως ήταν φυσικό, οι ιδέες του Ρήγα δεν άρεσαν σε κανένα κατακτητή. Τα τραγούδια του άρεσαν τόσο στους ανθρώπους, ειδικά σε όσους ζούσαν σε σκλαβιά, που κάποιες χώρες άρχισαν να τον φοβούνται.

Έτσι, το 1797, η αυστριακή αστυνομία τον συνέλαβε στην Τεργέστη. Τον παρέδωσε στους Τούρκους και αυτοί τον στραγγάλισαν μαζί με 8 συνεργάτες του, στις 24 Ιουνίου του 1798.

Ο Ρήγας μαζί με τον Αδαμάντιο Κοραή ανασηκώνουν την Ελλάδα.

Πολλοί έγραψαν για τον Ρήγα. Ο Τερτσέτης έγραψε: «Τα τραγούδια του αδικοθάνατου Ρήγα, γκρέμισαν ως οι σάλπιγγες στην Ιεριχώ τα τείχη της Τριπολιτσάς, ετίναξαν στον αέρα τα φρούρια…».

Ο Γάλλος Φωριέλ, που γύριζε την Ελλάδα μελετώντας τα δημοτικά τραγούδια, διηγείται την ιστορία ενός νεαρού Ηπειρώτη που συνάντησε
σε ένα πανδοχείο στη Μακεδονία.

Ο νεαρός αυτός σταματούσε κάθε ταξιδιώτη που ήξερε γράμματα και τον έβαζε να του διαβάσει τον Θούριο του Ρήγα. Και κάθε φορά τον έπαιρναν τα κλάματα.

ΑΠΟΣΠΑΣΜΑ ΑΠΟ ΤΟ ΘΟΥΡΙΟ

«ως πότε παλικάρια, να ζούμε στα στενά,
μονάχοι σα λιοντάρια, στες ράχες, στα βουνά.....
Καλύτερα μιας ώρας ελεύθερη ζωή,
παρά σαράντα χρόνια σκλαβιά και φυλακή...

Σ' Ανατολή και Δύση και Νότο και Βοριά
Για την Πατρίδα όλοι να 'χομε μια καρδιά
Στην πίστη του ο καθένας ελεύθερος να ζει
Στη δόξα του πολέμου να τρέξομε μαζί...»

ΘΟΥΡΙΟΣ

Ο Ρήγας τραγουδάει τον Θούριο.

- Πιστεύεις ότι το έργο του Ρήγα απευθυνόταν μόνο στους Έλληνες; Ο Ρήγας συνήθιζε να λέει «η ζωή του αληθινού πολίτη πρέπει να τελειώνει ή για την ελευθερία ή με την ελευθερία». Σχολίασε αυτή τη φράση μαζί με τους συμμαθητέςκαι τις συμμαθήτριες σου.
-Χωριστείτε σε ομάδες με τους συμμαθητές και τις συμμαθήτριές σου και προσπαθήστε να βρείτε περισσότερα στοιχεία α) για τον ευρωπαϊκό διαφωτισμό, β) για τη Γαλλική Επανάσταση και γ) για το πώς αυτά επηρέασαν τους Έλληνες. Παρουσιάστε τις πληροφορίες σας στην τάξη.

Η ΘΕΣΣΑΛΙΑ ΕΠΑΝΑΣΤΑΤΕΙ

Οι ιδέες του Ρήγα και άλλων πνευματικών ανθρώπων, όπως του δασκάλου Άνθιμου Γαζή, του Γρηγόριου Κωνσταντά και του Κωνσταντίνου Οικονόμου καρποφόρησαν στη Θεσσαλία. Η Φιλική Εταιρεία αποκτούσε όλο και περισσότερα μέλη. Σε αυτό βοήθησε και ο Άνθιμος Γαζής, που ήταν ένας από τους ηγέτες της. Ο Γαζής ήταν εκείνος που έδωσε το σύνθημα για να επαναστατήσουν τα χωριά του Πηλίου το 1821.

Υπήρχαν, όμως, ισχυρές δυνάμεις των Τούρκων στη Λάρισα και στα Τρίκαλα. Έτσι, η πρώτη εκείνη επανάσταση πνίγηκε στο αίμα από τον στρατό του Δράμαλη, το 1822. Ο τελευταίος εφάρμοζε κατά γράμμα την εντολή του Σουλτάνου:
«Φωτιά και σίδερο στους ραγιάδες!»

Οι Θεσσαλοί συνέχιζαν να αγωνίζονται στη διάρκεια της επανάστασης του ’21 και επιχείρησαν να ζωντανεύσουν τον αγώνα τους το 1823. Συγχρόνως, συμμετείχαν στα πολεμικά μέτωπα της Στερεάς Ελλάδας και της Πελοποννήσου. Παράλληλα, εκπρόσωποί τους έπαιρναν μέρος στις Εθνικές Συνελεύσεις του Αγώνα.

Η Θεσσαλία δεν κατάφερε να ελευθερωθεί. Έτσι, όταν δημιουργήθηκε το ανεξάρτητο ελληνικό κράτος, η Θεσσαλία έμεινε έξω από τα σύνορά του. Όμως, οι Θεσσαλοί δεν σταμάτησαν τις επαναστάσεις για το «ποθούμενο». Οι επαναστάσεις του 1841 και του 1854 καταπνίγηκαν από τον τούρκικο στρατό, αλλά και από τις χώρες που ήταν φιλικές προς την Τουρκία. Ιδίως η Αγγλία και η Γαλλία αντιδρούσαν έντονα στο να δοθεί η Θεσσαλία στην Ελλάδα και εμπόδισαν αποφασιστικά την απελευθέρωσή της.

Ο Άνθιμος Γαζής.

Ο στρατός του Δράμαλη στη Θεσσαλία.

- Τι λες να σήμαινε η εντολή του Σουλτάνου στο Δράμαλη; Τι συνέβη άραγε στα Θεσσαλικά χωριά που επαναστάτησαν;
- Γιατί αντιδρούσαν οι ξένες δυνάμεις στην απελευθέρωση της Θεσσαλίας; Χωριστείτε σε ομάδες με τους συμμαθητές και συμμαθήτριες σου και βρείτε περισσότερες πληροφορίες για το ρόλο της Διεθνούς Διπλωματίας στην Ελληνική Ιστορία του 19ου Αιώνα.

ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΚΑΙ ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΑ

Το συνέδριο του Βερολίνου, 1878.

Το 1877, στη διάρκεια του ρωσοτουρκικού πολέμου, ξεκίνησε μια νέα εξέγερση από τους κατοίκους της Θεσσαλίας, της Μακεδονίας, της Ηπείρου και της Κρήτης. Η επανάσταση στη Θεσσαλία ξεκίνησε από τη Μονή Σουρβιάς στον Βόλο. Τον Ιανουάριο του 1878 σχηματίστηκε προσωρινή ελληνική διοίκηση στο Πήλιο. Η επανάσταση επεκτάθηκε στη Ζαγορά, στα Άγραφα και την Καρδίτσα. Οι Τούρκοι αντεπιτίθονταν συνεχώς. Οι Μεγάλες Δυνάμεις της εποχής υποχρέωσαν την ελληνική κυβέρνηση να ανακαλέσει τις στρατιωτικές μονάδες που είχε στείλει για να βοηθήσουν τους Θεσσαλούς και τους Ηπειρώτες.

Το ζήτημα της Θεσσαλίας παραπέμφθηκε στο Συνέδριο του Βερολίνου. Εκεί, μεταξύ της 23ης Ιουνίου και της 5ης Ιουλίου του 1878, οι αντιπρόσωποι των Μεγάλων Δυνάμεων αποδέχθηκαν την προσάρτηση της Θεσσαλίας (και ενός μικρού τμήματος της Ηπείρου) στην Ελλάδα.

Εξαιτίας όμως των τουρκικών αντιδράσεων δεν συμπεριέλαβαν την απόφασή τους αυτή στην κεντρική συνθήκη του Βερολίνου, αλλά σε ένα ειδικό πρωτόκολλο. Σύμφωνα με το πρωτόκολλο αυτό:

«Προς διευθέτησιν των μεθορίων εν Ηπείρω και Θεσσαλία η οροθεσία δύναται να ακολουθήσει την κοιλάδα του Πηνειού προς το Αιγαίον και την του Θυάμιδος (Καλαμά) εν Ηπείρω».

Τελικά, και μετά από ελληνικές πιέσεις και σειρά διαπραγματεύσεων, οι πρεσβευτές των Μεγάλων Δυνάμεων συναντήθηκαν στην Κωνσταντινούπολη το Φεβρουάριο του 1881. Στις 7 Απριλίου του 1881 η Θεσσαλία παραχωρήθηκε επίσημα στην Ελλάδα. Τότε είχε 300.000 κατοίκους περίπου.

- Τι ρόλο έπαιξε τελικά η διπλωματία στην απελευθέρωση της Θεσσαλίας; Αρκούν τα όπλα για να επιτευχθούν εθνικοί σκοποί; Συζήτησε στην τάξη με συμμαθητές και συμμαθήτριές σου.

- Ένας πολιτικός και στοχαστής του 19ου αιώνα έγραφε ότι «η διπλωματία είναι η συνέχεια του πολέμου με άλλα μέσα». Συζητήστε αυτήν τη φράση στην τάξη.

Η μάχη των Φαρσάλων (1897-1903).

Το 1897, οι Τούρκοι κατέλαβαν ένα μέρος της Θεσσαλίας. Όμως λίγα χρόνια αργότερα, στη διάρκεια των βαλκανικών πολέμων, η Θεσσαλία ελευθερώθηκε οριστικά.

Οι Θεσσαλοί δεν χάρηκαν για πολύ την ελευθερία τους. Ένας καινούργιος κατακτητής ήρθε το 1941: οι Γερμανοί.

Όμως και αυτή τη φορά, οι κάτοικοι της Θεσσαλίας αγωνίστηκαν για την ελευθερία τους. Πολλοί έφυγαν στα βουνά και έγιναν αντάρτες, παίρνοντας μέρος στην Εθνική Αντίσταση. Οι κατακτητές δεν το συγχώρεσαν στους Θεσσαλούς. Έκαψαν χωριά και σκότωσαν χιλιάδες αμάχους. Δεν μπόρεσαν, όμως, να εμποδίσουν τον ερχομό της ελευθερίας. Από το 1944 και μετά η μυθική γη του «Έλληνα» έγινε ελεύθερη.

Τα πιο δύσκολα χρόνια τα πέρασε η Θεσσαλία αμέσως μετά την απελευθέρωση του '44. Βίωσε και αυτή, όπως και άλλες ελληνικές περιοχές, τον Εμφύλιο Πόλεμο. Τον πόλεμο, δηλαδή, μεταξύ των Ελλήνων που διήρκησε από τον Δεκέμβρη του 1944 έως και το 1949.

Αγωνιστές της Θεσσαλίας.

- Ο Πόλεμος του 1897 υπήρξε καταστροφικός για την Ελλάδα. Ψάξτε και βρείτε περισσότερες πληροφορίες για τον πόλεμο αυτό.

Η ΕΞΕΓΕΡΣΗ ΤΩΝ ΑΓΡΟΤΩΝ ΣΤΟ ΚΙΛΕΛΕΡ

Μετά την ένωση της Θεσσαλίας με την Ελλάδα η μισή γη της Θεσσαλίας και της Άρτας άνηκε σε 584 οικογένειες τσιφλικάδων. Οι δουλοπάροικοι (κολήγοι) της Θεσσαλίας ζούσαν σε άθλιες συνθήκες.

Την εποχή εκείνη, ο αγωνιστής Μαρίνος Αντύπας ταξιδεύει στη θεσσαλική γη καταγγέλλει τους τσιφλικάδες ότι ήταν χειρότεροι από τους Τούρκους και διδάσκει τους κολήγους για τα δικαιώματά τους. Το 1907, στον Πυργετό της Λάρισας, οι τσιφλικάδες της Θεσσαλίας δολοφόνησαν τον Μαρίνο Αντύπα.

Στις 6 Μαρτίου 1910, τρία χρόνια μετά τη δολοφονία του Μαρίνου Αντύπα, οι αγρότες της Θεσσαλίας οργάνωσαν συλλαλητήριο στη Λάρισα με αίτημα να δοθεί η γη στους καλλιεργητές της. Στο σταθμό του χωριού Κιλελέρ, ο στρατός πυροβόλησε τους αγρότες που ήθελαν να κατεβούν στο συλλαλητήριο και σκότωσε πολλούς από αυτούς. Η εξέγερση των αγροτών εξαπλώθηκε και σε άλλες περιοχές του θεσσαλικού κάμπου. Στη συνέχεια έγιναν κάποιες απαλλοτριώσεις τσιφλικιών. Όμως, αυτό το μέτρο εφαρμόστηκε μαζικά μόνο μετά την Μικρασιατική καταστροφή.

«Επί τεσσαράκοντα ήδη χρόνια οι αντιπρόσωποι και οι Κυβερνήτες Σας επρόδωσαν την εμπιστοσύνη και την αγάπη σας...Οι αθώοι καταδιώκονται και οι ένοχοι υπερασπίζονται. Οι τοκογλύφοι οφελούνται και οι εργάτες απογυμνώνονται...Ο Στρατός παρέλυσεν εισαχθέντων και εκεί της αδιαφορίας, της μικροπολιτικής, της κλοπής και του ρουσφετιού. Τα σχολεία μεταβλήθησαν εις κέντρα αναισθησίας και μαρασμού Εθνικού και Κοινωνικού, η διάκρισις και η εύνοια και εκεί κατόρθωσε να στήση τον θρόνον της ένεκεν της εξασκουμένης πιέσεως επί των διδασκάλων και διδασκαλισσών»

(Μ. Αντύπας, Αλτ Προδόται και Λαοπλάνοι, ΑΝΑΣΤΑΣΙΣ, αρ.48, έτος Β, 4 Μαρτίου 1906).

Το Γυναικειο Κινημα

«Εφημερίς των Κυριών».

Την ίδια περίπου περίοδο εμφανίστηκαν και οι πρώτες γυναικείες οργανώσεις που υπεράσπιζαν τα δικαιώματα των γυναικών. Το 1872 ιδρύθηκε από την Καλλιόπη Κεχαγιά ο «Σύλλογος Κυριών υπέρ της γυναικείας παιδεύσεως». Η ίδια οργανώνει εργαστήριο, όπου τα νέα και άπορα κορίτσια μαθαίνουν να γράφουν και να διαβάζουν, να ράβουν, να κεντούν, κ.λπ. Η Καλλιρόη Παρέν –Σιγανού, το 1887, αρχίζει την έκδοση του περιοδικού «Εφημερίς των Κυριών» και δημιουργεί την «Ένωση Ελληνίδων». Το βασικό αίτημα ήταν η κατοχύρωση των δικαιωμάτων των γυναικών και η συμμετοχή τους σε όλους τους τομείς της κοινωνικής ζωής. Μια από τις πρωτεργάτριες του εργατικού κινήματος στην Ελλάδα ήταν η συγγραφέας Αθηνά Γαϊτάνου –Γιαννιού, που συμμετείχε στην οργάνωση του «Σοσιαλιστικού Ομίλου Γυναικών».

Για πρώτη φορά γίνεται λόγος για την ισότητα των δικαιωμάτων της γυναίκας με απόφαση του Εθνικού Συμβουλίου της Πολιτικής Επιτροπής Εθνικής Απελευθέρωσης (Π.Ε.Ε.Α.) στις 24 Μαΐου του 1944: «Όλοι οι Έλληνες, άντρες και γυναίκες, έχουν ίσα πολιτικά και αστικά δικαιώματα».

Το 1952, με τον νόμο 2159, πραγματοποιήθηκε η κατοχύρωση των πολιτικών δικαιωμάτων των γυναικών. Στο Σύνταγμα του 1975 για πρώτη φορά σε συνταγματικό κείμενο καθιερώθηκε η ισότητα των δύο φύλων. Σύμφωνα με το νέο Οικογενειακό Δίκαιο (ψηφίστηκε το 1983) ο άντρας δεν είναι πλέον ο αρχηγός της οικογένειας και για όλα τα θέματα θα πρέπει να συναποφασίζουν άντρες και γυναίκες. Όμως ο δρόμος για την πραγματική ισότητα δικαιωμάτων ανδρών και γυναικών είναι ακόμη μακρύς.

Μαθήτριες σε Παρθεναγωγείο 1920 (ΕΛΙΑ).

Η εφημερίδα «Πατρίς», 1η Φεβρουαρίου 1929 (ΕΛΙΑ).

ΜΙΣΟΣ ΑΙΩΝΑΣ ΕΛΕΥΘΕΡΙΑΣ ΚΑΙ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ

Μετά τη γερμανική κατοχή και τον εμφύλιο πόλεμο, η Θεσσαλία άρχισε να αναπτύσσεται σε συνθήκες ελευθερίας και ειρήνης. Σε αυτή την ανάπτυξη σημαντικό ρόλο έπαιξαν και συνεχίζουν να παίζουν τα δυο μεγάλα αστικά κέντρα: η Λάρισα και ο Βόλος. Εκεί έχει συγκεντρωθεί το μεγαλύτερο μέρος του πληθυσμού της Θεσσαλίας.

Αυτή η συγκέντρωση του πληθυσμού στα αστικά κέντρα (που την ονομάζουμε «αστυφιλία») δεν είχε μόνο θετικές συνέπειες. Η ύπαιθρος συρρικνώθηκε οικονομικά και πολιτιστικά. Παρόλα αυτά, ο θεσσαλικός κάμπος παραμένει σημαντικός παράγοντας της ντόπιας οικονομίας, αλλά και της ελληνικής αγροτικής παραγωγής.

Στο δεύτερο μισό της δεκαετίας του ’60, ο σπιτικός αργαλειός, με τον οποίο παράγονταν τα σημαντικότερα προϊόντα της λαϊκής χειροτεχνίας, άρχισε να εξαφανίζεται.

Λάρισα.

Βιοτεχνίες και βιομηχανίες ανέλαβαν την παραγωγή της περίφημης θεσσαλικής φλοκάτης και άλλων χαλιών και την εξαγωγή τους σε χώρες του εξωτερικού, όπως η Γερμανία, ειδικά τις δεκαετίες του ’60 και του ’70. Μάλιστα η ομορφιά των θεσσαλικών χαλιών έκανε πολλούς αγοραστές στην Ελλάδα και το εξωτερικό να τα συγκρίνουν με τα φημισμένα «περσικά χαλιά».

Για μια ακόμα φορά στην ελληνική ιστορία, ο λαϊκός πολιτισμός έδωσε χρήσιμες ιδέες στις σύγχρονες μορφές παραγωγής και συνέβαλε στην οικονομική ανάπτυξη των διάφορων περιοχών.

- Τι καταλαβαίνεις από τη φράση «η ύπαιθρος συρρικνώθηκε οικονομικά και πολιτιστικά»; Συζήτησε στην τάξη με τους συμμαθητές και τις συμμαθήτριές σου τις συνέπειες της αστυφιλίας.
- Έχεις δει ποτέ αργαλειό; Κάνε μια μικρή έρευνα σε συγγενείς, σε οικογενειακούς φίλους και στην παροικία και βρες πληροφορίες για τον αργαλειό και τα προϊόντα του. Παρουσίασε τα αποτελέσματα της έρευνάς σου στην τάξη.

Η Πνευματικη Ζωη στη Θεσσαλια

ΘΕΣΣΑΛΙΑ

Η εφημερίδα «Θεσσαλία».

Σημαντικός για την κοινωνική και πολιτική ζωή στη Θεσσαλία είναι ο ρόλος του Τύπου. Η εφημερίδα «Θεσσαλία», που εκδόθηκε για πρώτη φορά στο Βόλο το 1881 και εκδίδεται μέχρι και σήμερα, η εφημερίδα «Θεσσαλικά Νέα» που πρωτοεκδόθηκε το 1946, η εβδομαδιαία «Θεσσαλική Ηχώ» της Καρδίτσας που άρχισε να κυκλοφορεί το 1953, και η εφημερίδα «Λάρισα», είναι μερικές από τις σημαντικότερες και παλαιότερες θεσσαλικές εφημερίδες.

Αν οι εφημερίδες φροντίζουν για την ενημέρωση των πολιτών της Θεσσαλίας, για τη λογοτεχνική και λαογραφική τους παιδεία μεριμνούν περιοδικά όπως η «Θεσσαλική Εστία» και τα «Θεσσαλικά Χρονικά».

Σήμερα η πνευματική ζωή στη Θεσσαλία έχει ενισχυθεί σημαντικά από το ομώνυμο πανεπιστήμιο. Το Πανεπιστήμιο της Θεσσαλίας ιδρύθηκε (μαζί με το Πανεπιστήμιο Αιγαίου και το Ιόνιο Πανεπιστήμιο) το 1984. Έδρα του πανεπιστημίου είναι ο Βόλος. Σήμερα, το Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας είναι από τα καλύτερα και γρηγορότερα αναπτυσσόμενα πανεπιστήμια της Ελλάδας.

Γενική άποψη του Βόλου το 1935.

- Κυκλοφορούν ελληνικές εφημερίδες στη χώρα που ζεις; Μπορείς να βρεις περισσότερες πληροφορίες για αυτές; Συμβουλέψου το βιβλίο «Από τη ζωή των Ελλήνων».

- Θα ήθελες να σπουδάσεις σε κάποιο ελληνικό Πανεπιστήμιο; Πώς μπορεί να γίνει αυτό;

ΑΛΒΑΝΙΑ
Ορ. Σμόλικας
Κόνιτσα
Φαράγγι Βίκου
Ορ. Τύμφη
Μέτσοβο
Ν. ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ
Ιωάννινα
Λ. ΠΑΜΒΩΤΙΔΑ (ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ)
Δωδώνη
Ορ. Τόμαρος
Π. ΘΥΑΜΗΣ (ΚΑΛΑΜΑΣ)
Ηγουμενίτσα
Ν. ΘΕΣΠΡΩΤΙΑΣ
ΙΟΝΙΟ ΠΕΛΑΓΟΣ
Πάργα
Ν. ΠΡΕΒΕΖΑΣ
Ν. ΑΡΤΑΣ
Π. ΑΡΑΧΘΟΣ
Π. ΛΟΥΡΟΣ
Άρτα
Νικόπολις
ΑΜΒΡΑΚΙΚΟΣ ΚΟΛΠΟΣ
Πρέβεζα

ΗΠΕΙΡΟΣ

ΕΝΑΣ ΦΙΛΟΣΟΦΟΣ – ΕΠΑΝΑΣΤΑΤΗΣ

Ο Διονύσιος, η σφραγίδα του και η υπογραφή του.

Από τα πρώτα χρόνια της τουρκοκρατίας, οι Ηπειρώτες άρχισαν τις επαναστάσεις, με αποτέλεσμα τη σφαγή πολλών πολεμιστών, αλλά και άμαχων Ελλήνων και Τούρκων.

Το 1595 οι κάτοικοι της Ηπείρου, της Μακεδονίας και της Θεσσαλίας ζήτησαν τη βοήθεια του Πάπα Κλήμεντα Η′ και του αυτοκράτορα της Γερμανίας Ροδόλφου, για να επαναστατήσουν.

Σε αυτή την προσπάθεια πρωταγωνίστησε ο Μητροπολίτης Διονύσιος Β′. Για τη μόρφωση και το πνεύμα του, οι φίλοι και οι οπαδοί του τον αποκαλούσαν «Φιλόσοφο», ενώ οι εχθροί του τον ονόμαζαν «Σκυλόσοφο».

Η βοήθεια όμως δεν ήρθε τελικά.
Οι Τούρκοι έμαθαν ότι κάτι ετοιμάζουν οι χριστιανοί και άρχισαν να συλλαμβάνουν και να σκοτώνουν υπόπτους, για να τρομοκρατήσουν τον πληθυσμό.

Το 1609 χωρίς να περιμένει άλλο για ξένη βοήθεια, ο Διονύσιος άρχισε να προετοιμάζει μια καινούργια επανάσταση.

Το 1611 βάδισε με χίλιους οπλισμένους χωρικούς στα Γιάννενα και έβαλε φωτιά σε μερικά από τα πιο σημαντικά κτίρια των Τούρκων. Το πρωί, όμως, ο Οσμάν Πασάς τους επιτέθηκε και τους νίκησε. Θανάτωσε το Διονύσιο και τους συνεργάτες του και ξέσπασε την οργή του στον άμαχο πληθυσμό των Ιωαννίνων και της Παραμυθιάς.

Η εξέγερση απέτυχε. Ήδη, όμως, η εμφάνιση των κλεφτών και στην Ήπειρο, το 17ο αιώνα, ενίσχυσε την αντίσταση των ορεινών πληθυσμών εναντίον των κατακτητών.

Έλληνας Κλέφτης.

- Γιατί, παρά τις υποσχέσεις τους, οι ξένοι δεν βοήθησαν τον Διονύσιο;
Συζήτησε στην τάξη σου το ρόλο των «ξένων» στις επαναστάσεις του έθνους.
- Τι γνώμη έχεις για τον Διονύσιο; Μπορούσε να επιτύχει η εξέγερσή του;

«Οι Βρυσες Ποτιζουν το Σωμα, τα δε Σχολεια την Ψυχην..."

Ο Κοσμάς ο Αιτωλός.

Περίπου έναν αιώνα μετά τον μαρτυρικό θάνατο του Διονύσιου του Φιλόσοφου, το 1711 γεννήθηκε στο χωριό Μέγα Δένδρο Θέρμου της Αιτωλίας, ένας φωτισμένος άνθρωπος του Γένους, ο Κοσμάς ο Αιτωλός. Ο Κοσμάς αγαπούσε πολύ τους ανθρώπους και έτρεφε μεγάλη πίστη στον Θεό. Γι' αυτό είχε αφιερώσει τη ζωή του σ' Αυτόν και στην απελευθέρωση της Ελλάδας.

Γύριζε όλη την Ελλάδα και δίδασκε στους χριστιανούς τον λόγο του Θεού και την αξία της παιδείας. Τους συμβούλευε και τους βοηθούσε να μάθουν γράμματα ιδρύοντας πολλά σχολεία, που όπως έλεγε «φωτίζουν τους ανθρώπους».

Θαυμασμό προκαλούν ακόμα και σήμερα οι προφητείες του Κοσμά του Αιτωλού:

«Θα δείτε να πετάνε άνθρωποι στον Ουρανό σαν μαυροπούλια και να ρίχνουν φωτιά στον κόσμο».

«Θα ιδείτε στον κάμπο ένα αμάξι δίχως άλογα να ροβολάει γρηγορότερα από τον λαγό».

«Θα ιδείτε δυο φαμίλιες σ' ένα σπίτι. Εσείς θα πάτε να κατοικήσετε αλλού κι' άλλοι θάρθουν να κατοικήσουν σε σάς».

«Θα πασχίζουν να λύσουν το ζήτημα με την πέννα, μα δεν θα μπορούν. 99 φορές με τον πόλεμο και μια με την πέννα».

Ηπειρώτης, την εποχή του Κοσμά του Αιτωλού.

Οι Τούρκοι φοβήθηκαν πολύ τη διδασκαλία του Κοσμά του Αιτωλού. Με διαταγή του πασά της Αλβανίας τον συνέλαβαν και τον κρέμασαν στις 24 Αυγούστου 1779, στο Κολικόντασι της Βορείου Ηπείρου. Το νεκρό σώμα του, αφού το γύμνωσαν, οι δήμιοι το έσυραν και το έριξαν στον ποταμό.

- Τι ήταν αυτό που συγκινούσε τους ανθρώπους στη διδασκαλία του Κοσμά;
- Συζητήστε στην τάξη σας για τις προφητείες του Κοσμά του Αιτωλού. Τι σας θυμίζουν από τη σημερινή εποχή;

ΑΛΗ ΠΑΣΑΣ: ΕΓΚΛΗΜΑΤΑ ΚΑΙ ΤΙΜΩΡΙΑ

Ο Αλή πασάς σε βαρκάδα στη Λίμνη του Βουθρωτού. Λιθογραφία του Louis Dupre.

Ο Αλή Πασάς ήταν ένας σκληρός άνθρωπος, αλλά και ένας ικανός πολιτικός. Είτε με τη βία, είτε με πονηριές αντιμετώπιζε τους επαναστάτες χριστιανούς, ενώ δεν δίσταζε να βασανίζει και να θανατώνει πολλούς από αυτούς.

Οι Ηπειρώτες, αν και τον φοβόντουσαν, δεν έπαψαν να προοδεύουν στο εμπόριο, τη βιοτεχνία, την επεξεργασία δερμάτων και την κατασκευή φημισμένων κεριών.

Η καθημερινή ζωή σε αγροτική περιοχή της Ηπείρου.

Μια φορά τον είχε επισκεφθεί ένας γάλλος ιστορικός, ο Πουκεβίλ. Καθισμένοι και οι δυο στις όχθες του ποταμού Αχέροντα άρχισαν μια συζήτηση για τους σωματοφύλακες του Αλή:

***Αλής**: Βλέπεις, ορέ Φραντζέσκο, τούτους τους Τζοανταραίους (σωματοφύλακες), που με περιτριγυρίζουν; Έ, δεν είναι μήτε ένας απ' αυτούς που να μην του σκότωσα είτε πατέρα, είτε αδερφό, είτε θειό, είτε κάποιο συγγενή του.*

***Πουκεβίλ**: Κι αυτοί σε υπηρετάνε και περνάνε τις νύχτες τους κοντά στο γιατάκι σου. Δε φοβάσαι μη θελήσει κανείς τους να εκδικηθεί τους συγγενείς του;*

***Αλής**: Να εκδικηθεί τους συγγενείς του; Μα δεν έχουνε τώρα παρά εμένα στον κόσμο...Όσο πιο βαθιά κυλάνε στο βούρκο, τόσο πιότερο μου είναι αφοσιωμένοι. Τους θαμπώνω. Με προσκυνάνε σα νάμουνα Θεός. Τη δύναμη μου τη στηρίζω στο χρυσάφι, στο σίδερο και στο ματσούκι. Μ' αυτά κοιμάμαι ήσυχος.*

Πουκεβίλ: *Μα η συνείδησή σου;*

Αλής:

Είσαι ένας απλοϊκός άνθρωπος, ορέ Πουκεβίλ!

Ο Αλή πασάς με το στρατό του επιτίθεται στο Γαρδίκι.

Ο Αλή Πασάς κυβέρνησε για 35 χρόνια. Τα Γιάννενα έγιναν η πρωτεύουσα όχι μόνον της Ηπείρου, αλλά και της Αλβανίας, της Θεσσαλίας, μεγάλου μέρους της Μακεδονίας, της Ακαρνανίας και της Αιτωλίας.

Όνειρο του Αλή ήταν να γίνει Σουλτάνος.

Δεν τα κατάφερε όμως. Ο Σουλτάνος έστειλε στρατό στην Ήπειρο και τον νίκησε. Ο Αλή Πασάς εκτελέστηκε το 1822 στο νησάκι της Λίμνης των Ιωαννίνων.

Στην Πόλη έφθασε μόνο το κεφάλι του.
Η προφητεία που του είχε πει ο Κοσμάς ο Αιτωλός, όταν τον είχε δει νέο στο Τεπελένι, ότι *«θα γίνει μεγάλος και θα φθάσει στην Πόλη αλλά με κόκκινα γένια»* πραγματοποιήθηκε.

Ο Αλή πασάς με τη μητέρα του, Χάιδω, όταν ήταν νέος μπέης του Τεπελενίου. Η μητέρα του άσκησε μεγάλη επιρροή στις πολιτικές αποφάσεις του Αλή.

- Τον Αλή Πασά, ο κόσμος τον φώναζε και Αλή Τσεκούρα. Μπορείς να καταλάβεις το γιατί;
- Τι σου 'κανε μεγαλύτερη εντύπωση από τη συζήτηση Αλή και Πουκεβίλ;
- Γιατί ο Αλή χαρακτηρίζει τον Πουκεβίλ «απλοϊκό», όταν ο τελευταίος του μιλάει για συνείδηση; Συζήτησε με τους συμμαθητές και συμμαθήτριες σου στην τάξη.

«Ο ΕΡΩΣ ΤΗΣ ΕΛΕΥΘΕΡΙΑΣ...»

Οι Σουλιώτισσες πέφτουν στο γκρεμό του Ζαλόγγου το Δεκέμβρη του 1803. Λιθογραφία στη Γεννάδειο Βιβλιοθήκη.

Οι Ηπειρώτες, παρά τη σκληρότητα των Τούρκων, δεν σταμάτησαν να επαναστατούν όλο τον 19ο αιώνα, ζητώντας την ελευθερία τους. Ειδικά οι κάτοικοι του Σουλίου αρνούνταν να υποταχθούν στους Τούρκους. Ο Αλή Πασάς προσπάθησε να τους υποδουλώσει. Στην αρχή προσπάθησε να τους εξαγοράσει. Δεν τα κατάφερε, όμως, και έτσι έκανε τρεις εκστρατείες ανάμεσα στο 1800 και το 1803. Μόνο την τρίτη φορά κατάφερε να κυριεύσει το Σούλι χάρη σε έναν προδότη.

Στο Ζάλογγο, 60 Σουλιώτισσες μαζί με τα παιδιά τους προτίμησαν να αυτοκτονήσουν για να μην πέσουν στα χέρια των Τούρκων και των Αρβανιτών.

Ανέβηκαν σε ένα βράχο, το Στεφάνι, στον ποταμό Αχέροντα. Εκεί, πάνω από μια χαράδρα, οι Σουλιώτισσες άρχισαν να χορεύουν κρατώντας τα παιδιά τους.

Την ώρα του χορού τραγουδούσαν. Μετά από κάθε στροφή του χορού, η κάθε μία που έφτανε στην άκρη του γκρεμού φιλούσε την προηγούμενη, έριχνε το μωρό της και έπεφτε. Έτσι έπεσε το Σούλι.

Στη λαϊκή παράδοση το τραγούδι των Σουλιωτισσών συνδέθηκε με τη θυσία για την ελευθερία.

Έχε γεια καημένε κόσμε,
έχε γεια γλυκιά ζωή,
κι εσύ δύστυχη πατρίδα,
έχε γεια παντοτινή.

Στη στεριά δε ζει το ψάρι,
Ουτ' αφρός στην αμμουδιά
Κι οι Σουλιώτισσες δε ζούνε,
Δίχως την ελευθεριά.

- Πως κρίνεις τη θυσία των Σουλιωτισσών;
- Ο εθνικός ποιητής Διονύσιος Σολωμός έγραψε για τις Σουλιώτισσες ότι «ο έρως της Ελευθερίας τες έπνευσε χορό». Συμφωνείς μαζί του;

ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΣ ΑΠΟ ΤΗΝ ΗΠΕΙΡΟ

Δείγμα αρχιτεκτονικής της Ηπείρου.

Οι Ηπειρώτες, δεν ήταν μόνο καλοί πολεμιστές, αλλά και καλοί τεχνίτες και έμποροι. Στα Ιωάννινα που ήταν το κέντρο της Ηπείρου υπήρχαν 40 μεγάλα εργαστήρια. Η βιοτεχνία γουναρικών, η επεξεργασία δερμάτων, η ξυλογλυπτική, η κατασκευή κεριών, αργυρών και χρυσών κοσμημάτων, αλλά και υφαντών και κεντημάτων σημείωναν μεγάλες προόδους στα τέλη του 18ου και στις αρχές του 19ου αιώνα.

Οι Ηπειρώτες ενδιαφέρθηκαν και για τη μόρφωση. Σημαντική ήταν η ίδρυση της «Ζωσιμαίας» Ανώτερης Σχολής στα Ιωάννινα.

Αρκετοί Ηπειρώτες μετανάστευσαν μακριά από την Ελλάδα για να αναζητήσουν μια καλύτερη τύχη. Καραβάνια με εμπορεύματα ξεκινούσαν από τα Γιάννενα και κατέληγαν στις χώρες της Κεντρικής Ευρώπης και στη Μολδοβλαχία, μεταφέροντας εμπορεύματα αλλά και εργάτες που πήγαιναν να δουλέψουν στη Βλαχία και το Βουκουρέστι.

Οι Ηπειρώτες ξυλογλύπτες ήταν διάσημοι για την τέχνη τους σε όλη την Ελλάδα. Στην εικόνα τζάκι από αρχοντικό του Πηλίου.

Λεπτομέρεια από το τζάκι.

- Γιατί νομίζεις ότι μετανάστευαν οι Ηπειρώτες; Αυτό συνέβαινε μόνο τότε; Συμβουλέψου για το ζήτημα της μετανάστευσης και το βιβλίο σου «Από τη ζωή των Ελλήνων».

ΤΟ ΠΕΡΑΣΜΑ ΣΤΗΝ ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ

Όταν ξέσπασε η Επανάσταση του 1821, οι Ηπειρώτες με κάθε τρόπο αγωνίστηκαν για την ελευθερία τους. Σε μια μεγάλη μάχη που έγινε στο Πέτα, οι Έλληνες που είχε στείλει ο Αλέξανδρος Μαυροκορδάτος για βοήθεια των Σουλιωτών νικήθηκαν.

Οι Ηπειρώτες έπαιξαν σημαντικό ρόλο στην Επανάσταση του Γένους. Πολλοί από αυτούς είχαν μυηθεί στη Φιλική Εταιρεία, τη μυστική οργάνωση που προετοίμαζε την Επανάσταση. Οι δυο από τους τρεις ιδρυτές της Φιλικής Εταιρείας ήταν Ηπειρώτες: ο Νικόλαος Σκουφάς, έμπορος από το χωριό Κομπότι της Άρτας και ο Αθανάσιος Τσακάλωφ, από τα Γιάννενα.

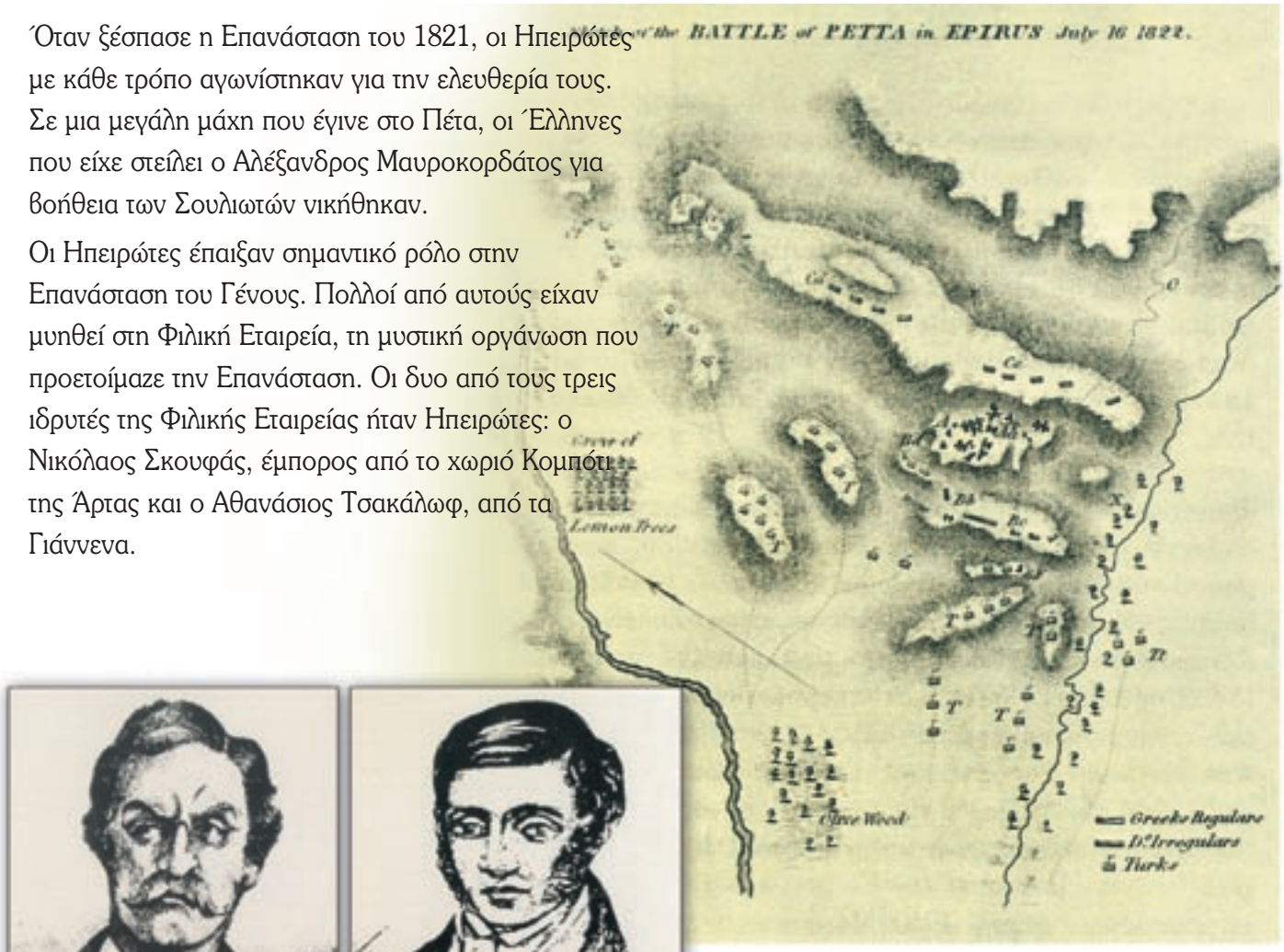

Σχεδιάγραμμα της μάχης στο Πέτα.

Νικόλαος Σκουφάς.

Αθανάσιος Τσακάλωφ.

Όταν ιδρύθηκε το ελληνικό κράτος, η Ήπειρος έμεινε έξω από τα σύνορά του. Με την οικονομική βοήθεια που έπαιρναν από τους πλούσιους Ηπειρώτες που ζούσαν στο εξωτερικό έκαναν μεγάλες επαναστάσεις το 1853-55 και το 1877-78. Η απελευθέρωση της Ηπείρου πραγματοποιήθηκε τελικά με τους Βαλκανικούς πολέμους του 1912-13.

Στις 21 Φεβρουαρίου του 1913 ο ελληνικός στρατός μπήκε ελευθερωτής στα Ιωάννινα. Λίγο μετά έμπαινε στο Αργυρόκαστρο, στην Κλεισούρα και στο Τεπελένι. Η Ήπειρος μετά από πέντε αιώνες σκλαβιάς ήταν πια ελεύθερη. Το εμπόριο αναπτύχθηκε και δημιουργήθηκαν νέες βιοτεχνίες. Άνοιξαν πολλά σχολεία και ιδρύθηκαν κοινωφελή ιδρύματα, χάρη στις δωρεές των Ηπειρωτών που ζούσαν στο εξωτερικό και αγαπούσαν τον τόπο τους. Αυτοί ήταν οι Ζωσιμάδες, οι αδερφοί Ζάππα, ο Αρσάκης, οι αδερφοί Σίνα, ο Τοσίτσας, ο Γεώργιος Αβέρωφ κ.ά.

Οι Τούρκοι παραδίδουν τα Ιωάννινα στους Έλληνες (21 Φεβρουαρίου 1913).

- Πώς κρίνεις τις δωρεές των ξενιτεμένων Ηπειρωτών; Εσύ τι θα 'κανες στη θέση τους;
- Τι γνωρίζεις για τους Βαλκανικούς Πολέμους; Πού έχεις συναντήσει ξανά για τους Βαλκανικούς Πολέμους στο βιβλίο αυτό;

«Κορόϊδο Μουσολίνι»: Οι Ελληνες στα Βουνα της Πίνδου

Ο Β΄ Παγκόσμιος Πόλεμος βρήκε τους Ηπειρώτες στην πρώτη γραμμή των μαχών. Όταν οι Ιταλοί επιχείρησαν να εισβάλουν στην Ελλάδα τον Οκτώβρη του 1940, συνάντησαν τη γενναία αντίσταση των Ελλήνων. Μερικές από τις πιο σκληρές μάχες έγιναν στην Ήπειρο κι ειδικά στην χιονισμένη οροσειρά της Πίνδου και σε περιοχές όπως η Κόνιτσα και η Ηγουμενίτσα.

Τα ελληνικά στρατεύματα προχώρησαν προς τη Βόρειο Ήπειρο και απελευθέρωσαν την Κορυτσά, τους Αγίους Σαράντα, το Αργυρόκαστρο, την Πρεμετή και τη Χειμάρα, ενώ ο ελληνικός λαός τραγουδούσε: «Κορόιδο Μουσολίνι, κανένας δε θα μείνει…»

Οι Έλληνες μπαίνουν στην Κορυτσά.

Ακόμα κι όταν οι Γερμανοί επιτέθηκαν και κατέλαβαν την Ελλάδα τον Απρίλη του 1941, οι Ηπειρώτες και οι Ηπειρώτισσες δε σταμάτησαν να αγωνίζονται. Το κίνημα της Εθνικής Αντίστασης στην Ήπειρο ήταν πολύ δυνατό, σημείωσε πολλές επιτυχίες αλλά είχε και πολλούς νεκρούς.

Οι πολίτες βοηθούν στη μάχη της Πίνδου. Πίνακας του Έκτορος Δούκα στο Εθνικό Ιστορικό Μουσείο.

- Θυμάσαι πότε και πού είχαν ξαναδείξει τέτοια γενναιότητα οι Ηπειρώτισσες και οι Ηπειρώτες;

- Πού αλλού έμαθες για την Εθνική Αντίσταση και τι θυμάσαι για αυτήν;

ΜΙΑ ΠΕΡΙΟΧΗ ΑΝΑΠΤΥΣΣΕΤΑΙ, ΕΝΑ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΜΕΓΑΛΩΝΕΙ

Ο Γεώργιος Παπανδρέου.

Η Ήπειρος δεν είναι μια περιοχή που έχει αναπτυχθεί μόνο εμπορικά. Η έκδοση επιστημονικών περιοδικών, η δημιουργία βιβλιοθηκών και κυρίως η ίδρυση του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων τη βοήθησαν να αναπτυχθεί και πνευματικά.

Το 1964, στα πλαίσια της Εκπαιδευτικής Μεταρρύθμισης της κυβέρνησης του Γεωργίου Παπανδρέου, ιδρύεται η Φιλοσοφική Σχολή των Ιωαννίνων. Έτσι ξεκινάει η ιστορία του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων.

Στα πρώτα χρόνια της λειτουργίας του, το Πανεπιστήμιο των Ιωαννίνων αποτέλεσε εστία αντίστασης των φοιτητών κατά της Δικτατορίας. Η αντίσταση αυτή κορυφώθηκε με την εξέγερση των φοιτητών στο Πολυτεχνείο, τον Νοέμβρη του 1973.

Σήμερα, το Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων είναι ένα από τα καλύτερα ελληνικά πανεπιστήμια. Συνεργάζεται με πολλά ιδρύματα του εξωτερικού, έχει σημαντικά ερευνητικά κέντρα και διαθέτει ένα σύγχρονο Νοσοκομείο που προσφέρει τις υπηρεσίες του στους κατοίκους της Ηπείρου.

Ωστόσο, η φτώχεια σε πολλά χωριά της Ηπείρου και οι δυσκολίες της ζωής έχουν οδηγήσει πολλούς νέους να εγκαταλείψουν τον τόπο τους και να ξενιτευτούν. Το 2000 η Ήπειρος ήταν η περιοχή με τα μεγαλύτερα ποσοστά ανεργίας στην Ελλάδα.

Η Πανεπιστημιούπολη των Ιωαννίνων.

- Με τη βοήθεια του δασκάλου ή της δασκάλας σας επισκεφθείτε τη διεύθυνση του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων στο Internet: http://www.uoi.gr/main_gr.html.

ΑΠΟ ΤΟ ΚΛΑΡΙΝΟ ΣΤΟ ΣΙΤΑΡ

Οι Ηπειρώτες αγαπούν την παραδοσιακή μουσική και με το κλαρίνο συνοδεύουν τα δημοτικά τους τραγούδια που μιλούν για την αγάπη, το γάμο, την ξενιτιά και το θάνατο. Χαρακτηριστικό είναι το τραγούδι «Οσμάν Τάκα», που αναφέρεται σε έναν Τούρκο, τον οποίο συμπαθούσαν οι Έλληνες:

Άιντε Οσμάν Τάκα
τη λεβεντιά σου να 'χα
οχ, εσύ κοιμάσαι
κι εγώ νυστάζω
σε συλλογιούμαι
και βαριαναστενάζω

Σήμερα, πολλοί μεγάλοι καλλιτέχνες εμπνέονται και δημιουργούν στην Ήπειρο, αλλά αναπτύσσουν και σημαντικές συνεργασίες με ομότεχνούς τους στο εξωτερικό.

Ο Βασίλης Σαλέας συνεργάστηκε με τον Βαγγέλη Παπαθανασίου στη «Μυθωδία».

Ο Πέτρο- Λούκας Χαλκιάς, φημισμένος δεξιοτέχνης του κλαρίνου, μαζί με άλλους Ηπειρώτες μουσικούς δίνουν συναυλίες μαζί με Ινδούς καλλιτέχνες. Εκεί το κλαρίνο «δένει» με το σιτάρ και δυο σημαντικοί πολιτισμοί συναντώνται.

Ινδός που παίζει Σιτάρ.

Λαϊκός μουσικός που παίζει κλαρίνο.

- Μπορείς να βρεις περισσότερες πληροφορίες για τον Βαγγέλη Παπαθανασίου και τη μουσική του. Ποιους άλλους Έλληνες καλλιτέχνες, διάσημους στο εξωτερικό, γνωρίζεις;
- Ακούτε σήμερα κλαρίνο στις εκδηλώσεις της παροικίας; Συμβουλέψου το βιβλίο «Από τη ζωή των Ελλήνων».

Κέρκυρα
Ν. ΚΕΡΚΥΡΑ
Ν. ΠΑΞΟΙ
Ν. ΑΝΤΙΠΑΞΟΙ
ΙΟΝΙΟ ΠΕΛΑΓΟΣ
Ν. ΛΕΥΚΑΔΑ
Λευκάδα
Ν. ΚΑΛΑΜΟΣ
Ν. ΚΕΦΑΛΛΟΝΙΑ
Ιθάκη
Ν. ΙΘΑΚΗ
Όρ. Αίνος
Αργοστόλι
Ν. ΖΑΚΥΝΘΟΣ

ΙΟΝΙΑ ΝΗΣΙΑ

ΑΠΟ ΤΗΝ ΕΠΤΑΝΗΣΙΑΚΗ ΠΟΛΙΤΕΙΑ ΣΤΗΝ ΑΓΓΛΙΚΗ ΚΑΤΟΧΗ

Το Βαθύ της Ιθάκης στα τέλη του 18ου αιώνα.

Το 1800 υπογράφηκε συνθήκη ανάμεσα σε Ρωσία και Τουρκία και αποφασίστηκε η ίδρυση της Επτανησιακής Πολιτείας. Η «Πολιτεία των Επτά Ηνωμένων Νήσων» ήταν το πρώτο ελεύθερο ελληνικό κράτος. Όμως η Πολιτεία έπρεπε κάθε χρόνο να πληρώνει βαρύ φόρο στην Τουρκία. Η σύντομη ιστορία της «Επτανησιακής Πολιτείας» τελείωσε με την υπογραφή της συνθήκης του Τιλσίτ μεταξύ Γαλλίας και Ρωσίας, τον Ιούλιο του 1806, και την αποβίβαση των γαλλικών στρατευμάτων στα Ιόνια νησιά.

«Κατά την διάρκεια των επτά τούτων ετών νέος έτι ήρχισα τον δημόσιον βίον μου, κατ' αρχάς ως έκτατος επίτροπος της Κυβερνήσεως εν ταις Νήσοις, μετά ταύτα ως Υπουργός της εκτελεστικής εξουσίας καθ'όλους τους κλάδους της διοικήσεως και τέλος ως γραμματεύς της Επικρατείας επί των Εξωτερικών, των Ναυτικών και του Εμπορίου»

Ι. Καποδίστριας, παράθεμα από την Ιστορία του Νέου Ελληνισμού.

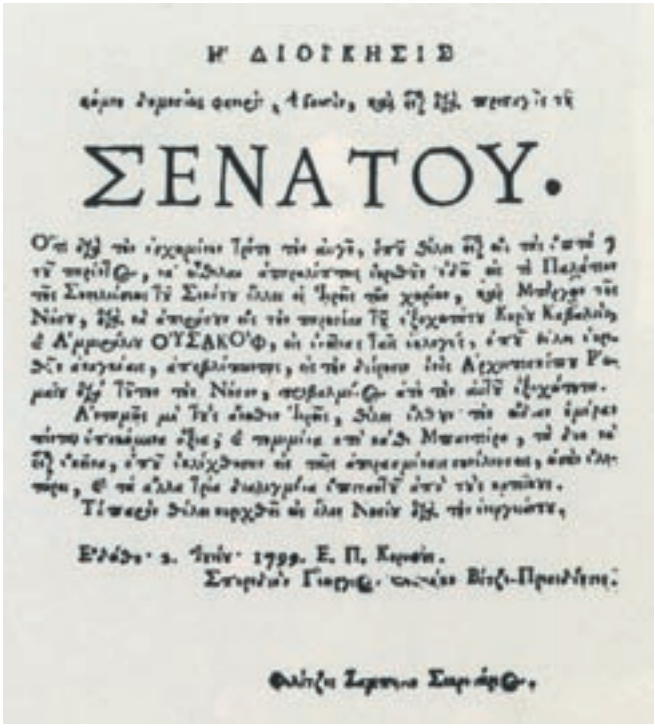

Η' ΔΙΟΙΚΗΣΙΣ

ΣΕΝΑΤΟΥ.

Η πρόσκληση της Γερουσίας της Κέρκυρας προς τους ιερείς του νησιού, για να εκλέξουν μαζί με τους λαϊκούς αντιπροσώπους τον τοπικό αρχιεπίσκοπο (2 Ιουνίου 1799).

Εικόνα της Ζακύνθου στις αρχές του 19ου αιώνα.

Μετά την ήττα του Ναπολέοντα, οι Άγγλοι καταλαμβάνουν τα Ιόνια νησιά. Τον Ιούνιο του 1814 υψώνεται στα φρούρια της Κέρκυρας η Αγγλική σημαία, ενώ με τη συνθήκη των Παρισίων, το Νοέμβρη του 1815, τα νησιά πέρασαν στην «Προστασία» της Αγγλίας.

Στον «Ύμνο εις την Ελευθερία», ο εθνικός μας ποιητής Δ. Σολωμός έγραψε για τα Επτάνησα:

Εφωνάξανε ως τ' αστέρια
Του Ιονίου τα νησιά
Κι εσηκώσανε τα χέρια
Για να δείξουνε χαρά

Μ' όλο που' ναι αλυσωμένο
Το καθένα τεχνικά
Κ' εις το μέτωπο γραμμένο
Έχει «ψεύτρα ελευθεριά».

Ο στρατηγός Θωμάς Μαίτλαντ, διοικητής των βρετανικών δυνάμεων της Μεσογείου, ήταν ο πρώτος αρμοστής στα Ιόνια νησιά.

ΑΡΧΟΝΤΕΣ ΚΑΙ ΣΕΜΠΡΟΙ

Τον 19ο αιώνα οι κοινωνικές συγκρούσεις στα Επτάνησα οξύνθηκαν. Οι άρχοντες και οι ευγενείς εκμεταλλεύονταν τους αγρότες (σέμπρους) που η ζωή τους ήταν δύσκολη. Να πώς ο Α. Βαλαωρίτης περιγράφει άρχοντες και σέμπρους στον «Φωτεινό».

Ο άρχοντας της Επανήσου ιστορεί:

«Κ' εγώ σκουλήκι αγνώριστο, ο Τζώτζης ο Γρατσάνος
Αυτό το χώμα που πατώ, οι πέτρες τα νερά σου,
Ήμερο κι άγριο κλαρί τ' αγέρι σου, η ψυχή σου,
Τα ζωντανά σου, τα παιδιά, το αίμα σου, η τιμή σου,
Όλα δικά μου μάθε το. Βουνού και λόγγου αγρίμι,
Είτε έχει τρίχα, είτε φτερό, σιχαμερό ψοφήμι,
Το διαβατάρικο πουλί σ' εμέ μονάχ' ανήκει
Κι' αξίζει το κεφάλι σου λαγόπουλο ή περδίκι.
Γ' αυτό όθε θέλω θα περνώ κ' εγώ και τα σκυλιά μου.
Τίποτα δεν ορίζετε κ' είνε κι' αυτή η σπορά μου.
Κι' ούτε άλλη τύχη αξίζετε. Γενιά καταραμένη,
Δειλή, κακογεράματη, στον κόσμο ακόμα μένει,
Για να πομπεύει τόνομα και την κληρονομιά της».

Σκηνή από εμπορικές αγοραπωλησίες στην Ιθάκη στις αρχές του 19ου αιώνα.

Η Κέρκυρα το 19ο αιώνα, συλλογή Μ. Αρώνη. Αθήνα, φωτ. αρχείο Εστίας Ν. Σμύρνης.

Ο φτωχός αγρότης (σέμπρος) διηγείται:

«-Εγώ... ο Φωτεινός, ο γέρος ξεσκληάρης,
που ρίχνω εδώ το σπόρο μου για να μου τόνε πάρεις,
Εγώ, που με τον ίδρωτα τα χώματα ζυμιώνω
Για να τρώει άλλος το ψωμί που τρέχω και κεντρόνω
Την αγριλίδα του βουνού και που δεν έχω λάδι
ν' ανάφτω το καντήλι μου και ζω μέσα στον άδη.
Εγώ που με τα νύχια μου αναποδογυρίζω
Το λόγγο και τα ριζιμιά για να σας τα στολίζω
Με κλήματα, που δεν τρυγώ και που ποτέ δεν έχω.
Λίγο κρασί κεφαλιακό τη γλώσσα μου να βρέχω.
Εγώ ο φτωχός, ο μυλωνάς, που ζω σ' αιώνια ζάλη
Και παίρνω κέρδο, πληρωμή, προσφάγι την πασπάλη
Που δεν ορίζω το παιδί, που πάντα ζω με τρόμο
Και που δεν βρίσκω εδώ στη γη για να με κρίνει νόμο.
Αυτός, αυτός ειν' ο λαός. Τ' άψυχο το κουφάρι.
Αυτό 'νε το καματερό, το ψόφιο το κριάρι...
Μην ρίξεις άλλο φόρτωμα στην έρμη του την πλάτη».

Α. Βαλαωρίτης

ΟΙ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΕΙΣ ΤΟΥ 1848: ΑΠΟ ΤΗΝ ΕΥΡΩΠΗ ΣΤΑ ΕΠΤΑΝΗΣΑ

Το 1848 ξεσπούν σχεδόν ταυτόχρονα επαναστάσεις σε πολλές χώρες της Ευρώπης (στη Γαλλία, στα Γερμανικά κράτη, στην Ιταλία, κ.λπ.). Σ' αυτά τα κινήματα συμμετείχαν πολλοί φτωχοί αγρότες, εργάτες αλλά και οι απλοί κάτοικοι των πόλεων. Το τίμημα όμως των λαϊκών εξεγέρσεων ήταν πολύ βαρύ. Στη Γαλλία οι νεκροί έφτασαν τους 5.000, οι τραυματίες ήταν χιλιάδες και 11.000 πολίτες φυλακίστηκαν ή εξορίστηκαν.

Το 1848 η λιτανεία στα Επτάνησα μετατράπηκε σε διαδήλωση κατά της αγγλικής κατοχής και υπέρ της ένωσης με την Ελλάδα, Αθήνα, Εθνικό Ιστορικό Μουσείο.

Την ίδια περίοδο, εκδηλώθηκε εξέγερση στην Κεφαλονιά με την ένοπλη σύγκρουση ανάμεσα στους αγρότες και τους ευγενείς, που είχαν την υποστήριξη των αγγλικών στρατευμάτων. Τα αγγλικά στρατεύματα νίκησαν και οι ριζοσπάστες, που ζητούσαν την ένωση των Επτανήσων με την Ελλάδα, έγιναν θύματα άγριων διώξεων.

- Συγκεντρώστε πληροφορίες για τις επαναστάσεις του 1848 στην Ευρώπη. Τι προκάλεσε αυτές τις επαναστάσεις;
- Πότε και για ποιους λόγους γίνονται κοινωνικές επαναστάσεις;

Θ' ΒΟΥΛΗ.
26 Νοεμβρίου
1850.

ΨΗΦΙΣΜΑ
ΤΗΣ ΒΟΥΛΗΣ ΤΩΝ ΑΝΤΙΠΡΟΣΩΠΩΝ.

ΟΤΙ Η ΟΜΟΦΥΛΟΣ, ΣΤΕΡΕΑ ΚΑΙ ΑΜΕΤΑΤΡΕΠΤΟΣ ΘΕΛΗΣΙΣ ΤΟΥ ΕΠΤΑΝΗΣΙΑΚΟΥ ΛΑΟΥ, ΕΙΝΑΙ Η ΑΝΑΚΗΡΙΞΙΣ ΤΗΣ ΑΝΕΞΑΡΤΗΣΙΑΣ ΤΟΥ ΚΑΙ Η ΕΝΩΣΙΣ ΑΥΤΟΥ ΜΕ ΤΟ ΑΔΕΛΦΟΝ ΕΘΝΟΣ ΤΟΥ, ΤΗΝ ΑΝΕΞΑΡΤΗΤΟΘΕΡΜΟΝΗΝ ΕΛΛΑΔΑ.

Ψήφισμα της 26ης Νοεμβρίου 1850 της Θ' Βουλής των Αντιπροσώπων του Ιονίου Κράτους.

Γεωργίος Α΄, Αθήνα, Εθνικό Ιστορικό Μουσείο.

«Η ΠΡΟΙΚΑ» ΓΙΑ ΤΟΝ ΝΕΟ ΒΑΣΙΛΙΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ

Μετά το ξέσπασμα της επανάστασης του 1821 και τη δημιουργία ανεξάρτητου ελληνικού κράτους έγιναν αγώνες για την ένωση των Επτανήσων με την Ελλάδα και την πραγματοποίηση δημοκρατικών μεταρρυθμίσεων. Μετά την απομάκρυνση του βασιλιά Όθωνα από τον θρόνο του ελληνικού κράτους, οι Άγγλοι υποστήριξαν τον Γεώργιο, γιο του διαδόχου της Δανίας. Το Νοέμβρη του 1864, ο νέος βασιλιάς ορκίστηκε στο νέο σύνταγμα της Ελλάδας και οι Άγγλοι του έδωσαν ως «προίκα» τα Ιόνια νησιά. Έτσι, τερματίστηκε η κατοχή των Άγγλων και αναγνωρίστηκε η ένωση των νησιών με την Ελλάδα.

«Έτσι, με την ανάρρηση στο θρόνο του Γεωργίου του Α' και την παράδοση της εξουσίας στην κυβέρνηση Βούλγαρη, θεμελιωνόταν στέρεα στην Ελλάδα η αγγλική επιρροή, η δε κυβέρνηση της Αυτής Βρεττανικής Μεγαλειότητος καθίστατο από τότε ρυθμίστρια των τυχών του ελληνικού κράτους επί μία συναπτή ογδονταετία (με μικρά διαλείμματα) ως ότου το δόγμα Τρούμαν (1947), η αμερικανική επιρροή αντικατέστησε την αγγλική, σε μια εποχή, που ο γηραλέος πλέον και νωδός αγγλικός λέων, άρχισε να τρέφεται με αμερικανικές κονσέρβες».

Τ. Βουρνά, Ιστορία της Νεώτερης Ελλάδος, τ.β΄, σ. 432

Στις νέες αυτές συνθήκες που δημιουργήθηκαν σημαντικός ήταν ο ρόλος των Επτανήσιων βουλευτών. Οι ριζοσπάστες βουλευτές που μπήκαν στην ελληνική βουλή από το 1864 συνεργάστηκαν με τον δημοκράτη πολιτικό Επαμεινώνδα Δεληγεώργη και τους υποστηρικτές του για την ψήφιση του συντάγματος του 1864. Το Σύνταγμα περιόριζε την εξουσία του βασιλιά, καθιέρωνε την βασιλευόμενη δημοκρατία, την καθολική ψήφο (εκτός των γυναικών) και την ελευθεροτυπία. Το 1875, ο Χαρίλαος Τρικούπης ενίσχυσε ακόμα περισσότερο την εξουσία του κοινοβουλίου: ο βασιλιάς ήταν υποχρεωμένος να διορίζει πρωθυπουργό τον αρχηγό του κόμματος που είχε την πλειοψηφία στην βουλή.

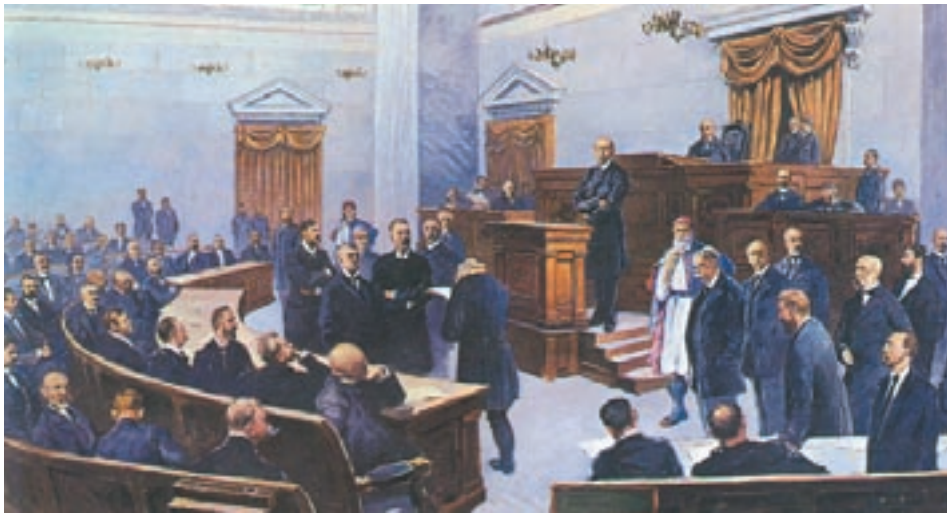

Αναπαράσταση συνεδριάσεως της Βουλής του 1887-1890.

- Συγκεντρώστε στοιχεία για την προσωπικότητα και τον ρόλο του Χαρίλαου Τρικούπη στη νεώτερη ελληνική ιστορία.

ΠΑΙΔΕΙΑ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ ΣΤΑ ΕΠΤΑΝΗΣΑ

Τα Επτάνησα αποτέλεσαν σπουδαίο σταυροδρόμι λαών και πολιτισμών. Ο Ευρωπαϊκός Διαφωτισμός, οι ιδέες της Γαλλικής Επανάστασης, το κίνημα των καρμπονάρων στην Ιταλία και η ρομαντική ποίηση, επηρέασαν τους Επτανήσιους λογοτέχνες και ποιητές στις αρχές του 19ου αιώνα.

Το 1807 ο Ιωάννης Καποδίστριας πρωτοστάτησε στη δημιουργία της Ιονίου Ακαδημίας στην Κέρκυρα, η οποία αναγνωρίστηκε επίσημα από τη Γαλλία και ανέπτυξε τρία τμήματα: Φυσικομαθηματικό, Ηθικοπλαστικό και Φιλολογοκαλλιτεχνικό.

Σημαντικό γεγονός για την ανάπτυξη της μουσικής παιδείας των Επτανησίων αποτέλεσε η ίδρυση της Φιλαρμονικής Εταιρίας Κερκύρας το 1840 από τον Νικόλαο Χαλικιόπουλο Μάντζαρο (1795-1872). Ο σπουδαίος αυτός συνθέτης και δάσκαλος της μουσικής, μετά τις σπουδές του στην Ιταλία, επέστρεψε στην Κέρκυρα και συνέβαλε στη διαμόρφωση της ελληνικής μουσικής. Ο Μάντζαρος μελοποίησε τον «Ύμνον εις την ελευθερία» του Δ. Σολωμού, που ανακηρύχθηκε το 1865 σε Εθνικό Ύμνο της Ελλάδας.

Πρωτομαγιά στην Κέρκυρα, Εθνική Πινακοθήκη, 1878-1880.

Ο Αριστοτέλης Βαλαωρίτης.

Σημαντικό ρόλο για την ανάπτυξη της παιδείας και του πολιτισμού όχι μόνο στα Επτάνησα, αλλά σ' ολόκληρη την Ελλάδα, διαδραμάτισε η Επτανησιακή σχολή. Ο Διονύσιος Σολωμός, ο Ανδρέας Κάλβος (1792-1869), ο Ιάκωβος Πολυλάς (1825-1896), ο Γεράσιμος Μαρκοράς (1826-1911) και ο Αριστοτέλης Βαλαωρίτης (1824-1879) είναι οι σημαντικότεροι εκπρόσωποί της. Οι ποιητές της Επτανησιακής Σχολής έγραφαν στη δημοτική γλώσσα απορρίπτοντας την αρχαΐζουσα γλώσσα που επικρατούσε εκείνη την εποχή στην Αθήνα. Πηγή της έμπνευσής τους ήταν οι εθνικοί και κοινωνικοί αγώνες, αλλά και τα προβλήματα της καθημερινής ζωής του ελληνικού λαού.

Ο ΠΟΙΗΤΗΣ ΤΗΣ ΕΛΕΥΘΕΡΙΑΣ

Ο Διονύσιος Σολωμός.

Ο Διονύσιος Σολωμός ήταν ο κορυφαίος ποιητής της επτανησιακής σχολής. Γεννήθηκε στη Ζάκυνθο το 1798. Σπούδασε στην Ιταλία νομικά και ήρθε σε επαφή με τα πνευματικά ρεύματα του καιρού του.

Πηγή έμπνευσής του ήταν το δημοτικό τραγούδι, αλλά και τα γεγονότα της Επανάστασης του 1821. Τον Μάιο του 1823 έγραψε ένα ποίημα 158 στροφών που το ονόμασε «Ύμνος εις την Ελευθερία». Οι δυο πρώτες στροφές του ποιήματος έγιναν ο Εθνικός Ύμνος της Ελλάδας.

Άλλα σπουδαία ποιήματά του είναι το «Εις τον θάνατον του Λορδ Μπάιρον» (1824), «Η Καταστροφή των Ψαρών», «Ο Λάμπρος» (1823) και οι «Ελεύθεροι Πολιορκημένοι» (1826).Το 1828 ο Δ. Σολωμός πήγε στην Κέρκυρα όπου παρέμεινε μέχρι το θάνατό του, το 1857. Ο τάφος του βρίσκεται στη γενέτειρά του, το νησί που αγάπησε.

Παραλία της Ζακύνθου.

- Διαβάστε κάποιο ποίημα του Διονύσιου Σολωμού στην τάξη και συζητήστε το περιεχόμενό του.
- Γιατί λέμε ότι ο Διονύσιος Σολωμός είναι ο «εθνικός ποιητής» μας και ο «ποιητής της ελευθερίας»;

MADE IN... HOLLYWOOD

Γερμανικά στρατεύματα στην Κέρκυρα.

Το Σεπτέμβριο του 1943 οι Ιταλοί αντιφασίστες της Ιταλικής Μεραρχίας AQUI αρνήθηκαν να παραδώσουν τα όπλα στους Γερμανούς και ενώθηκαν με τις ελληνικές αντιστασιακές οργανώσεις. Οι Γερμανοί αντέδρασαν και εκτέλεσαν περίπου 9.000 στρατιώτες της Μεραρχίας AQUI.

Σημαντικά γεγονότα της ιστορίας, όπως το παραπάνω, έχουν μεταφερθεί κατά καιρούς στη μεγάλη οθόνη του παγκόσμιου κινηματογράφου. Αρκετοί όμως είναι εκείνοι που διαμαρτύρονται ότι μερικές ταινίες δεν παρουσιάζουν πάντα όλη την ιστορική αλήθεια. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί η ταινία του John Madden «Το μαντολίνο του λοχαγού Κορέλλι», που περιγράφει τη ζωή και τη δράση του λοχαγού Κορέλλι την περίοδο της Ιταλικής κατοχής των Επτανήσων. Στη συγκεκριμένη ταινία ασκήθηκε κριτική ότι παραμορφώνει και παραχαράζει την ιστορία. Ο παλαίμαχος Άμος Παμπαλόνι, που υπηρέτησε στην πραγματικότητα ως λοχαγός του 33ου Σώματος Πυροβολικού της Μεραρχίας AQUI στην Κεφαλονιά, δήλωσε: «Είναι μια ταινία εναντίον και των Ιταλών και των Ελλήνων. Η δικιά μου ιστορία και των φίλων μου Ελλήνων είναι πολύ διαφορετική».

Παραδοσιακό χωριό της Κεφαλονιάς.

- Θυμηθείτε κάποιες κινηματογραφικές ταινίες στις οποίες παρουσιάζονται σημαντικά ιστορικά γεγονότα.

-Θα μπορούσατε να οργανώσετε την προβολή κάποιας ιστορικής ταινίας και να συζητήσετε στη συνέχεια σχετικά με το πώς παρουσιάζεται η ιστορία μέσα από τον κινηματογράφο.

ΣΤΕΡΕΑ ΕΛΛΑΔΑ

ΕΥΡΩΠΑΪΚΟΣ ΚΑΙ ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΟΣ ΔΙΑΦΩΤΙΣΜΟΣ

Από το τέλος του 17ου και σε όλη τη διάρκεια του 18ου αιώνα αναπτύχθηκε στην Ευρώπη το κίνημα του Ευρωπαϊκού Διαφωτισμού. Πρόκειται στην ουσία για μια «ειρηνική επανάσταση» που σκοπό είχε την πνευματική πρόοδο της κοινωνίας. Οι πιο γνωστοί Διαφωτιστές υπήρξαν οι Γάλλοι Βολταίρος (1694-1778), Μοντεσκιέ (1689-1775) και Ρουσσώ (1712-1778), ο Γερμανός φιλόσοφος Εμμανουήλ Κάντ (1724-1804), καθώς και οι «εγκυκλοπαιδιστές» με κύριους εκπροσώπους τους Ντιντερό (1713-1784) και Ντ' Αλαμπέρ (1717-1783).

Το κίνημα του Διαφωτισμού στην Ευρώπη, αλλά και οι φιλελεύθερες ιδέες της Γαλλικής επανάστασης (1789), συγκίνησαν τους ανθρώπους του πνεύματος στην Ελλάδα, που δημιούργησαν τη δική τους πνευματική κίνηση. Ο Νεοελληνικός Διαφωτισμός άνθισε στα μέσα του 18ου αιώνα μέχρι και την περίοδο της ελληνικής επανάστασης (1821-1830). Οι σημαντικότεροι εκπρόσωποι της περιόδου θεωρούνται ο Ρήγας Φεραίος (1757-1798) και ο Αδαμάντιος Κοραής (1748-1833).

Η «Χάρτα» του Ρήγα Φεραίου.

ΝΕΟΕΛΛΗΝΕΣ ΔΙΑΦΩΤΙΣΤΕΣ

Ο Αδαμάντιος Κοραής, ο κατεξοχήν εκφραστής του Νεοελληνικού Διαφωτισμού.

Ο Αδαμάντιος Κοραής υπήρξε πρωτοπόρος της πνευματικής αναγέννησης του νεότερου ελληνισμού και ένας από τους κορυφαίους λόγιους στην Ευρώπη. Με τα έργα του («Αδελφική Διδασκαλία», «Άσμα Πολεμιστήριον», «Προλεγόμενα» κ.ά.) προσπάθησε να μεταδώσει στους Έλληνες τόσο τον αρχαίο ελληνικό πολιτισμό, όσο και τις φιλελεύθερες ιδέες του ευρωπαϊκού πνεύματος.

ΤΥΠΟΓΡΑΦΙΚΟ *ΣΗΜΑ των βενετικών εκδόσεων Νικολάου Γλυκή.*

> *«Όλες οι επιστήμες που διδάσκονται στα πανεπιστήμια της φωτισμένης Ευρώπης πρέπει να διδάσκονται στα σχολεία μας. Αυτή όμως που είναι η χρησιμότερη, η αναγκαιότερη και τελικά αυτή που προηγείται όλων των άλλων είναι η επιστήμη της ελευθερίας. Χωρίς αυτή καμία αρετή δεν μπορεί να καλλιεργήσει ο άνθρωπος».*
>
> *Αδαμάντιος Κοραής*

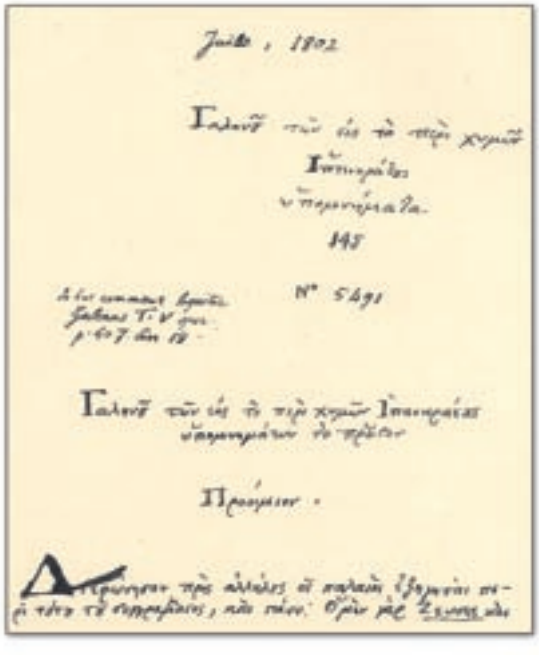

Από τους εκπροσώπους του νεοελληνικού διαφωτισμού ξεχωρίζουν, επίσης, ο Ιώσηπος Μοισιόδακας, ο Δημήτριος Καταρτζής, ο Κωνσταντίνος Κούμας κ.ά.

Παράλληλα, από το χώρο της εκκλησίας σπουδαίοι άνθρωποι εργάστηκαν για την παιδεία του Γένους και της Ορθοδοξίας, όπως ο Κοσμάς ο Αιτωλός (1714-1779), ο Ευγένιος Βούλγαρης (1716-1806), ο Νικηφόρος Θεοτόκης (1731-1800) κ.ά.

Ο Ευγένιος Βούλγαρης ήταν ένας από τους κυριότερους εκπροσώπους του Νεοελληνικού Διαφωτισμού.

Ο Ιώσηπος Μοισιόδακας γεννήθηκε στο χωριό Τσερναβόδα της βορειανατολικής Βουλγαρίας. Το πραγματικό του όνομα ήταν μάλλον Ιωάννης, ενώ το επώνυμό του φανερώνει τον τόπο καταγωγής του.

Το όνομα "Ιώσηπος" το έλαβε αργότερα, όταν χειροτονήθηκε ιεροδιάκονος. Υπήρξε φωτισμένος δάσκαλος και συγγραφέας και κατάφερε να επηρεάσει με τις ιδέες του πολλούς ανθρώπους της εποχής. Περίπου το 1753 επισκέφτηκε την Αθωνιάδα Σχολή του Αγίου Όρους και παρακολούθησε τις διδασκαλίες του Ευγένιου Βούλγαρη.

Στα επόμενα χρόνια περιόδευσε σε πολλές ευρωπαϊκές πόλεις, συνεχίζοντας τις σπουδές, το διδακτικό και το συγγραφικό του έργο.

Μερικά από τα πιο σημαντικά δημοσιεύματά του ήταν η «Ηθική Φιλοσοφία», το «Περί παίδων αγωγής ή Παιδαγωγία», η «Απολογία» και η «Θεωρία της Γεωγραφίας».

Ο Ιώσηπος Μοισιόδακας πέθανε μάλλον στα 1800, έχοντας αφήσει πίσω του ένα σπουδαίο πνευματικό έργο.

- Σε ποιο άλλο κεφάλαιο συναντήσατε τον Ρήγα;

- Συζητήστε στην τάξη σας για τον χαρακτήρα του ευρωπαϊκού και του νεοελληνικού διαφωτισμού. Έπειτα χωριστείτε σε ομάδες 2-3 ατόμων και αναζητήστε πηγές από το έργο των Ευρωπαίων και των Ελλήνων «Διαφωτιστών». Συγκρίνετε τις ιδέες τους και βρείτε ομοιότητες και διαφορές.

«Ελευθεροι Πολιορκημενοι»

Κατά τη διάρκεια της επανάστασης οι κάτοικοι της Στερεάς Ελλάδας αγωνίστηκαν σκληρά για την ελευθερία όλων των Ελλήνων.

Στην ιστορία έμεινε γνωστή η θυσία των κατοίκων του Μεσολογγίου. Η πόλη τους πολιορκήθηκε από μεγάλες τουρκικές και αιγυπτιακές δυνάμεις με επικεφαλής τους στρατηγούς Κιουταχή και Ιμπραήμ. Οι Μεσολογγίτες αντιστέκονταν με θάρρος. Η πολιορκία, όμως, κρατούσε μεγάλο χρονικό διάστημα και ο λαός υπέφερε από την πείνα, τη δίψα και τις αρρώστιες. Οι υπόλοιποι Έλληνες προσπαθούσαν να τους βοηθήσουν, αλλά δεν τα κατάφερναν. Έτσι, οι πολιορκημένοι αποφάσισαν να βγουν έξω από την πόλη περνώντας μέσα από τα εχθρικά στρατεύματα. Στις 11 Απριλίου του 1826 έγινε η ηρωική έξοδος. Ελάχιστοι κατάφεραν να γλιτώσουν. Πολλοί Μεσολογγίτες συγκεντρώθηκαν στην μπαρουταποθήκη. Όταν έφτασαν εκεί οι Τούρκοι, ένας γέρος πρόκριτος, ο Χρήστος Καψάλης, έβαλε φωτιά και την ανατίναξε.

Το Μεσολόγγι απέκτησε οριστικά την ελευθερία του το 1829, ενώ το 1936 ανακηρύχτηκε «Ιερή πόλη» της Ελλάδας.

Ο εθνικός μας ποιητής Διονύσιος Σολωμός, συγκινημένος από το δράμα των Μεσολογγιτών, έγραψε το ποίημα «Ελεύθεροι Πολιορκημένοι».

Η Έξοδος του Μεσολογγίου, Αθήνα, Εθνική Πινακοθήκη.

Η υποδοχή του φιλέλληνα Λόρδου Βύρωνα στο Μεσολόγγι.

-Για ποιο, νομίζεις, λόγο ο Δ. Σολωμός χαρακτήρισε «Ελεύθερους Πολιορκημένους» τους Μεσολογγίτες; Πιστεύεις πως είχε δίκιο;

- Αναζητήστε πληροφορίες για τον φιλέλληνα ποιητή Λόρδο Μπάιρον και τον ποιητή Ανδρέα Κάλβο, που εμπνεύστηκε από την ελληνική επανάσταση.

Ο ΚΥΚΛΟΣ ΤΩΝ ΜΕΓΑΛΩΝ ΠΟΙΗΤΩΝ

Ανάμεσα στα 1880 και στις αρχές του 20ου αιώνα, αρκετοί ποιητές, όπως ο Γεώργιος Δροσίνης, ο Ιωάννης Πολέμης, ο Γεώργιος Στρατήγης, ο Γεώργιος Βιζυηνός κ.ά., επηρεάστηκαν από την ευρωπαϊκή πνευματική κίνηση της εποχής και δημιούργησαν στην Ελλάδα ένα νέο «λογοτεχνικό ρεύμα». Το ρεύμα αυτό ασχολήθηκε κυρίως με την καθημερινή ζωή των ανθρώπων και ονομάστηκε Νέα Αθηναϊκή Σχολή.

Ο σπουδαιότερος εκπρόσωπος της νέας ποιητικής γενιάς ήταν ο Κωστής Παλαμάς (1859-1943), που με το σύνολο του έργου του ανέδειξε τη δημοτική γλώσσα και παρουσίασε το έργο του Δ. Σολωμού. Τα σημαντικότερα έργα του ήταν «Τα τραγούδια της πατρίδος μου» (1886), ο «Ύμνος εις την Αθηνάν» (1888), «Τα μάτια της ψυχής μου» (1892), οι «Ιάμβοι και ανάπαιστοι» (1897), ενώ στις αρχές του 20ού αιώνα, ο «Δωδεκάλογος του γύφτου» και η «Φλογέρα του βασιλιά».

Οι Γ. Στρατήγης, Γ. Δροσίνης, Ι. Πολέμης, Κ. Παλαμάς, Γ. Σουρής και Α. Προβελέγγιος εικονίζονται στον πίνακα του Γ. Ροΐλου «Οι Ποιηταί». Αθήνα, Συλλογή Φιλολογικού Συλλόγου «Ο Παρνασσός».

-Κάντε μια μικρή έρευνα και αναζητήστε ποιοι είναι οι κυριότεροι πνευματικοί άνθρωποι της χώρας που ζείτε. Παρουσιάστε στην τάξη τα έργα τους ή κάποια αποσπάσματα.
-Χωριστείτε σε ομάδες και αναζητείστε πληροφορίες για το έργο των ποιητών της Νέας Αθηναϊκής Σχολής. Διαβάστε στην τάξη ποιήματά τους, που σας έκαναν εντύπωση και συζητείστε με τους συμμαθητές σας το περιεχόμενό τους.

ΜΕΓΑΛΕΣ ΙΔΕΕΣ ΚΑΙ ΜΕΓΑΛΕΣ ΘΥΣΙΕΣ

Με την επανάσταση του ’21 και μετά από πολύχρονους αγώνες, ιδρύθηκε στα 1830 το πρώτο ελληνικό κράτος. Στα 1863-1864 τα Επτάνησα ενώθηκαν με την Ελλάδα, ενώ το 1881 ήρθε η σειρά της Θεσσαλίας και της περιοχής της Άρτας.

Στους Βαλκανικούς πολέμους (1912-1913), οι νίκες του ελληνικού στρατού και η πολιτική του Ε. Βενιζέλου οδήγησαν στην απελευθέρωση της Μακεδονίας, της Ηπείρου και της Κρήτης. Έτσι διπλασιάστηκαν η έκταση και ο πληθυσμός του ελληνικού κράτους.

Η αγάπη για τη λευτεριά ξεσήκωσε στους ελεύθερους Έλληνες μια μεγάλη, όπως τη βάφτισαν, «Ιδέα»: την απελευθέρωση όλων των Ελλήνων, που ήταν ακόμα σκλαβωμένοι στους Τούρκους. Κατά τον Α΄ Παγκόσμιο πόλεμο (1914-1918) παραχωρήθηκαν από τους Συμμάχους στην Ελλάδα η Θράκη και η περιοχή της Σμύρνης στη Μ. Ασία (συνθήκη Σεβρών 1920).

Οι μεγάλες ιδέες έχουν όμως και μεγάλες θυσίες.

Χάρτης των Νοτίων Βαλκανίων μετά τη συνθήκη της Λοζάννης.

Παρίσι, 28 Ιουλίου 1920

Προς τον Ελληνικόν Λαόν,

Είμαι ευτυχής αναγγέλλων προς υμάς ότι σήμερον... υπεγράφη η συνθήκη ειρήνης μετά της Τουρκίας… αι Σύμμαχοι Δυνάμεις μεταβιβάζουσιν προς την Ελλάδα την κυριαρχίαν επί της Δυτικής Θράκης… και η συνθήκη μετά της Ιταλίας, δι' ης αυτή μεταβιβάζει προς ημάς τα Δωδεκάνησα. Καθ' ήν στιγμήν το έργον όπερ διεξηγάγομεν εν μέσω τοσούτων δυσχερειών στεφανούται δια τοιαύτης επιτυχίας, αισθάνομαι το καθήκον να εκφράσω προς τους συμπολίτας μου την βαθείαν ευγνωμοσύνην μου δια την σταθεράν εμπιστοσύνην με την οποίαν με περιέβαλον επί τόσα έτη, καταστήσαντες ούτω δυνατούς τους εθνικούς θριάμβους...

Η αυταπάρνησις, η εθελοθυσία, η ανδρεία, η καρτερία επί πάσι του λαού… προσθέτουσιν εις την μακράν εθνική μας ιστορίαν λαμπροτάτας σελίδας, δια τας οποίας η σημερινή γενεά δικαιούται να είναι υπερήφανος. Η ιδική μου υπερηφάνεια είναι ότι είχον την ύψιστην τιμήν να ηγηθώ τοιούτου λαού τοιαύτα εγλείοντος ζωηρά αισθήματα ως και ικανού να διαπράξη έργα τοσούτον μεγαλοφυά, εάν μόνον καλώς οδηγείται.

Ε. ΒΕΝΙΖΕΛΟΣ

Τότε ξεκίνησε και η εκστρατεία των Ελλήνων στη Μικρά Ασία, που τελείωσε με την Μικρασιατική καταστροφή και τον ξερίζωμό του ελληνισμού της περιοχής. Τα σύνορα της Ελλάδας διαμορφώθηκαν, όπως είναι σήμερα, με τη συνθήκη της Λοζάννης.

Καταυλισμός Ευζώνων στη Μικρά Ασία την άνοιξη του 1921 και κατά τη διάρκεια της Μικρασιατικής Εκστρατείας (Αθήνα, Ιστορικό Μουσείο).

«Τι να Πρωτοθυμηθω και τι να Πρωτογραψω;»

..Με την απόβαση των Ελλήνων στη Σμύρνη, οι Τούρκοι της Αγκύρας, παρά την πικρία και την απογοήτευση που ένοιωσαν, δεν εξεδηλώθησαν σε πράξεις βίας εις βάρος των Ελλήνων. Η παρουσία συμμαχικών στρατιωτικών δυνάμεων αφ' ενός και ο φόβος αφ' ετέρου του επικειμένου διαμελισμού της Τουρκίας τούς είχαν μουδιάσει κυριολεκτικά. Όμως η φυσιογνωμία του Μουσταφά Κεμάλ προβάλλει σαν αποτέλεσμα αναγέννησης ενός λαού, νικημένου και καταπτοημένου σε αφάνταστο βαθμό, βουτηγμένου σε ανείπωτη απελπισία. Οφείλουμε να ομολογήσουμε ότι άδραξε στα στιβαρά του χέρια, βοηθούμενος από φιλόδοξα, εκλεκτά σε πατριωτισμό και αυταπάρνηση, στελέχη, την τύχη των Τούρκων... Βεβαίως ο ελληνισμός υπέστη τα πάνδεινα, εδιώχθη, εσφάγη, απηγχονίσθη, απεδεκατίσθη και τελικά έχασε κάθε ελπίδα απελευθερώσεως από τον ζυγό των Τούρκων κατακτητών, εξεπατρίσθη κακήν κακώς και ξεριζώθηκε από τις πατρίδες του, αντηλλάγη δίκην αγέλης ζώων.

Για την τραγωδία του υποδούλου ελληνισμού της Αγκύρας, τι να πρωτοθυμηθώ και τι να πρωτογράψω;.. Την άνευ προηγουμένου τρομοκρατία, την επίταξη των ελληνικών περιουσιών, τους ξυλοδαρμούς, τους παντοειδείς εξευτελισμούς, τις φυλακίσεις, τις εκτοπίσεις, τις σφαγές, τους καθημερινούς απαγχονισμούς και τόσα άλλα.

Έχουν ειπωθεί τόσες φορές, που η θύμησή τους μόνο παλιές πληγές αναξαίει και φέρνει δάκρυα στα μάτια.

Μαρτυρία Κωνσταντίνου Τσαουσίδη, Θεσσαλονίκη.

Μάιο του '19 ακούσαμε έγινε απόβαση του ελληνικού στρατού στη Σμύρνη. Τότες νομίσαμε πως όλη η Τουρκία θα γίνει Ελλάδα. Κακό βγήκε όμως, βάσανα και τυραννίες. Ο Κεμάλης έκανε και τους τσετέδες. Αυτοί σαν συμμορία ήτανε, στρατιώτες κανονικοί δεν ήτανε. Νόμο δεν κρατούσανε. Ό,τι θέλανε κάνανε. Κλοπές, πυρκαγιές, απαγωγές, σκοτώματα. Φόβος και τρόμος έπεσε στους χριστιανούς.

...ακούστηκε η είδηση πως οι Έλληνες θα φύγουνε στην Ελλάδα. «Γίνεται Ανταλλαγή», είπανε. «Θα 'ρθουνε από την Ελλάδα Τούρκοι στην Τουρκία». Τότε ήτανε 1923, το μήνα δε θυμούμαι.

Ήρθε βαπόρι ελληνικό και μας πήρε. Σ' ένα βαπόρι όσοι μπορέσανε μπήκανε, οι άλλοι σ' άλλο μπήκανε. Μας έφερε κατευθεία Πειραιά. Βγήκαμε, σαν χαμένα πουλιά ήμαστε. Γλώσσα δεν ξέραμε. Τι λέγανε δεν καταλαβαίναμε, κι αυτοί εμάς δεν καταλαβαίνανε. Στην πατρίδα μας την Ελλάδα ήρθαμε και σαν ξένοι ήμαστε.

Μαρτυρία Σάββα Μαντούρογλου, Δραπετσώνα.

Στα 1919 έγινε το πρώτο κακό. Μέσα στο Αϊδίνι ήτανε ελληνικός στρατός· η ρωμέικη παντιέρα κυμάτιζε και ξαφνικά σηκώθηκαν και φύγανε. Οπισθοχώρηση. Μείναμε στη διάθεση των Τούρκων.

Εγώ ήμουνα στο Αϊδίνι με τη μητέρα μου και τα δυό παιδιά μου, το μεγαλύτερο αγόρι, το μικρότερο κορίτσι.

Άντρα δεν είχαμε μαζί μας. Ο αδελφός μου ήτανε στον ελληνικό στρατό. Ο άντρας μου είχε σκοτωθεί στο Χαλέπι μεσ' το μεγάλο πόλεμο. Ξαφνικά είδαμε και πήρε φωτιά ο ρωμέικος μαχαλάς.

Πυροβολισμοί ακούγονταν, φωνές, κακό. Η φωτιά φούντωνε. Βγήκαμε όλοι απ' τα σπίτια μας και τρέχαμε στους δρόμους. Πού να πάμε, δεν ξέραμε. Οι Τούρκοι πυροβολούσανε απ' τα μπαλκόνια ρίχνανε γλάστρες στα κεφάλια μας, να μας σκοτώσουνε.

Βγήκα κι εγώ απ' το σπίτι μου, κρατούσα στο χέρι μου το αγόρι μου κι από πίσω η μάνα είχε το κορίτσι μου...

Εκεί που τρέχαμε, άκουσα πυροβολισμό πίσω μου και γυρίζω και βλέπω τη μάνα μου κάτω πεθαμένη. Το κορίτσι μου είδε μπρος στα μάτια του να σκοτώνουνε τη γιαγιά του. Στα χέρια του μείνανε τα αίματα. Εγώ έτρεχα με το αγόρι μου. Λογικό δεν είχα πια!

Ένας Τούρκος μ' άρπαξε το παιδί απ' τα χέρια και το 'μπασε σ' ένα σπίτι. Τότες μ' έπιασε η μεγάλη τρέλα. Φώναζα, έκλαιγα, τραβούσα τα μαλλιά μου. Ποιος να δώσει προσοχή σ' εμένα! Όλοι χαμένοι ήτανε.

Βρέθηκε ένας Τούρκος, Αλής, φίλος του αδελφού μου, και με είδε έτσι που ήμουνα, μπήκε αμέσως στο σπίτι, μίλησε, φώναξε, κι έβγαλε το παιδί και μου το παράδωσε στα χέρια μου.

Τότες έτρεξα και μπήκα στην αρμένικη εκκλησία...

Από κει μας πήρανε και μας πήγανε στο τούρκικο διοικητήριο. Μείναμε οκτώ μέρες κλεισμένοι και ξαναμπήκε ο ελληνικός στρατός στο Αϊδίνι και μας βγάλανε.

Η χρονιά ήτανε 1922. Ήρθε είδηση από έναν αξιωματικό Έλληνα πως ο στρατός μπαίνει σ' επιφυλακή.

Σε οκτώ μέρες μας βάλανε στα τραίνα και μας διώξανε. Μεσημέρι μπήκαμε στο τραίνο, το βράδυ βάλανε φωτιά και κάηκε πάλι το Αϊδίνι.

...Μπήκαμε σε αμερικάνικο πλοίο και βγήκαμε Χίο. Από κει ήρθε δικό μας πλοίο και μπαρκάραμε Πειραιά.

Μας δώκανε μια παράγκα στο Περιστέρι. Εδώ απομείναμε και πάντρεψα και την κόρη μου κι ανάστησα και τα εγγόνια.

Μαρτυρία Εριφύλης Σταματιάδου.

- Με βάση τις πηγές γράψτε τη δική σας «ιστορία» για τον ξεριζωμό των Ελλήνων της Μικράς Ασίας σε ένα σύντομο κείμενο.

«Αμαν! Γιατι φευγετε; Ποιος σας σκολαει;»

Μετά τη συνθήκη της Λοζάννης (1923) εντάθηκε το προσφυγικό κύμα προς την Ελλάδα. Ενάμισι εκατομμύριο Έλληνες από τη Μ. Ασία έφτασαν και εγκαταστάθηκαν σε διάφορα μέρη της Ελλάδας. Οι πρόσφυγες στην αρχή έμεναν σε αποθήκες, σε υπόστεγα και σε σταθμούς. Από τα χρόνια εκείνα, όμως, η χώρα αρχίζει να αναπτύσσεται σημαντικά: αποκτά βιομηχανίες, τηλέφωνο και ηλεκτρικό ρεύμα. Οι πρόσφυγες με την εργατικότητά τους βοήθησαν πολύ στην ανάπτυξη της χώρας.

«Δεν έγινε κανένα κακό όταν σηκωθήκαμε. Οι παλιοί Τούρκοι ερχότανε και μας αγκάλιαζαν. Κλαίγανε: «Αμάν! Γιατί φεύγετε; Ποιος σας σκολάει;».

Εμείς 15 Αυγούστου κοινωνήσαμε στου παπαδιού το σπίτι - δεν είχαμε πια εκκλησιά την είχαμε αδειάσει - και 17 Αυγούστου βγήκαμε στο δρόμο, 1924 ήτανε.

Από τον Άι-Γιώργη, απ' τον Πειραιά, μας βάλανε στο βαπόρι, στη Θεσσαλονίκη μας φέρανε. Μας βγάλανε και μας αφήσανε. Στα σοκάκια της Θεσσαλονίκης πεταμένοι ήμαστε. Έτσι ξαπλωμένοι, μέσα στα σοκάκια. Περνούσε κόσμος και μας έβλεπε. Αμάν, ρεζιλίκι!

Πέρασε ένας άντρας, ένας τρανός. Μας πέταξε μια πεντάρα. Έπιασα την πεντάρα, φώναξα, έκλαιγα!

- Εμείς έχομε λεφτά! Αφήσαμε τα σπίτια μας, τόσα αμπέλια αφήσαμε! Δεν είμαστε ζητιάνοι εμείς!

Περνούσε ο κόσμος. Μας βλέπανε από μακριά. Δεν ερχόντανε κοντά μας:

- Προσφυγιά! προσφυγιά! λέγανε και περνούσανε.

Όσοι μείναμε ζωντανοί στη Θεσσαλονίκη, μας φέρανε εδώ στην Τούμπα. Βάλαμε στην ξυλένια εκκλησιά το εικόνισμα του Ταξιάρχη μας. Μπήκαμε κι εμείς στα θαλάματα. Έπειτα μας χτίσαν σπίτια.

Όταν πια μπήκαμε σε σπίτι, πολύ χαρήκαμε.

- Αλήθεια, σε σπίτι είμαστε; λέγαμε.

Μέσα στη νύχτα σηκωνόμαστε. Πηγαίναμε στο εικονοστάσι και προσκυνούσαμε. Δόξα σοι, ο Θεός!»

Μαρτυρία Καλλισθένης Καλλίδου, Θεσσαλονίκη.

Πρόσφυγες από τη Νίγδη που αποβιβάστηκαν στην Κέρκυρα στις 16 Οκτωβρίου 1924.

Τις πρώτες μέρες όλοι τους κρατούσαν σφαλιστά την ψυχή μέσα τους...
Κοίταζαν με λοξή ματιά, έσκυβαν το κεφάλι και μιλούσαν σιγά.
Τους ρωτούσες και φυλάγονταν να σου δώσουν πίσω το λόγο...
Ξαφνικά οι γυναίκες με τα ροζιασμένα χέρια καυκιόντανε στις ντόπιες για τα δίπατα και τρίπατα σπίτια που αφήσανε... Κουβέντιαζαν για τσιφλίκια αγύριστα και σήκωναν τα βουλιαγμένα μάτια κατά την Ανατολή.
Σα να τα 'βλεπαν ακόμα, μιλούσανε γι' αρχοντιές και για παλιές καλοπέρασες...

Στρατή Μυριβήλη, Η Παναγιά η Γοργόνα (διασκευή).

ΠΙΝΑΚΑΣ 1
ΧΡΟΝΟΣ ΕΛΕΥΣΗΣ ΤΩΝ ΠΡΟΣΦΥΓΩΝ

1918-1920	70.000	5,7%
1920-1922	81.892	6,7%
1922-1923	696.039	57%
1923-1928	373.918	30,6%
Σύνολο	1.221.849	100%

ΠΙΝΑΚΑΣ 2
ΤΟΠΟΣ ΠΡΟΕΛΕΥΣΗΣ ΤΩΝ ΠΡΟΣΦΥΓΩΝ

Μικρά Ασία	626.954
Θράκη	256.635
Πόντος	182.169
Κωνσταντινούπολη	38.458
Βουλγαρία	49.027
Ρωσία	58.526
Διάφοροι τόποι	10.080
Σύνολο	1.221.849

Πηγή: Αθ. Πετσάλης, Η δημοσιονομική αντιμετώπισις του προσφυγικού προβλήματος, Αθήνα 1930.

Πρόσφυγες στους δρόμους. Societe des nations- «L'etablissement des refugies en Grece», Γενεύη 1926- Βιβλιοθήκη Κέντρου Μικρασιατικών Σπουδών.

- Οργανώστε στην τάξη ή το σχολείο σας μια έκθεση με φωτογραφικό ή άλλο υλικό που αναφέρεται στους σύγχρονους πρόσφυγες όλου του κόσμου (Ιράκ, Αρμενία, Πακιστάν, Κεντρική Αφρική, κτλ.).
- Γνωρίζετε κάποια ανθρωπιστική οργάνωση που να ασχολείται με το ζήτημα των προσφύγων στη χώρα που ζείτε; Αναζητήστε κάποιον υπεύθυνο και οργανώστε μια ομιλία στην τάξη σας με θέμα τους πρόσφυγες.

ΓΙΑ ΕΝΑ ΚΑΛΥΤΕΡΟ ΣΧΟΛΕΙΟ

Στα τέλη του 19ου και στις αρχές του 20ου αιώνα ωρίμαζαν οι συνθήκες στην ελληνική κοινωνία για αλλαγή του εκπαιδευτικού συστήματος. Πολλοί ήταν αυτοί που πρότειναν μια εκπαιδευτική μεταρρύθμιση που –ανάμεσα σε άλλα- θα προετοίμαζε εξειδικευμένο τεχνικό και επαγγελματικό προσωπικό αναγκαίο για τις αυξανόμενες απαιτήσεις της οικονομίας.

Στις αρχές του 20ου αιώνα οξύνεται η σύγκρουση ανάμεσα στους δημοτικιστές και στους υποστηρικτές της καθαρεύουσας. Η σημαντικότερη από τις οργανώσεις των δημοτικιστών ήταν ο Εκπαιδευτικός Όμιλος, που δημιουργήθηκε το 1910 με πρωτεργάτες τους Δ. Γληνό, Μ. Τριανταφυλλίδη και Δ. Δελμούζο. Σκοπός του ήταν η αναβάθμιση της ελληνικής εκπαίδευσης, η φοίτηση όλων των παιδιών στο δημοτικό σχολείο και η καθιέρωση της δημοτικής. Μια τέτοια εκπαιδευτική μεταρρύθμιση επιχείρησαν και οι κυβερνήσεις των Φιλελευθέρων.

Δ. Δελμούζος, Δ. Γληνός, Μ. Τριανταφυλλίδης.

Μαθητές δημοτικού σχολείου μαζί με τον δάσκαλό τους το 1912.

Όμως η αρχαιογνωσία και η καθαρεύουσα που χαρακτήριζαν το ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα, διατηρήθηκαν σε σημαντικό βαθμό.

Μια ακόμη προσπάθεια εφαρμογής της μεταρρύθμισης έγινε την περίοδο 1917-1920 από τον Ελευθέριο Βενιζέλο. Η πιο ουσιαστική ενέργεια της περιόδου ήταν η καθιέρωση της δημοτικής στις πρώτες τάξεις του Δημοτικού, ενώ γράφτηκαν και χρησιμοποιήθηκαν αξιόλογα αναγνωστικά βιβλία («Αλφαβητάρι με τον Ήλιο» και «Τα Ψηλά Βουνά»).

Μετά τις εκλογές του '20, όταν επανήλθαν στην εξουσία οι αντιβενιζελικοί, κατάργησαν τις εκπαιδευτικές αλλαγές και επανέφεραν ό,τι ίσχυε πριν από τη μεταρρύθμιση.

ΔΕΛΤΙΟ
ΤΟΥ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟΥ
ΟΜΙΛΟΥ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΑΘΗΝΑ
ΓΡΑΦΕΙΑ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟΥ ΟΜΙΛΟΥ

Δελτίο του Εκπαιδευτικού Ομίλου.

Τὰ παιδιὰ
φτιάνουν χιονάνθρωπο.

Ὀχτὼ παιδιὰ παίζουν στὸ σπίτι τοῦ Ρήγα. Κάτι φτιάνουν. Πηγαίνουν κι ἔρχονται. Βγαίνουν

φτ χτ

βδ γδ

καὶ μπαίνουν. Οὔτε στιγμὴ δὲν κάθονται.

Τὰ βλέπετε στὴ μέση τῆς

Πόσο χιόνι μάζεψαν! Φτι

πρῶτα πρῶτα ἕνα κορμί.

Ὕστερα φτιάνουν ἕνα κεφ

καὶ χέρια καὶ πόδια.

Τοῦ βάζουν στὸ στόμα

τσιμπούκι, γιὰ νὰ καπνί

Ὕστερα τοῦ δίνουν στὸ

κι ἕνα μακρὺ ραβδί.

«Θὰ ξυλίζη τ' ἀταχτα πε

βγ

θεέ μου!
νὰ φυλάγης τὸν πατέρα μου
καὶ τὴ μητέρα· τὸ Ρήγα
καὶ τὴ Ρήνα· καὶ τὴν
καλή μας τὴ γιαγιά.

Το «Αλφαβητάρι με τον Ήλιο».

ΣΕΛΙΔΕΣ... ΤΕΧΝΗΣ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ

Στα χρόνια που ακολούθησαν η πνευματική ανάπτυξη του τόπου ήταν μεγάλη. Αρκετοί άνθρωποι του πνεύματος και της τέχνης έκαναν την εμφάνισή τους, με έργα τα οποία ήταν και παραμένουν ακόμα και σήμερα πραγματικά στολίδια, όχι μόνο του ελληνικού αλλά και του παγκόσμιου πολιτισμού.

Η Μαρία Κάλλας υπήρξε κορυφαία ερμηνεύτρια του μελοδράματος. Η φήμη της απλώθηκε γρήγορα σε όλο τον κόσμο. Πέθανε στις 18 Σεπτεμβρίου 1977, όταν πλέον το όνομά της είχε γίνει «μύθος».

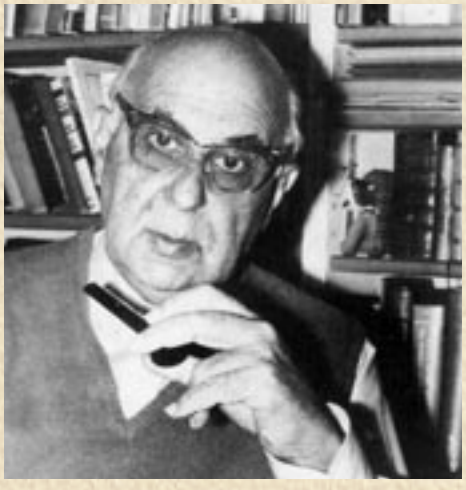

Ο Γεώργιος Σεφέρης, κάνει τη μεγάλη «Στροφή» με τη δημοσίευση της ομώνυμης ποιητικής του συλλογής στα 1931. Εργάστηκε για πολλά χρόνια ως διπλωμάτης και πρόξενος της Ελλάδας στο Λονδίνο. Τιμήθηκε με πολλά βραβεία και διακρίσεις. Το 1963 του απονεμήθηκε το βραβείο Νόμπελ λογοτεχνίας.

Η Κατίνα Παξινού, ξεχώρισε για τις συγκλονιστικές ερμηνείες της στο αρχαίο τραγικό θέατρο. Υπήρξε σύντροφος του επίσης μεγάλου ηθοποιού του θεάτρου Αλέξη Μινωτή.

Ο Νίκος Σκαλκώτας χαρακτηρίστηκε ως παιδί-θαύμα του βιολιού. Έγραψε πολλά μουσικά έργα διεθνούς ακτινοβολίας και θεωρείται ένας από τους σπουδαιότερους μουσικούς συνθέτες της Ελλάδας.

Ο Οδυσσέας Ελύτης. Από τους πιο σημαντικούς Έλληνες ποιητές, με παγκόσμια φήμη και ακτινοβολία ύμνησε στα έργα του την αγάπη, τον έρωτα και τη θάλασσα. Το 1979 του απονεμήθηκε το βραβείο Νόμπελ λογοτεχνίας.

Ο Μάνος Χατζηδάκις γεννήθηκε το 1925 στην Ξάνθη. Διακρίθηκε για το ταλέντο του στη μουσική και τη σύνθεση και ήταν ο «πατέρας» της Ορχήστρας των Χρωμάτων. Έγραψε μουσική για σκηνικά έργα, θεατρικές παραστάσεις, κινηματογραφικές ταινίες, ενώ μελοποίησε και πολλά ποιήματα.

Ο Μίκης Θεοδωράκης θεωρείται ένας από τους πλέον σημαντικούς σύγχρονους μουσικούς συνθέτες στον κόσμο. Προσωπικότητα με διεθνή ακτινοβολία, διακρίνεται για τους αγώνες του για τη δημοκρατία και την ειρήνη. Το έργο του είναι τεράστιο και χαρακτηρίζεται ως ο συνθέτης που έκανε τον «λαό να σιγοτραγουδά τα ποιήματα των μεγάλων Ελλήνων ποιητών μας».

-Δημιουργήστε ένα «Άλμπουμ Τέχνης» στην τάξη σας. Κατά καιρούς προσθέστε φωτογραφίες Ελλήνων ή ξένων καλλιτεχνών με σύντομες πληροφορίες για τη ζωή τους και ένα χαρακτηριστικό δείγμα από το έργο τους.

Ο Ποιητης του Μειζονος Ελληνισμου

«Κι αν είσαι στο σκαλί το πρώτο, πρέπει νάσαι υπερήφανος κ' ευτυχισμένος».

Ο Κωνσταντίνος Π. Καβάφης γεννήθηκε στην Αλεξάνδρεια της Αιγύπτου το 1863.

«Υπήρξεν έτι το άριστον εκείνο, Ελληνικός – ιδιότητα δεν έχ' η ανθρωπότης τιμιοτέραν».

Υπερασπιστής του ελληνικού πολιτισμού και της γλώσσας, ο Καβάφης είναι ο Έλληνας ποιητής της διασποράς.

«Την εργασία μου την προσέχω και την αγαπώ... και μες στην τέχνη πάλι, ξεκουράζομαι απ' τη δούλεψή της».

Αφιέρωσε τη ζωή του στην τέχνη, αφήνοντας ανεξίτηλο στο πέρασμά του στο χρόνο. Ποιητής με παγκόσμια εμβέλεια, αναγνωρισμένος διεθνώς για την «ποιητική του νοημοσύνη», ο Καβάφης δεν υπήρξε τόσο ποιητής του καιρού του αλλά «ποιητής του μέλλοντος».

«Έχει άτοπα πολλά, βεβαίως και δυστυχώς η Αποικία.
Όμως υπάρχει τι το ανθρώπινον χωρίς ατέλεια;
Και τέλος πάντων, να, τραβούμ' εμπρός».

Υιοθέτησε μια ιδιαίτερη συμπεριφορά απέναντι στους ανθρώπους και στα πράγματα, γεγονός που αποτέλεσε αφορμή για ποικίλα σχόλια, κάτι που όμως μοιάζει ασήμαντο μπροστά στο μεγαλείο του έργου του.

«Απ' όσα έκαμα κι απ' όσα είπα
να μη ζητήσουνε να βρουν ποιος ήμουν.
...Αλλά ίσως δεν αξίζει να καταβληθεί τόση φροντίς και τόσος κόπος να με μάθουν».

Κάθε χρόνο, σε όλο τον κόσμο παρουσιάζονται νέες μελέτες και βιβλία για τον Καβάφη, ενώ πραγματοποιούνται σημαντικές εκθέσεις σχετικά με το έργο και τη ζωή του.

«Και τώρα τι θα γένουμε χωρίς βαρβάρους.
Οι άνθρωποι αυτοί ήσαν μια κάποια λύσις».

Ο Κωνσταντίνος Καβάφης γνώριζε πολύ καλά τη μοναδικότητα του έργου του. Είχε όμως και βαθιά επίγνωση του εαυτού του και κυρίως της εποχής που ζούσε.

-Το παράδειγμα του έργου του Κ.Π. Καβάφη φανερώνει πόσο στενά συνδέεται η ελληνική ιστορία με την ιστορία της νεοελληνικής διασποράς. Βρείτε πληροφορίες για τον Καβάφη αλλά και για άλλους σημαντικούς ποιητές, λογοτέχνες ή καλλιτέχνες της διασποράς και παρουσιάστε τις στην τάξη.

«ΠΟΛΙΤΗΣ ΕΙΣ ΤΩΝ ΙΔΕΩΝ ΤΗΝ ΠΟΛΙ»

«Έτσι ο Καβάφης με τις Κωνσταντινουπολίτικες ρίζες του, με την Αλεξανδρινή του αγωγή, και με την κοσμοπολίτικη εμπειρία του, από ερασιτέχνης περιφερειακός ποιητής του Απόδημου Ελληνισμού, έγινε βαθμιαία ο κεντρικός ποιητής του Μείζονος Ελληνισμού –του καινούριου, πλατιού ελληνικού κόσμου που άνοιξε ο Μεγαλέξαντρος, που υπερασπίστηκαν οι Βυζαντινοί, που αναφτέρωσε ο Βενιζέλος, και που σήμερα ακόμα, παρ' όλες τις αναδιπλώσεις του, εκτείνεται από την Κύπρο ως την Τασκένδη, και από τον Καναδά ως την Αυστραλία. Είναι ο κόσμος της Κοινής ελληνικής λαλιάς».

Γ. Π. Σαββίδης

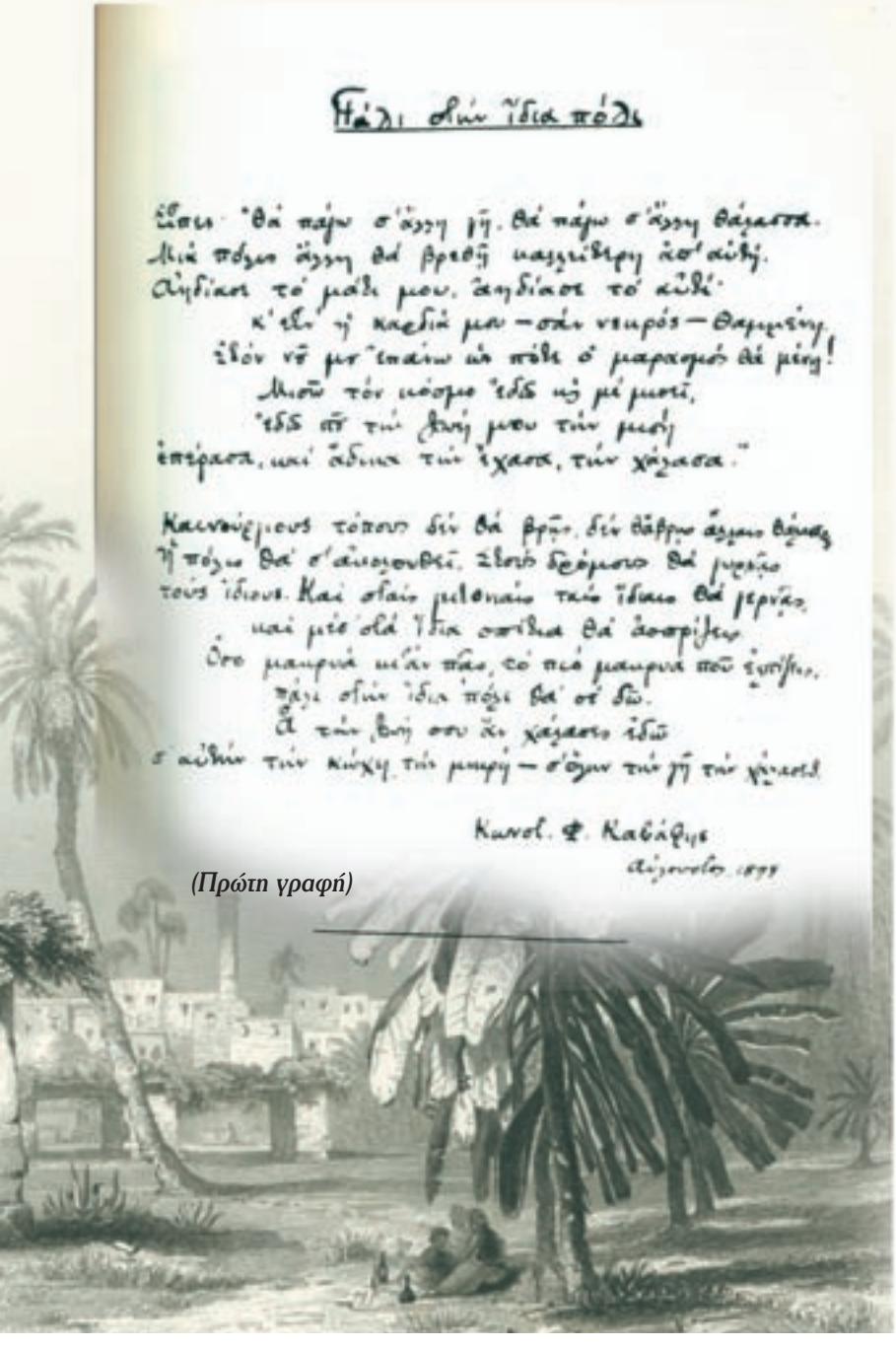
Πόλι σὰν ἴδια πόλι

(Πρώτη γραφή)

ΤΟ ΠΡΩΤΟ ΣΚΑΛΙ

Είς τον Θεόκριτο παραπονιούνταν
μια μέρα ο νέος ποιητής Ευμένης·
«Τώρα δυο χρόνια πέρασαν που γράφω
κ' ένα ειδύλλιο έκαμα μονάχα.
Το μόνον άρτιόν μου έργον είναι.
Αλλοίμονον, είν' υψηλή το βλέπω,
πολύ υψηλή της Ποιήσεως η σκάλα·
κι απ' το σκαλί το πρώτο εδώ που είμαι
ποτέ δεν θ' ανεβώ ο δυστυχισμένος.»
Είπ' ο Θεόκριτος· «Αυτά τα λόγια
ανάρμοστα και βλασφημίες είναι.
Κι αν είσαι στο σκαλί το πρώτο, πρέπει
νάσαι υπερήφανος κ' ευτυχισμένος.
Εδώ που έφθασες, λίγο δεν είναι·
Τόσο που έκαμες, μεγάλη δόξα.
Κι αυτό ακόμη το σκαλί το πρώτο
πολύ από τον κοινό τον κόσμο απέχει.
Είς το σκαλί για να πατήσεις τούτο
πρέπει με το δικαίωμά σου νάσαι
πολίτης είς των ιδεών την πόλι.
Και δύσκολο στην πόλι εκείνην είναι
και σπάνιο να σε πολιτογραφήσουν.
Στην αγορά της βρίσκεις Νομοθέτας
που δεν γελά κανένας τυχοδιώκτης.
Εδώ που έφθασες, λίγο δεν είναι
τόσο που έκαμες μεγάλη δόξα».

- Με βάση τις παραπάνω πηγές προσπαθήστε με λίγα λόγια να περιγράψετε τις σκέψεις του Κ. Π. Καβάφη, όπως αυτές αποτυπώνονται στα ποιήματά του.

Ο Καραγκιοζης και η Ρεμπετικη Κομπανια του

Η ρεμπέτικη μουσική, η μουσική των ξενιτεμένων, ήταν πολύ διαδεδομένη την εποχή του Μεσοπολέμου. Τα κυριότερα μουσικά όργανα ήταν τα μπουζούκια και οι μπαγλαμάδες. Οι μουσικοί φορούσαν μαύρα καπέλα και συχνά κρατούσαν ένα κομπολόι. Μεγάλες μορφές του ρεμπέτικου τραγουδιού ήταν ο Βαμβακάρης, ο Τσιτσάνης κ.ά.

Η ρεμπέτικη μουσική ακουγόταν και στις παραστάσεις του καραγκιόζη. Οι μάντρες διάσημων καραγκιοζοπαιχτών, όπως του Σπαθάρη και του Μόλλα γέμιζαν με μικρά παιδιά και μεγάλους που απολάμβαναν τις περιπέτειες του Καραγκιόζη, του μπάρμπα-Γιώργου, του σιορ Διονύση και του Χατζηαβάτη. Μια φιγούρα, εκείνη του μάγκα Σταύρακα φανερώνει τη στενή σχέση ανάμεσα στο θέατρο σκιών και τη ρεμπέτικη μουσική.

ΛΑΤΕΡΝΑ, ΦΤΩΧΕΙΑ ΚΑΙ ... ΡΑΔΙΟΦΩΝΟ

Παρά τις δυσκολίες της εποχής, οι Έλληνες δεν ξέχασαν την καλλιτεχνική τους ευαισθησία. Στους δρόμους της πόλης και του χωριού, στα πανηγύρια και τις χαρές, μαγευτικές μελωδίες ξεχύνονταν από τη λατέρνα.

Μεγάλη εντύπωση έκανε και το ραδιόφωνο. Το συναντούσες σε χώρους δημόσιους και σε λιγοστά σπίτια. Γύρω του μαζεύονταν οι άνθρωποι και άκουγαν ειδήσεις, τραγούδια και διασκεδαστικά προγράμματα.

Ο Καραγκιόζης, φιγούρα του Λευτέρη Κελαρινόπουλου, 1910.

Φιγούρες των πρώων του Καραγκιόζη από τον Σωτήρη Σπαθάρη.

- Πώς θα σας φαινόταν η ιδέα να «ανεβάσετε» με τη βοήθεια του δασκάλου ή της δασκάλας σας μια παράσταση Καραγκιόζη στο σχολείο σας με τον τίτλο «Ο Καραγκιόζης Ρεμπέτης»; Φανταστείτε και φτιάξτε τις φιγούρες, «επενδύστε» την παράσταση με ρεμπέτικη μουσική και φτιάξτε με την φαντασία σας ένα ξεκαρδιστικό σενάριο...

Η «Τετράς η ξακουστή του Πειραιώς»: Στράτος, Μάρκος, Μπάτης και Δελιάς. Αρχείο Παναγιώτη Κουνάδη.

Ρεμπέτες μπροστά στο μαγαζί του Μπάτη, στου Καραϊσκάκη στη δεκαετία του 1930. Διακρίνονται ο Μάρκος Βαμβακάρης και ο Μπάτης. Αρχείο Παναγιώτη Κουνάδη.

Ο Βασίλης Τσιτσάνης τον Σεπτέμβριο του 1941. (Ιδιωτική συλλογή)

Ηθοποιοί που συμμετείχαν στην ταινία του ελληνικού κινηματογράφου «Λατέρνα, φτώχεια και φιλότιμο».

Η ΕΛΛΑΔΑ ΤΟΥ ΠΟΛΕΜΟΥ ΚΑΙ ΤΗΣ ΚΑΤΟΧΗΣ

Ελληνόπουλα σκελετωμένα από την πείνα την περίοδο της Κατοχής.

Συσσίτιο για παιδία στην Αθήνα του 1943. Ι. Ευαγγελίδης, Αθήνα, ΕΛΙΑ.

Τα συμφέροντα των μεγαλύτερων ευρωπαϊκών κρατών και η επεκτατική πολιτική της Γερμανίας και της Ιταλίας οδήγησαν σχεδόν όλες τις χώρες της Ευρώπης να εμπλακούν στο Β′ Παγκόσμιο Πόλεμο. Αρχικά, το μεγαλύτερο μέρος της Ευρώπης κατακτήθηκε από τους Γερμανούς. Οι χώρες της Ευρώπης γνώρισαν την πολιτική υποταγή, τη στέρηση κάθε ελευθερίας και την οικονομική λεηλασία. Επίσης, καταδιώχθηκαν ολόκληροι λαοί, όπως οι Εβραίοι και οι Τσιγγάνοι.

Από το 1942 οι Σύμμαχοι (Αγγλία, Η.Π.Α. κ.ά.) προέβησαν σε δυναμική αντεπίθεση. Στις 8 Μαΐου του 1945 η Γερμανία παραδόθηκε. Τον Αύγουστο του 1945 αναγκάστηκε σε παράδοση και η Ιαπωνία, μετά τη ρίψη των ατομικών βομβών από τους Αμερικάνους στις πόλεις Χιροσίμα και Ναγκασάκι.

Ο Β' Παγκόσμιος Πόλεμος τελείωσε, αλλά η νέα εποχή ήταν πια βαθιά σημαδεμένη από το πέρασμά του.

«Η στιγμή επέστη που θα αγωνισθώμεν δια την ανεξαρτησίαν της Ελλάδος, την ακεραιότητα και την τιμήν της…Τώρα θα αποδείξωμεν εάν πράγματι είμεθα άξιοι των προγόνων μας και της ελευθερίας. Όλον το έθνος ας εγερθή σύσσωμον. Αγωνισθήτε δια την πατρίδαν, τας γυναίκας, τα παιδιά σας και δια τα ιεράς μας παραδόσεις. Νυν υπέρ πάντων ο αγών».

Απόσπασμα από το ραδιοφωνικό διάγγελμα του πρωθυπουργού Ι. Μεταξά το πρωί της 28ης Οκτωβρίου.

«Τη στιγμή εκείνη έγινε ένας αιφνιδιασμός. Όχι η ξαφνική εισβολή, αλλά κάτι που κανείς δεν περίμενε, παρά μονάχα εκείνοι που πίστευαν στην ψυχή και στην δύναμη του ελληνικού λαού. Αιφνιδιάστηκαν όλοι – και Ιταλοί και Γερμανοί και κυβέρνηση και γενικό επιτελείο και σύμμαχοι ακόμη, και τον αιφνιδιασμό αυτό τον έκανε ο ελληνικός λαός».

(Στέφανος Σαράφης, ΕΛΑΣ, Αθήνα, 1958, 31).

Οκτώβριος 1944. Βρετανικά στρατεύματα φτάνουν στον Πειραιά.

Για την Ελλάδα, η περίοδος της Κατοχής υπήρξε δραματική, αφού το σύνολο σχεδόν του πληθυσμού βρέθηκε να απειλείται από την αθλιότητα που προκαλούσε η στέρηση ακόμα και των πιο βασικών αγαθών.
Τα «μαύρα χρόνια», στη διάρκεια των οποίων ο θάνατος καραδοκούσε σε κάθε βήμα, υπήρξαν συγχρόνως μια περίοδος που μέσα από τη δυστυχία ξεπήδησε το όνειρο της ελευθερίας και της αντίστασης.

«…Ότι είχε δημιουργήσει η εργασία του Ελληνικού λαού στα εκατό χρόνια της ελεύθερης ζωής του, όλα τα υλικά μας αγαθά, εξαφανίστηκαν. Όλα τα τρόφιμα και τα υλικά που ήταν στις αποθήκες μας, ζάχαρες, καφέδες, ρύζια, πετρέλαια, δέρματα, σιδερικά, εργαλεία, φάρμακα, ρουχισμός, μαλλιά και μπαμπάκια, μέταλλα, ακόμα και τα επιστημονικά εργαλεία από τα επιστημονικά εργαστήρια, όλα λεπλατήθηκαν. Όλα τα ζώα της καλλιέργειας, της τροφής, της μεταφοράς, άλογα, μουλάρια, βόδια, πρόβατα, γίδια, γουρούνια, γαλόπουλα, κότες, αρπάχθηκαν, φαγώθηκαν.

…Στη χώρα της ελιάς και του λαδιού πεθαίνουν οι άνθρωποι από πρηξίματα γιατί δεν έχουν σταγόνα λάδι να προσθέσουν στα νερόβραστα χόρτα τους. …Έτσι, κατάντησαν να πεθαίνουν εκατοντάδες και χιλιάδες άνθρωποι από την πείνα, καταντήσαμε να δρασκελάμε κουφάρια στους δρόμους, να θάφτουμε τους νεκρούς μας σωριασμένους μέσα στα κάρα των σκουπιδιών μας. Έτσι καταντήσαμε όλοι σκελετοί και τα παιδιά μας ατροφικά με καλαμένια πόδια και μάτια σβησμένα. Έτσι, φυτεύεται στα στήθια μας η φυματίωση, και η ατροφία κι ο εκφυλισμός…»

(Δ. Γληνός, Τι είναι και τι θέλει το ΕΑΜ, 1942).

-Γνωρίζετε περιοχές στον πλανήτη που αυτή τη στιγμή μαστίζονται από τον πόλεμο; Ποια προβλήματα αντιμετωπίζουν οι κάτοικοι; Προτείνετε λύσεις και τρόπους ανακούφισης του πληθυσμού από τη δυστυχία του πολέμου.
-Γνωρίζετε ανθρωπιστικές οργανώσεις που βοηθούν τον άμαχο πληθυσμό κατά τη διάρκεια ενός πολέμου; Προσκαλέστε έναν εκπρόσωπό κάποιας ανθρωπιστικής οργάνωσης στο σχολείο σας και ζητήστε του πληροφορίες για το έργο του.

ΓΥΝΑΙΚΕΣ, ΑΝΤΡΕΣ ΚΑΙ ΠΑΙΔΙΑ ΣΤΟΝ ΑΓΩΝΑ ΓΙΑ ΤΗ ΛΕΥΤΕΡΙΑ

Από την πρώτη κιόλας στιγμή της Κατοχής, ο ελληνικός λαός αντέδρασε στους Γερμανούς και Ιταλούς κατακτητές τόσο ατομικά όσο και συλλογικά. Άνθρωποι κάθε ηλικίας, κοινωνικής και πολιτικής ένταξης, συμμετείχαν στον αγώνα της αντίστασης. Ιδιαίτερα δυναμική και πρωτοφανής για την ελληνική πραγματικότητα ήταν η δράση που ανέπτυξαν οι γυναίκες όλων των ηλικιών, στην Αθήνα και την ύπαιθρο.

Από το φθινόπωρο του 1941 ιδρύθηκαν αντιστασιακές οργανώσεις όπως το ΕΑΜ και η ΕΔΕΣ. Σπουδαία πράξη με μεγάλη συμβολική αξία ήταν η υποστολή της ναζιστικής σημαίας στην Ακρόπολη από δυο νεαρούς φοιτητές, τον Μανόλη Γλέζο και τον Λάκη Σάντα, το Μάιο του 1941.

Οι γυναίκες συμμετείχαν στις ένοπλες δυνάμεις του ΕΛΑΣ.

Σημαντικό ρόλο στην αντίσταση έπαιξαν ο παράνομος αντιστασιακός τύπος αλλά και τα φυλλάδια και οι προκηρύξεις που κυκλοφορούσαν κρυφά από χέρι σε χέρι.

Ο Μικρός Ήρως,
μια ειδική έκδοση της Καθημερινής,
28η Οκτωβρίου 2003.

- Πριν από χρόνια στην Ελλάδα κυκλοφορούσε το περιοδικό «Μικρός Ήρως» με τις περιπέτειες παιδιών που αγωνίζονταν για την ελευθερία της Ελλάδας. Αναζητήστε τεύχη του περιοδικού και διαβάστε αποσπάσματα στην τάξη σας.

«ΝΑ ΚΑΡΤΕΡΕΙΤΕ ΜΙΑ ΑΝΟΙΞΗ ΣΑΝ ΠΡΩΤΑ»

Ο Γεώργιος Σεφέρης παραλαμβάνει το Βραβείο Νόμπελ Λογοτεχνίας το 1963.

Οι άνθρωποι των γραμμάτων και των τεχνών τόσο την περίοδο του πολέμου, όσο και την περίοδο της Κατοχής έκαναν το δικό τους αγώνα.

Το θέατρο έδινε θάρρος και ψυχαγωγούσε τους Έλληνες. Κατά την περίοδο του ελληνο-ιταλικού πολέμου οι καλλιτέχνες του θεάτρου, ηθοποιοί, τραγουδιστές και σεναριογράφοι, εμψύχωναν τους στρατιώτες και το λαό. Επιθεωρήσεις με χαρακτηριστικούς τίτλους όπως «Κορόιδο Μουσολίνι», «Πολεμικές Καντρίλιες», «Αθήνα-Ρώμη και φεύγουμε» υμνούσαν τις ελληνικές νίκες και διακωμωδούσαν την ιταλική επίθεση εναντίον της Ελλάδας.
Στην ιστορία έχουν μείνει τα τραγούδια της Σοφίας Βέμπο που εμψύχωναν τους Έλληνες σε εκείνες τις δύσκολες στιγμές.

Αλλά και στην περίοδο της κατοχής, οι θεατρικές παραστάσεις παρουσίαζαν συχνά τους ήρωες της επανάστασης του ’21, τη ζωή των ανταρτών στα βουνά και των καθημερινών ανθρώπων στην ύπαιθρο.

Την περίοδο εκείνη εμφανίστηκαν σπουδαίοι λογοτέχνες όπως ο Άγγελος Τερζάκης, ο Γιώργος Θεοτοκάς, ο Ηλίας Βενέζης, ο Στρατής Μυριβήλης, και ο Παντελής Πρεβελάκης. Δημιουργικοί υπήρξαν και οι ποιητές, όπως ο Άγγελος Σικελιανός, ο Γιάννης Ρίτσος, ο Νίκος Εγγονόπουλος και ο Νίκος Γκάτσος. Την εποχή εκείνη σπουδαίο ήταν το έργο των ποιητών Γεώργιου Σεφέρη και Οδυσσέα Ελύτη,οι οποίοι τιμήθηκαν αργότερα με το βραβείο Νόμπελ, το 1963 και το 1979 αντίστοιχα.

Άγγελος Σικελιανός

Σου γράφω…Εχτές όλο βροντούσε το κανόνι
Σαν να βρουχιόνταν γύρω-γύρω στις κορφές λιοντάρια
Σ’ άγρια σφαγή, κι απάνωθέ μας οι ατσαλένιοι
γυρνούσαν γυπαετοί, γυρνούσανε ολοένα
τον ίσκιο ρίχνοντας του Χάρου και το χάρο
στα νύχια τους κρατώντας…
Τι αλίμονό μας
Να καρτερείτε μια άνοιξη σαν πρώτα
Κι όχι την άνοιξη που λέω πως θα’ ρτει
Σπαθί κρατώντας δίστομο, φερμένη
Από τα φτερά της Νίκης, να θερίσει
Ότι δεν είν’ ανάμεσά σας άξιο
Να τη δεχτεί…
Κι αυτό’ ναι που με κάνει
την ώρα τούτη να Σου γράφω, φίλε
να Σε ρωτήσω: «Είστ’ έτοιμοι ή δεν είστε
να την δεχθείτε τέτιαν άνοιξη;»

Άγγελος Σικελιανός, Γράμμα από το μέτωπο.

- Πως κρίνετε το ρόλο των ανθρώπων του πνεύματος και της τέχνης την περίοδο της Κατοχής;

ΑΠΟ ΤΗ ΧΑΡΑ ΤΗΣ ΕΛΕΥΘΕΡΙΑΣ ΣΤΗΝ ΤΡΑΓΩΔΙΑ ΤΟΥ ΕΜΦΥΛΙΟΥ

Σκηνή από την παρέλαση Ελλήνων στρατιωτών στην Αθήνα μετά την απελευθέρωση.

Στην Ελλάδα μετά την απελευθέρωση (Οκτώβρης 1944) έγιναν μεγάλες πολιτικές ταραχές.
Η κυβέρνηση είχε να αντιμετωπίσει τεράστια οικονομικά προβλήματα, το θέμα της τιμωρίας εκείνων που συνεργάστηκαν με τον κατακτητή και τον αφοπλισμό των ανταρτών. Τα θέματα αυτά και κυρίως ο αφοπλισμός των ανταρτών δίχασαν την κυβέρνηση και έφεραν τον εμφύλιο πόλεμο.
Η κρίση έγινε χειρότερη με την παρέμβαση των Βρετανών, που ήταν αποφασισμένοι να προωθήσουν
με τα όπλα τα δικά τους πολιτικά συμφέροντα.

Οι πρώτες μεγάλες συγκρούσεις έγιναν το Δεκέμβρη του 1944 («Δεκεμβριανά») με κέντρο την Αθήνα και σύντομα επεκτάθηκαν και στην υπόλοιπη Ελλάδα (Ήπειρο, Μακεδονία). Αν και ο εμφύλιος σπαραγμός φάνηκε να τελειώνει με την υπογραφή της συμφωνίας της Βάρκιζας (Φεβρουάριος του 1945), εντούτοις την περίοδο 1945-46 επικράτησε στην Ελλάδα μια κατάσταση καταστρεπτικής βίας και αναρχίας.

Ο πόλεμος μεταξύ του κυβερνητικού στρατού και των κομμουνιστών ανταρτών έληξε με ήττα των τελευταίων στα βουνά της Β. Ελλάδας το καλοκαίρι του 1949.

«Αθήνα. Είναι μεσάνυκτα.
Κλαίνε οι λαμπάδες στη Μητρόπολη
Του Κόσμου!
Αθήνα! Αθήνα!
Το αίμα σου αγγίζει την καρδιά της γης.
Σε δείχνουν τα ένδοξα σπαθιά. Κλαίνε και σε
Κοιτάζουν
Της γης της γης οι ελεύθεροι λαοί
με τα καπέλα στα χέρια»

(Ν. Βρεπάκος, «Αθήνα 1944», Παραμυθένια Πολιτεία)

«Απάνω από τον κατακαημένο τόπο μας τα ρέματα παλεύουν...
Όποιος είναι από θάλασσα, το' χει δει το φαινόμενο. Και νικά πάντα
το πιο δυνατό. Γι' αυτό γαλήνιοι και ατάραχοι
εμείς παραμένουμε. Κι ας βροντά κι
αστράφτει η ελληνική θεομηνία. Θα
ησυχάσει. Τόσο αίμα που χύθηκε απάνω
στη γη, γι αυτό το λόγο εχύθηκε»

(Μ. Αξιώτη, Απάντηση σε 5 ερωτήματα)

Διαδήλωση στην Αθήνα τον Δεκέμβριο του 1944.

- Σε συνεργασία με τον δάσκαλο ή τη δασκάλα σας, χωριστείτε σε ομάδες και οργανώστε μια μικρή ιστορική έρευνα: Αναζητήστε εφημερίδες της εποχής, πάρτε συνεντεύξεις από συμμετέχοντες στα γεγονότα του εμφύλιου πολέμου, βρείτε πηγές με γραπτές μαρτυρίες ή προσωπικά ημερολόγια και καταγράψτε τις ιστορικές σας ανακαλύψεις σε μία ιστορική έκθεση.

Η ΧΟΥΝΤΑ ΤΩΝ ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΑΡΧΩΝ ΚΑΙ...

Το πρωί της 21ης Απριλίου 1967 βρήκε την Ελλάδα «σκλαβωμένη» στη Χούντα των συνταγματαρχών. Μια ομάδα αξιωματικών του στρατού, με αρχηγό τον Γεώργιο Παπαδόπουλο, έκαναν πραξικόπημα με πρόφαση τη «σωτηρία της πατρίδος» και διέταξαν το στρατό να καταλάβει σημαντικά σημεία της Αθήνας (Πεντάγωνο, αεροδρόμια, λιμάνια, κ.λπ.). Ταυτόχρονα, συνελήφθησαν πολλοί πολιτικοί αλλά και πολίτες, οι οποίοι θα δυσκόλευαν αυτό το αντιδημοκρατικό κίνημα.

Ο βασιλιάς Κωνσταντίνος συμβιβάστηκε με τους αξιωματικούς και όρκισε κυβέρνηση με πρωθυπουργό τον Κ. Κόλλια και Υπουργό Προεδρίας τον Γ. Παπαδόπουλο. Από εκείνη τη στιγμή άρχισε το μαρτύριο της Ελλάδας και όσων αγαπούσαν τη δημοκρατία.

Στα χρόνια που ακολούθησαν, χιλιάδες δημοκράτες αγωνιστές, άντρες και γυναίκες, συνελήφθησαν και βασανίστηκαν, άλλοι εξορίστηκαν σε άγονα νησιά, ενώ αρκετοί εκτελέστηκαν. Επίσης, απαγορεύτηκαν τα πολιτικά κόμματα αλλά και οι συγκεντρώσεις άνω των πέντε ατόμων!

Η αντίσταση όμως είχε κιόλας ξεκινήσει. Εμφανίστηκαν αρκετά κινήματα αντίστασης, όπως το Πανελλήνιο Αντιδικτατορικό Μέτωπο, το Πανελλήνιο Απελευθερωτικό Κίνημα κ.ά. Ένας από τους πρωτεργάτες αντιστασιακούς ήταν ο Αλέκος Παναγούλης, ο οποίος προσπάθησε να δολοφονήσει τον δικτάτορα Παπαδόπουλο.

«Οι αξιωματρικοί της Χούντας» (από αριστερά), Στ. Πατακός, Γ. Παπαδόπουλος και Ν. Μακαρέζος.

Η δίκη του Α. Παναγούλη τον Νοέμβριο του 1968, μετά την απόπειρα δολοφονίας του δικτάτορα Γ. Παπαδόπουλου.

-Οργανωθείτε σε ομάδες και κάντε μια μικρή ιστορική έρευνα. Πάρτε συνέντευξη από κάποιον που έζησε τα χρόνια της χούντας στην Ελλάδα. Αναζητήστε τις επιπτώσεις της Χούντας στον λαό, στην κοινωνία και τον πολιτισμό. Ανακοινώστε τα αποτελέσματα της έρευνάς σας στην τάξη και συζητήστε τα με τους συμμαθητές σας.

Στα επόμενα επτά χρόνια, οι δικτάτορες με διάφορα πολιτικά τεχνάσματα προσπάθησαν να πείσουν τον λαό ότι το κίνημά τους ήταν για το καλό της πατρίδας, αλλά απέτυχαν.

Η εισβολή των Τούρκων στην Κύπρο, με την ανοχή των χουντικών, προκάλεσε έντονη δυσαρέσκεια στο εσωτερικό της χώρας και οδήγησε στην ανατροπή του καθεστώτος.

...«ΕΔΩ ΠΟΛΥΤΕΧΝΕΙΟ»

Κατά τη διάρκεια της δικτατορίας ο λαός δεν μπορούσε να εκδηλώσει ελεύθερα τα δημοκρατικά του αισθήματα εξαιτίας της σκληρής αντιμετώπισης που είχε. Στην κηδεία του Γεωργίου Παπανδρέου, στις 3 Νοεμβρίου 1968, ο λαός ξεχύθηκε στους δρόμους εκδηλώνοντας έτσι την αντίθεσή του στη χούντα.

Στις 22 Φεβρουαρίου 1973 περίπου 1000 φοιτητές έκαναν κατάληψη στη Νομική Σχολή του Πανεπιστημίου της Αθήνας, ενώ χιλιάδες άλλοι πολίτες συγκεντρώθηκαν μέσα και έξω από τη σχολή. Ακολούθησαν πολλές αντιδικτατορικές διαδηλώσεις στο κέντρο της Αθήνας. Η αστυνομία της χούντας αντιμετώπιζε πολύ σκληρά όσους συμμετείχαν σε τέτοιου είδους εκδηλώσεις.

Η αρχή του τέλους της χούντας σήμανε με την κατάληψη του Πολυτεχνείου από χιλιάδες φοιτητές στις 14 Νοεμβρίου 1973. Με έναν ερασιτεχνικό ραδιοφωνικό πομπό άρχισαν να μεταδίδουν τα πρώτα μηνύματα λευτεριάς, ενώ πλήθος κόσμου κατέφτανε από κάθε μεριά της Αθήνας αλλά και της Ελλάδας. Το σύνθημα «Ψωμί, Παιδεία, Ελευθερία» κυριαρχούσε παντού. Η κατάσταση άρχισε να φεύγει από τα χέρια των χουντικών, οι οποίοι ζήτησαν τη συνδρομή του στρατού για να καταπνίξουν την εξέγερση. Κατά τις πρώτες πρωινές ώρες της 17ης Νοεμβρίου 1973, ένα τανκ παραβίασε την κεντρική είσοδο του Πολυτεχνείου. Η αστυνομία χτυπούσε αδιάκριτα τους φοιτητές και δεν δίστασε πολλές φορές να πυροβολήσει εναντίον τους. Αποτέλεσμα ήταν να υπάρξουν πολλοί νεκροί και μεγάλος αριθμός τραυματιών. Η ελευθερία, όμως, δεν θα αργούσε να έρθει.

Η κηδεία του Γ. Παπανδρέου εξελίχθηκε στην πρώτη μαζική λαϊκή εκδήλωση εναντίον της Χούντας.

Στην εξέγερση του Πολυτεχνείου οι φοιτητές διεκδίκησαν «Ψωμί – Παιδεία – Ελευθερία».

Το τανκ ετοιμάζεται να γκρεμίσει την πύλη του Πολυτεχνείου.

-Αναζητήστε φωτογραφικό και ηχητικό υλικό, προσωπικές μαρτυρίες και κείμενα από την εξέγερση των φοιτητών στο Πολυτεχνείο. Οργανώστε στην τάξη σας μια «έκθεση ελευθερίας» και καλέστε άλλους συμμαθητές και γονείς να την παρακολουθήσουν.

-Φανταστείτε ότι ήσασταν εσείς ένας από τους φοιτητές του Πολυτεχνείου και αναλαμβάνατε να γράψετε στους τοίχους των δρόμων κάποια συνθήματα. Τι συνθήματα θα γράφατε;

Η ΜΕΤΑΠΟΛΙΤΕΥΣΗ

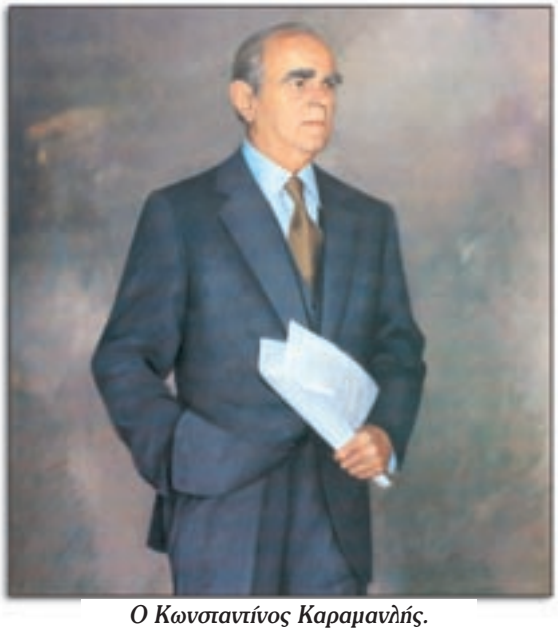

Ο Κωνσταντίνος Καραμανλής.
Πίνακας του Μ. Βαφειάδη, Αθήνα,
Ίδρυμα Κ. Γ. Καραμανλής.

Έκτακτη έκδοση της εφημερίδας «Βραδυνή» που προαναγγέλει την επιστροφή του Κ. Καραμανλή στην Ελλάδα.

Μετά την τραγική επταετία της χούντας και τα αιματηρά επεισόδια του Πολυτεχνείου ήρθε η ώρα της δημοκρατίας για την Ελλάδα. Τη νύχτα της 23ης προς 24η Ιουλίου 1974, ο αυτοεξόριστος για έντεκα χρόνια Μακεδόνας πολιτικός Κωνσταντίνος Καραμανλής επέστρεψε στην Ελλάδα για να αναλάβει την πολιτική διακυβέρνηση της χώρας.
Η υποδοχή που του επιφύλαξε ο ελληνικός λαός ήταν ανεπανάληπτη. Το ίδιο βράδυ ορκίστηκε πρωθυπουργός και αμέσως ξεκίνησε προσπάθειες για το σχηματισμό κυβέρνησης «Εθνικής Ενότητας».
Το πρώτο μέλημα του Καραμανλή ήταν να αποκαταστήσει τις αδικίες της χούντας. Για τον λόγο αυτό ελευθέρωσε αμέσως όλους τους πολιτικούς κρατούμενους, έκλεισε το στρατόπεδο της Γυάρου (που ήταν τόπος εξορίας και βασανιστηρίων) και έδωσε αμνηστία σε όλα τα πολιτικά αδικήματα.

Από όλα τα προβλήματα που είχε να αντιμετωπίσει η χώρα, το πιο σημαντικό ήταν η τουρκική κατοχή στην Κύπρο, γεγονός που δυσκόλεψε ακόμα περισσότερο τις ελληνοτουρκικές σχέσεις.
Παράλληλα, γίνονταν προσπάθειες για τη διεξαγωγή εκλογών, κάτι που πραγματοποιήθηκε στις 17 Νοεμβρίου 1974 και ανέδειξε τη Νέα Δημοκρατία, με αρχηγό τον Κωνσταντίνο Καραμανλή, κυβέρνηση της χώρας.

Τα χρόνια που ακολούθησαν ήταν δύσκολα γιατί η οπισθοδρόμηση της χώρας με τη διακυβέρνηση της χούντας ήταν μεγάλη. Ένα από τα πιο σημαντικά επιτεύγματα της κυβέρνησης της μεταπολίτευσης ήταν ο ευρωπαϊκός προσανατολισμός της χώρας και η ανάπτυξη διεθνών σχέσεων με πολλές χώρες των Βαλκανίων, της Ευρώπης και των Η.Π.Α.
Το 1979 η Ελλάδα γίνεται μέλος της Ευρωπαϊκής Οικονομικής Κοινότητας (Ε.Ο.Κ.).

-Τι γνωρίζετε για τον Κωνσταντίνο Καραμανλή; Αν έχετε πρόσβαση στο διαδίκτυο (ιnternet) επισκεφτείτε τη σελίδα του Ιδρύματος Κωνσταντίνος Καραμανλής: www.karamanlis-foundation.gr.

ΕΛΛΑΔΑ ΚΑΙ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΕΝΩΣΗ

Το πρώτο βήμα της πορείας της Ελλάδας για την ένταξή της στην Ευρωπαϊκή Κοινότητα, είχε γίνει τον Ιούνιο του 1961 με την υπογραφή της Συμφωνίας Σύνδεσης Ελλάδας – Ε.Ο.Κ. (Ευρωπαϊκή Οικονομική Κοινότητα).

Στην πορεία της Ελλάδας προς την Ευρώπη υπήρξε σημαντική η συμβολή του πρωθυπουργού Κ. Καραμανλή. Έτσι, τον Μάιο του 1979 υπογράφτηκε η «Πράξη Προσχώρησης» της Ελλάδας στην Ευρωπαϊκή Κοινότητα.

Η υπογραφή της συνθήκης ένταξης της Ελλάδας στην Ευρωπαϊκή Οικονομική Κοινότητα (Ε.Ο.Κ.) από τον Κωνσταντίνο Καραμανλή στις 28 Μαΐου 1979.

Η συμμετοχή της Ελλάδας στη διαδικασία της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης συνεχίστηκε με επιτυχία από τις κυβερνήσεις των Α. Παπανδρέου και Κ. Σημίτη, με απώτερο σκοπό την επίτευξη οικονομικής και κοινωνικής σύγκλισης, σύμφωνα με τα κριτήρια που τέθηκαν στη Συνθήκη του Μάαστριχτ. Από την 1η Ιανουαρίου του 2002, η χώρα μας συμμετέχει ως πλήρες μέλος στο ενιαίο νόμισμα (ευρώ) και την Οικονομική και Νομισματική Ένωση (ΟΝΕ).

Η σημαία της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Αναμνηστική φωτογραφία των ηγετών της Ε.Ο.Κ. στο Ζάππειο.

-Χωριστείτε σε ομάδες έρευνας και βρείτε πληροφορίες για την ιστορία της Ευρωπαϊκής Ένωσης, τους θεσμούς και τους οργανισμούς της. Έπειτα παρουσιάστε στην τάξη τη δουλειά σας.
-Αναζητήστε πληροφορίες στο Internet για την πολιτική της Ευρωπαϊκής Ένωσης για την παιδεία και συζητήστε τις απόψεις σας (πάνω στα δεδομένα της έρευνας) στην τάξη.

ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΣ

Η ΖΩΗ ΠΡΙΝ ΑΠΟ ΤΗΝ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΗ ΤΟΥ 1821

Στις αρχές του 17ου αιώνα στην Ελλάδα άρχισε να αναπτύσσεται το εμπόριο. Αρκετές πόλεις της Πελοποννήσου, όπως η Πάτρα, η Καλαμάτα, το Ναύπλιο και το Άργος, έγιναν μεγάλα εμπορικά κέντρα.

Στις παραμονές της επανάστασης του 1821 στον ελληνικό χώρο δημιουργήθηκαν διάφορες κοινωνικές ομάδες:

Α) *Η διοικητική αριστοκρατία,* που την αποτελούσαν ο ανώτερος κλήρος, αξιωματούχοι (Φαναριώτες) και πλούσιοι γαιοκτήμονες.

Β) *Οι αστοί,* που ήταν κυρίως έμποροι και καραβοκύρηδες.

Γ) *Τα λαϊκά στρώματα,* που τα αποτελούσαν οι αγρότες και οι απλοί πολίτες.

«Οι γεωργοί, η σεβασμιοτέρα κλάσις μιας πολιτείας, ο σταθερότερος στύλος της πολιτικής ευτυχίας, ζη χειρότερα από τα ίδια ζώα. Βέβαια, ο πλούσιος οθωμανός τρέφει τα άλογά του με πολλά καλλιότερα φαγητά από εκείνα, όπου φυλάτουσιν εις την ζωή και εις τας θλίψεις τον αθώον και δίκαιον χωριάτην…Οι τεχνίται, λοιπόν, δουλεύουν σχεδόν 18 ώρας το ημερονύκτον, και ποτέ δεν ημπόρουν να αναπληρώσουν τας αναγκαίας χρειάς των. Οι προεστοί με τα άδικα δοσίματα, όπου τους επιφορτώνοσι, τους αρπάζουσιν, από το έν μέρος, τον ολίγον καρπόν των ιδρώτων των,το πλήθος των εορτών και αι αγγαρείαι τους εμποδίζουσιν, από το άλλο μέρος, κάθε περισσότερον κέρδος, όπου ήθελαν ημπορέσει κάμωσι…»

(Ανώνυμου Έλληνος, Ελληνική Νομαρχία).

«…μια γυναίκα χήρα με πέντε παιδιά είχεν υπάγει να παρακαλέσει ένα άρχοντα…δια να της κατεβάσουν το δόσιμον, λέγουσα, ότι δια να πληρώση το απερασμένον, είχεν πωλήσει κάθε περιττόν στολίδι, όπου της είχαν μείνει και δεν είχε άλλο τι να πωλήση, δια να πληρώση τα όσα της ζητούσαν, μάλιστα κλαίουσα εφώναζεν, πώς να θρέψη και να ενδύση τρεις θυγατέρες και δυο υιούς… ο σκληρός άρχων δεν την άφησε να τελειώση την περίοδον, και ευθύς, όπου ήκουσε να λέγη, ότι έχει τόσα παιδιά, με αντίκουστον βαρβαρότητα και αδιαφορίαν της λέγει: «πώλησον δυο από τα παιδιά σου και πλήρωσον το δόσιμον»

(Ανώνυμου Έλληνος, Ελληνική Νομαρχία)

Σκηνή από γεύμα σε σπίτι Τούρκου αξιωματούχου.

- Σχολιάστε στην τάξη σας τα κείμενα του Ανώνυμου Έλληνος. Ποιες να ήταν άραγε οι καθημερινές δραστηριότητες του λαού εκείνη την περίοδο;

ΠΑΙΔΕΙΑ ΚΑΙ ΠΟΘΟΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ

Μικρό κοριτσάκι διαβάζει στα χρόνια της Τουρκοκρατίας.

Την περίοδο που οι χώρες της Ευρώπης προόδευαν και καλλιεργούσαν τα γράμματα και τις τέχνες, οι Έλληνες της Οθωμανικής αυτοκρατορίας αγωνίζονταν για να ζήσουν. Παρά τις καταστροφές, την καταπίεση και τις διώξεις (εξισλαμισμός, παιδομάζωμα), οι υπόδουλοι Έλληνες οργανώθηκαν σε κοινότητες και μέσα από την παιδεία διατήρησαν την ελληνικότητά τους και την επιθυμία τους για ελευθερία. Δεν έλειψαν και οι οργανωμένες προσπάθειες αντίστασης, όπως οι «αρματολοί» και οι «κλέφτες». Επίσης, περιοχές όπως το Σούλι, η Μάνη και τα Σφακιά της Κρήτης υπήρξαν αδούλωτες εστίες ελευθερίας.

Με έξοδα των εύπορων Ελλήνων και της Εκκλησίας δημιουργήθηκαν με ιδιαίτερη φροντίδα σχολεία σε όλο τον τουρκοκρατούμενο ελληνισμό, με κυριότερα στα Ιωάννινα, στη Σμύρνη, στη Χίο κ.ά.

Πολλοί έμποροι, τεχνίτες αλλά και λόγιοι από όλες τις περιοχές της χώρας μετανάστευσαν στην Ευρώπη και δημιούργησαν ισχυρές ελληνικές παροικίες στην Οδησσό, το Άμστερνταμ, το Παρίσι, αλλά και την Τεργέστη και τη Βιέννη, όπου λειτούργησαν ελληνικά τυπογραφεία. Από τις παροικίες στην Ιταλία οι σημαντικότερες ήταν του Λιβόρνο, της Νάπολι, της Ανκόνα και της Βενετίας, όπου λειτούργησε και πρότυπο σχολείο.

Η Βενετία ήταν μια από τις μεγαλύτερες ελληνικές παροικίες της Δυτικής Ευρώπης. Εδώ ο ναός του Αγίου Γεωργίου στη Βενετία.

- Χωριστείτε σε 4 ομάδες και βρείτε πληροφορίες για: α) τον εξισλαμισμό και το παιδομάζωμα, β) την Εκκλησία και το Πατριαρχείο της Κωνσταντινούπολης, γ) τους αρματολούς και τους κλέφτες και δ) το Σούλι, τη Μάνη και τα Σφακιά της Κρήτης.

Η ΕΝΑΡΞΗ ΤΗΣ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΗΣ

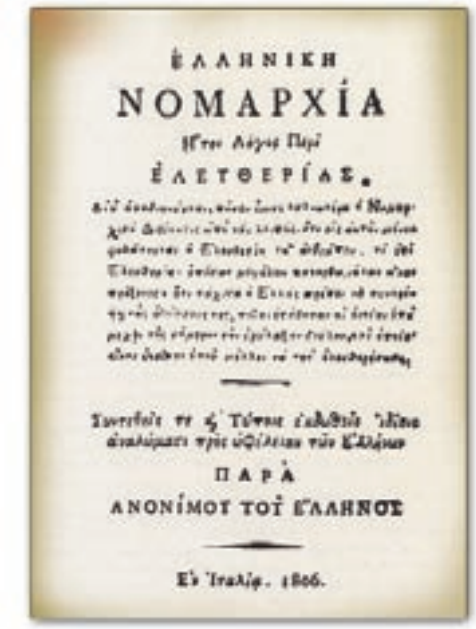
ΕΛΛΗΝΙΚΗ
ΝΟΜΑΡΧΙΑ
ΠΑΡΑ
ΑΝΩΝΙΜΟΥ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΟΣ

Εξώφυλλο της «Ελληνικής Νομαρχίας» Ανωνύμου του Έλληνος, έργο που άσκησε μεγάλη επίδραση στους Έλληνες της εποχής.

«Όταν η Διοίκησις βιάζει, αθετεί, καταφρονεί τα δίκαια του λαού και δεν εισακούει τα παράπονά του, το να κάνει τότε ο Λαός επανάστασιν, να αρπάξει τα άρματα και να τιμωρήσει τους τυράννους του, είναι το πλέον ιερόν απ' όλα τα δίκαιά του και το πλέον απαραίτητον απ' όλα τα χρέη του»

(35ο άρθρο από το Σύνταγμα του Ρήγα Φεραίου)

Ο πρωτεργάτης της επανάστασης στον Μοριά

Η Φιλική Εταιρία επέλεξε την Πελοπόννησο, ως την καταλληλότερη περιοχή για να ξεκινήσει η Επανάσταση. Εκεί, οι Έλληνες ήταν περισσότεροι από τους Τούρκους και η Φιλική Εταιρία είχε σημαντική υποστήριξη. Τα νησιά Ύδρα, Σπέτσες και Ψαρά μπορούσαν να στείλουν πολεμικά καράβια για να εμποδίσουν τη μετακίνηση του τουρκικού στόλου, ενώ στην Πελοπόννησο η Μάνη έγινε «ορμητήριο ελευθερίας».

Ο Γρηγόριος Δίκαιος ή Παπαφλέσσας, πρωτεργάτης της ελληνικής επανάστασης.

Πρωτεργάτης της επανάστασης του 1821 στον Μοριά ήταν ο Παπαφλέσσας, που έφτασε εκεί ως αντιπρόσωπος της Φιλικής Εταιρίας. Το πραγματικό του όνομα ήταν Γρηγόριος Δίκαιος.

Ο θρύλος της Αγίας Λαύρας

Σύμφωνα με τον θρύλο η επανάσταση ξεκίνησε στις 25 Μαρτίου του 1821, στο μοναστήρι της Αγίας Λαύρας, όπου ο Παλαιών Πατρών Γερμανός ύψωσε το λάβαρο της μονής και όρκισε τους Έλληνες να αγωνιστούν για την απελευθέρωση της πατρίδας. Στην πραγματικότητα, η επανάσταση στον Μοριά είχε ξεκινήσει νωρίτερα.
Στις 21 Μαρτίου είχε ξεκινήσει η πολιορκία του κάστρου των Καλαβρύτων, ενώ στις 23 Μαρτίου οι Έλληνες απελευθέρωσαν την Καλαμάτα.

-Γιατί πιστεύετε ότι δημιουργήθηκε ο θρύλος της Αγίας Λαύρας; Σε τι βοήθησε τους επαναστατημένους Έλληνες;

Ο «ΓΕΡΟΣ ΤΟΥ ΜΟΡΙΑ»

Ο Θεόδωρος Κολοκοτρώνης.

Ο Θεόδωρος Κολοκοτρώνης ήταν από τις σπουδαιότερες μορφές της επανάστασης. Το 1818 μυήθηκε στη Φιλική Εταιρεία και συμμετείχε στην προετοιμασία της επανάστασης. Οι στρατηγικές ικανότητες, η γενναιότητα και η αποφασιστικότητα του Θεόδωρου Κολοκοτρώνη φάνηκαν στην πολιορκία και την κατάληψη της Τριπολιτσάς (23 Σεπτεμβρίου του 1821) και στη νίκη επί του τουρκικού στρατού στα Δερβενάκια (26 Ιουλίου του 1822).

Την περίοδο της Οθωμανικής κατοχής η Τριπολιτσά έγινε πρωτεύουσα του Μοριά. Μετά από πολύμηνη πολιορκία η Τριπολιτσά έπεσε στα χέρια των Ελλήνων. Οι απώλειες των Τούρκων ήταν πολύ μεγάλες: 8.000 αιχμάλωτοι και 10.000 νεκροί. Ήταν η πιο μεγάλη νίκη των Ελλήνων.

«Οι κακόμοιροι οι Έλληνες, εξοστρακισμένοι στα σοκάκια γύρω από τα τείχη, κατοικούν σε κάτι πανάθλιες μονόχωρες τρώγλες, που έχουν απολεπισμένα κεραμίδια, ανάμεσα στα οποία βρίσκει διέξοδο ο καπνός της εστίας τοποθετημένης στο κέντρο του χώρου».

(Φ.Πονκεβίλ. Ταξίδι στην Ελλάδα. Πελοπόννησος)

Το 1833 ο Θεόδωρος Κολοκοτρώνης κατηγορήθηκε ως προδότης, φυλακίστηκε στο Παλαμήδι του Ναυπλίου και καταδικάστηκε σε θάνατο. Το 1835, μετά από αντίδραση της κοινής γνώμης, του δόθηκε αμνηστία.

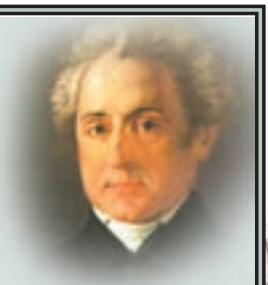

Ιδού εμπρός σου ο τοίχος στέκει
της αθλίας Τριπολιτσάς
τώρα τρόμου αστροπελέκι
να της ρίξεις πιθυμάς.

Καταβαίνουνε κι ανάφτει
του πολέμου αναλαμπή,
το τουφέκι ανάβει, αστράφτει
Λάμπει, κόφτει το σπαθί.

Της αυγής δροσάτο αγέρι
δε φυσάς τώρα εσύ πλιο
στων ψευδόπιστων το αστέρι
Φύσα, φύσα εις το Σταυρό.

Δ. Σολωμός, Ύμνος εις την Ελευθερίαν.

Πίνακας των Π. Ζωγράφου και Ι. Μακρυγιάννη που εικονίζει τις μάχες γύρω από την Τριπολιτσά.

- Βρείτε ποιήματα που μιλούν για την ελευθερία και με τη βοήθεια του δασκάλου της μουσικής προσπαθήστε να τα μελοποιήσετε και να τα τραγουδήσετε σε μια εκδήλωση του σχολείου ή της ελληνικής κοινότητας της περιοχής σας.

«ΝΑ ΔΙΟΙΚΗΘΩΜΕΝ ΜΕ ΝΟΜΟΥΣ ΔΙΚΑΙΟΥΣ»

Για την επιτυχία της επανάστασης χρειαζόταν πολύ καλός συντονισμός και μια κεντρική διοίκηση που θα αντιπροσώπευε όλες τις επαναστατημένες περιοχές. Με την συνέλευση των Καλτετζών (26 Μαΐου 1821) έγινε η αρχή για τη διοίκηση της Πελοποννήσου, ενώ η διοίκηση της Στερεάς Ελλάδας οργανώθηκε στις συνελεύσεις στο Μεσολόγγι και στα Σάλωνα (Νοέμβριος 1821).

Η πρώτη Εθνική Συνέλευση (Οκτώβρης 1821) ψήφισε το «Προσωρινόν Πολίτευμα της Ελλάδος» και διακήρυξε την ανεξαρτησία της Ελλάδας. Το κείμενο του συντάγματος ήταν επηρεασμένο από τις ιδέες της Γαλλικής Επανάστασης και τα γαλλικά συντάγματα του 1793 και 1795.

Η δεύτερη Εθνική Συνέλευση (Μάρτιος 1823) ψήφισε τον «Νόμο της Επιδαύρου», το νέο Σύνταγμα, που έκανε λόγο για τις ατομικές ελευθερίες των Ελλήνων και τη διοίκηση των επαρχιών.

Η τρίτη Εθνική Συνέλευση έγινε στην Επίδαυρο, τον Απρίλη του 1826, και συνεχίστηκε μετά από ένα χρόνο (Μάρτης 1827). Εκεί εκλέχτηκε κυβερνήτης της Ελλάδας για επτά χρόνια ο Ιωάννης Καποδίστριας, ενώ την 1η Μαΐου 1827 ψηφίστηκε το «Πολιτικόν Σύνταγμα της Ελλάδος». Τα 150 άρθρα του αναφέρονταν στα ανθρώπινα δικαιώματα, την προστασία της ιδιοκτησίας, την ελευθερία της έκφρασης και του τύπου, τη φορολόγηση και άλλα πολιτικά και κοινωνικά θέματα. Ήταν, ίσως, το δημοκρατικότερο και πιο φιλελεύθερο σύνταγμα της εποχής.

Από τοιαύτας αρχάς των φυσικών δικαίων ορμώμενοι, και θέλοντες να εξομοιωθώμεν με τους λοιπούς συναδέλφους μας, Ευρωπαίους Χριστιανούς, εκινήσαμεν τον πόλεμον κατά των Τούρκων, μάλλον δε τους κατά μέρος πολέμους ενώσαντες, ομοθυμαδόν εκστρατεύσαμεν, αποφασίσαντες ή να επιτύχωμεν τον σκοπόν μας και να διοικηθώμεν με νόμους δικαίους, ή να χαθώμεν εξ ολοκλήρου, κρίνοντες ανάξιον να ζώμεν πλέον ημείς οι απόγονοι του περικλεούς εκείνου Έθνους των Ελλήνων υπό δουλείαν τοιαύτην, ιδία μάλλον των αλόγων ζώων, παρά των λογικών όντων. [...]

Εν Επιδαύρω την 15ην Ιανουαρίου. Α' της Ανεξαρτησίας. 1822".

-Συζήτησε με τους συμμαθητές σου τι είναι το Σύνταγμα μιας χώρας και ποια η σημασία του.

ΕΜΦΥΛΙΟΣ ΠΟΛΕΜΟΣ

Την περίοδο 1823 – 1825 ξέσπασε εμφύλιος πόλεμος μεταξύ διαφορετικών κοινωνικών και πολιτικών ομάδων. Από τη μια ήταν οι «στρατιωτικοί», με ηγέτη τον Κολοκοτρώνη και από την άλλη οι «πολιτικοί» με αρχηγούς τον Γ. Κουντουριώτη και τον Α. Μαυροκορδάτο. Αυτός ο εμφύλιος πόλεμος δεν βοήθησε τους Έλληνες να προετοιμαστούν κατάλληλα να αντιμετωπίσουν τους Οθωμανούς το 1824. Σημαντική μορφή αγωνιστή την περίοδο αυτή ήταν ο στρατηγός Ι. Μακρυγιάννης (1797-1864) που κατέγραψε τα ιστορικά γεγονότα της εποχής στα «Απομνημονεύματά» του.

«Σε λίγες μέρες μαθαίνω ότι εις την Πελοπόνησον άνοιξε φατριά ο Κολιόπουλος κι' άλλοι με της Κυβερνήσεως το μέρος και οι Ντελιγιανναίγοι, Ζαΐμης, Λονταίγοι με τ' άλλο. Ρωτάμε εμείς τι πράγμα είναι η φατρία…Μας λένε. «Μεράστηκαν οι καλοί πατριώτες να προκόψουν την πατρίδα». Κι όλος ο τόπος γιομάτος Τούρκους. Με διατάζουν να πάω με το μέρος της Κυβέρνησης, να 'περασπίζωμαι το Εκτελεστικόν (από το άλλο μέρος ήταν το Βουλευτικό). Με το Βουλευτικό ήταν το δίκαιο και η πατρίδα. Οι άλλοι ήθελαν να ρουφούνε τα εθνικά και μάλωναν. Ήμουν άμαθος από τέτοια. Με διατάζουν να πάγω κι' εγώ να δοκιμάσω αυτό το καλό, για να φάγω φατριά μαζί με τους ανθρώπους μου. Τους είπα. «Δεν ορκίστηκα. Όταν ορκίστηκα να σηκώσουμε ντουφέκι να πάγω κι' εγώ να πολεμήσω με Ρωμαίγους είπαμε; Με Τούρκους. Και δεν πάμε».

«…με παίρνει ο Ζαΐμης και πάμε σ' ένα οντά και μου λέγει μη φωνάζω κι ακούνε κι' άλλοι Ρουμελιώτες και φωνάζουν κι' αυτοί. Και ν' ακολουθήσω την συντροφιά τους και να μου δώσουνε χίλια γρόσια το μήναν μισθόν. "Πενήντα χιλιάδες να μου δώσετε, κρέας δια εμφύλιον πόλεμο δεν πουλώ". Και σηκώθηκα κι' έφυγα».

Μακρυγιάννη «Απομνημονεύματα»

Ο αγωνιστής της επανάστασης Ιωάννης Μακρυγιάννης.

- Αν ήθελαν όλοι οι Έλληνες την ελευθερία τους από τους Τούρκους, γιατί ξέσπασε εμφύλιος πόλεμος μεταξύ τους; Ποιες θεωρείτε ότι ήταν οι αιτίες αυτής της εμφύλιας διαμάχης;

ΜΙΑ ΝΑΥΜΑΧΙΑ...«ΚΑΤΑ ΛΑΘΟΣ»

Κατά τη διάρκεια του εμφύλιου πολέμου μεταξύ των Ελλήνων, τα αιγυπτιακά στρατεύματα του Ιμπραήμ αποβιβάστηκαν το 1825 στην Πελοπόννησο. Ο αιγυπτιακός στρατός κατέλαβε την Τριπολιτσά. Η επανάσταση κινδύνευε. Οι δυνάμεις του κατακτητή προκάλεσαν τεράστιες καταστροφές.

Στις 8 Οκτωβρίου 1827 στο Ναβαρίνο ο τουρκοαιγυπτιακός στόλος βρέθηκε αντιμέτωπος με το στόλο των τριών «προστατριών δυνάμεων» της Ελλάδας (Γαλλία, Αγγλία, Ρωσία). Η ναυμαχία ξεκίνησε από ένα τυχαίο περιστατικό, όταν οι Αιγύπτιοι επιτέθηκαν σε ένα μικρό αγγλικό πλοίο.

Ο τουρκοαιγυπτιακός στόλος καταστράφηκε και χιλιάδες Τουρκοαιγύπτιοι σκοτώθηκαν. Μετά τη ναυμαχία ο Ιμπραήμ αποχώρησε από την Ελλάδα.

Η ναυμαχία του Ναυαρίνου. Πίνακας του Γάλλου πυροβολητή Martin Verdiot, που πήρε μέρος σε αυτήν.

«…Όχι τα κλαδιά να μας κόψεις, όχι τα δέντρα, όχι τα σπίτια που μας έκαψες, μόνον πέτρα απάνω στην πέτρα να μην μείνει, εμείς δεν προσκυνούμε…Μόνο ένας Έλληνας να μείνει, πάντα θα πολεμούμε και μην ελπίζεις πως τη γη μας θα την κάνεις δική σου, βγάλτο από το νου σου».

Απάντηση του Θ. Κολοκοτρώνη στις απειλές του Ιμπραήμ. Θ. Κολοκοτρώνης, Απομνημονεύματα.

Η μάχη των Βασιλικών του Π. Ζωγράφου – Ι. Μακρυγιάννη.

Ο ΛΑΪΚΟΣ ΖΩΓΡΑΦΟΣ ΤΗΣ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΗΣ ΤΟΥ 1821

Ο Παναγιώτης Ζωγράφος γεννήθηκε στην Βορδώνια της Λακωνίας και συμμετείχε στην επανάσταση του 1821. Οι πίνακες που ζωγράφισε με τις υποδείξεις και τις ζωντανές περιγραφές του Ιωάννη Μακρυγιάννη είναι δείγματα της λαϊκής ζωγραφικής. Σ' αυτούς τους πίνακες απεικονίζονται ηρωικές σελίδες της επανάστασης: η μάχη στο χάνι της Γραβιάς, η μάχη της Αλαμάνας, η ναυμαχία του Ναυαρίνου, κ.α. Αυτή η ζωγραφική ονομάζεται αφηγηματική ζωγραφική.

- Με τη βοήθεια του δασκάλου των καλλιτεχνικών ζωγραφίστε μια σκηνή από τη Ναυμαχία του Ναυαρίνου.

Η ΠΡΩΤΗ ΠΡΩΤΕΥΟΥΣΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ

Στις 8 Ιανουαρίου του 1823, με ψήφισμα της Βουλής το Ναύπλιο έγινε έδρα της προσωρινής κυβέρνησης των Ελλήνων.

Στις 7 Ιανουαρίου του 1828 στο λιμάνι της πόλης αποβιβάστηκε ο πρώτος κυβερνήτης της Ελλάδας Ιωάννης Καποδίστριας ο οποίος βρήκε μια χώρα σε διάλυση εξαιτίας του πολέμου. Ο Ιωάννης Καποδίστριας κυβέρνησε με σύνεση. Οι πολιτικοί του αντίπαλοι προκάλεσαν αντίσταση στην Ύδρα, τη Σύρο και τη Μάνη. Στις 27 Σεπτεμβρίου 1831 ο Ιωάννης Καποδίστριας δολοφονήθηκε στο Ναύπλιο από τους Γεώργιο και Κωνσταντίνο Μαυρομιχάλη.

Στις 25 Ιανουαρίου 1833, έφτασε στο Ναύπλιο ο πρώτος βασιλιάς της Ελλάδας, ο νεαρός Όθωνας. Μαζί του έφτασαν 3.850 στρατιώτες και δεκάδες Βαυαροί, που αποτελούσαν το στρατιωτικό και πολιτικό επιτελείο του νέου βασιλιά. Αυτοί πήραν τη διοίκηση της χώρας στα χέρια τους και παραμέρισαν τους Έλληνες.

Τον Δεκέμβρη του 1834 η πρωτεύουσα της Ελλάδας μεταφέρθηκε από το Ναύπλιο στην Αθήνα.

Η δολοφονία του Καποδίστρια στο Ναύπλιο, Αθήνα, Μουσείο Μπενάκη.

Ο Ιωάννης Καποδίστριας (1776-1831), ο πρώτος κυβερνήτης της Ελλάδας.

«Ένα μόνο φοβούμαι πολύ και με δέρνει υποψία, τρέμω την απειρία σας. Αν η νέα κυβέρνηση τύχει να συγκρουστεί με συμφέροντα ξένων δυνάμεων …αν πλανεθεί ο ελληνισμός και σηκώσει σκοτάδι μεταξύ μας ώστε εσείς να μην διαβάζετε εις την καρδιά μου, θολώνουν εμένα οι οφθαλμοί, ποιος ηξεύρει;…που θα πάμε, τι να γενούμε; Ετινάξατε το καβούκι των αλλοφύλων, αλλ' οι πλεκτάνες της διπλωματίας έχουν κλωστές πλανήτριες, φαρμακερές κλωστές θανάτου, άφαντες και εσείς δεν τις εννοείτε»

[από τον λόγο του Καποδίστρια προς τον λαό του Ναυπλίου, Τ.Βουρνάς (2001). Ιστορία της Νεώτερης Ελλάδος. Αθήνα]

«Αυτηνοι οι Αφενταδεσ μασ κι' Εμεισ οι Ειλωτεσ τουσ»

«Αυτήνοι οι αφεντάδες μας κι' εμείς οι είλωτές τους. Πήραν τα καλύτερα υποστατικά, τις καλύτερες θέσεις τους σπιτότοπους, στα υπουργείς βαριούς μιστούς. Δανείζουν τα χρήματά τους δυο και τρία τα εκατό το μήνα, παίρνουν υποθήκες…Κριταί αυτηνοί, αφεντάδες αυτηνοί. Όπου να πάνε οι Έλληνες όλο ξυλιές τρώνε. Η φτώχεια άξυνε…Γιόμωσαν οι χαφές του κράτους. Και θησαύρησαν οι κριταί μας και οι αβοκάτοι μας…Οι αγωνιστές, όπου αγωνίστηκαν, δεν τους δώσατε ούτε ένα αριστείον. Ενταυτώ όσοι ήταν μακριά από τους κιντύνους – βαθμούς μιστούς πλουσιοπάροχους! Κι' αυτήνοι όπου αγωνίστηκαν περπατούνε εις τον έναν και εις τον άλλον να φάνε κομμάτι ψωμί»

Μακρυγιάννη «Απομνημονεύματα».

Ο Όθωνας έφτασε στην Αθήνα το Δεκέμβρη του 1834. Στον πίνακα ο Όθωνας στο Θησείο κατά τη διάρκεια της δοξολογίας. Μόναχο, Βαυαρική Κρατική Πινακοθήκη.

ΤΟ ΚΙΝΗΜΑ ΤΗΣ 3ης ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΥ 1843

Από τις αρχές της δεκαετίας του 1840, τα σημαντικότερα πολιτικά κόμματα της Ελλάδας ένωσαν τις προσπάθειές τους για διεκδίκηση συντάγματος από τον βασιλιά.

Τη νύχτα της 3ης Σεπτεμβρίου 1843, λαός και στρατός ζήτησαν από το βασιλιά Όθωνα να παραχωρήσει σύνταγμα. Στον πίνακα έφιππος ο Δ. Καλλέργης, επικεφαλής του κινήματος. Αθήνα, Συλλογή Λάμπρου Ευταξία.

Οι πολιτικοί παράγοντες του τόπου (Α. Μεταξάς, Αν. Λόντος, Κ. Ζωγράφος, Μ. Σούτσος, Ρ. Παλαμήδης, Ι. Μακρυγιάννης κ.ά.) σε συνεργασία με αξιωματικούς που κατείχαν σημαντικές θέσεις (Καλλέργης, Σκαρβέλης, Σπυρομήλιος, κ.ά.) οργάνωσαν μια συνωμοσία που οδήγησε στο Κίνημα της 3ης Σεπτεμβρίου 1843.

Τότε ο στρατός, με πρωτοστάτη τον Δ. Καλλέργη, στασίασε και «πολιόρκησε» τα ανάκτορα. Κάτω από την πίεση αυτή, ο βασιλιάς Όθωνας παραχώρησε σύνταγμα.

Η ΑΝΤΙΔΥΝΑΣΤΙΚΗ ΕΞΕΓΕΡΣΗ ΣΤΟ ΝΑΥΠΛΙΟ

Το Φεβρουάριο του 1862 στο Ναύπλιο πραγματοποιήθηκε εξέγερση των κατοίκων και της στρατιωτικής φρουράς της πόλης εναντίον του βασιλιά Όθωνα. Σημαντικό ρόλο στην εξέγερση διαδραμάτισαν οι αντισυνταγματάρχες Α. Μίχος και Π. Κορωναίος, ο δικαστικός Γ. Πετιμεζάς και άλλοι. Η επαναστατική επιτροπή απαίτησε τη δημιουργία Εθνοσυνέλευσης, εκλεγμένης από τον λαό. Μετά από πολλές συγκρούσεις, τα στρατεύματα του Όθωνα κατέστειλαν την εξέγερση.

ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ
19ΟΣ ΑΙΩΝΑΣ

Στην αριστερή φωτογραφία το Βαρβάκειο Λύκειο Αρρένων και στη δεξιά το Αρσάκειο Σχολείο Θηλέων. Αθήνα, Γεννάδειος Βιβλιοθήκη.

Από τα χρόνια του κυβερνήτη Ι. Καποδίστρια και κατά την πρώτη δεκαετία του ανεξάρτητου ελληνικού κράτους (1830-40), η βάση της ελληνικής εκπαίδευσης ήταν συγκεντρωτική με απόλυτο έλεγχο στα εκπαιδευτικά προγράμματα.

Αυτό συνεχίστηκε και κατά την περίοδο της Βαυαροκρατίας, κατά την οποία μεταφέρθηκε σχεδόν αυτούσιο το βαυαρικό εκπαιδευτικό σύστημα στην Ελλάδα.

Την περίοδο αυτή οργανώθηκε η Δημοτική (1834) και Μέση Εκπαίδευση (1836) και ιδρύθηκε το Πανεπιστήμιο του Όθωνος (1837), το οποίο αργότερα ονομάστηκε Εθνικό Πανεπιστήμιο με τέσσερις αρχικά σχολές (Νομική, Θεολογική, Φιλοσοφική και Ιατρική). Επίσης, δημιουργήθηκαν Διδασκαλεία για την εκπαίδευση δασκάλων (ήδη από το 1834 στο Ναύπλιο).

Πριν τον Αγώνα η παιδεία του Ελληνισμού στηριζόταν στη ιδιωτική και κοινοτική πρωτοβουλία. Στον πίνακα δάσκαλος διδάσκει Αθηναία. Αθήνα, Εθνικό Ιστορικό Μουσείο.

Αξιοσημείωτο στην ιστορία της εκπαίδευσης στην Ελλάδα ήταν η γρήγορη εξάπλωση των σχολείων, η καθιέρωση της υποχρεωτικής φοίτησης στο δημοτικό και η δωρεάν φοίτηση σε όλες τις εκπαιδευτικές βαθμίδες. Αυτό βέβαια ίσχυε κυρίως για κάποια από τα αγόρια, καθώς τα κορίτσια, στη συντριπτική τους πλειοψηφία, δεν συνέχιζαν στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση.

Ωστόσο, τα προβλήματα στη λειτουργία του εκπαιδευτικού συστήματος υπήρξαν πολλά.
Τα κυριότερα από αυτά ήταν η χρηματοδότηση των δημοτικών, η έλλειψη διδακτικού προσωπικού καθώς και η υπερβολική εμμονή στις κλασικές σπουδές (αρχαία ελληνικά -λατινικά) σε βάρος των θετικών επιστημών αλλά και της ιστορίας των νεότερων και σύγχρονων χρόνων (ελληνικής και παγκόσμιας).

-Για ποιους λόγους πιστεύεις ότι τα κορίτσια δε συνέχιζαν την εκπαίδευση τους στην Ελλάδα του 19ου αιώνα; Συζητήστε το θέμα στην τάξη και συγκρίνετε την κατάσταση με τη σημερινή εποχή.

Ο «ΠΑΤΕΡΑΣ» ΤΗΣ ΠΡΩΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑΣ

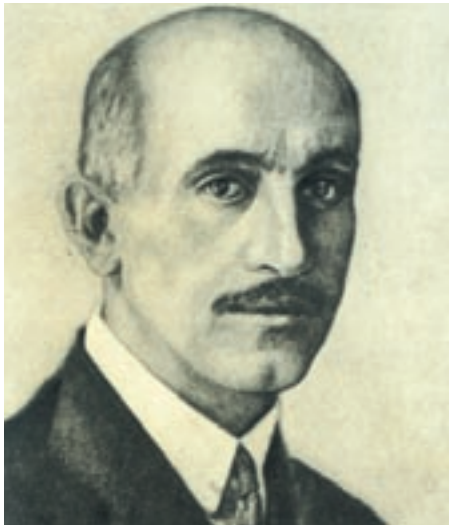

Ο Αλέξανδρος Παπαναστασίου, στενός συνεργάτης του Ε. Βενιζέλου κατά την περίοδο 1916-1920 και αρχηγός της «Δημοκρατικής Ενώσεως», σχημάτισε την πρώτη κυβέρνησή του στις 12 Μαρτίου 1924.

Ο Αλέξανδρος Παπαναστασίου αφιέρωσε τη ζωή του στη δημοκρατία. Ήταν επιφανές στέλεχος του κόμματος των Φιλελευθέρων και συνεργάτης του Ε. Βενιζέλου. Το 1922 δημιούργησε τη «Δημοκρατική Ένωση» και ξεκίνησε αγώνα υπέρ της αβασίλευτης δημοκρατίας. Στις αρχές του Μάρτη του 1924, ο Αλέξανδρος Παπαναστασίου σχημάτισε την πρώτη του κυβέρνηση, και στις 24 Μαρτίου 1924 η Δ' Εθνοσυνέλευση ανακήρυξε την κατάργηση της Βασιλείας και την εδραίωση της Κοινοβουλευτικής Δημοκρατίας. Στο δημοψήφισμα που επακολούθησε το 70% των πολιτών ψήφισε υπέρ της αβασίλευτης δημοκρατίας και επικύρωσε την απόφαση της Εθνοσυνέλευσης.

Μετά από πολλές κυβερνητικές αλλαγές και πολιτικές αναταράξεις, ο έκπτωτος μονάρχης Γεώργιος Β' επανήλθε στο θρόνο και προώθησε στην πρωθυπουργία τον Ιωάννη Μεταξά που εγκαθίδρυσε δικτατορικό καθεστώς. Την περίοδο αυτή ο Αλέξανδρος Παπαναστασίου υπέστη διώξεις και πέθανε πικραμένος στις 17 Νοεμβρίου 1936.

«...Η κληρονομική ιδιότης του Ανώτατου Άρχοντος ευρίσκεται παρ' ημίν εις βαθυτέραν παρά εις άλλας χώρας αντίθεσιν, διότι η βασιλεία εις την Ελλάδα ούτε παράδοσιν, ούτε μακρόν βίον είχε, ούτε υπηρεσίας εις την διαμόρφωσιν του Έθνους προσέφερε, ούτε την ένωσιν αυτού απεργάσθη, ούτε είχε κοινωνικήν τάξιν συνδεδεμένην προς αυτήν, εφ' ης να στηρίζεται και επί πλέον υπήρξε ιδιαζόντως συμφεροντολόγος, αναμιχθείσα εις κομματικούς αγώνας και διαφθείρασα ουσιαστικώς το πολίτευμα»

(Α. Σβώλος, Το νέον Σύνταγμα και αι βάσεις του πολιτεύματος)

Ο Αλέξανδρος Παπαναστασίου (δεύτερος από αριστερά) και οι συνεργάτες του υπέστησαν δικαστικές διώξεις για τις δημοκρατικές ιδέες τους.

Η ΠΡΩΤΗ ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ

Ο Κωνσταντίνος Παπαρρηγόπουλος θεωρείται ο πατέρας της σύγχρονης ελληνικής εθνικής ιστοριογραφίας. Η ιστορία του ενίσχυσε τη διαμόρφωση της εθνικής ταυτότητας των Ελλήνων. Ο Παπαρρηγόπουλος δίδαξε στο Πανεπιστήμιο Αθηνών από το 1855-1891. Είναι αυτός που καθιέρωσε τους όρους «Μεσαιωνικός Ελληνισμός» και «Ιστορία Ελληνικού Έθνους».

Ο Κ. Παπαρρηγόπουλος υποστήριξε με το έργο του την ιστορική συνέχεια του ελληνισμού. Γεννήθηκε στην Κων/πολη, σπούδασε στη Γαλλία και στη Γερμανία, ενώ από το 1834 έζησε στην Ελλάδα.

Την πρώτη εθνική ιστορία της Ελλάδας συνέγραψε ο Κωνσταντίνος Παπαρρηγόπουλος (1815-1891). Η «Ιστορία του Ελληνικού Έθνους, Από των αρχαιοτάτων χρόνων μέχρι των νεοτέρων», δημοσιεύθηκε σε πέντε τόμους από το 1860 έως το 1874. Το έργο αυτό αφηγούνταν το παρελθόν του ελληνικού έθνους μέσω της αδιάσπαστης πορείας του από τα αρχαία χρόνια έως το 19ο αιώνα –απαντώντας σε ορισμένους επιστήμονες της εποχής που αμφισβητούσαν την καταγωγή των Ελλήνων.

«Η ιστορική γνώση δεν μπορεί να παραμένει σταθερή και επίκαιρη καθώς οι ιδέες μας για τη ζωή, τον άνθρωπο και τον πολιτισμό αλλάζουν συνεχώς»

(H.-I. Marrou - Γάλλος ιστορικός του 20ου αιώνα)

«Σήμερα, η έννοια της ιστορικής αλήθειας, μέσα από την εξέλιξη του ανθρώπινου πολιτισμού, έχει χαρακτήρα πολυσύνθετο. Έτσι δεν μπορούμε πλέον να μιλούμε για μια απόλυτη αντικειμενικότητα και επιστημονικότητα της ιστορικής γνώσης»

(Κ. Θ. Δημαράς – Έλληνας ιστορικός του 20ου αιώνα)

-Σήμερα, πώς γράφεται η ιστορία μιας χώρας ή ενός τόπου; Οργανωθείτε σε ομάδες και αναζητήστε στοιχεία για την ιστορία του σχολείου σας (αξιοποιήστε τα αρχεία και τους καταλόγους του σχολείου). Δοκιμάστε να γράψετε με λίγα λόγια την ιστορία του σχολείου σας.

ΣΥΓΧΡΟΝΟΙ ΟΛΥΜΠΙΑΚΟΙ ΑΓΩΝΕΣ

Το 1896, με την πρωτοβουλία του Βαρόνου de Coubertin, αναβίωσαν στην Αθήνα οι πρώτοι διεθνείς σύγχρονοι Ολυμπιακοί Αγώνες. Η επιλογή της Αθήνας ήταν μια συμβολική αναγνώριση της προσφοράς της Ελλάδας στην ιστορία του πολιτισμού. Το 2004 οι Ολυμπιακοί αγώνες επέστρεψαν στην Ελλάδα.

«Η ιδέα της αναβίωσης των Ολυμπιακών Αγώνων δεν ήταν μια παραξενιά της φαντασίας, αλλά το λογικό αποτέλεσμα μιας μεγάλης κίνησης. Ο 19ος αιώνας είδε παντού την αναγέννηση του ενδιαφέροντος για τη φυσική άσκηση[...] Ταυτόχρονα, οι μεγάλες εφευρέσεις, ο σιδηρόδρομος και ο τηλέγραφος, εκμηδενίζουν τις αποστάσεις και οι άνθρωποι αρχίζουν να ζουν ένα νέο τρόπο ζωής, τα έθνη έρχονται σε επαφή και μαθαίνουν να γνωρίζονται καλύτερα και αμέσως ανακαλύπτουν τη χαρά της σύγκρισης μεταξύ τους_ και εκείνο που κατάφερνε η μια φυλή ήθελε να προσπαθήσει και η άλλη. Οι παγκόσμιες εκθέσεις συγκέντρωσαν στο ίδιο σημείο της γήινης σφαίρας τα προϊόντα των πιο απομακρυσμένων χωρών, τα φιλολογικά ή επιστημονικά συνέδρια έφεραν κοντά τις πιο διαφορετικές πνευματικές δυνάμεις.

Ο Βαρόνος Pierre de Coubertin.

Τα μέλη της πρώτης διεθνούς ολυμπιακής επιτροπής.

Αναμνηστικό γραμματόσημο των Ολυμπιακών Αγώνων του 1896 των 5 δραχμών.

Το Παναθηναϊκό Στάδιο σήμερα.

Πρόγραμμα έναρξης των Ολυμπιακών αγώνων του 1896 στην Αθήνα.

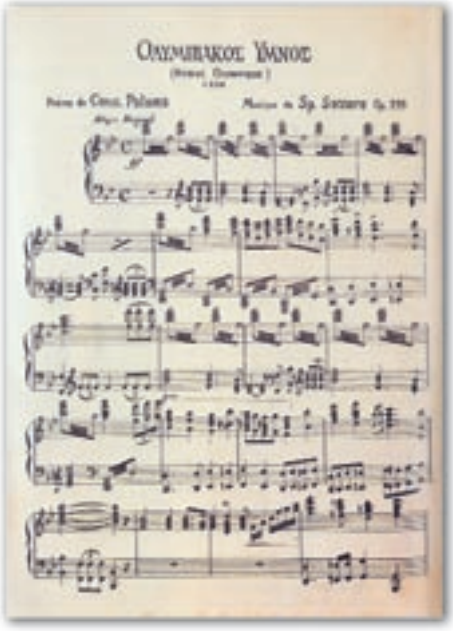

Ο Ολυμπιακός Ύμνος σε στίχους Κ. Παλαμά και μουσική Σπ. Σαμαρά.

Αναμνηστικό μετάλλιο των Ολυμπιακών αγώνων του 1896. Έργο του Νικηφόρου Λύτρα.

Ασημένιο μετάλλιο των Ολυμπιακών αγώνων του 1896.

Ο έλεγχος και η διοργάνωση των Ολυμπιακών Αγώνων ανήκουν στην αρμοδιότητα της Διεθνούς Ολυμπιακής Επιτροπής (International Olympic Committee), η οποία αποτελείται από 80 περίπου ισόβια μέλη και διοικείται από ένα εντεκαμελές συμβούλιο, επικεφαλής του οποίου είναι ο πρόεδρος της ΔΟΕ.

Η αφή της Ολυμπιακής φλόγας και η λαμπαδηδρομία αποτελούν τελετές που έχουν τις ρίζες τους στην αρχαία Ελλάδα. Σύμφωνα με την παράδοση, όταν γίνεται περιφορά του πυρσού, παύουν οι εχθροπραξίες και οι συγκρούσεις στις περιοχές τις οποίες διασχίζει.

-Ποια είναι η γνώμη σου για τα λόγια του Βαρόνου Pierre de Coubertin; Πόσο σοβαρός πιστεύεις ότι είναι στις μέρες μας ο κίνδυνος εμπορευματοποίησης του αθλητισμού;
- Μπορείτε να βρείτε περισσότερα στοιχεία για τους Ολυμπιακούς Αγώνες στην ιστοσελίδα της Διεθνούς Ολυμπιακής Επιτροπής http://www.olympics.org.
- Μπορεί να συμβάλλει η αναβίωση του θεσμού της Ολυμπιακής Εκεχειρίας στην ενίσχυση της φιλίας και της συνεργασίας μεταξύ των λαών;

Η Ευρωπη των Μεταναστων και οι Ελληνες της Διασπορας (1890-1924)

Στα τέλη του 19ου και στις αρχές του 20ου αιώνα οι μεγάλοι ρυθμοί ανάπτυξης στην Αμερική δημιούργησαν ανάγκη για εργατικά χέρια. Από την άλλη, η Ευρώπη, ήδη από τα τέλη του 18ου αιώνα, γνωρίζει μια δημογραφική επανάσταση. Οι παραπάνω συνθήκες οδήγησαν στη δημιουργία ενός μαζικού μεταναστευτικού ρεύματος από την Ευρώπη προς τη Βόρεια και τη Νότια Αμερική. Ο αριθμός των τολμηρών Ευρωπαίων που εγκατέλειψαν τη «γηραιά ήπειρο» υπολογίζεται σε 30 εκατομμύρια άτομα.

Σημαντικός αριθμός μεταναστών έφυγε και από χώρες όπως η Ιταλία, η Ιρλανδία και η Πορτογαλία αλλά και από βαλκανικά κράτη, όπως η Ρουμανία και η Ελλάδα. Επίσης, άτομα και ομάδες προερχόμενες από την Οθωμανική Αυτοκρατορία, όπως οι Αρμένιοι και οι Έλληνες με τουρκική υπηκοότητα, αναζήτησαν μια καλύτερη τύχη.

Η Ελλάδα δεν έμεινε ανεπηρέαστη από τις γενικότερες εξελίξεις. Οι Έλληνες μετανάστες προέρχονταν κυρίως από τα «μεσαία στρώματα», και ήταν συνήθως νεαροί άντρες από περιοχές, όπως η Πελοπόννησος, η Δυτική Στερεά, τα Ιόνια νησιά,
η Μ. Ασία κλπ.

Τα βασικά αίτια για τα οποία οι Έλληνες μετανάστευσαν στην Αμερική ήταν: η κρίση της ελληνικής οικονομίας, η δυνατότητα εύρεσης εργασίας και οικονομικής ευημερίας στις νέες πατρίδες, καθώς επίσης και οι δυσμενείς πολιτικές ρυθμίσεις που επικρατούσαν για τους υπηκόους ελληνικής καταγωγής στην Οθωμανική Αυτοκρατορία.

Είπες «Θα πάγω σ' άλλη γη, θα πάγω σ' άλλη θάλασσα.
Μια πόλις άλλη θα βρεθεί καλύτερη απ' αυτή».
... Καινούριους τόπους δεν θα βρείς, δεν θάβρεις άλλες θάλασσες.
Η Πόλις θα σε ακολουθεί.

Κ. Π. Καβάφης

Καταχωρήσεις ελληνικών καταστημάτων σε ελληνοαμερικανικό εμπορικό οδηγό.

Φωτογραφία Ελλήνων μεταναστών σε καφενείο στην Αμερική.

Πολλές γυναίκες μετανάστριες ταξίδεψαν στην Αμερική για να γνωρίσουν τους μέλλοντες συζύγους τους.

Το υπερωκεάνιο «Αθήναι» μετέφερε χιλιάδες Έλληνες μετανάστες στην Αμερική.

-Οργανώστε μια μικρή ατομική έρευνα και ρωτήστε τους γονείς σας ή τους παππούδες / γιαγιάδες σας για ποιο λόγο μετανάστευσαν στη χώρα που ζείτε. Αναζητήστε τις δυσκολίες που αντιμετώπισαν και με ποιο τρόπο τις ξεπέρασαν. Στη συνέχεια βρείτε με τους συμμαθητές σας κοινές αιτίες μετανάστευσης των συγγενών σας.

ΚΑΤΟΧΗ ΚΑΙ ΑΠΕΛΕΥΘΕΡΩΣΗ

Η γερμανική κατοχή στην Ελλάδα άρχισε τον Απρίλιο του 1941 και κράτησε ως τον Οκτώβριο του 1944. Οι υλικές καταστροφές ήταν τεράστιες με ανυπολόγιστο κόστος. Όμως, το χειρότερο απ' όλα ήταν οι μαζικές εκτελέσεις αθώων πολιτών ως αντίποινα για την αντίσταση που οι Γερμανοί συναντούσαν.

Απώλειες αμάχων στη διάρκεια του Β' Παγκοσμίου Πολέμου

Σύμμαχοι	
Σοβιετική ένωση	19.000.000
Πολωνία	6.000.000
Γιουγκοσλαβία	1.200.000
Γαλλία	350.000
Ελλάδα	325.000
Τσεχοσλαβακία	215.000
Ολλανδία	200.000
Βρετανία	93.000
Βέλγιο	76.000
Άξονας	
Γερμανία	780.000
Ουγγαρία	290.000
Ρουμανία	200.000
Ιταλία	153.000
Βουλγαρία	10.000
Φιλανδία	2.000

(Norman Davies, Europe. A History. Pimlico, London, 1997).

Η ΣΦΑΓΗ ΤΩΝ ΚΑΛΑΒΡΥΤΩΝ

Στις 13 Δεκεμβρίου 1943 οι Γερμανοί κατακτητές διέταξαν να συγκεντρωθεί όλος ο πληθυσμός των Καλαβρύτων στην κεντρική πλατεία με τη διαβεβαίωση ότι δε θα πειράξουν κανέναν. Απομάκρυναν τους άντρες από το χωριό και τους εκτέλεσαν. Γύρω στους 1400 άντρες του χωριού εκτελέστηκαν. Αυτό ήταν ένα από τα πιο μεγάλα ομαδικά εγκλήματα των χιτλερικών στρατευμάτων στην Ελλάδα.

«Όλοι σχεδόν –πλην ελαχίστων- οι άντρες των Καλαβρύτων και των γύρων χωριών εξολοθρεύτηκαν μέχρι του τελευταίου. Τα σπίτια της ιστορικής πόλεως παρεδόθησαν στις φλόγες. Τα γειτονικά με το σχολείο σπίτια είχαν λαμπαδιάσει. Αναμμένα ξύλα με καπνό και θόρυβο έπεφταν στο προαύλιο του σχολείου. Οι φλόγες των γύρω κτιρίων άρχισαν να φοβερίζουν, όταν ξαφνικά εφώναξε μια γυναίκα: «Οι κακούργοι θα μας κάψουν!!! Καιγόμαστε!!! Βοήθεια!!!»

(Από το φύλλο της 1ης Ιανουαρίου 1944 της εφημερίδας της εποχής «Ελληνικό Αίμα».)

Γερμανοί στρατιώτες. Πίσω τους καίγονται τα Καλάβρυτα. Αθήνα, Πολεμικό Μουσείο.

ΝΗΣΙΑ ΑΙΓΑΙΟΥ

ΤΑ ΝΗΣΙΑ ΤΩΝ ΜΠΟΥΡΛΟΤΙΕΡΗΔΩΝ

Πολεμικές σημαίες της Ύδρας, των Σπετσών και των Ψαρών.

Τα Ψαρά ήταν από τα πρώτα νησιά μαζί με τις Σπέτσες και την Ύδρα, που ξεσηκώθηκαν εναντίον των Τούρκων. Ο στόλος των Ψαρών, με τους γνωστούς μπουρλοτιέρηδες Κανάρη, Παπανικολή και Πιπίνο, έγινε ο φόβος και ο τρόμος των Τούρκων. Το 1824 οι Τούρκοι επιτέθηκαν με 140 καράβια και 1400 γενίτσαρους.

Το νησί κάηκε ολόκληρο. Όσοι Ψαριανοί πρόλαβαν, έφυγαν, ενώ οι υπόλοιποι αποφάσισαν να πεθάνουν ανατινάζοντας τις μπαρουταποθήκες του νησιού. Γι' αυτή τη μεγάλη καταστροφή ο μεγάλος μας ποιητής Διονύσιος Σολωμός έγραψε:

«Στων Ψαρών την ολόμαυρη ράχη,
περπατώντας η δόξα μονάχη,
μελετά τα λαμπρά παλικάρια,
και στην κόμη στεφάνη φορεί,
καμωμένα από λίγα λουλούδια,
που είχαν μείνει στην έρημο γη»

Η δόξα των Ψαρών, έργο του Ν. Γύζη, Αθήνα, ιδιωτική συλλογή.

Η Μαντώ Μαυρογένους.

Ο Κωνσταντίνος Κανάρης.

Η Μπουμπουλίνα.

ΕΞΕΓΕΡΣΗ ΚΑΙ... ΤΙΜΩΡΙΑ

Τον Μάρτη του 1922 πατριώτες από την Σάμο αποβιβάστηκαν στην Χίο και κήρυξαν την επανάσταση στο νησί. Οι Τούρκοι αιφνιδιάστηκαν και υποχώρησαν στο κάστρο. Ο τουρκικός στόλος με επικεφαλή τον Καρά Αλή κατευθύνθηκε προς το νησί για να τιμωρήσει τους επαναστάτες. Η εξέγερση πνίγηκε στο αίμα. Τα τουρκικά στρατεύματα έσφαξαν 27.000 ανθρώπους, ενώ χιλιάδες ακόμη πουλήθηκαν στα σκλαβοπάζαρα της Ανατολής. Το νησί ερημώθηκε. Η καταστροφή της Χίου προκάλεσε την κατακραυγή εναντίον της Οθωμανικής αυτοκρατορίας και ισχυροποίησε τα φιλελληνικά αισθήματα στην Ευρώπη. Ο Βίκτορας Ουγκώ έγραψε: «Η Χίος τ' όμορφο νησί μαύρη απομένει ξέρα…». Ο Γάλλος Ευγένιος Ντελακρουά απεικόνισε τα γεγονότα σε έναν πίνακα ζωγραφικής.

«Η σφαγή της Χίου» του Ευγένιου Ντελακρουά.

Όμως, η τιμωρία δεν άργησε να έρθει. Στις 7 Ιουνίου 1922 τα ελληνικά πυρπολικά με επικεφαλής τον Κωνσταντίνο Κανάρη ανατίναξαν μια τουρκική ναυαρχίδα. Από τους 2.000 αξιωματικούς και στρατιώτες που ήταν στον πλοίο ελάχιστοι γλίτωσαν. Ένας από τους νεκρούς ήταν και ο ίδιος ο Καρά Αλή.

Παρά τους πολύχρονους αγώνες, η απελευθέρωση της Χίου από τα τουρκικά στρατεύματα και η τελική ένταξή της στην Ελλάδα καθυστέρησε αρκετά: έγινε στις 8 Νοέμβρη του 1912, στη διάρκεια των Βαλκανικών πολέμων.

ΑΠΟ ΤΟ ΠΥΡΠΟΛΙΚΟ ΤΟΥ ΠΑΠΑΝΙΚΟΛΗ ΣΤΟ ΘΩΡΗΚΤΟ ΑΒΕΡΩΦ

Οι κάτοικοι της Λέσβου πήραν μέρος στην επανάσταση του 1821. Στις 27 Μαΐου 1821 ο πυρπολητής Δημήτρης Παπανικολής ανατίναξε στην Ερεσσό ένα τουρκικό δίκροτο. Αυτό ήταν το πρώτο μεγάλο ναυτικό κατόρθωμα των Ελλήνων.

Οι Τούρκοι εκδικήθηκαν με φοβερές σφαγές των χριστιανών που έμειναν στην ιστορία με το όνομα «μεγάλο τζουλούσι».

Αργότερα, κατά τη διάρκεια της απελευθέρωσης ένα από τα καράβια του ελληνικού στόλου ήταν το θρυλικό θωρηκτό «Αβέρωφ».

Το θωρηκτό Αβέρωφ στα ανοιχτά της Κωνσταντινούπολης.

ΠΡΩΤΕΥΟΥΣΑ ΕΞΑΚΟΣΙΩΝ ΤΡΙΑΝΤΑ ΗΜΕΡΩΝ

Η Αίγινα σε χαλκογραφία.

Η Αίγινα, το όμορφο αυτό νησί του Αργοσαρωνικού, βρίσκεται σε απόσταση αναπνοής από τον Πειραιά. Το σημερινό λιμάνι της Αίγινας βρίσκεται στο ίδιο μέρος που ήταν το αρχαίο εμπορικό λιμάνι του νησιού. Αυτό το μικρό νησί από τις 12 Ιανουαρίου 1828 έγινε η προσωρινή πρωτεύουσα του νεοελληνικού κράτους με επικεφαλής τον Ιωάννη Καποδίστρια.

Ο Ιωάννης Καποδίστριας.

«Είδα πολλά εις την ζωήν μου, αλλά σαν το θέαμα όταν έφθασα εδώ εις την Αίγιναν, δεν είδα τι παρόμοιον ποτέ, και άλλος να μην το ιδεί…Ζήτω ο κυβερνήτης, ο σωτήρας μας, ο ελευθερωτής μας, εφώναζαν γυναίκες, αναμαλλιάρηδες άνδρες με λαβωματιές πολέμου, ορφανόγδυτα, κατεβασμένα από τις σπηλιές. Δεν ήτο το συναπάντημά μου φωνή χαράς, αλλά θρήνος. Η γη εβρέχετο από δάκρυα. Εβρέχετο η μυρτιά και η δάφνη του στολισμένου δρόμου από το γυαλό εις την Εκκλησίαν. Ανατρίχιασα, μου έτρεμαν τα γόνατα, η φωνή του λαού έσχιζε την καρδιά μου. Μαυροφορεμένες, γέροντες μου ζητούσαν να αναστήσω τους αποθαμένους τους. Μανάδες μου έδειχναν τα παιδιά τους και μου έλεγαν να τα ζήσω, και ότι δεν τους απέμεναν παρά εκείνα και εγώ…»

(προσωπική μαρτυρία του Καποδίστρια, όπως μεταφέρθηκε από τον ποιητή Γ. Τερτσέτη στα «Απόλογα του Καποδίστρια»).

- Συγκεντρώστε στοιχεία για τη ζωή και το έργο του Ι. Καποδίστρια.

ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ ΚΑΙ ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΗ

Η Σύρος, η «Αρχόντισσα των Κυκλάδων, η νύμφη του Αιγαίου», είναι η πρωτεύουσα των Κυκλάδων. Η Άνω Σύρα υπήρχε πριν την επανάσταση του 1821. Χτίστηκε στην κορυφή του λόφου για ασφάλεια από τους πειρατές. Οι περισσότεροι κάτοικοι του νησιού άνηκαν στο καθολικό δόγμα και η Γαλλία είχε αναλάβει την προστασία του νησιού.

Η Ερμούπολη χτίστηκε μετά την επανάσταση του 1821, όταν τα παραδοσιακά ναυτικά κέντρα, όπως, η Ύδρα, οι Σπέτσες και το Γαλαξίδι, έχασαν την ηγεμονική τους θέση τους στον ελλαδικό χώρο. Αντίθετα, η Σύρος μετατράπηκε σταδιακά σε κέντρο διαμετακομιστικού εμπορίου και ναυτιλίας και έγινε κέντρο των ανταλλαγών μεταξύ Ανατολής και Δύσης. Το 1857, στην Ερμούπολη ιδρύθηκε η πρώτη ατμοπλοϊκή εταιρεία στην Ελλάδα (Ελληνική Ατμοπλοΐα). Την ίδια περίοδο αναπτύσσονται τα ναυπηγεία του νησιού και τα βυρσοδεψεία, σε μια εποχή που ο δευτερογενής τομέας στην Ελλάδα μόλις άρχισε να εμφανίζεται.

Στο δεύτερο μισό του 19ου αιώνα η Σύρος αρχίζει να παρακμάζει. Ο διαμετακομιστικός ρόλος της Σύρου υποβαθμίζεται εξαιτίας της ανάπτυξης της ατμοπλοϊκής ναυτιλίας. Τα ατμόπλοια έδωσαν τη δυνατότητα άμεσης σύνδεσης των λιμανιών της Ανατολής και της Δύσης.

Η Σύρος στα πρώτα χρόνια μετά την απελευθέρωση ήταν το σημαντικότερο λιμάνι του ελληνικού κράτους.

«Οι εμπορευόμενοι εις τούτην την πόλι, εξαιρουμένων ολίγων οι λοιποί είναι όλοι νεόπλουτοι, αυτόθι με τρόπους, ου πάντις δικαίως, μάλλον δε αντιπατριωτικώς πλουτίσαντες, και μεγαλέμποροι εκ του μηδενός δια τούτου καταστάντες, όθεν έκδοτοι και εξιπασμένοι με το κέρδος, και ως τοιούτοι δεν στοχάζονται αμάρτημα, ούτε ατιμίαν να εφοδιάζουν τα φρούρια του εχθρού, οιν της Εύβοιας, της Αττικής, της Κρήτης και της Πελοποννήσου, με όλα όσα έχουν χρειάν οι εχθροί. Δια τον οποίον τούτο όλοι οι ευαίσθητοι και ειλικρινείς πατριώτες αναστενάζουν και επιθυμούν να ιδιούν την παίσιν του κακού»

(Γεώργιος Κωνσταντάς, σε έκθεση του 1928 προς τον Ι. Καποδίστρια)

Τα νεοκλασικά κτίρια, τα αρχοντικά, τα κάτασπρα μικρά σπίτια, αμφιθεατρικά χτισμένα στο κάτω μέρος δυο λόφων της, κατεβαίνουν ως την θάλασσα. Τα κτίριά της θυμίζουν ευρωπαϊκό αστικό κέντρο του 18ου και του 19ου αιώνα. Το μαρμαρόκτιστο θέατρο «Απόλλων» είναι μικρογραφία της Σκάλας του Μιλάνου. Το δημαρχείο είναι ένα εντυπωσιακό κτίριο που χτίστηκε σε σχέδια του αρχιτέκτονα Ερνέστο Τσίλερ το 1876-1881. Ο ίδιος σχεδίασε το Εθνικό Θέατρο, το Δημοτικό Θέατρο της Αθήνας που κατεδαφίστηκε στα 1940-41, το σημερινό Προεδρικό Μέγαρο («Νέα Ανάκτορα»), τη Σχολή Ευελπίδων και πολλά άλλα κτίρια.

Το Δημαρχείο της Σύρου.

- Συγκεντρώστε πληροφορίες για την αρχιτεκτονική των κτιρίων που έγιναν με σχέδια του Ερνέστο Τσίλερ.

Η ΕΜΦΑΝΙΣΗ ΤΟΥ ΕΡΓΑΤΙΚΟΥ ΚΙΝΗΜΑΤΟΣ

Οι συνδικαλιστικές οργανώσεις των εργατών στην Ελλάδα εμφανίστηκαν στα τέλη του 19ου αιώνα κατά την περίοδο της εκβιομηχάνισης της χώρας. Έτσι, το 1879 ιδρύθηκε στη Σύρο το πρώτο ελληνικό σωματείο, ο «Αδελφικός Σύνδεσμος Ξυλουργών Ναυπηγείου Σύρου», που έθεσε ως στόχο τη μείωση των ωρών εργασίας και τον καθορισμό κατώτερου ορίου αμοιβής της εργατικής δύναμης. Στη συνέχεια δημιουργήθηκαν πολλά άλλα σωματεία, όπως ο «Εργατικός Σύνδεσμος Τυπογράφων» στην Αθήνα, το «Μετοχικόν Ταμείον των Ελλήνων Μηχανουργών» στον Πειραιά κ.ά.

Την ίδια περίοδο εμφανίστηκε το σοσιαλιστικό κίνημα στην Ελλάδα. Ο Σταύρος Καλλέργης δημιουργεί τον «Σοσιαλιστικό Σύλλογο» και ο Πλάτων Δρακούλης εκδίδει το περιοδικό «Άρδην». Το 1893, με πρωτοβουλία του Σταύρου Καλλέργη, γιορτάστηκε για πρώτη φορά στην Ελλάδα η εργατική Πρωτομαγιά. Σημαντική επίδραση στην ανάπτυξη των σοσιαλιστικών ιδεών διαδραμάτισε η μελέτη του Γεωργίου Σκληρού «Το Κοινωνικόν μας Ζήτημα» (1907).

Το 1909 στη Θεσσαλονίκη ιδρύθηκε η «Σοσιαλιστική Εργατική Ομοσπονδία» (Φεντερασιόν) που επιχείρησε να οργανώσει τον αγώνα εργατών διαφορετικών εθνοτήτων για τα κοινωνικά δικαιώματά τους. Σε μια εποχή που κυριαρχούσε ο εθνικισμός, αυτή η οργάνωση προσπάθησε να δώσει ένα διεθνιστικό στίγμα. Ηγετική φυσιογνωμία της Φεντερασιόν ήταν ο εβραϊκής καταγωγής Αβραάμ Μπεναρόγια.

Αφίσα της Κομμουνιστικής Διεθνούς.

Η Οκτωβριανή Επανάσταση του 1917 στη Ρωσία συνέβαλε στην ανάπτυξη των κοινωνικών κινημάτων. Τον Οκτώβριο του 1918 πραγματοποιήθηκε το πρώτο συνέδριο εργατικών σωματείων που ολοκληρώθηκε με την ίδρυση της Γενικής Συνομοσπονδίας Εργατών Ελλάδας (ΓΣΕΕ). Τον Νοέμβριο του 1918 ιδρύθηκε το «Σοσιαλιστικό, Εργατικό Κόμμα Ελλάδος» (ΣΕΚΕ) που το 1920 μετονομάστηκε σε Κομμουνιστικό Κόμμα Ελλάδας (ΚΚΕ).

Οι δημοτικισταί εφαντάσθησαν ότι ημπόρουν να λύσουν το γλωσσικό ζήτημα, χωρίς να θίξουν το όλο κοινωνικόν οικοδόμημα, μη θέλοντες να εννοήσουν ότι το γλωσσικόν ζήτημα δεν είνε τόσον ακαδημαϊκής, όσον κοινωνικής και πολιτικής φύσεως, στενότατα συνδεμένον με ολόκληρον «ιστορικόν και κοινωνικόν σύστημα, επομένως δε τότε μόνον δυνατόν να λυθή εν τη πράξη, όταν κλονισθή το όλον αυτό κοινωνικόν σύστημα»

«Γ.Σκληρός, Το Κοινωνικόν μας Ζήτημα, Έργα, Αθήνα, 1976, 128-129».

«Μια κούφτα ανθρώπων περί τους 30 εν όλω έθετον τας βάσεις ενός νέου ιστορικού κόμματος, του Σοσιαλιστικού Κόμματος, ήνοιγον τον δρόμον της πολιτικής σταδιοδρομίας της νέας κοινωνικής τάξεως, του ελληνικού προλεταριάτου.»

(Α. Μπεναρόγια, Η πρώτη σταδιοδρομία του Ελληνικού προλεταριάτου. Αθήνα, 121).

Το δεύτερο συνέδριο του ΣΕΚΕ, Απρίλιος 1920.

- Ελάτε σε επαφή με εκπροσώπους εργατικών σωματείων και συνδικάτων στην περιοχή σας και πάρτε τους συνέντευξη για τα προβλήματα των εργαζομένων.
Συλλέξτε πληροφορίες για την ιστορία αυτών των οργανώσεων.

Ο ΤΟΡΠΙΛΙΣΜΟΣ ΤΗΣ «ΕΛΛΗΣ»

Στις 15 Αυγούστου 1940, το ελληνικό καταδρομικό «Έλλη» βρισκόταν στο λιμάνι της Τήνου όταν δέχθηκε επίθεση από ιταλικό υποβρύχιο. Η κυβέρνηση του Μεταξά δεν ανακοίνωσε την προέλευση του πλοίου παρά το γεγονός ότι είχε τις απαραίτητες αποδείξεις.

Η Παναγιά της Τήνου.

«Εις τας 15 Αυγούστου έγινε ο τορπιλισμός της «ΕΛΛΗΣ». Γνωρίζετε ότι από την πρώτην στιγμήν διεπιστώθη ότι το έγκλημα ήτο ιταλικόν. Εν τούτοις, δεν επιτρέψαμε να γνωσθή ότι είχομεν και τας υλικάς πλέον αποδείξεις περί της εθνικότητος του εγκληματίου. Θα σας αποκαλύψω τώρα, ότι τότε διέταξα να βολιδοσκοπηθεί καταλλήλως το Βερολίνον. Μου διεμηνύθη εκ μέρους του Χίτλερ η σύστασις να αποφύγω οιονδήποτε μέτρον δυνάμενον να θεωρηθή από την Ιταλίαν πρόκλησις»

Ι. Μεταξάς, από το αρχείο Κ. Μανιαδάκη,
Ιστορία της Εθνικής Αντίστασης 1940-1945.

Πίνακας που εικονίζει τον τορπιλισμό της «Έλλης» στο λιμάνι της Τήνου.

ΤΑ ΝΗΣΙΑ ΤΟΥ ΜΑΡΤΥΡΙΟΥ

Η Γυάρος, η Μακρόνησος και η Φολέγανδρος πέρασαν στη σύγχρονη ελληνική ιστορία ως τόποι εξορίας και μαρτυρίου. Το 1947, δημιουργήθηκαν εκεί στρατόπεδα για τους πολιτικούς αντιφρονούντες. Στην Μακρόνησο έστελναν τους στρατεύσιμους και στη Γυάρο τους φυλακισμένους. Στην Μακρόνησο βρίσκονταν το φθινόπωρο του 1947, περισσότεροι από 10.000 εξόριστοι. Στα χρόνια της δικτατορίας των συνταγματαρχών η Γυάρος επαναλειτούργησε ως τόπος εκτοπισμού αυτών που διαφωνούσαν με το καθεστώς. Οι τελευταίοι πολιτικοί κρατούμενοι εγκατέλειψαν το νησί τον Ιούλιο του 1974.

Ένας ακόμη τόπος εξορίας ήδη από τα χρόνια της δικτατορίας του Μεταξά ήταν το νησί Άγιος Ευστράτιος (Αϊ Στράτης). Μετά την έναρξη του ελληνο-ιταλικού πολέμου οι πολιτικοί κρατούμενοι του νησιού ζήτησαν να τους επιτρέψουν να πολεμήσουν στο μέτωπο, αλλά το δικτατορικό καθεστώς της 4ης Αυγούστου απέρριψε το αίτημά τους. Όταν έγινε η κατάληψη της χώρας από τα γερμανικά στρατεύματα τους παρέδωσαν στους κατακτητές. Ο Αϊ Στράτης λειτούργησε ως τόπος εξορίας των πολιτικών κρατουμένων μέχρι το 1962.

«Από την άλλη ημέρα, Τρίτη 2 του Μάρτη 1948, άρχισαν συστηματικά τα βασανιστήρια για απόσπαση δηλώσεων μετανοίας. Εξαντλητική αγγαρεία, ξύλο, καψόνια, ότι διδαχθήκανε από τους Τούρκους, τους Γερμανούς, τους Ιταλούς και ότι δεν μπορεί να συλλάβει ο ανθρώπινος νους, τα εφαρμόσανε όλα εκεί».

(Δημήτρης, Τ., του 2ου λόχου, Μακρόνησος).

Μαλλιά σγουρά
Μαλλιά σγουρά, μαλλιά κοράκου χρώμα
Τ' ανέμιζε ο αέρας στα ζερβά
Σας αγαπούσα πάντοτε και τώρα
Η δόλια μου η καρδιά
Στενάζει και πονά

Εγώ ΑϊΣτράτη δεν φοβάμαι
Είναι κι αυτή μια ελληνική γωνιά
Τα μαύρα τα μαλλιά μας κι αν ασπρίσαν
Δεν μας τρομάζει η βαρυχειμωνιά

Θα' ρθουν καιροί, καιροί ευτυχισμένοι
Σκλάβοι δε θα' ναι τότε οι λαοί
Θα ζούμε τότε εμείς ευτυχισμένοι
Σε μια ελεύθερη ειρηνική ζωή.

«Λαϊκό τραγούδι»

Αϊ Στράτης.

Φωτογραφία από την τετραήμερη απεργία πείνας εξόριστων με αίτημα την αμνηστία, 1935. Στο κέντρο ο Δημήτρης Γληνός.

ΤΑ ΣΤΟΛΙΔΙΑ ΤΟΥ ΑΙΓΑΙΟΥ

Η Σκιάθος, η Σκόπελος, η Αλόννησος και η Σκύρος έχουν το δικό τους χρώμα που τα κάνει να διαφέρουν από τα άλλα νησιά του Αιγαίου πελάγους. Τα νησιά αυτά είναι καταπράσινα. Τα χρωματιστά παραθύρια και οι κεραμοσκεπές των σπιτιών τους εναρμονίζονται με τα πευκοδάση και τα γαλαζοπράσινα νερά της θάλασσας. Εξαιτίας της φυσικής ποικιλομορφίας και των τυπικών μεσογειακών οικοσυστημάτων τους οι Βόρειες Σποράδες χαρακτηρίστηκαν ως Εθνικό Πάρκο.

Στη νεότερη ιστορία τους τα νησιά αυτά δοκιμάστηκαν από την επιδρομή του πειρατή Μπαρμπαρόσσα (1538). Οι Σποράδες υπήρξαν αιτία σύγκρουσης Βενετών και Τούρκων. Πήραν μέρος στον Ρωσοτουρκικό πόλεμο και πρόσφεραν μεγάλη βοήθεια στην Επανάσταση του 1821. Το 1830 υπογράφτηκε το Πρωτόκολλο του Λονδίνου και οι Σποράδες απελευθερώθηκαν.

Ο Παπαδιαμάντης.

Η Σκιάθος είναι το νησί του Παπαδιαμάντη, του συγγραφέα της «Γυφτοπούλας», της «Φόνισσας», του «Φτωχού Άγιου» και πολλών άλλων έργων. Σήμερα, το σπίτι του λειτουργεί ως μουσείο, όπου μπορεί κανείς να θαυμάσει τα προσωπικά του αντικείμενα, να περιεργαστεί το χώρο όπου δούλευε και να αναστοχαστεί για τη ζωή και το έργο του.

Όψη της Σκιάθου.

-Διαλέξτε κάποιο από τα διηγήματα του Παπαδιαμάντη και γράψτε μια έκθεση για τον τρόπο που περιγράφει τη ζωή, τα ήθη και τα έθιμα των κατοίκων της Σκιάθου.

ΑΠΟ ΤΗ ΣΑΠΦΩ ΣΤΟΝ ΕΛΥΤΗ

Εικονιστική σύνθεση του Οδυσσέα Ελύτη.

Η Λέσβος δεν είναι μόνο το νησί του Αλκαίου και της Σαπφούς, αλλά και του Οδυσσέα Ελύτη, του Στρατή Μυριβήλη, του Αργύρη Εφταλιώτη, του Ηλία Βενέζη και του Θεόφιλου Χατζημιχαήλ. Ο Οδυσσέας Ελύτης χαρακτηρίστηκε «ποιητής του φωτός» και του «αιγαιοπελαγίτικου ονείρου». Το 1979 βραβεύθηκε για το έργο του με το βραβείο Νόμπελ Λογοτεχνίας.

ΤΟ ΤΡΕΛΟΚΑΡΑΒΟ

Βαπόρι στολισμένο βγαίνει στα βουνά
Κι αρχίζει τις φιγούρες «βίρα – μάινα»
Την άγκυρα φουντάρει στις κουκουναριές
Φορτώνει φρέσκο αέρα κι απ' τις δυο μεριές
Είναι από μαύρη πέτρα κι είναι απ όνειρο
Κι έχει λοστρόμο αθώο ναύτη πονηρό
Από τα βάθη φτάνει τους παλιούς καιρούς
Βάσανα ξεφορτώνει κι αναστεναγμούς
΄Ενα Χριστέ και κύριε λέω κι απορώ
Τέτοιο τρελό βαπόρι τρελοβάπορο
Χρόνους μας ταξιδεύει δε βουλιάξαμε
Χίλιους καπεταναίους τους αλλάξαμε
Κατακλυσμούς ποτέ δε λογαριάσαμε
Μπήκαμε μεσ' στα άλλα και περάσαμε
Κι έχουμε στο κατάρτι μας βιγλάτορα
παντοτινό τον ΄Ηλιο τον Ηλιάτορα

Ο. Ελύτης

Θεόφιλος, «Το μάζωμα των ελαίων εν Μυτιλήνη», 1933, Μουσείο Θεόφιλου, Μυτιλήνη.

-Περιγράψτε τις «ιστοριοδρομίες» του τρελοκάραβου; Τι, κατά τη γνώμη σας, συμβολίζει το ταξίδι του;

Η ΕΝΣΩΜΑΤΩΣΗ ΤΩΝ ΔΩΔΕΚΑΝΗΣΩΝ

Οι κάτοικοι των Δωδεκανήσων κατά τη διάρκεια της επανάστασης του 1821 αγωνίστηκαν για την απελευθέρωσή τους, όμως, παρέμειναν κάτω από τον ζυγό της Οθωμανικής αυτοκρατορίας. Τον Απρίλη του 1912, κατά τη διάρκεια του τουρκο-ιταλικού πολέμου, τα ιταλικά στρατεύματα αποβιβάστηκαν στη Ρόδο. Μετά το τέλος του Β' Παγκοσμίου Πολέμου αποφασίστηκε η παραχώρηση των Δωδεκανήσων στην Ελλάδα ως επιβράβευση της συμβολής της στην συντριβή των δυνάμεων του φασιστικού άξονα. Στις 7 Μαρτίου 1948 πραγματοποιήθηκε και τυπικά η ενσωμάτωση των Δωδεκανήσων στην Ελλάδα.

Το κτίριο διοίκησης της Ρόδου κατά τη διάρκεια της Ιταλικής κατοχής.

Το ψάρεμα και το εμπόριο των σφουγγαριών γινόταν στην Κάλυμνο, τη Χάλκη και τη Σύμη. Στη φωτογραφία Έλληνες σφουγγαράδες. Αθήνα, Γεννάδιος Βιβλιοθήκη.

Οι κάτοικοι του Καστελόριζου γιορτάζουν την ενσωμάτωση του νησιού στην Ελλάδα. Αρχείο Μ. Αγαπητού.

ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΣ ΑΠΟ ΤΗΝ ΚΩ...

Την προπολεμική περίοδο σχεδόν ο μισός ελληνικός πληθυσμός στην Αυστραλία καταγόταν από τρία μικρά νησιά: τα Κύθηρα, την Ιθάκη και το Καστελόριζο. Πολλοί από αυτούς μετανάστευσαν στη συνέχεια σε άλλες χώρες του κόσμου. Οι Έλληνες δούλευαν σε εστιατόρια, μανάβικα, ζαχαροπλαστεία, μικρομάγαζα. Πολλοί μετανάστες από την Ελλάδα δούλευαν ως πλανόδιοι εργάτες στην ύπαιθρο.

Η Κως είναι ένα πανέμορφο νησί των Δωδεκανήσων με πλούσιους φυσικούς πόρους. Διαθέτει πολλά νερά, πολύ καλές αλυκές, ιαματικές πηγές, κ.λπ. Όμως αυτοί οι πόροι σε μικρό μόνο βαθμό αξιοποιήθηκαν. Την περίοδο 1951 – 1971

Διαφημιστικό του υπερωκεανίου «Πατρίς».

Έλληνες μετανάστες φτάνουν με υπερωκεάνιο στην Αυστραλία.

η φτώχεια ανάγκασε τους κατοίκους του νησιού να το εγκαταλείψουν αναζητώντας μια καλύτερη ζωή. Η κατάσταση άλλαξε τη δεκαετία του 1970 - 1980, όταν αρχίζει να εμφανίζεται παλιννόστηση από το εξωτερικό και επανεγκατάσταση των κατοίκων που είχαν μετακινηθεί σε άλλες περιοχές της Ελλάδας. Οι μετανάστες από τα Δωδεκάνησα πήγαιναν κυρίως στην Αυστραλία και την Αμερική.

Στις μέρες μας οι οικονομικές δραστηριότητες μεταφέρονται σταδιακά από τον πρωτογενή στον τριτογενή τομέα της οικονομίας: από την καλλιέργεια της γης κυρίως στο εμπόριο και στον τουρισμό. Πολλοί κάτοικοι εργάζονται το καλοκαίρι στον τουρισμό, ενώ το χειμώνα μένουν στις πόλεις.

...ΣΤΑ ΔΥΣΚΟΛΑ ΧΡΟΝΙΑ ΤΗΣ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΣΗΣ

Στη σημερινή Κω σημαντική παρουσία έχει το «Ιπποκράτειο Ίδρυμα», που διοργανώνει επιστημονικά συνέδρια κυρίως σε θέματα ιατρικής. Υπάρχουν επίσης σύλλογοι που οργανώνουν συναυλίες, αθλητικούς αγώνες και προβολές ταινιών. Όμως η πολιτισμική παράδοση της περιοχής παραμένει σε πολλούς άγνωστη. Αρκετοί αρχαιολογικοί χώροι και ιστορικά μνημεία δεν αξιοποιούνται.

Φωτογραφία εργατών που κατασκεύαζαν γέφυρα στην Αυστραλία. Οι περισσότεροι από αυτούς ήταν μετανάστες από τη Μάλτα και το Καστελόριζο.

Καστελόριζο. Στην κάτω φωτογραφία φαίνονται τα νεοκλασικά αρχοντόσπιτα σε άλλες εποχές όταν το εμπόριο και η ναυτιλία ήταν σε άνθιση και το νησί ήταν γεμάτο κατοίκους. Στην πάνω φωτογραφία φαίνεται μεταγενέστερα ο γυμνος λόφος όπου άλλοτε υπήρχε μια πυκνοκατοικημένη γειτονιά.

-Πώς αντιμετωπίζονταν οι πρώτοι Έλληνες μετανάστες στις χώρες υποδοχής; Τι άλλαξε με το χρόνο στην αντιμετώπισή τους.

ΕΝΑ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΣΕ ΠΕΝΤΕ ΝΗΣΙΑ

Σημαντικό ρόλο στην ανάπτυξη του Αιγαίου διαδραματίζει το Πανεπιστήμιο Αιγαίου. Το Ιδρυτικό Διάταγμα του Πανεπιστημίου Σμύρνης εκδίδεται την 1η Δεκεμβρίου του 1920 από την Ύπατη Αρμοστεία της Ελλάδος. Επίσημος οργανωτής διορίζεται ο Κωνσταντίνος Καραθεοδωρής. Τα πρώτα σχέδια προβλέπουν ίδρυση Σχολών που θα σχετίζονται με την αξιοποίηση της περιοχής. Το πανεπιστήμιο δεν μπόρεσε ποτέ να λειτουργήσει λόγω της Μικρασιατικής καταστροφής. Επανιδρύθηκε το 1984 και είναι ένα από τα νεότερα Πανεπιστήμια της Ελλάδας. Σήμερα έχει 17 τμήματα και κατατάσσεται ανάμεσα στα μεγαλύτερα πανεπιστήμια της χώρας. Διοικητική έδρα του Πανεπιστημίου Αιγαίου είναι η Μυτιλήνη. Οι σχολές του βρίσκονται σε πέντε νησιά: Στη Λέσβο, τη Χίο, τη Σάμο, τη Σύρο και τη Ρόδο, και αποτελούν ένα πρωτοποριακό πανεπιστήμιο / δίκτυο.

Το Πανεπιστήμιο Αιγαίου στη Ρόδο σήμερα.

Η πόλη της Χίου από τον αέρα.

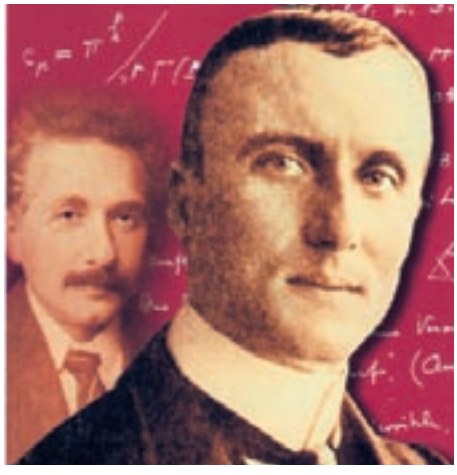

Ο Κωνσταντίνος Καραθεοδωρής (1973-1950) είναι ένας από τους μεγαλύτερους μαθηματικούς του 20ου αιώνα. Συνεργάστηκε με τον Αϊνστάιν και άλλους μεγάλους επιστήμονες. Του ανατέθηκε από το Βενιζέλο η οργάνωση του Πανεπιστημίου της Σμύρνης, όμως τα σχέδια του δεν μπόρεσαν να υλοποιηθούν εξαιτίας της Μικρασιατικής Καταστροφής του 1922.

- Πώς, κατά τη γνώμη σας, συνδέεται το Πανεπιστήμιο με την τοπική κοινωνία;

ΚΡΗΤΙΚΟ ΠΕΛΑΓΟΣ
Χανιά
Φαράγγι Σαμαριάς
Ν. ΧΑΝΙΩΝ
Λευκά Όρη
Ρέθυμνο
Ορ. Ίδη
Ν. ΡΕΘΥΜΝΟΥ
Ν. Δία
Ηράκλειο
Μάλια
Κνωσός
Ν. ΗΡΑΚΛΕΙΟΥ
Αγ. Νικόλαος
Σητεία
Ορ. Δίκτη
Ν. ΛΑΣΙΘΙΟΥ
Ζάκρος
Φαιστός
Γόρτυνα
Ιεράπετρα
Κουφονήσι
Ν. Γαύδος
ΛΥΒΙΚΟ ΠΕΛΑΓΟΣ

ΚΡΗΤΗ

«ΚΡΥΠΤΟΧΡΙΣΤΙΑΝΟΙ» ΚΑΙ «ΧΑΪΝΗΔΕΣ»

Χάρτης της Κρήτης, 1688.

Στρατιώτης από τη Χώρα Σφακίων, 1590.

΄Υστερα από την άλωση της Πόλης (1453), οι Τούρκοι ήθελαν πολύ να καταλάβουν την Κρήτη, που ήταν υπό βενετική κατοχή, λόγω της θέσης της. Το κατάφεραν ύστερα από μακροχρόνιο πόλεμο (1645 - 1669).

Κατά την περίοδο της Τουρκοκρατίας, η οικονομική και πολιτιστική ανάπτυξη, που είχε σημειωθεί κατά τα τελευταία χρόνια της Βενετοκρατίας, περιορίστηκε. Το εμπόριο παρήκμασε και η οικονομία περιορίστηκε στη γεωργία και κτηνοτροφία. Ο πληθυσμός ελαττώθηκε από τις διώξεις και τους εξισλαμισμούς των κατοίκων, ενώ πολλοί Τούρκοι εγκαταστάθηκαν στο νησί. Μόνο η Εκκλησία της Κρήτης διατήρησε κάποια προνόμια.

Οι Τούρκοι στην αρχή διατήρησαν το διοικητικό σύστημα των Βενετών και εφάρμοσαν το ισλαμικό δίκαιο που στηριζόταν στο Κοράνι. Επέβαλαν σκληρούς φόρους, με σημαντικότερο τον κεφαλικό.

Κατά τη διάρκεια της Τουρκοκρατίας έδρασαν και οι λεγόμενοι Χαΐνηδες. Με την επικράτηση των Τούρκων, γενναίοι Κρητικοί κατέφυγαν στα βουνά και έκαναν επιδρομές, παίζοντας ρόλο αντίστοιχο με τους «αρματολούς» και τους «κλέφτες» της ηπειρωτικής Ελλάδας.

Την ίδια περίοδο πολλοί ντόπιοι, όπως στην Κύπρο και στον Πόντο, ασπάστηκαν επιφανειακά το Ισλάμ, αλλά διατήρησαν την ελληνική και χριστιανική τους συνείδηση. Αυτοί ήταν οι «κρυπτοχριστιανοί». Αρκετοί μάλιστα ανέπτυξαν σπουδαία δράση την περίοδο της Επανάστασης (1821).

-Πώς κρίνεις τη στάση των κρυπτοχριστιανών και των χαΐνηδων;

ΟΙ ΑΓΩΝΕΣ ΤΩΝ ΚΡΗΤΩΝ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ (1821-1913)

Η σημαία των εξεγερμένων Κρητών κατά την επανάσταση του 1866.

Οι κρητικές εξεγέρσεις για την ελευθερία και την ένωση του νησιού με την Ελλάδα υπήρξαν συνεχείς, έντονες σε στρατιωτικά και πολιτικά γεγονότα, αλλά είχαν και τραγικά πολλές φορές αποτελέσματα.

Πολλοί Κρητικοί, από κάθε επάγγελμα και κοινωνική τάξη, μυήθηκαν στη Φιλική Εταιρεία και συμμετείχαν ενεργά και με πολλούς τρόπους στην Επανάσταση του ’21, που άρχισε στο νησί στις αρχές Απριλίου. Αυτό προκάλεσε την εκδίκηση των Τούρκων, με αποκορύφωμα τη μεγάλη σφαγή στο Μεγάλο Κάστρο (Ηράκλειο). Οι αγριότητες αυτές δεν αποθάρρυναν τους Κρητικούς, που ξεσηκώνονταν σε όλα τα μέρη του νησιού.

Κατά την περίοδο 1833-98 έγιναν πολλά κινήματα και εξεγέρσεις που διεκδικούσαν ανεξαρτησία ή εφαρμογή πιο φιλελεύθερων καθεστώτων. Η κορυφαία έκφραση του πόθου των Κρητικών για ελευθερία και ένωση με τη Μητέρα Ελλάδα ήταν η μεγάλη Κρητική Επανάσταση (1866-69). Τους επαναστάτες βοήθησαν ομάδες Ελλήνων και Ευρωπαίων εθελοντών. Οι στρατιωτικές δυνάμεις των εξεγερμένων ήταν σαφώς μικρότερες από τις τουρκοαιγυπτιακές και τους έλειπε ο συντονισμός υπό μια ενιαία διοίκηση.

Η κρητική επανάσταση προκάλεσε συγκίνηση και ισχυρό κύμα υποστήριξης στην Ευρώπη. Ιδιαίτερα η θυσία του Αρκαδίου, όπου ο Κωστής Γιαμπουδάκης ανατίναξε την πυριτιδαποθήκη της μονής, θάβοντας κάτω από τα ερείπιά της όσους στασιαστές και αμάχους είχαν κλειστεί εκεί μαζί με τους πολιορκητές τους.

Σύντομα, όμως, το κλίμα αντιστράφηκε υπέρ της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας, η οποία κέρδιζε στα πεδία των μαχών. Το 1869 η εξέγερση είχε σβήσει.

Στο τέλος του αιώνα οι Κρητικοί με τους αγώνες τους πέτυχαν την ανακήρυξη του νησιού σε Αυτόνομη Ηγεμονία υπό τον πρίγκηπα Γεώργιο, ο οποίος αποβιβάστηκε ως Ύπατος Αρμοστής στη Σούδα, στις 9 Δεκεμβρίου 1898.

Προκηρύχτηκαν εκλογές και ψηφίστηκε Σύνταγμα (1899). Έτσι, σχηματίστηκε η πρώτη κυβέρνηση από τους Ελευθ. Βενιζέλο, Κωνστ. Φούμη, Μαν. Κούνδουρο, Νικ. Γιαμαλάκη και Χουσεΐν Γενιτσαράκη.

Η ιστορία του Αρκαδίου αρχίζει πιθανότατα από τον 14ο αιώνα. Ήταν κέντρο γραμμάτων και τεχνών. Είχε πλούσια βιβλιοθήκη, εργαστήριο αντιγραφής χειρογράφων ενώ λειτουργούσε και σχολείο. Η προσφορά του στους απελευθερωτικούς αγώνες υπήρξε ανάλογη με την πνευματική προσφορά του.

Η κυβέρνηση αυτή εξέδωσε νόμους και διατάγματα, έκοψε κρητικό νόμισμα, οργάνωσε τη Χωροφυλακή, τη δικαιοσύνη, φρόντισε την εκπαίδευση και έλαβε μέτρα για την υγεία. Δεν έλειψαν και οι εσωτερικές αντιπαραθέσεις στο νησί μεταξύ Πριγκιπικών και Βενιζελικών, που κορυφώθηκαν με την επανάσταση του Θερίσου (10 Μαρτίου 1905).

Μετά από πολλές συγκρούσεις, ο Βενιζέλος κατάφερε να επιβάλει τους όρους του και να λήξει η επανάσταση. Στις ελληνικές εκλογές του 1910 ο Βενιζέλος εκλέχτηκε πρωθυπουργός της Ελλάδας και την 1η Δεκεμβρίου 1913 κηρύχτηκε η ένωση της Κρήτης με την Ελλάδα.

-Πώς κρίνεις τη στάση του Κωστή Γιαμπουδάκη να ανατινάξει την πυριτιδαποθήκη της μονής Αρκαδίου; Είχαν άλλη επιλογή οι εγκλωβισμένοι;
-Γνωρίζεις άλλες παρόμοιες πράξεις αυτοθυσίας;

ΠΑΙΔΕΙΑ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ

Η πνευματική και καλλιτεχνική ζωή που παρατηρήθηκε στα τελευταία χρόνια της Βενετοκρατίας ανακόπηκε από την πρώτη στιγμή της Τουρκοκρατίας. Από τον 18ο αιώνα άρχισαν να λειτουργούν ξανά κάποια μοναστήρια και σχολεία. Από τις αρχές του 19ου αιώνα εμφανίστηκαν τα πρώτα «αλληλοδιδακτικά σχολεία», που έκλεισαν με την Επανάσταση του ’21.

Στη διάρκεια της Αιγυπτιοκρατίας η κατάσταση ήταν ευνοϊκότερη. Την εκπαίδευση ενίσχυσαν η Εκκλησία της Κρήτης και μερικοί πλούσιοι χορηγοί.

Με τη σύσταση των Δημογεροντιών (1858), η κατάσταση βελτιώθηκε περισσότερο. Τα έξοδα της εκπαίδευσης καλύπτονταν από τα μοναστήρια. Τα τελευταία χρόνια της Τουρκοκρατίας ιδρύθηκαν περισσότερα σχολεία και καθιερώθηκε η ελληνική ως επίσημη γλώσσα.

Με το Σύνταγμα της Κρητικής Πολιτείας η εκπαίδευση έγινε υποχρεωτική για αγόρια και κορίτσια. Ιδρύθηκαν πολλά σχολεία και αυξήθηκαν οι δαπάνες για την παιδεία. Αυτή η εκπαιδευτική πολιτική ίσχυσε μέχρι το 1914, οπότε η Κρήτη ακολούθησε το εκπαιδευτικό σύστημα του ελληνικού κράτους.

Ο Ε. Βενιζέλος (αριστερά), ο Ι. Σφακιανάκης (κέντρο) και ο Κ. Φούμης που εικονίζονται καθιστοί έπαιξαν σημαντικό ρόλο στις εσωτερικές υποθέσεις της αυτόνομης Κρητικής Πολιτείας. Αθήνα, Μουσείο Μπενάκη.

Η σημαία της Κρητικής Πολιτείας.

-Οργανώστε στην τάξη σας μια μικρή εκδήλωση αφιερωμένη στην Κρήτη. Βάλτε κρητικά τραγούδια και, αν μπορείτε, ετοιμάστε με τη βοήθεια των γονιών σας κρητικά φαγητά. Στη συνέχεια καλέστε τους άλλους μαθητές του σχολείου σας σε ένα αυθεντικό κρητικό γλέντι.

- Τι εννοούμε με τον όρο «αλληλοδιδακτικά σχολεία»;

«ΔΙΑΒΑΖΟΝΤΑΣ» ΤΟ ΠΑΡΕΛΘΟΝ

Στην Ελλάδα, το αρχαιολογικό ενδιαφέρον και η επιστήμη της αρχαιολογίας αναπτύχθηκαν από νωρίς. Τα πρώτα δείγματα αρχαιολογικών εργασιών εμφανίζονται στο δεύτερο μισό του 19ου αιώνα σε μια εποχή που στην Ευρώπη αναπτύσσεται ένα πραγματικό πάθος για την αρχαιότητα. Η Αρχαιολογική Υπηρεσία Ελλάδας ιδρύθηκε το 1833. Αργότερα οργανώθηκαν και τα πρώτα αρχαιολογικά ιδρύματα, όπως η Γαλλική Αρχαιολογική Σχολή των Αθηνών (1846) και το Γερμανικό Αρχαιολογικό Ινστιτούτο (1874).

Παράλληλα, οι ανακαλύψεις διαδέχονται η μία την άλλη και σημαντικοί αρχαιολογικοί χώροι ανασκάπτονται (η Δήλος από το 1872, οι Δελφοί από το 1892, η Αγορά των Αθηνών από το 1931 έως το 1960). Μετά το έργο του Σλήμαν στην Τροία, οι ανακαλύψεις του Έβανς στην Κνωσό και του Μαρινάτου στη Σαντορίνη φώτισαν πτυχές της πρώιμης ιστορίας του ελληνικού χώρου, ενώ, πιο πρόσφατα, οι ανασκαφές του Μανόλη Ανδρόνικου ανέδειξαν νέες όψεις από την ιστορία της Μακεδονίας, της πατρίδας του Αλέξανδρου.

Ο Ι. Χατζιδάκης.

Στο νησί της Κρήτης από το 1878 άρχισαν να έρχονται στο φως τυχαία ή με πρόχειρες ανασκαφές κατάλοιπα αρχαίων οικισμών. Στη διάρκεια της Τουρκοκρατίας ο Μίνως Καλοκαιρινός, με πρόχειρες ανασκαφές, απεκάλυψε τις πρώτες αποθήκες ενός κτιρίου που ταυτίστηκε με το ανάκτορο του Μίνωα. Την ίδια εποχή ιδρύθηκε στο Ηράκλειο ο Φιλεκπαιδευτικός Σύλλογος που, με την προτροπή των Ι. Χατζιδάκη και Σ. Ξανθουδίδη, είχε ως κύριο σκοπό την αρχαιολογική έρευνα και τη διάσωση των αρχαιοτήτων.

Το 1898 ο Άγγλος αρχαιολόγος Αρθούρος Έβανς ξεκινά ανασκαφές στην Κνωσό. Την ίδια περίοδο ξεκίνησαν ανασκαφές και σε άλλα σημεία της κεντρικής και ανατολικής Κρήτης, όπως στη Φαιστό και στην Αγία Τριάδα από τους L.Pernier και F.Halbherr, στη Ζάκρο και στο Παλαίκαστρο από τους Άγγλους R. Dawkins και G. Hogarth και στην πεδιάδα της Μεσαράς από τους πρωτοπόρους Κρήτες Ξανθουδίδη και Χατζιδάκη. Από τις μεγαλύτερες ανακαλύψεις ήταν οι επιγραφές με ιερογλυφικά, καθώς και με άλλα δύο είδη νεότερης γραφής, που ονομάστηκαν Γραμμική Α′ και Β′. Το 1908 ανακαλύφθηκε ο δίσκος της Φαιστού από τον Pernier.

Σήμερα, η αρχαιολογία στην Ελλάδα, όπως και παγκοσμίως, ασχολείται τόσο με τα θαυμαστά δημιουργήματα της τέχνης, όσο και με τις μαρτυρίες της απλής καθημερινής ζωής, δηλαδή με όλα αυτά τα στοιχεία που μας επιτρέπουν να κατανοήσουμε καλύτερα την ιστορία περασμένων κοινωνιών και να εμπλουτίσουμε τη γνώση μας για τον πολιτισμό τους.

Ο Αρθούρος Έβανς.

Άποψη από τη Φαιστό κατά τη διάρκεια ανασκαφών, 1900.

- Τι γνωρίζεις για την αρχαιολογία στην χώρα που ζεις;
Ποιο είναι το πιο σημαντικό εύρημα που έχει ανακαλυφθεί μέχρι σήμερα;

ΜΟΡΦΕΣ ΕΛΕΥΘΕΡΙΑΣ

Το 1883 γεννιέται στο Ηράκλειο Κρήτης ο Νίκος Καζαντζάκης (1883 – 1957), ένας από τους σημαντικότερους εκπροσώπους στην πνευματική ιστορία του νέου ελληνισμού.

Στην «Ασκητική», κείμενο σχετικά σύντομο αλλά ουσιαστικό, ο Καζαντζάκης εξέφρασε τις μεταφυσικές του αναζητήσεις (1927). Το «Ταξιδεύοντας» είναι μια πολύτομη σειρά με εντυπώσεις από ταξίδια στην Ισπανία, Ιταλία, Αίγυπτο, Σινά, Ιαπωνία και Κίνα, Αγγλία, Ρωσία, Ιερουσαλήμ και Κύπρο (1927 – 1941). Έργο μεγαλόπνοο η «Οδύσσεια» γράφτηκε σε 24 ραψωδίες και 33.333 δεκαεπτασύλλαβους ιαμβικούς στίχους (1929 – 1938). Ο Νίκος Καζαντζάκης έγραψε και μια σειρά από δράματα με θέματα από την αρχαία εποχή και τη σύγχρονη ιστορία: Προμηθέας, Καποδίστριας, Κούρος (ή Θησέας), Νικηφόρος Φωκάς, Κωνσταντίνος Παλαιολόγος, Χριστόφορος Κολόμβος (1938 – 1948)

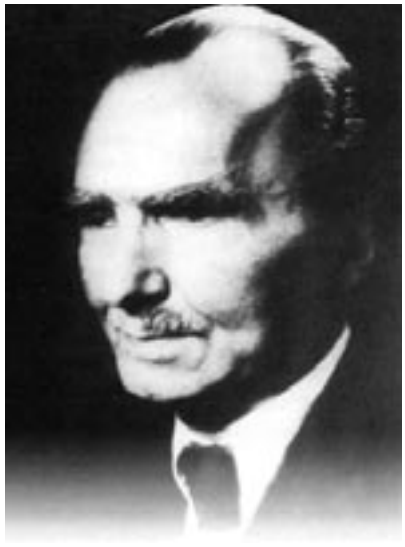

Ο Νίκος Καζαντζάκης.

«Ο Χριστός ξανασταυρώνεται» γίνεται ταινία.

Η ανάγκη του για επικοινωνία με ένα ευρύτερο κοινό τον έκανε να στραφεί στο μυθιστόρημα. Από τα έργα που χάραξαν τη λογοτεχνική του πορεία είναι ο «Βίος και πολιτεία του Αλέξη Ζορμπά» (1946), «Ο Χριστός ξανασταυρώνεται» (1948), «Ο Καπετάν Μιχάλης» (1950), «Ο τελευταίος πειρασμός» (1951), «Ο φτωχούλης του Θεού» (1953) και το τελευταίο του έργο «Αναφορά στο Γκρέκο» (δημοσίευση μετά τον θάνατο του συγγραφέα, στα 1961) (1946 – 1957).

«Τέλεψα το χρέος μου και φεύγω», αναφωνεί στο «Αναφορά στον Γκρέκο». Ο Νίκος Καζαντζάκης πεθαίνει στις 26 Οκτωβρίου του 1957.

Ο Ελευθέριος Βενιζέλος (1864-1936), κατά πολλούς ο κορυφαίος Έλληνας πολιτικός του 20ου αιώνα, γεννήθηκε στην τουρκοκρατούμενη Κρήτη το 1864.

Η ηγετική του φυσιογνωμία αναδείχθηκε ήδη από τα χρόνια του αγώνα για ένωση του νησιού με την Ελλάδα. Στην επανάσταση του 1897 ανέλαβε ηγετικές πρωτοβουλίες, ενώ οι πολιτικές του ικανότητες αναδείχθηκαν και κατά την περίοδο της Κρητικής Πολιτείας (1898-1912), όπου συμμετείχε ενεργά στη διαμόρφωση του Κρητικού Συντάγματος. Το 1905 επαναστάτησε στο Θέρισο εναντίον του Αρμοστή Γεώργιου.

Το 1910 ανέλαβε την πρωθυπουργία της Ελλάδας και ίδρυσε το «Κόμμα των Φιλελευθέρων». Ήταν από τους πολιτικούς που στην αρχή του 20ου αιώνα στήριξαν την πολιτική και οικονομική πρόοδο της χώρας αλλά και τις νίκες του ελληνικού στρατού στους Βαλκανικούς Πολέμους (1912-1913).

Συμμετείχε ενεργά σε όλες τις μεγάλες στιγμές της ελληνικής ιστορίας, όπως στην παραχώρηση της Αρμοστείας της Σμύρνης (1919), το Μικρασιατικό πόλεμο και την Μικρασιατική Καταστροφή του 1922. Με τη δική του συμμετοχή υπογράφτηκε η υποχρεωτική ανταλλαγή Ελλήνων και Τούρκων και η Συνθήκη της Λοζάννης (1923) που καθόρισε τα σύνορα ανάμεσα στην Ελλάδα και την Τουρκία.

Η τελευταία τετραετία της διακυβέρνησής του (1928-1932) ήταν περίοδος σταθερότητας και δημιουργίας. Κορυφαία επιτυχία του ήταν η υπογραφή του ελληνοτουρκικού συμφώνου φιλίας το 1930. Πέθανε στο Παρίσι στις 18 Μαρτίου 1936.

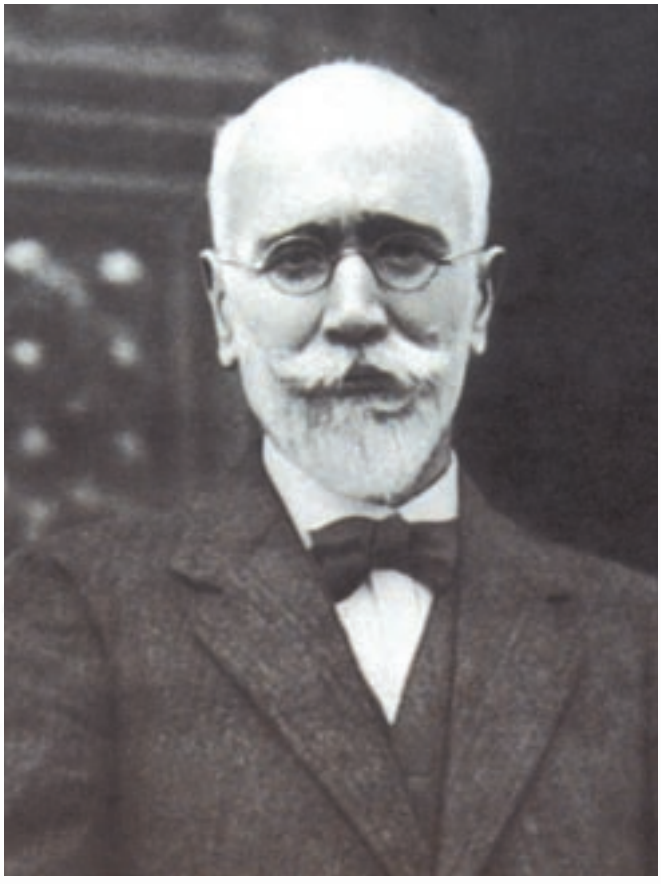

Ο Ελευθέριος Βενιζέλος.

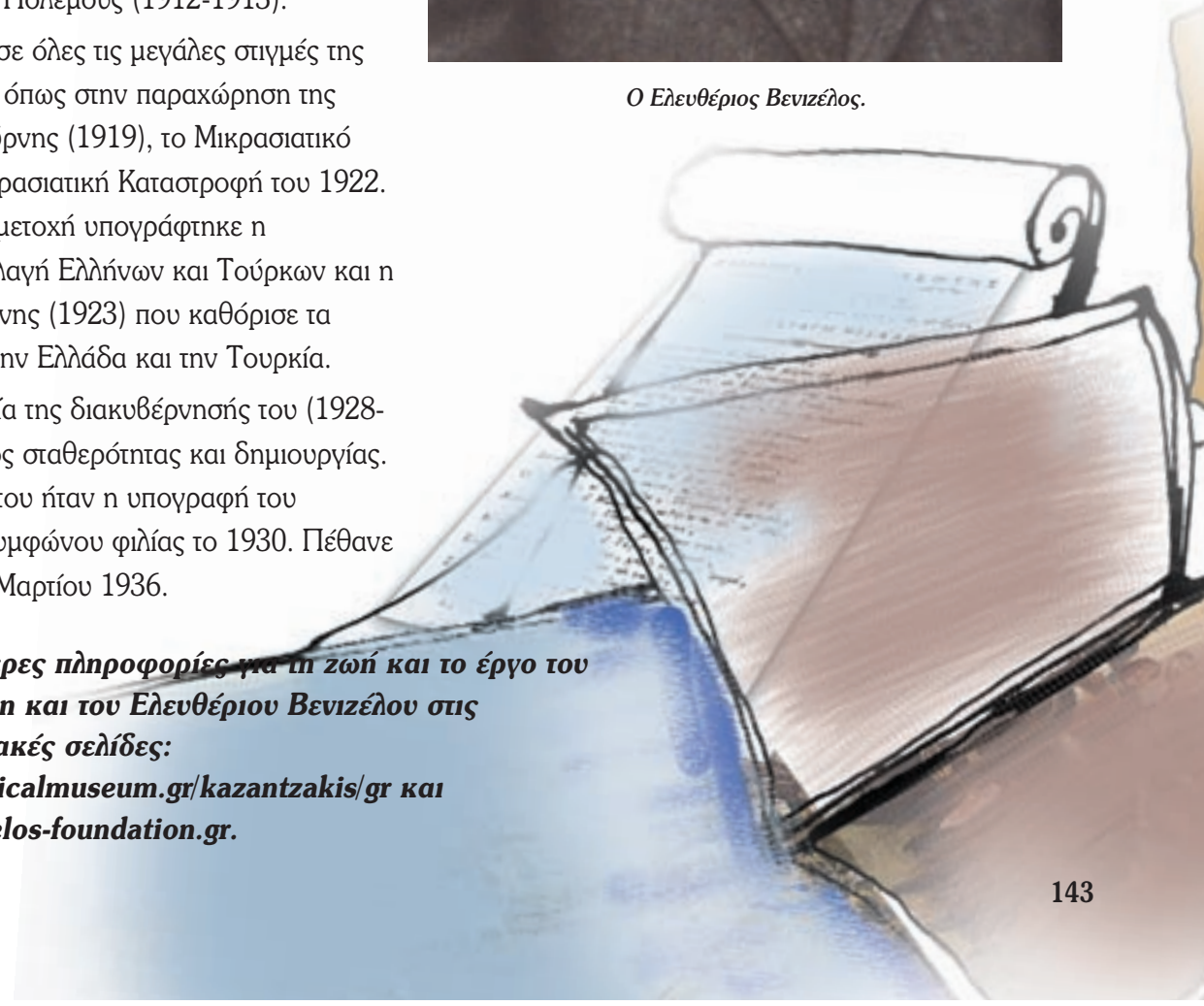

-Βρείτε περισσότερες πληροφορίες για τη ζωή και το έργο του Νίκου Καζαντζάκη και του Ελευθέριου Βενιζέλου στις αντίστοιχες δικτυακές σελίδες: http://www.historicalmuseum.gr/kazantzakis/gr και http://www.venizelos-foundation.gr.

Η ΜΑΧΗ ΤΗΣ ΚΡΗΤΗΣ

Οι Γερμανοί αλεξιπτωτιστές ετοιμάζονται να επιβιβαστούν στα αεροπλάνα.

Κατά τον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο, μετά την κατάληψη της ηπειρωτικής Ελλάδας από τους Γερμανούς, η Κρήτη παρέμεινε το τελευταίο ελεύθερο τμήμα της. Την άμυνά της είχαν αναλάβει Άγγλοι, Αυστραλοί και Νεοζηλανδοί, αφού ο στρατός του νησιού είχε μεταφερθεί στο Αλβανικό μέτωπο.

Οι μόνοι οπλισμένοι άνδρες του νησιού ήταν οι άνδρες της χωροφυλακής και οι πρώτες τάξεις των Σχολών Ευελπίδων και Ικάρων, με ελάχιστα εφόδια. Οι Γερμανοί επιτέθηκαν με αμέτρητους αλεξιπτωτιστές. Οι άοπλοι κάτοικοι του νησιού αντιστάθηκαν ηρωικά. Τελικά, οι Γερμανοί, με την υπεροχή τους σε αριθμό στρατιωτών και οπλισμό, κατέλαβαν το νησί.

Πολλοί Κρητικοί οργανώθηκαν σε αντάρτικο αγώνα. Στην εθνική αντίσταση συμμετείχε και η Εκκλησία της Κρήτης. Οι αντιστασιακές πράξεις ήταν συχνές και σημαντικές. Απασχόλησαν τον εχθρό αλλά και ενθάρρυναν το ηθικό των κατοίκων. Αυτό στοίχισε τη ζωή αρκετών Κρητικών και την ισοπέδωση πολλών χωριών ως αντίποινα.

Παρ' όλα αυτά οι Κρητικοί συνέχισαν να αγωνίζονται μέχρι την ήττα των Γερμανών από τον συμμαχικό στρατό και την ελευθερία του νησιού.

«Βλέπομε και κατεβαίνουνε κάτι ομπρέλες. «Μου λένε αλεξιπτωτιστές!» Σινεμά δεν επήγαινα εγώ, αυτοί πηγαίνανε, βλέπανε τσ' αλεξιπτωτιστές. Και τότε, πραγματικά, παίξανε οι καμπάνες, μαζεύτηκε όλο το χωριό, σε σπήλιους, κι όσοι ήτανε νέοι, γέροι και παιδιά, πήρανε τα όπλα, ότι είχανε, άλλος κασμά...

Και εν τω μεταξύ ήτανε κι ένας άλλος καθηγητής στην Εμπορική Σχολή και λέει για τους Γερμανούς αιχμαλώτους: «Τι τους έχετε αυτούς; Να τσι σφάξετε». Και (κάποιος άλλος) του λέει: «Ένα χιλιόμετρο από' δω χύνεται αίμα, κι άμα είσαι παλικάρι κύριε καθηγητά, πήγαινε να πολεμήσεις τους Γερμανούς. Γιατί για μας, ο Γερμανός αιχμάλωτος είναι ιερό πρόσωπο»

(«Γιώργος Δαφέρμος, Στα Λημέρια του ΕΛΑΣ, Ηράκλειο: Κνωσσός, 1993).

Γερμανοί στρατιώτες στο καταστρεμμένο Ηράκλειο.

Βρετανοί και Έλληνες στρατιώτες παίρνουν το πρωινό τους.

-Μόλις 60 περίπου χρόνια πριν ο μεγαλύτερος εχθρός των Κρητικών ήταν οι Γερμανοί. Σήμερα οι περισσότεροι τουρίστες που επισκέπτονται την Κρήτη είναι Γερμανοί, οι οποίοι διατηρούν άριστες σχέσεις με τους ντόπιους. Πώς το εξηγείς αυτό;

-Συζητήστε στην τάξη για τον τρόπο που αντιμετωπίζονται οι αιχμάλωτοι πολέμου. Ποιες διεθνείς συμβάσεις αφορούν το δίκαιο του πολέμου; Εφαρμόζονται στην πράξη;

Το Πανεπιστημιο της Κρητης

Η γεωγραφική θέση της Κρήτης βοήθησε να δημιουργηθεί μια τοπική πολιτισμική παράδοση που δέχτηκε και αφομοίωσε πολλά στοιχεία από Δύση και Ανατολή. Σήμερα, η Κρήτη αποτελεί ένα δυναμικό πολυπολιτισμικό χώρο, αντάξιο της ιστορίας της, και ένα μεγάλο τουριστικό θέρετρο στην ευρύτερη περιοχή της Μεσογείου.

Μεγάλη σημασία για την ανάπτυξη της σύγχρονης Κρήτης έχει το πανεπιστήμιο του νησιού. Με έδρες στο Ηράκλειο και στο Ρέθυμνο, δεν περιορίζεται σε έναν εκπαιδευτικό ρόλο, αλλά διαμορφώνει ένα ευρύτερο έργο παιδείας και πολιτιστικής προόδου.

Με 5 σχολές και αντίστοιχα 17 τμήματα, το Πανεπιστήμιο Κρήτης επιτελεί ένα εκπαιδευτικό και ερευνητικό έργο με διεθνή αναγνώριση. Με περίοδο ζωής μόλις είκοσι πέντε ετών, το Πανεπιστήμιο Κρήτης έχει καθιερωθεί ως ένα από τα κορυφαία πανεπιστήμια στην Ελλάδα, ενώ σε αρκετούς τομείς ανταγωνίζεται τα καλύτερα πανεπιστήμια στον κόσμο.

-Μπορείτε αν θέλετε να βρείτε περισσότερες πληροφορίες για το Πανεπιστήμιο της Κρήτης στην επίσημη δικτυακή του σελίδα: http://www.uoc.gr.

Το Πανεπιστήμιο της Κρήτης στο Ρέθυμνο.

Το Πανεπιστήμιο της Κρήτης στο Ηράκλειο.

ΠΕΛΑΓΟΣ ΚΙΛΙΚΙΑΣ
Κυρήνεια
ΚΟΛΠΟΣ ΜΟΡΦΟΥ
Οροσειρά Πενταδάκτυλου
Π. Σερράχης
Π. Πεδιαίος
Σαλαμίνα
ΚΟΛΠΟΣ ΑΜΜΟΧΩΣΤΟΥ
Σόλοι
ΛΕΥΚΩΣΙΑ
Π. Γιαλιάς
Αμμόχωστος
Οροσειρά Τρόοδος
Κτήμα
Λάρνακα
Χοιροκοιτία
Πάφος
Λεμεσός
Αμαθούς
Κούριον
ΜΕΣΟΓΕΙΟΣ ΘΑΛΑΣΣΑ

ΚΥΠΡΟΣ

ΓΙΑ ΕΝΑ ΠΟΤΗΡΙ ΚΡΑΣΙ...

Verdadera relacion de lo succedido en Chypre: en la qual se cuẽta como ciertos cautivos Christianos se leuantaron con la galera capitana del Turco. Con lo negociado por el Cardenal Alexandrino en Portogal y en Frãcia.

Αναφορά που εκδόθηκε στην Ισπανία ένα χρόνο μετά την κατάκτηση της Κύπρου από τους Τούρκους και περιγράφει τα διάφορα περιστατικά του «Πολέμου της Κύπρου», 1572.

Η Κύπρος κατακτήθηκε από τους Τούρκους το 1570-71, στα χρόνια του σουλτάνου Σελίμ Β΄. Οι λόγοι που οδήγησαν τους Οθωμανούς να κυριεύσουν την Κύπρο ήταν πολλοί, κυρίως οικονομικοί και πολιτικοί (διαμάχη με τους Βενετούς). Κάποιοι άλλοι λένε ότι ο Σελίμ Β', στον οποίο δόθηκε το επίθετο Σαχρός (=Μέθυσος), είχε αποφασίσει να κατακτήσει την Κύπρο εξαιτίας της μεγάλης φήμης των ωραίων κρασιών της.

Πριν τους Οθωμανούς, την Κύπρο κατείχαν οι Φράγκοι και οι Βενετοί, οι οποίοι διοικούσαν πολύ άσχημα και σκληρά. Στη αρχή, οι Οθωμανοί έκαναν ορισμένες αλλαγές για να ευχαριστήσουν τους Κύπριους. Ελευθέρωσαν τους δούλους, αποδέσμευσαν την ελληνική Ορθόδοξη Εκκλησία που ήταν υποδουλωμένη στη Λατινική και διατήρησαν τα συμβούλια τοπικής αυτοδιοίκησης. Όμως οι Οθωμανοί διοικητές διατήρησαν τη σκληρή φορολογία και αρκετοί από αυτούς προσπάθησαν να συγκεντρώσουν πολλά χρήματα για τον εαυτό τους. Η εκχώρηση της Κύπρου από την Τουρκία στην Αγγλία το 1878 απετέλεσε ιδιαίτερα σημαντικό γεγονός για τους Έλληνες της Κύπρου και σηματοδότησε την «επανένταξη» της Κύπρου στη Δύση, που ήταν καθοριστική.

Χάρτης της Κύπρου που περιλαμβάνει και τη Λήμνο μέσα σε έμβλημα, Αμβέρσα 1608.

-Τόσο η Κύπρος όσο και η Κρήτη κατακτήθηκαν στο παρελθόν από τους Τούρκους. Υπάρχουν άραγε κοινά στοιχεία στον τρόπο ζωής (ενδυμασία, ομιλία, ήθη έθιμα) ανάμεσα στους Κύπριους και τους Κρητικούς; Ποια είναι αυτά;

Η ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ ΖΩΗ ΚΑΙ Ο ΡΟΛΟΣ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ

Το ιστορικό μοναστήρι Κύκκου.

Στα χρόνια της Τουρκοκρατίας η Κύπρος κρατήθηκε μακριά από τις εξελίξεις και την πρόοδο που σημειώθηκε στην Ευρώπη. Το μεγαλύτερο μέρος του πληθυσμού ασχολούνταν με τη γεωργία, την κτηνοτροφία και τη βιοτεχνία. Οι συνθήκες ζωής ήταν πολύ δύσκολες στα χρόνια εκείνα και οι Κύπριοι έμαθαν να επιβιώνουν και να αρκούνται μόνο σε όσα είχαν και παρήγαγαν οι ίδιοι. Ορισμένες από τις καθημερινές ασχολίες των Κυπρίων ήταν η εκτροφή του μεταξοσκώληκα, η καλαθοπλεκτική και η βυρσοδεψία. Μάλιστα υπήρχαν πολλοί λαϊκοί τεχνίτες (καρεκλάς, τσαγκάρης, παπλωματάς) οι οποίοι περιφέρονταν και πρόσφεραν τις υπηρεσίες τους.

Για την ελληνική εκπαίδευση δεν υπήρχε καμιά κρατική φροντίδα. Για πολλά χρόνια δεν λειτουργούσαν ελληνικά σχολεία και μόνο η Εκκλησία ίδρυσε μερικά. Συνήθως δίδασκαν σε αυτά ιερείς αλλά και δάσκαλοι που είχαν σπουδάσει στην Κωνσταντινούπολη, στη Σμύρνη και αλλού.

Πολύ σημαντικός ήταν και ο ρόλος της Εκκλησίας, η οποία στήριξε τον υπόδουλο κυπριακό λαό και αγωνίστηκε κατά της αυθαιρεσίας των Τούρκων διοικητών.

Σημαία Κυπρίων Αγωνιστών του 1821 με την επιγραφή: ΣΗΜΕΑ ΕΛΗΝΙΚΗ ΠΑΤΡΗΣ ΚΗΠΡΟΥ.

-Ποιος είναι ο ρόλος της Εκκλησίας στον τόπο που ζεις; Ποιες εκδηλώσεις οργανώνονται από την Εκκλησία στα μέρη που ζουν Έλληνες; Καλέστε ένα εκπρόσωπο της Εκκλησίας στην τάξη σας και συζητήστε μαζί του για το ρόλο της Εκκλησίας στις παροικίες.

Η ΑΓΓΛΟΚΡΑΤΙΑ ΣΤΗΝ ΚΥΠΡΟ... ΚΑΙ Ο ΔΡΟΜΟΣ ΠΡΟΣ ΤΗΝ ΑΝΕΞΑΡΤΗΣΙΑ

Η Λευκωσία στα 1878.

Σερ Γκάρνετ Γούλσλυ, 1833-1913. Ο πρώτος Ύπατος Αρμοστής της Κύπρου.

Την περίοδο 1878-1960 η Κύπρος βρέθηκε κάτω από την αγγλική κατοχή. Η γεωγραφική θέση του νησιού ήταν σημαντική για τα συμφέροντα της Μεγάλης Βρετανίας στην Ανατολική Μεσόγειο. Ύστερα από διπλωματικές ενέργειες, όμως, η Τουρκία υπέγραψε συνθήκη παραχώρησης της Κύπρου στους Άγγλους.

Αρχικά οι κάτοικοι της Κύπρου είδαν θετικά την εξέλιξη αυτή, επειδή τους Οθωμανούς αντικαθιστούσαν πλέον Χριστιανοί. Βασικός στόχος τους, όμως, παρέμενε η ένωση του νησιού με την Ελλάδα. Στην αρχή δειλά, με υποβολή υπομνημάτων και αποστολή αντιπροσωπειών στο Λονδίνο, και στη συνέχεια με οργάνωση παγκυπρίων συλλαλητηρίων και με άλλους μαχητικούς τρόπους, οι Κύπριοι επιδίωξαν την ένωση με την Ελλάδα. Όμως αυτές οι προσπάθειες απέβαιναν μάταιες.

Η αντίδραση του λαού απέναντι στους Άγγλους κατακτητές γινόταν ολοένα και πιο έντονη. Στις 26 Γενάρη 1930 πραγματοποιήθηκε στην αρχιεπισκοπή μεγάλη συνέλευση, η οποία αποφάσισε την ίδρυση της Ε.Ο.Κ. (Εθνική Οργάνωση

Κυπρίων), σκοπός της οποίας ήταν η ένωση του νησιού με την Ελλάδα.

Μετά το θάνατο του μητροπολίτη Λεόντιου, που αγωνίστηκε για την ένωση με την Ελλάδα, στον αρχιεπισκοπικό θρόνο ανέβηκε ο μητροπολίτης Κυρηνείας Μακάριος Β', που συνέχισε τον αγώνα. Στις 15 του Γενάρη του 1950 διενεργήθηκε ενωτικό δημοψήφισμα με εντυπωσιακά αποτελέσματα: το 96,7 % των ψηφοφόρων ψήφισαν υπέρ της ένωσης της Κύπρου με την Ελλάδα. Το 1950 ο μητροπολίτης Μακάριος Γ' εγκαινίασε μια διεθνή προσπάθεια για προώθηση του κυπριακού ζητήματος, ζητώντας τη βοήθεια της Ελλάδας και των Ηνωμένων Εθνών, ενώ παράλληλα οργάνωσε τον λαό με την προοπτική ενός δυναμικού αγώνα.

Την 1η Απριλίου 1955 άρχισε στην Κύπρο ένοπλος απελευθερωτικός αγώνας εναντίον των Άγγλων αποικιοκρατών με στόχο την ένωση του νησιού με την Ελλάδα. Τον αγώνα ανέλαβε η μυστική οργάνωση Ε.Ο.Κ.Α., της οποίας στρατιωτικός αρχηγός ήταν ο συνταγματάρχης Γεώργιος Γρίβας, με το ψευδώνυμο Διγενής. Ο ένοπλος αγώνας κράτησε 4 χρόνια και κατάληξή του ήταν οι συμφωνίες της Ζυρίχης και του Λονδίνου, με τις οποίες η Κύπρος έγινε ανεξάρτητο κράτος. Η αγγλική κατοχή τερματίστηκε επίσημα στις 16 Αυγούστου 1960 με την παράδοση της εξουσίας από τον σερ Χιου Φουτ, τελευταίο Άγγλο κυβερνήτη, στον αρχιεπίσκοπο Μακάριο, πρώτο Κύπριο πρόεδρο. Η συμφωνία προέβλεπε τη χωριστή ψηφοφορία των δυο κοινοτήτων της Κύπρου (Ελληνοκυπρίων, Τουρκοκυπρίων), τη χωριστή στρατιωτική δύναμη Ελλήνων και Τούρκων και την ύπαρξη εγγυητριών κρατών (Ελλάδας, Τουρκίας, Ηνωμένου Βασιλείου). Αυτές οι διατάξεις της συμφωνίας χρησιμοποιήθηκαν στη συνέχεια από αυτές τις δυνάμεις που επεδίωκαν την διχοτόμηση της Κύπρου.

Ο αρχιεπίσκοπος Μακάριος, ο σερ Χιου Φουτ και ο Δρ. Φαζίλ Κουτσιούκ υπογράφουν τη συνθήκη ανεξαρτησίας της Κύπρου, 16 Αυγούστου 1960.

- Γιατί οι Κύπριοι επιδίωξαν την ένωσή τους με την Ελλάδα;

- Αναζητήστε πληροφορίες για τη ζωή και τη δράση του Διγενή.

ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ, ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ

Το Παγκύπριο Γυμνάσιο.

Η οικονομία της Κύπρου σε όλη την περίοδο της αγγλοκρατίας βασιζόταν στη γεωργία. Κύρια προϊόντα παραγωγής ήταν τα δημητριακά, τα εσπεριδοειδή, τα χαρούπια, το κρασί, το μαλλί, το μετάξι και σε λιγότερες ποσότητες ο καπνός και το βαμβάκι. Κατά την περίοδο εκείνη άρχισε και η εκμετάλλευση του ορυκτού πλούτου.

Από τα τέλη του 19ου και τις αρχές του 20ου αιώνα άρχισε η ανάπτυξη και κατασκευάστηκε οδικό δίκτυο που κάλυπτε ολόκληρη την Κύπρο, ενώ το 1906 άρχισε να λειτουργεί σιδηρόδρομος μεταξύ Αμμοχώστου - Λευκωσίας - Μόρφου. Λιμάνι κατασκευάστηκε στην Αμμόχωστο, ενώ λειτούργησαν και ταχυδρομικές, τηλεγραφικές και άλλες υπηρεσίες. Αργότερα, κατά την περίοδο του μεσοπολέμου, ιδρύθηκε η Συνεργατική Κεντρική Τράπεζα, ταυτόχρονα με την εμφάνιση και λειτουργία των πρώτων βιομηχανιών.

Κατά την περίοδο της αγγλοκρατίας, η εκπαίδευση γνώρισε μεγάλη ανάπτυξη. Το 1878, όταν τερματίστηκε η τουρκοκρατία, λειτουργούσαν στην Κύπρο μόνο 83 σχολεία στοιχειώδους εκπαίδευσης, ενώ το 1910 ο αριθμός τους έφτασε τα 322. Οι μαθητές έπαιρναν ελληνική παιδεία, ενώ τα σχολεία ακολουθούσαν τα προγράμματα των σχολείων της Ελλάδας. Το 1893 ιδρύθηκε το Παγκύπριο Γυμνάσιο στη Λευκωσία και το 1897 ιδρύθηκε το Παγκύπριο Διδασκαλείο, που πρόσφερε παιδαγωγική κατάρτιση στους αποφοίτους του Γυμνασίου, που ήθελαν να εργαστούν ως δάσκαλοι.

Την περίοδο της αγγλοκρατίας στην Κύπρο άρχισε η έκδοση εφημερίδων και φιλολογικών – λογοτεχνικών περιοδικών. Από το 1923 μέχρι το 1927 εκδιδόταν στη Λάρνακα το αξιόλογο περιοδικό «Κυπριακά Χρονικά». Επίσης, από το 1934 μέχρι το 1956 εκδιδόταν στη Λευκωσία το αξιόλογο φιλολογικό περιοδικό «Κυπριακά Γράμματα».

Ταυτόχρονα, αναπτύχθηκε η ποίηση και η λογοτεχνία αλλά και το θέατρο. Στην Κύπρο δημιουργήθηκαν πολλοί θίασοι που παρουσίαζαν κυρίως έργα ιστορικά και κοινωνικά. Άρχισαν να καταφθάνουν για παραστάσεις στο νησί και θίασοι από την Ελλάδα και την Ιταλία.

-Χωριστείτε σε ομάδες και αναζητήστε πληροφορίες για τη σύγχρονη τέχνη στην Κύπρο.

-Ποιος είναι σήμερα ο ρόλος της αγγλικής γλώσσας στην Κύπρο;

-Δοκιμάστε να φτιάξετε με τη βοήθεια των γονιών σας ένα κυπριακό φαγητό και πείτε τις εντυπώσεις σας στους συμμαθητές σας.

«ΑΤΤΙΛΑΣ»

Η Κύπρος, μετά από πολλούς αγώνες, κατάφερε να κερδίσει υπό όρους την ανεξαρτησία της από τους Άγγλους τον Αύγουστο του 1960.

Ωστόσο, οι δυσάρεστες περιπέτειες δεν είχαν τελειώσει. Τον Ιούλιο και τον Αύγουστο του 1974, η Τουρκία με τον στρατό της κατέλαβε ένα πολύ μεγάλο μέρος του νησιού. Το σχέδιο αυτό των Τούρκων έμεινε στην Ιστορία με την ονομασία «Αττίλας». Η τουρκική εισβολή στην Κύπρο προκάλεσε μεγάλο αριθμό θυμάτων και τεράστιες υλικές καταστροφές. Πάρα πολλοί Ελληνοκύπριοι σκοτώθηκαν, περίπου 200.000 εγκατέλειψαν τα σπίτια και τα χωριά τους, ενώ 1.619 είναι οι αγνοούμενοι, τους οποίους αναζητούν οι δικοί τους μέχρι σήμερα.

Από το θλιβερό εκείνο καλοκαίρι του 1974 μέχρι σήμερα, η Ελλάδα και η Κύπρος αγωνίζονται ενωμένες για να αποκατασταθεί η αδικία και να επιστρέψουν οι Ελληνοκύπριοι πρόσφυγες στα εδάφη που κατέχουν οι Τούρκοι.

Σκηνή από καταυλισμό Ελληνοκυπρίων που εκδιώχθηκαν από τα σπίτια τους κατά την τουρκική εισβολή στο νησί.

Η πρώτη πορεία γυναικών στην Κύπρο κατά της τουρκικής κατοχής. Στην πορεία αυτή έλαβαν μέρος αντιπροσωπείες γυναικών από 115 χώρες.

-Οργανώστε μια έκθεση μνήμης για την τουρκική εισβολή στην Κύπρο. Συλλέξτε φωτογραφικό υλικό, αποσπάσματα από εφημερίδες και περιοδικά.
-Αναζητήστε κάποιον Κύπριο που να έζησε την εισβολή.
Καλέστε τον στην τάξη σας και ζητήστε του να σας διηγηθεί τα γεγονότα.

Έμβλημα της Κυπριακής Δημοκρατίας.

Η σημαία της Κυπριακής Δημοκρατίας.

Ο Αρχιεπίσκοπος Μακάριος

Ο Αρχιεπίσκοπος Μακάριος Γ', ή κατά κόσμον Μιχαήλ Μούσκος, γεννήθηκε το 1913 στο χωριό Παναγιά στην Πάφο της Κύπρου. Από τα παιδικά του χρόνια αγάπησε την Κύπρο και το λαό της. Σπούδασε Θεολογία στην Αθήνα και τη Βοστόνη των Η.Π.Α. και σε ηλικία μόλις 37 ετών εκλέχτηκε Αρχιεπίσκοπος Κύπρου. Ήταν ο νεότερος ηγέτης της Κυπριακής Εκκλησίας που είχε εκλεγεί ποτέ.

Η σταδιοδρομία του Μακάριου ήταν περισσότερο πολιτική παρά θρησκευτική. Εργάστηκε με ζήλο για την απελευθέρωση της Κύπρου από τους Άγγλους και την ένωσή της με την Ελλάδα. Έπειτα από μακροχρόνιους αγώνες, στις 16 Αυγούστου 1960, ο Μακάριος υπέγραψε στο Λονδίνο με τους Βρετανούς και τους Τούρκους τη Συμφωνία Ανεξαρτησίας της Κύπρου. Αυτό σήμανε το τέλος 82 χρόνων βρετανικής κατοχής του νησιού, αλλά και την αρχή μιας σειράς γεγονότων που είχαν την τραγική κατάληξη της εισβολής των Τούρκων στο νησί, τον Αύγουστο του 1974.

Ο Αρχιεπίσκοπος Μακάριος πέθανε στις 3 Αυγούστου 1977, λίγα χρόνια μετά την τουρκική εισβολή. Ο θάνατός του προκάλεσε συγκίνηση σε όλο τον κόσμο και ιδιαίτερα στους Κύπριους.

Ο Πρόεδρος Μακάριος συνομιλεί με Έλληνες και Τούρκους σε καφενείο της τουρκικής συνοικίας της Πάφου.

-Γνωρίζετε άλλους εκπροσώπους της Εκκλησίας που έκαναν αγώνα για την ελευθερία του ελληνισμού;

Η ΚΥΠΡΟΣ ΜΕΛΟΣ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗΣ ΕΝΩΣΗΣ

Η Κύπρος είναι πλήρες μέλος του Συμβουλίου της Ευρώπης από το 1961. Για 30 περίπου χρόνια γίνονταν προσπάθειες σχετικά με τον ευρωπαϊκό προσανατολισμό της Κύπρου, οι οποίες όμως πέρασαν σε δεύτερη μοίρα μετά την εισβολή των Τούρκων.

Τον Ιούλιο του 1990 η Κυπριακή Δημοκρατία υπέβαλε αίτηση για ένταξη στην Ε.Ε. Η απάντηση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής τον Ιούνιο του 1993, επιβεβαίωσε τον ευρωπαϊκό χαρακτήρα και την καταλληλότητα της Κύπρου για υποψηφιότητα.

Το 1994, στα Ευρωπαϊκά Συμβούλια της Κέρκυρας και του Έσσεν έγινε σαφές ότι η επόμενη φάση της διεύρυνσης της Ε.Ε. θα περιλάμβανε και την Κύπρο.

Στις 12-13 Δεκεμβρίου 1997, το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο του Λουξεμβούργου κάλεσε την Κύπρο να αρχίσει διαπραγματεύσεις για να ενταχθεί στην Ευρωπαϊκή Ένωση. Παράλληλα, εντάθηκαν οι προσπάθειες εξεύρεσης συνολικής λύσης στο Κυπριακό.

Οι ενταξιακές διαπραγματεύσεις της Κύπρου με την Ε.Ε. προχώρησαν με ταχύτατους ρυθμούς και ολοκληρώθηκαν στο Ευρωπαϊκό Συμβούλιο της Κοπεγχάγης. Στις 16 Απριλίου 2003 στην Αθήνα υπογράφηκε η συνθήκη προσχώρησης και η Κύπρος από την 1η Μαΐου 2004 είναι πλήρες κράτος - μέλος της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Εικόνα από λιμάνι της Κύπρου σήμερα.

Ο Πρόεδρος της Κυπριακής Δημοκρατίας, Τάσος Παπαδόπουλος, υπέγραψε στις 16 Απριλίου 2003 στην Αθήνα τη Συνθήκη Προσχώρησης της Κύπρου στην Ευρωπαϊκή Ένωση. Τη Συνθήκη υπέγραψαν και οι ηγέτες εννιά άλλων κρατών (Τσεχία, Εσθονία, Λετονία, Λιθουανία, Μάλτα, Σλοβακία και Σλοβενία, Πολωνία,).

- Ποιες άλλες χώρες μαζί με την Κύπρο είναι τα νέα μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης; Βρείτε σχετικό υλικό με την υπογραφή της συνθήκης της Αθήνας και παρουσιάστε το στην τάξη.

ΠΛΑΝΟ ΤΑΞΙΔΙΟΥ: ΠΡΟΟΡΙΣΜΟΙ

Γεωγραφικά Διαμερίσματα / Κυριότεροι σταθμοί	ΘΡΑΚΗ	ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ	ΘΕΣΣΑΛΙΑ	ΗΠΕΙΡΟΣ	ΙΟΝΙΑ ΝΗΣΙΑ
Βαλκάνια/ Βαλκανικές χώρες	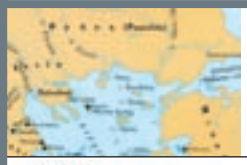	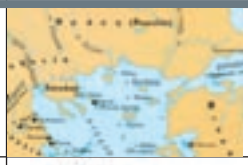	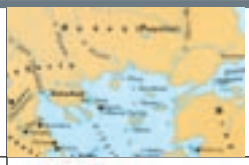		
Γερμανική Κατοχή του 1940					
Διεθνής παράγοντας/ Ξένες Δυνάμεις					
Δικτατορία					
Διπλωματία					
Εκκλησία/ Μορφές		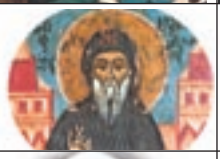			
Ελευθέριος Βενιζέλος					
Εμφύλιος Πόλεμος					
Εξεγέρσεις/ Επαναστάσεις					
Επανάσταση του 1821					
Επιστήμες					
Ευρώπη/ Ευρωπαϊκή Ένωση					

ΚΑΙ ΕΝΔΙΑΜΕΣΟΙ ΙΣΤΟΡΙΚΟΙ ΣΤΑΘΜΟΙ

ΣΤΕΡΕΑ ΕΛΛΑΔΑ	ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΣ	ΝΗΣΙΑ ΑΙΓΑΙΟΥ	ΚΡΗΤΗ	ΚΥΠΡΟΣ
		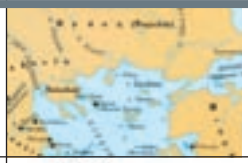		
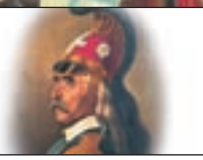				
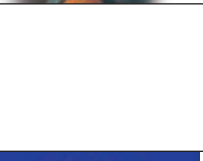	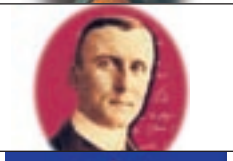		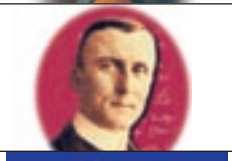	

ΠΛΑΝΟ ΤΑΞΙΔΙΟΥ: ΠΡΟΟΡΙΣΜΟΙ

Γεωγραφικά Διαμερίσματα / Κυριότεροι σταθμοί	ΘΡΑΚΗ	ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ	ΘΕΣΣΑΛΙΑ	ΗΠΕΙΡΟΣ	ΙΟΝΙΑ ΝΗΣΙΑ
Κοινωνικά και Λαϊκά Κινήματα					
Λαϊκός Πολιτισμός					
Μετανάστευση					
Μικρασιατική Καταστροφή					
Νόμοι/ Συντάγματα					
Παιδική Ηλικία					
Ποίηση/ Λογοτεχνία					
Πρόσφυγες					
Ρήγας Βελεστινλής		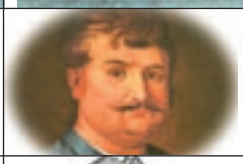			
Σχολεία και Εκπαίδευση					
Τουρκοκρατία/ Τούρκοι					
Φιλική Εταιρεία					

ΚΑΙ ΕΝΔΙΑΜΕΣΟΙ ΙΣΤΟΡΙΚΟΙ ΣΤΑΘΜΟΙ

ΣΤΕΡΕΑ ΕΛΛΑΔΑ	ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΣ	ΝΗΣΙΑ ΑΙΓΑΙΟΥ	ΚΡΗΤΗ	ΚΥΠΡΟΣ
	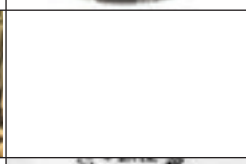			
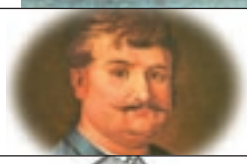				
	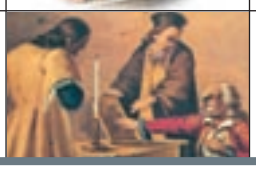		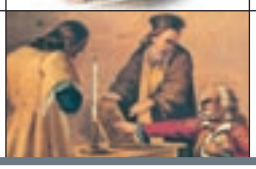	

ΘΗΣΑΥΡΟΣ ΛΕΞΕΩΝ

Αλληλοδιδακτικό σχολείο: μορφή οργάνωσης του σχολείου το 19ο αιώνα στο οποίο οι μεγαλύτεροι και πιο έμπειροι μαθητές δίδασκαν τους μικρότερους.

Αμνηστία: *παραγραφή κάποιου αδικήματος με ειδικό νόμο.*

Ανάκτορο: *(δες θησαυρό λέξεων, Ιστοριοδρομίες 1)*

Ανακωχή: *προσωρινή διακοπή του πολέμου, ύστερα από συμφωνία.*

Αντιφρονούντες: *αυτοί που έχουν αντίθετη άποψη από την επίσημη κυβέρνηση.*

Αυτονομία: *(δες θησαυρό λέξεων, Ιστοριοδρομίες 1)*

Αφοπλισμός: *μείωση ή κατάργηση του στρατιωτικού εξοπλισμού ενός κράτους.*

Βιογραφία: *(δες θησαυρό λέξεων, Ιστοριοδρομίες 1)*

Βυρσοδεψία: *η τέχνη και η βιομηχανία επεξεργασίας δερμάτων.*

Διακωμωδώ: *παρουσιάζω κάτι με κωμικό τρόπο με σκοπό να διασκεδάσω τον ακροατή ή το θεατή και ταυτόχρονα να κατακρίνω πρόσωπα ή καταστάσεις.*

Διαμετακομιστικό εμπόριο: *εισαγωγή εμπορευμάτων σε λιμάνια ή άλλα εμπορικά κέντρα που δεν έχει σκοπό την άμεση κατανάλωση, αλλά την αποστολή τους σε άλλες αγορές.*

Διαφωτισμός: *φιλοσοφικό, κοινωνικό και πολιτιστικό κίνημα που αναπτύχθηκε στην Ευρώπη κατά το 18ο αι. για την καταπολέμηση της άγνοιας και των προλήψεων. Ο διαφωτισμός προετοίμασε τις συνθήκες για την πραγματοποίηση μεγάλων ιστορικών αλλαγών, όπως για παράδειγμα η γαλλική επανάσταση.*

Διπλωματία: *οι μέθοδοι που χρησιμοποιεί ένα κράτος, για να υποστηρίζει τα συμφέροντά του στο εξωτερικό και γενικά για να ρυθμίζει τις σχέσεις του με τα άλλα κράτη*

Δολοπλοκίες: *ύπουλες και δόλιες ενέργειες που αποβλέπουν στην ηθική ή υλική βλάβη του αντιπάλου.*

Εθνοσυνέλευση: *συνέλευση των αντιπροσώπων ενός έθνους που γίνεται σε έκτακτες περιπτώσεις για να επιλύσει σημαντικά ζητήματα (σύνταξη συντάγματος, ψήφιση νέου πολιτεύματος κτλ.).*

Εκτοπισμός: *μετανάστευση, μετακίνηση πληθυσμών.*

Εμφύλιος πόλεμος: *(δες θησαυρό λέξεων, Ιστοριοδρομίες 1)*

Εξεγέρσεις: *ξεσήκωμα εναντίον της εξουσίας.*

Επανάσταση: *ριζική πολιτική, οικονομική και κοινωνική ανατροπή του καθιερωμένου καθεστώτος.*

Επιθεώρηση: *1) Προσεκτική εξέταση, έλεγχος, υπηρεσία που ελέγχει τις υπηρεσίες των άλλων υπηρεσιών, 2) είδος σατυρικού θεάτρου, 3) περιοδική έκδοση που αναφέρεται σε κάποιο είδος τέχνης ή επιστήμης.*

Καθεστώς: *ο τρόπος με τον οποίο κυβερνάται ένα κράτος ή είναι οργανωμένη μια κοινωνία*

Κλέφτες και Αρματολοί: *την περίοδο της τουρκοκρατίας κλέφτες ονομάστηκαν οι ανυπότακτοι Έλληνες που συγκρούστηκαν με τους Τούρκους και βγήκαν στην παρανομία. Οι αρματολοί ήταν Έλληνες οπλοφόροι, μέλη άτακτου στρατιωτικού σώματος, που κατά την περίοδο της Τουρκοκρατίας αναλάμβαναν τη φύλαξη ορισμένης περιοχής από τους ληστές. Από τους αρματολούς και τους κλέφτες δημιουργήθηκε ο στρατός της επανάστασης του 1821.*

Κοινωφελής: *αυτός που είναι ωφέλιμος για το κοινωνικό σύνολο, που εξυπηρετεί τις ανάγκες του κοινωνικού συνόλου.*

Κολήγος: *αυτός που καλλιεργεί ξένο κτήμα ή βόσκει ξένο κοπάδι και μοιράζεται τα παραγόμενα προϊόντα με τον ιδιοκτήτη.*

Κοράνι: *το ιερό βιβλίο των μουσουλμάνων, η ιερή πηγή της μουσουλμανικής θεολογίας και δικαιοσύνης.*

Κρυπτοχριστιανοί: *κάτοικοι της Οθωμανικής αυτοκρατορίας που έδειχναν ότι πίστευαν στο Ισλάμ, αλλά διατηρούσαν κρυφά τη χριστιανική πίστη τους.*

Λόγιος: *(δες θησαυρό λέξεων, Ιστοριοδρομίες 1)*

Μετανάστευση: *(δες θησαυρό λέξεων, Ιστοριοδρομίες 1)*

Μεταπολίτευση: *πολύ σοβαρή πολιτική μεταβολή και ιδίως αλλαγή του πολιτεύματος σε μια χώρα.*

Μπουρλοτιέρης: *ο πυρπολητής (δες και πυρπολικό). Νεοκλασικό: είδος αρχιτεκτονικού ρυθμού που μιμείται το ύφος και την τεχνική των κλασσικών δημιουργημάτων.*

Οικοτροφείο: *εκπαιδευτικό ίδρυμα που δέχεται οικοτρόφους, δηλαδή μαθητές που ζουν μέσα στο σχολείο αυτό.*

Ολυμπιακή Εκεχειρία: *είναι η προσωρινή διακοπή, κατάπαυση πολεμικών συγκρούσεων κατά τη διάρκεια των Ολυμπιακών αγώνων.*

Παλιννόστηση: *επιστροφή στην πατρίδα.*

Παροικία: *το σύνολο των ανθρώπων από το ίδιο έθνος που κατοικούν μονίμως σε πόλη μιας ξένης χώρας, καθώς και η συνοικία στην οποία μπορεί να είναι εγκατεστημένοι.*

Πολυπολιτισμικός: *αυτός που αποτελείται από στοιχεία διαφορετικών πολιτισμών.*

Προνόμιο: *(δες θησαυρό λέξεων, Ιστοριοδρομίες 1)*

Πρόσφυγας: *(δες θησαυρό λέξεων, Ιστοριοδρομίες 1)*

Πυρπολικό: *μικρό πλοίο εφοδιασμένο με εύφλεκτες ύλες που το χρησιμοποιούσαν την περίοδο της επανάστασης του 1821 για το κάψιμο των εχθρικών πλοίων.*

Στάση: *ομαδική και βίαιη επανάσταση εναντίον μιας νόμιμης εξουσίας.*

Στρατόπεδο συγκέντρωσης: *το μέρος όπου σε δικτατορικά καθεστώτα συγκέντρωναν ομάδες ατόμων. Στη ναζιστική Γερμανία λειτούργησαν ως τόποι εξόντωσης ομάδων πληθυσμού (Εβραίων, Τσιγγάνων).*

Συμμαχία: *1) συμφωνία για βοήθεια και για συνεργασία μεταξύ δύο ή περισσότερων κρατών σε περίπτωση που απειλούνται τα πολιτικά τους συμφέροντα και ειδικότερα σε περίπτωση πολέμου, 2) συνεργασία δύο ή περισσότερων ατόμων ή ομάδων με σκοπό να αντιμετωπίσουν έναν κοινό αντίπαλο.*

Συνδικαλιστικές οργανώσεις: *επαγγελματικές οργανώσεις που υποστηρίζουν τα δικαιώματα συγκεκριμένων κοινωνικών ομάδων των εργαζομένων.*

Συνθήκη: *επίσημη συμφωνία μεταξύ κρατών που αφορά σημαντικά ζητήματα και που φέρει το όνομα της πόλης όπου έγινε η υπογραφή της.*

Φαναριώτης: *1) ο κάτοικος της συνοικίας Φανάρι της Κωνσταντινούπολης, 2) αυτός που ανήκε στην ελληνική αριστοκρατική τάξη του Φαναριού.*

Φασισμός: *1) πολιτικοκοινωνικό σύστημα της άκρας δεξιάς, με έντονα αυταρχικό και εθνικιστικό χαρακτήρα, που καταργεί τον κοινοβουλευτισμό και τη δημοκρατία και βασίζεται στο μονοκομματισμό, 2) δικτατορικά καθεστώτα που επικράτησαν σε ορισμένες χώρες της Ευρώπης (στην Γερμανία, Ιταλία, Ισπανία, κλπ) την περίοδο του Μεσοπολέμου Χούντα –δικτατορία: 1) ομάδα, συνήθως, στρατιωτικών, που καταλαμβάνει βίαια την πολιτική εξουσία και που τη διατηρεί με καταπιεστικά μέσα, 2) περίοδος κατά την οποία κατέχει την εξουσία μια ομάδα ατόμων με την απειλή βίας.*

ΘΗΣΑΥΡΟΣ ΛΕΞΕΩΝ

Αλληλοδιδακτικό σχολείο: μορφή οργάνωσης του σχολείου το 19ο αιώνα στο οποίο οι μεγαλύτεροι και πιο έμπειροι μαθητές δίδασκαν τους μικρότερους.

Αμνηστία: *παραγραφή κάποιου αδικήματος με ειδικό νόμο.*

Ανάκτορο: *(δες θησαυρό λέξεων, Ιστοριοδρομίες 1)*

Ανακωχή: *προσωρινή διακοπή του πολέμου, ύστερα από συμφωνία.*

Αντιφρονούντες: *αυτοί που έχουν αντίθετη άποψη από την επίσημη κυβέρνηση.*

Αυτονομία: *(δες θησαυρό λέξεων, Ιστοριοδρομίες 1)*

Αφοπλισμός: *μείωση ή κατάργηση του στρατιωτικού εξοπλισμού ενός κράτους.*

Βιογραφία: *(δες θησαυρό λέξεων, Ιστοριοδρομίες 1)*

Βυρσοδεψία: *η τέχνη και η βιομηχανία επεξεργασίας δερμάτων.*

Διακωμωδώ: *παρουσιάζω κάτι με κωμικό τρόπο με σκοπό να διασκεδάσω τον ακροατή ή το θεατή και ταυτόχρονα να κατακρίνω πρόσωπα ή καταστάσεις.*

Διαμετακομιστικό εμπόριο: *εισαγωγή εμπορευμάτων σε λιμάνια ή άλλα εμπορικά κέντρα που δεν έχει σκοπό την άμεση κατανάλωση, αλλά την αποστολή τους σε άλλες αγορές.*

Διαφωτισμός: *φιλοσοφικό, κοινωνικό και πολιτιστικό κίνημα που αναπτύχθηκε στην Ευρώπη κατά το 18ο αι. για την καταπολέμηση της άγνοιας και των προλήψεων. Ο διαφωτισμός προετοίμασε τις συνθήκες για την πραγματοποίηση μεγάλων ιστορικών αλλαγών, όπως για παράδειγμα η γαλλική επανάσταση.*

Διπλωματία: *οι μέθοδοι που χρησιμοποιεί ένα κράτος, για να υποστηρίζει τα συμφέροντά του στο εξωτερικό και γενικά για να ρυθμίζει τις σχέσεις του με τα άλλα κράτη*

Δολοπλοκίες: *ύπουλες και δόλιες ενέργειες που αποβλέπουν στην ηθική ή υλική βλάβη του αντιπάλου.*

Εθνοσυνέλευση: *συνέλευση των αντιπροσώπων ενός έθνους που γίνεται σε έκτακτες περιπτώσεις για να επιλύσει σημαντικά ζητήματα (σύνταξη συντάγματος, ψήφιση νέου πολιτεύματος κτλ.).*

Εκτοπισμός: *μετανάστευση, μετακίνηση πληθυσμών.*

Εμφύλιος πόλεμος: *(δες θησαυρό λέξεων, Ιστοριοδρομίες 1)*

Εξεγέρσεις: *ξεσήκωμα εναντίον της εξουσίας.*

Επανάσταση: *ριζική πολιτική, οικονομική και κοινωνική ανατροπή του καθιερωμένου καθεστώτος.*

Επιθεώρηση: *1) Προσεκτική εξέταση, έλεγχος, υπηρεσία που ελέγχει τις υπηρεσίες των άλλων υπηρεσιών, 2) είδος σατυρικού θεάτρου, 3) περιοδική έκδοση που αναφέρεται σε κάποιο είδος τέχνης ή επιστήμης.*

Καθεστώς: *ο τρόπος με τον οποίο κυβερνάται ένα κράτος ή είναι οργανωμένη μια κοινωνία*

Κλέφτες και Αρματολοί: *την περίοδο της τουρκοκρατίας κλέφτες ονομάστηκαν οι ανυπότακτοι Έλληνες που συγκρούστηκαν με τους Τούρκους και βγήκαν στην παρανομία. Οι αρματολοί ήταν Έλληνες οπλοφόροι, μέλη άτακτου στρατιωτικού σώματος, που κατά την περίοδο της Τουρκοκρατίας αναλάμβαναν τη φύλαξη ορισμένης περιοχής από τους ληστές. Από τους αρματολούς και τους κλέφτες δημιουργήθηκε ο στρατός της επανάστασης του 1821.*

Κοινωφελής: *αυτός που είναι ωφέλιμος για το κοινωνικό σύνολο, που εξυπηρετεί τις ανάγκες του κοινωνικού συνόλου.*

Κολήγος: *αυτός που καλλιεργεί ξένο κτήμα ή βόσκει ξένο κοπάδι και μοιράζεται τα παραγόμενα προϊόντα με τον ιδιοκτήτη.*

Κοράνι: *το ιερό βιβλίο των μουσουλμάνων, η ιερή πηγή της μουσουλμανικής θεολογίας και δικαιοσύνης.*

Κρυπτοχριστιανοί: *κάτοικοι της Οθωμανικής αυτοκρατορίας που έδειχναν ότι πίστευαν στο Ισλάμ, αλλά διατηρούσαν κρυφά τη χριστιανική πίστη τους.*

Λόγιος: *(δες θησαυρό λέξεων, Ιστοριοδρομίες 1)*

Μετανάστευση: *(δες θησαυρό λέξεων, Ιστοριοδρομίες 1)*

Μεταπολίτευση: *πολύ σοβαρή πολιτική μεταβολή και ιδίως αλλαγή του πολιτεύματος σε μια χώρα.*

Μπουρλοτιέρης: *ο πυρπολητής (δες και πυρπολικό). Νεοκλασικό: είδος αρχιτεκτονικού ρυθμού που μιμείται το ύφος και την τεχνική των κλασσικών δημιουργημάτων.*

Οικοτροφείο: *εκπαιδευτικό ίδρυμα που δέχεται οικοτρόφους, δηλαδή μαθητές που ζουν μέσα στο σχολείο αυτό.*

Ολυμπιακή Εκεχειρία: *είναι η προσωρινή διακοπή, κατάπαυση πολεμικών συγκρούσεων κατά τη διάρκεια των Ολυμπιακών αγώνων.*

Παλιννόστηση: *επιστροφή στην πατρίδα.*

Παροικία: *το σύνολο των ανθρώπων από το ίδιο έθνος που κατοικούν μονίμως σε πόλη μιας ξένης χώρας, καθώς και η συνοικία στην οποία μπορεί να είναι εγκατεστημένοι.*

Πολυπολιτισμικός: *αυτός που αποτελείται από στοιχεία διαφορετικών πολιτισμών.*

Προνόμιο: *(δες θησαυρό λέξεων, Ιστοριοδρομίες 1)*

Πρόσφυγας: *(δες θησαυρό λέξεων, Ιστοριοδρομίες 1)*

Πυρπολικό: *μικρό πλοίο εφοδιασμένο με εύφλεκτες ύλες που το χρησιμοποιούσαν την περίοδο της επανάστασης του 1821 για το κάψιμο των εχθρικών πλοίων.*

Στάση: *ομαδική και βίαιη επανάσταση εναντίον μιας νόμιμης εξουσίας.*

Στρατόπεδο συγκέντρωσης: *το μέρος όπου σε δικτατορικά καθεστώτα συγκέντρωναν ομάδες ατόμων. Στη ναζιστική Γερμανία λειτούργησαν ως τόποι εξόντωσης ομάδων πληθυσμού (Εβραίων, Τσιγγάνων).*

Συμμαχία: *1) συμφωνία για βοήθεια και για συνεργασία μεταξύ δύο ή περισσότερων κρατών σε περίπτωση που απειλούνται τα πολιτικά τους συμφέροντα και ειδικότερα σε περίπτωση πολέμου, 2) συνεργασία δύο ή περισσότερων ατόμων ή ομάδων με σκοπό να αντιμετωπίσουν έναν κοινό αντίπαλο.*

Συνδικαλιστικές οργανώσεις: *επαγγελματικές οργανώσεις που υποστηρίζουν τα δικαιώματα συγκεκριμένων κοινωνικών ομάδων των εργαζομένων.*

Συνθήκη: *επίσημη συμφωνία μεταξύ κρατών που αφορά σημαντικά ζητήματα και που φέρει το όνομα της πόλης όπου έγινε η υπογραφή της.*

Φαναριώτης: *1) ο κάτοικος της συνοικίας Φανάρι της Κωνσταντινούπολης, 2) αυτός που ανήκε στην ελληνική αριστοκρατική τάξη του Φαναριού.*

Φασισμός: *1) πολιτικοκοινωνικό σύστημα της άκρας δεξιάς, με έντονα αυταρχικό και εθνικιστικό χαρακτήρα, που καταργεί τον κοινοβουλευτισμό και τη δημοκρατία και βασίζεται στο μονοκομματισμό, 2) δικτατορικά καθεστώτα που επικράτησαν σε ορισμένες χώρες της Ευρώπης (στην Γερμανία, Ιταλία, Ισπανία, κλπ) την περίοδο του Μεσοπολέμου Χούντα –δικτατορία: 1) ομάδα, συνήθως, στρατιωτικών, που καταλαμβάνει βίαια την πολιτική εξουσία και που τη διατηρεί με καταπιεστικά μέσα, 2) περίοδος κατά την οποία κατέχει την εξουσία μια ομάδα ατόμων με την απειλή βίας.*

Ενδεικτική Βιβλιογραφία / Πηγές Εικόνων και Πληροφοριών

1. Baerentzen L., Ιατρίδης Γ. Ο., Smith Ο. (επιμ.) (1992), Μελέτες για τον εμφύλιο πόλεμο 1945-1949: Συναγωγή κειμένων, μτφ. Παρίση Α., Αθήνα, Ολκός.
2. Beck H.G. (1990), Η βυζαντινή χιλιετία, μτφρ. Δ. Κούρτοβικ. Αθήνα, MIET.
3. Bentley H. (1996), Cross-Cultural Interaction and\ Periodization in World History, American Historical Review, June, 749-768.
4. Bezrogov V. - Kosheleva O. (2000), Η αυτοβιογραφική αφήγηση και ο ρόλος της στη μελέτη της ιστορίας της εκπαίδευσης, Θαλλώ.
5. Braudel F. (1969), Ecrits sur l' histoire, Paris, Flammarion, 1969.
6. Buell Fr. (1993), World studies for a multicultural era, The Social Studies, 84/2, 62.
7. Chartier R. , La Capra D., White H. (1996), Διανοητική Ιστορία. Όψεις μιας σύγχρονης συζήτησης, μτφρ. Ε. Γαζή, Γ. Κόκκινος, Ε. Κοντογιώργη, Αθήνα, ΕΜΝΕ-Μνήμων.
8. Davies N. (1997), Europe. A history, Pimlico, London.
9. Dosse F. (1993), Η ιστορία σε ψίχουλα. Από τα Annales στη Νέα Ιστορία, μτφρ. Αγγ. Βλαχοπούλου, Ηράκλειο, Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Κρήτης.
10. Guillou A. (1996), Ο βυζαντινός πολιτισμός, μτφρ. Odorico P. – Τσοχανταρίδου Σ. Αθήνα, Ελληνικά Γράμματα.
11. Hourdakis A. (1998), 'MADE IN...' or teaching history in a global age, στα Πρακτικά της WAER, Αθήνα, Ελληνικά Γράμματα, 491-518.
12. Kessel D. (1997), Ελλάδα 1944, Αθήνα, Άμμος.
13. Le Goff J., Nora P. (1981), Το έργο της ιστορίας, τ.1, Αθήνα, Εκδόσεις Ράππα.
14. Marwick A. (1985), Εισαγωγή στην Ιστορία, μτφρ. Κ. Τρίγκου, Open University, Αθήνα, Π. Κουτσουμπός.
15. Modgil S., Verma G., Mallick K., Modgil C. (1997), Πολυπολιτισμική Εκπαίδευση, Προβληματισμοί, Προοπτικές, επιμ. Α. Ζιώνου-Σιδέρη, Π. Χαραμής, Αθήνα, Ελληνικά Γράμματα.
16. Moniot H. (1993), Didactique de l' Histoire, Nathan, Paris.
17. Mozower M. (1995), Στην Ελλάδα του Χίτλερ. Η εμπειρία της κατοχής, Αθήνα, Αλεξάνδρεια.
18. Myers E. (1975), Η ελληνική περιπλοκή. Οι Βρετανοί στην κατεχόμενη Ελλάδα, Αθήνα, Εξάντας.
19. Portal C. (1987), Empathy as an objective for History teaching, Chr. Portal (ed.), The History Curriculum for Teachers, The Palmer Press, London, 89-90.
20. Sakellariou M.B. (edit.) (1997), Epirus: 4000 years of Greek history and civilization, Athens, Ekdotike Athenon.
21. Samaran C. (διεύθ.) (1989), Ιστορία και μέθοδοί της, τόμος Α′, Γενικά Προβλήματα, μτφρ. Ελ. Στεφανάκη, Σειρά: Encyclopedie de la Pleiade, Αθήνα, MIET.
22. Shemilt D. (1986), Beauty and the Philosopher: Empathy in History and Classroom, Learning History, 39.
23. Slater J. (1989), The Politics of History Teaching. A Humanity Dehumanized?, University of London, Institute of Education, London.

24. Slater J. (1995), Teaching History in a New Europe, Cassel – Counsil of Europe, London.
25. Sugar P. (1994), Η Νοτιοανατολική Ευρώπη κάτω από Οθωμανική Κυριαρχία (1354-1804), μτφ. Π.Χρ. Μπαλουξή, τόμος Α΄, Αθήνα, εκδ. Σμίλη.
26. Weaver V. F. (1988), Education that is multicultural and global, an imperative for economic and political survival, The Social Studies 79/3, 108.
27. www. hellenichistory.gr
28. Αβδελά Ε. (1998), Ιστορία και Σχολείο, Αθήνα, Νήσος/Τετράδια 6.
29. Ακτσόγλου Ι. (1998), Χρονικό μικρασιατικού πολέμου, Αθήνα, Τροχαλία.
30. Αλιβιζάτος Ν. (1981), Εισαγωγή στην ελληνική συνταγματική ιστορία, 1821-1940. Αθήνα, Σάκκουλας.
31. Άχλης Ν. (1985), Η διδασκαλία της Ιστορίας στο Λύκειο, Νέα Παιδεία 34, 147-156.
32. Βαϊνά Μ. (1997), Θεωρητικό πλαίσιο διδακτικής της τοπικής ιστορίας για τον εικοστό πρώτο αιώνα, Αθήνα, Gutenberg.
33. Βάμβουκας Μ., Δαμανάκης Μ., Κατσιμαλή Γ. (επιμ.), (2001), Προλεγόμενα Αναλυτικού Προγράμματος για την Ελληνόγλωσση Εκπαίδευση στη Διασπορά, Ρέθυμνο, Ε.ΔΙΑ.Μ.ΜΕ.
34. Βαρίκα Ε. (1996), Η εξέγερση των κυριών. Η γένεση μιας φεμινιστικής συνείδησης στην Ελλάδα, 1833-1907. Αθήνα, Κατάρτι.
35. Βερέμης Θ. - Γουλιμή Μ. (επιμ) (1989), Ελευθέριος Βενιζέλος, οικονομία, κοινωνία, πολιτική στην εποχή του, Αθήνα, Γνώση.
36. Βερέμης Θ. (επιμ.) (1997), Εθνική ταυτότητα και εθνικισμός στη νεότερη Ελλάδα, Αθήνα, ΜΙΕΤ.
37. Βώρος Φ. Κ. (1982), Η Ιστορία που δεν διδάσκεται, Νέα Παιδεία, τ. 20, 123-124.
38. Βώρος Φ. Κ. (1993), Η διδασκαλία της ιστορίας με αξιοποίηση της εικόνας, Αθήνα.
39. Γεωργίου Β. (επίμ.) (1979), 1940 – 1945: Ιστορία της Αντίστασης, τ. 1-6, Αθήνα, Αυλός.
40. Γιαννακόπουλος Γ. (1992), Προσφυγική Ελλάδα: Φωτογραφίες από το αρχείο του Κέντρου Μικρασιατικών Σπουδών.
41. Γιαννόπουλος Γ. (1999), "Η ευγενής μας τύφλωσις..." Εξωτερική πολιτική και "εθνικά θέματα" από την ήττα του 1897 έως την Μικρασιατική Καταστροφή, Αθήνα, Βιβλιόραμα.
42. Δαμανάκης Μ. (επιμ.) (1999), Παιδεία ομογενών: θεωρητικές και εμπειρικές προσεγγίσεις. Συνολική έκθεση –μελέτη της επιστημονικής επιτροπής του Πανεπιστημίου Κρήτης, Ρέθυμνο, Ε.ΔΙΑ.Μ.ΜΕ.
43. Δημόγλου Α. (επιμ.) (1999), Βόλος, ένας αιώνας: Από την ένταξη στο ελληνικό κράτος (1881) έως τους σεισμούς (1955), Βόλος, Δημοτικό Κέντρο Ιστορίας και Τεκμηρίωσης Βόλου.
44. Δήμος Νεάπολης (1996), 1946-1996: 50 χρόνια Δήμος Νεάπολης: Ο τόπος, η ιστορία, οι άνθρωποι, Θεσσαλονίκη.
45. Δρίτσα Μ. (1990), Βιομηχανία και τράπεζες στην Ελλάδα του Μεσοπολέμου, Αθήνα, ΜΙΕΤ.
46. ΄Εβερτ Λ., Πενήντα μικρονήσια της Ελλάδος, Αθήνα, Αστερισμός.

47. Εθνική Πινακοθήκη και Μουσείο Αλέξανδρου Σούτζου, (1999), Εθνική Πινακοθήκη 100 χρόνια, Αθήνα.
48. ΄Εκμε – Πουλοπούλου Η. (1986), Προβλήματα μετανάστευσης και παλιννόστησης, Αθήνα, Ι.Μ.Ε.Ο. – Ε.Δ.Η.Μ.
49. Εκπαιδευτική Ελληνική Εγκυκλοπαίδεια, (1992), Ελληνική Ιστορία, τ. 25, Αθήνα, Εκδοτική Αθηνών.
50. Εκπαιδευτική Ελληνική Εγκυκλοπαίδεια, (1992), Παγκόσμιο Βιογραφικό Λεξικό, τ. 2, 4, 8, Αθήνα, Εκδοτική Αθηνών.
51. Ελευθεροτυπία – Ιστορικά (2000), Η ενσωμάτωση της Θράκης, Μάιος, Αθήνα.
52. Ελευθεροτυπία – Ιστορικά (2003), Κ. Καραθεοδωρή: Ο ΄Έλληνας Αϊνστάιν, Νοέμβριος, Αθήνα.
53. Ελευθεροτυπία – Ιστορικά (2003), Περιηγητές XI, Αύγουστος, Αθήνα.
54. Ελληνική Τέχνη (1997), Ζωγραφική του 19ου αιώνα, Αθήνα, Εκδοτική Αθηνών.
55. Ελληνική Τέχνη (1997), Λαϊκή Τέχνη, Αθήνα, Εκδοτική Αθηνών.
56. Ελύτης Οδυσσέας (1979), Εκλογή 1935-1977, Άκμων.
57. ΄Εμκε - Πουλοπούλου Η. (1986), Προβλήματα μετανάστευσης παλιννόστησης, Αθήνα, Ι.Μ.Ε.Ο. - Ε.Δ.Η.Μ.
58. Ευθυβούλου Α. (2000), 100 χρόνια Κύπρος - Cyprus 100 years, Λευκωσία, Πολιτιστικό Τμήμα Ομίλου Λαϊκής Τράπεζας Κύπρου.
59. Η ιστορία του απόδημου ελληνισμού (2001), Άτλας της ελληνικής διασποράς, Αθήνα, Αλέξανδρος.
60. Ιατρίδης Γ. κ.ά. (1984), Η Ελλάδα στη Δεκαετία του 1940-1950: ΄Ενα έθνος σε κρίση, Αθήνα, Θεμέλιο.
61. ΄Ιγκερς Γ. (1991), Νέες κατευθύνσεις στην ευρωπαϊκή ιστοριογραφία, μτφρ. Βασίλης Οικονομίδης, Αθήνα, Γνώση.
62. Ιδρυμα Σάκη Καράγιωργα (εκδ.) (1994), Η ελληνική κοινωνία την πρώτη μεταπολεμική περίοδο (1945-1967), ΄Ιδρυμα Σάκη Καράγιωργα, Αθήνα.
63. Ιναλτζίκ Χ. (1995), Η Οθωμανική Αυτοκρατορία. Η Κλασική Εποχή, 1300-1600, Αθήνα, εκδ. Αλεξάνδρεια.
64. Ιστορία του Ελληνικού ΄Εθνους (1970 - 2000), τόμοι Α΄- Στ΄, Αθήνα Εκδοτική Αθηνών.
65. Καβάφης Κ. (1990), Άπαντα Ποιητικά, Αθήνα, ΄Υψιλον/ βιβλία.
66. Καθημερινή (1996), Δωδεκάνησα, Επτά Ημέρες.
67. Καθημερινή (2003), Ο Μικρός ΄Ηρως, μια ειδική έκδοση της Καθημερινής, Αθήνα.
68. Καλογηράτου Ε. (1999), Τα στάδια της ενσυναίσθησης κατά τον Dennis Shemilt και η διδασκαλία της Ιστορίας, Σεμινάριο 21 –ΠΕΦ, Θεωρητικά Προβλήματα και Διδακτική της Ιστορίας, Αθήνα, Γρηγόρης,149-155.
69. Καρδάσης Β. (χ.η.) Ο Ελληνισμός του Εύξεινου Πόντου, Αθήνα, Μίλητος.
70. Κέδρος Α. (1983), Η Ελληνική αντίσταση (1941-1944), μτφ. Μοσχοβάκης Α., Αθήνα, Θεμέλιο.

71. Κέντρο Μικρασιατικών Σπουδών (εκδ.) (1980-1993), Η Έξοδος, Τόμος Α'- Θ', Κ.Μ.Σ., Αθήνα.
72. Κιτρομηλίδης Π. (1996), Νεοελληνικός Διαφωτισμός, Αθήνα, ΜΙΕΤ.
73. Κόκκινος Γ. (1998), Από την ιστορία στις ιστορίες. Προσεγγίσεις στην ιστορία της ιστοριογραφίας, την επιστημολογία και τη διδακτική της ιστορίας, Αθήνα, Ελληνικά Γράμματα.
74. Κόκκινος Γ. (1999), Η κειμενική διάσταση της ιστορίας και η αναζήτηση κριτηρίων εγκυρότητας της ιστορικής γνώσης στο Σεμινάριο 21 -ΠΕΦ, Θεωρητικά προβλήματα και διδακτική της ιστορίας, Αθήνα, Γρηγόρης, 51-76.
75. Κόκκινος Γ., Διδακτική της Ιστορίας: Εργαλείο του παραδοσιακού λόγου ή πεδίο ανάδυσης ενός νέου κριτικού πνεύματος, Λόγος και Πράξη, 42, 108-114.
76. Κόκκινος Γ. et. al., (2002) Ιστορία του Νεότερου και Σύγχρονου Κόσμου, Αθήνα, Μεταίχμιο, ΟΕΔΒ, 2.
77. Κόκκινος Γ., Το μάθημα της Ιστορίας: από το φρονηματιστικό λόγο στην αναγκαιότητα της κριτικής γνώσης, Φιλολογική, 52, 22-24.
78. Κοντάκος, Α. (2003), Μύθοι και Εκπαίδευση. Προτάσεις για μια Παιδαγωγική του μύθου, Αθήνα, Ατραπός.
79. Κοντός Π., Γράββαλος Π. (χ.η.), Οπτικόν: Περί Ελλάδος νέα φωτοάποψη, Αθήνα, Χρυσός Τύπος Α.Ε.
80. Λεοντσίνης Γ. (1996), Διδακτική της Ιστορίας. Γενική – τοπική ιστορία και περιβαλλοντική εκπαίδευση, Αθήνα.
81. Λεοντσίνης Γ. Ν. (1999), Ενσυναίσθηση και διδασκαλία της Ιστορίας, Σεμινάριο 21 –ΠΕΦ, Θεωρητικά Προβλήματα και Διδακτική της Ιστορίας, Αθήνα, Γρηγόρης,123-148.
82. Λυριντζής Χ., Νικολακόπουλος Η., Σωτηρόπουλος Δ. (επιμ.) (1996), Κοινωνία και πολιτική. Όψεις της Ελληνικής Δημοκρατίας 1974-1994, Αθήνα, Θεμέλιο.
83. Μαργαρίτης Γ. (1988), Διδασκαλία της ιστορίας-διδασκαλία της γεωγραφίας: τύχες κοινές; στο Εταιρεία Μελέτης Νέου Ελληνισμού, Η διδασκαλία της ιστορίας στη μέση εκπαίδευση, Αθήνα, Εκδόσεις Γρηγόρη.
84. Μαργαρίτης Γ. (1993), Από την ήττα στην εξέγερση, Αθήνα, Πολίτης.
85. Μαργαρίτης Γ. (2000), Ιστορία του ελληνικού εμφυλίου πολέμου, 1946-1949, Αθήνα, Βιβλιόραμα.
86. Ντούλα Χ. (1988), Σχολικά βιβλία ιστορίας και τοπική ιστορία: Η Περίπτωση της Θεσσαλίας, στο Σεμινάριο 9 -ΠΕΦ, Το μάθημα της ιστορίας στην πρωτοβάθμια και δευτεροβάθμια εκπαίδευση, Αθήνα, 89.
87. Νυσταζοπούλου-Πελεκίδου Μ. (1991), Οι Βαλκανικοί Λαοί: Από την τουρκική κατάκτηση στην εθνική αποκατάσταση (14ος-19ος αι.), β΄ έκδοση, Θεσσαλονίκη, εκδ. Βάνιας.
88. Παναγιωτόπουλος Β. (2000), Πρόσωπα του 20ου αιώνα: Έλληνες που σημάδεψαν τον 20ο αιώνα, Αθήνα, Λιβάνης.
89. Παναγιωτόπουλος Β. (επιμ.) (2000), Πρόσωπα του 20ου αιώνα, Αθήνα, Τα ΝΕΑ – «Νέα Σύνορα».

90. Πανεπιστήμιο Αιγαίου (2000), Οδηγός Σπουδών 2000 – 2001, Ρόδος, Πανεπιστήμιο Αιγαίου.
91. Πανεπιστήμιο Κρήτης (2003), Οδηγός Σπουδών (στα αγγλικά), Ρέθυμνο, Πανεπιστήμιο Κρήτης.
92. Παπανικολάου Μ. (2001), Η εικονογράφηση του Μεγάρου της Βουλής, Αθήνα.
93. Πάπυρος Larousse Britannica (1996), τ. 2, 8, 32, 54, Πάπυρος, Αθήνα.
94. Πιζάνιας Π. (1994), Οι φτωχοί των πόλεων. Η τεχνογνωσία της επιβίωσης στην Ελλάδα του Μεσοπολέμου, Αθήνα, Θεμέλιο.
95. Πολεμικό Ναυτικό (1996), Δοξασμένα κύματα, Αθήνα.
96. Ρόζος Ε. (1996), Ο Βενιζέλος και η εποχή του: ο Βενιζελικός κόσμος, 1889-1936, Αθήνα, Δρυμός.
97. Σακελλαρίου Χ. (1984), Η παιδεία στην αντίσταση, Αθήνα, Φιλιππότης.
98. Σαράφη Μ. (1982), Από την αντίσταση στον εμφύλιο πόλεμο, Αθήνα, Νέα Σύνορα.
99. Σβολόπουλος Κ. (1992), Ελληνική εξωτερική πολιτική, τόμος Αæ (1900-1945). Αθήνα, Εστία.
100. Σκοπετέα ΄Ε. (1988), Το 'Πρότυπο Βασίλειο' και η Μεγάλη Ιδέα. Όψεις του εθνικού προβλήματος στην Ελλάδα (1830-1880), Αθήνα, Πολύτυπο.
101. Σκουλάτος Β. (1997), Το μάθημα της ιστορίας στο ελληνικό σχολείο κατά την τελευταία εικοσαετία: εγγενείς παθογένειες και προσπάθειες ανανέωσης, Νέα Παιδεία, 82, 62-68.
102. Σταυρίδη - Πατρικίου Λ. (επιμ.) (1976), Δημοτικισμός και κοινωνικό πρόβλημα, Αθήνα, Ερμής.
103. Τα ΝΕΑ (2003), Προφορικές μαρτυρίες, όπως δημοσιεύτηκαν στην εφημερίδα «Τα ΝΕΑ», από τα αρχεία του Κέντρου Μικρασιατικών Σπουδών (Αρχείο Προφορικής Παράδοσης).
104. Τόλης Ν. (1998), Εικόνες της Ελλάδος 1944-1958, Αθήνα, Εξάντας.
105. Τόπης Α.Π. (επιμ.) (2000), Βαλκανικοί πόλεμοι 1912- 1913, Αθήνα, Κέδρος.
106. Τράπεζα Κύπρου (2003), Ημερολόγιο.
107. Τρίχα Λ. (επιμ.) (1993), Ημερολόγια και γράμματα από το μέτωπο: Βαλκανικοί πόλεμοι 1912-1913, Εταιρεία Ελληνικού Λογοτεχνικού και Ιστορικού Αρχείου, Αθήνα.
108. Τρίχα Λ., Γαρδίκα - Κατσιαδάκη Ε. (επιμ.) (1993), Η Ελλάδα των βαλκανικών πολέμων, ΕΛΙΑ, Αθήνα.
109. Τσουκαλάς Κ. (1981), Η Ελληνική τραγωδία: Από την Απελευθέρωση ως τους Συνταγματάρχες, Νέα Σύνορα, Αθήνα.
110. Τσουκαλάς Κ. (1987), Κράτος, κοινωνία, εργασία στην μεταπολεμική Ελλάδα, Αθήνα, Θεμέλιο.
111. Τσουλέλλης Ε. (2000), Αιγαίο: άνθρωποι και τόποι, φωτογραφικό αρχείο Υπουργείου Αιγαίου, Υπουργείο Αιγαίου.
112. Υπουργείο Πολιτισμού – Μουσείο Μπενάκη (1989), Το πνεύμα και το Σώμα, Η Αναβίωση της Ολυμπιακής Ιδέας, 19ος –20ος Αιώνας, Αθήνα.
113. Φακίνου Ε. (1995), Ελληνικό Πανόραμα, Αθήνα, Κέδρος.
114. Φλάισερ Χ., Σβορώνος Ν. (επιμ.) (1989), Ελλάδα 1936-1944: δικτατορία, κατοχή, αντίσταση: Πρακτικά Α' Διεθνούς Συνεδρίου Σύγχρονης Ιστορίας, Μορφωτικό Ινστιτούτο ΑΤΕ, Αθήνα.
115. Χατζηιωσήφ Χ. (1999), Ιστορία της Ελλάδας του 20ού αιώνα, τόμοι 1-4, Αθήνα, Βιβλιόραμα.

116. Χατζηιωσήφ Χ. Μαυρογορδάτος Γ. (επιμ.) (1987), Βενιζελισμός και αστικός εκσυγχρονισμός, Ηράκλειο, Πανεπιστημιακές εκδόσεις Κρήτης.
117. Χουρδάκης Α. (1999), Παιδαγωγία και διαφωτισμός το «Σχολείον των ντελικάτων εραστών» του Ρήγα Βελεστινλή, Αθήνα, Τυπωθήτω – Γιώργος Δάρδανος.
118. Χουρδάκης Α. (2002), Η παιδεία στην Κρητική Πολιτεία (1898 - 1913), Αθήνα, Gutenberg.

Εμείς και οι Άλλοι
ΕΠΙΠΕΔΟ 3ο-4ο

Ιστοριοδρομίες 1 & 2

Θεωρητικό πλαίσιο και οργάνωση της διδασκαλίας

ΟΔΗΓΙΕΣ ΓΙΑ ΤΟΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ

ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΕΚΔΟΣΕΩΣ ΔΙΔΑΚΤΙΚΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ
ΑΘΗΝΑ 2005

© Υπουργείο Εθνικής Παιδείας
και Θρησκευμάτων
Πανεπιστήμιο Κρήτης
Σχολή Επιστημών Αγωγής
Παιδαγωγικό Τμήμα Δ.Ε.
Εργαστήριο Διαπολιτισμικών
και Μεταναστευτικών Μελετών
(Ε.ΔΙΑ.Μ.ΜΕ.)
Πανεπιστημιούπολη Ρεθύμνου
741 00 Ρέθυμνο
Τηλέφωνο: 28310-77635, 77605
Fax: 28310- 77636
e-mail: ediamme@edc.uoc.gr
www.uoc.gr/diaspora
www.ediamme.edc.uoc.gr

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΕΘΝΙΚΗΣ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΚΡΗΤΗΣ
ΣΧΟΛΗ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ ΑΓΩΓΗΣ
ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΤΜΗΜΑ Δ.Ε.
ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ ΔΙΑΠΟΛΙΤΙΣΜΙΚΩΝ
ΚΑΙ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΤΙΚΩΝ ΜΕΛΕΤΩΝ (Ε.ΔΙΑ.Μ.ΜΕ.)

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΠΑΙΔΕΙΑ ΟΜΟΓΕΝΩΝ

Το Πρόγραμμα «Παιδεία Ομογενών» χρηματοδοτήθηκε
από την Ευρωπαϊκή Ένωση και το Υπουργείο Εθνικής Παιδείας και
Θρησκευμάτων στα πλαίσια του Μέτρου 1.1. του ΕΠΕΑΕΚ ΙΙ
και υλοποιήθηκε από το «Εργαστήριο Διαπολιτισμικών
και Μεταναστευτικών Μελετών» του Πανεπιστημίου Κρήτης.
Για την παραγωγή του διδακτικού υλικού που περιέχεται στο παρόν τεύχος
εργάστηκαν τα παρακάτω πρόσωπα:

ΣΥΓΓΡΑΦΗ
Αντώνης Χουρδάκης, Βαγγέλης Κρίκας, Βασίλης Μπόκολας

ΣΥΝΤΟΝΙΣΜΟΣ - ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ
Αντώνης Χουρδάκης

ΕΙΚΟΝΟΓΡΑΦΗΣΗ
Υακίνθη Παρίση

ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΗ ΣΕΛΙΔΟΠΟΙΗΣΗ
Χρυσούλα Κελαϊδή

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΟΣ ΥΠΕΥΘΥΝΟΣ
Μιχάλης Δαμανάκης

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Εισαγωγή 7

ΑΥΜΕΡΟΣ
Θεωρητικά και Μεθοδολογικά Ζητήματα 9

1. Προς μια παιδαγωγική προσέγγιση της ιστορίας και του πολιτισμού - «Ιστοριοδρομίες 1 & 2».....11
2. Ομαδοσυνεργατική μάθηση και διδασκαλία των Στοιχείων Ιστορίας και Πολιτισμού 13
3. Αξιοποίηση των προτεινόμενων δραστηριοτήτων.....14
4. Αποτελεσματικός εκπαιδευτικός και αποτελεσματική διδασκαλία του μαθήματος Στοιχείων Ιστορίας και Πολιτισμού.....15
5. Εισαγωγή στα εγχειρίδια «Ιστοριοδρομίες 1 & 2». Επιστημολογικές και διδακτικές προσεγγίσεις.....18
6. Βασικοί άξονες σχεδιασμού και συγκρότησης της ύλης 19
7. Ο ιδιαίτερος χαρακτήρας των εγχειριδίων «Ιστοριοδρομίες 1 & 2».....20
8. Αντί επιλόγου 22

ΒΥΜΕΡΟΣ
Οργάνωση Διδασκαλίας και Ανάλυση Ενοτήτων 23

1. Οργάνωση Διδασκαλίας του Επιπέδου 4 – «Ιστοριοδρομίες 1 & 2» 25
2. Γενικοί σκοποί και στόχοι των εγχειριδίων.....27
3. Ανάλυση Ενοτήτων 29
   3.1 Στοιχεία Ιστορίας και Πολιτισμού. Ιστοριοδρομίες 1: Αρχαία και Βυζαντινά χρόνια 29
   3.2 Στοιχεία Ιστορίας και Πολιτισμού. Ιστοριοδρομίες 2: Νεότερα χρόνια.....71

- Σκοπός της ενότητας
- Ενδεικτικοί διδακτικοί στόχοι
- Οργάνωση της διδασκαλίας
- Προτάσεις για τη διδακτική προσέγγιση των ενοτήτων
- Αξιοποίηση των δραστηριοτήτων της ενότητας (διευκρινήσεις - προτάσεις)
- Εναλλακτικές εκπαιδευτικές δραστηριότητες
- Ενδεικτικά αναμενόμενα αποτελέσματα της διδασκαλίας

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.....109

Εισαγωγή

Προς τον /την εκπαιδευτικό

Το συγκεκριμένο βιβλίο δημιουργήθηκε για να βοηθήσει τον εκπαιδευτικό να καθοδηγήσει σωστά και αποτελεσματικά τους μαθητές στην ιστορική γνώση, στα «μονοπάτια των Ιστοριοδρομιών». Πρόκειται για ένα βιβλίο θεωρητικών αρχών και διδακτικών προτάσεων, που σκοπό έχει να παρουσιάσει τις βασικές μεθοδολογικές αρχές του μαθήματος «Στοιχεία Ιστορίας και Πολιτισμού» και ορισμένες εναλλακτικές διδακτικές μεθόδους, ώστε να δημιουργηθούν οι κατάλληλες συνθήκες να πραγματοποιηθεί ένα συναρπαστικό «ταξίδι» στην ιστορία και τον πολιτισμό της Ελλάδας.

Για την καλύτερη αξιοποίηση του παρόντος εγχειριδίου κρίνονται ιδιαίτερα σημαντικά τα παρακάτω:

Πρώτον, στην αρχή της σχολικής χρονιάς μελετήστε το προσεκτικά, ώστε να αποκτήσετε μια συνολική εικόνα της δομής και της φιλοσοφίας του μαθήματος «Στοιχεία Ιστορίας και Πολιτισμού» αλλά και των «Ιστοριοδρομιών 1 & 2». Αυτό θα σας βοηθήσει να κατανοήσετε το βαθύτερο νόημα του ιστορικού αυτού ταξιδιού και να επιλέξετε τις διαδρομές - ενότητες εκείνες που κρίνετε περισσότερο ενδιαφέρουσες και χρήσιμες να πραγματευτείτε με τους μαθητές σας.

Δεύτερον, κάθε φορά που πρόκειται να «επισκεφτείτε» μια περιοχή - ενότητα, φροντίστε προηγουμένως να συμβουλευτείτε το παρόν εγχειρίδιο, ώστε να επιλέξετε τις πιο κατάλληλες διδακτικές μεθόδους για να επιτύχετε τους προβλεπόμενους στόχους της ενότητας αλλά και τους στόχους που πιθανόν θα θέσετε από κοινού με τους μαθητές σας.

Το παρόν εγχειρίδιο χωρίζεται σε δύο μέρη:

Το πρώτο μέρος περιλαμβάνει:

- Τη σκιαγράφηση της φύσης και του χαρακτήρα μιας παιδαγωγικής προσέγγισης της ιστορίας και του πολιτισμού.
- Ορισμένες βασικές αρχές που διέπουν την ομαδοσυνεργατική μάθηση και διδασκαλία του μαθήματος.
- Τις τεχνικές οργάνωσης των μαθητών σε ομάδες εργασίας για την αξιοποίηση των προτεινόμενων εκπαιδευτικών δραστηριοτήτων.
- Ενδεικτικές προτάσεις για την αποτελεσματικότερη διδασκαλία του μαθήματος.
- Μια σύντομη εισαγωγή στα εγχειρίδια των «Ιστοριοδρομιών 1 & 2» αλλά και τις επιστημονικές και διδακτικές προσεγγίσεις του μαθήματος «Στοιχεία Ιστορίας και Πολιτισμού», έτσι όπως αυτές προκύπτουν από σχετικές μελέτες και έρευ-

νες που πραγματοποιούνται διεθνώς.
- Τους βασικούς άξονες σχεδιασμού και συγκρότησης της ύλης του συγκεκριμένου μαθήματος.
- Τον ιδιαίτερο χαρακτήρα των «Ιστοριοδρομιών 1 & 2», που αναφέρεται στη δομή και την οργάνωση των εγχειριδίων.
- Τέλος, αντί επιλόγου, επιλέξαμε να σας δώσουμε ένα ακόμη κίνητρο, ώστε να πραγματοποιήσετε, εσείς και οι μαθητές σας, αυτό το ιστορικό ταξίδι με το δικό σας προσωπικό και ταυτόχρονα δημιουργικό τρόπο.

Στο δεύτερο μέρος αναπτύσσονται:
- Η συστηματική οργάνωση της διδασκαλίας του Επιπέδου 4. Αρχικά γίνεται μια λειτουργική σύνδεση με το περιεχόμενο του Επιπέδου 3, το οποίο καλύπτεται με το βιβλίο «Στη Μυθοχώρα με τα φτερά του Πήγασου».
- Οι γενικοί σκοποί και στόχοι των «Ιστοριοδρομιών». Βασική επιδίωξη των συντακτών δεν αποτελεί μόνο η επίτευξη των προτεινόμενων εκπαιδευτικών σκοπών και στόχων αλλά και η θέση καινούριων από τον εκπαιδευτικό και τους μαθητές του.
- Τέλος, ακολουθεί η ανάλυση των ενοτήτων, όπου περιγράφονται:
  α) ο σκοπός της ενότητας
  β) οι στόχοι διδασκαλίας
  γ) η οργάνωση της διδασκαλίας
  δ) προτάσεις για τη παιδαγωγική προσέγγιση των ενοτήτω
  ε) αξιοποίηση των δραστηριοτήτων της ενότητας (διευκρινήσεις - προτάσεις)
  στ) προτεινόμενες εναλλακτικές δραστηριότητες και
  ζ) ενδεικτικά αναμενόμενα αποτελέσματα.

Τα εγχειρίδια «Ιστοριοδρομίες 1 & 2» του προγράμματος «Παιδεία Ομογενών» είναι κατά τέτοιο τρόπο σχεδιασμένα ώστε να ευνοούν την αξιοποίηση εναλλακτικών διδακτικών μεθόδων διδασκαλίας.

Δεν απομένει παρά να θέσετε, εσείς και οι μαθητές σας, επιπλέον μαθησιακούς στόχους, να διερευνήσετε τα επίπεδα θεώρησης της ιστορίας και του πολιτισμού, να κινήσετε καινοτόμες μαθησιακές διαδικασίες και τέλος να πραγματευτείτε τα ιστορικά ζητήματα με το δικό σας ξεχωριστό και μοναδικό τρόπο.

«Εμείς και οι Άλλοι» - «Από τη Ζωή των Ελλήνων της Διασποράς»

Ας υπογραμμιστεί, τέλος, ότι σύμφωνα με το Πρόγραμμα Σπουδών το μάθημα *«Στοιχεία Ιστορίας και Πολιτισμού»* καλύπτεται από δύο σειρές υλικού: *«Εμείς και οι Άλλοι»* και *«Από τη Ζωή των Ελλήνων της Διασποράς»*. Αυτό σημαίνει ότι τα βιβλία *«Ιστοριοδρομίες 1»* και *«Ιστοριοδρομίες 2»* θα πρέπει να διδαχθούν σε συνδυασμό με τα βιβλία «Από τη Ζωή των Ελλήνων στον Καναδά, στις ΗΠΑ, στην Αυστραλία κ.λπ.».

ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΙΣΤΟΡΙΑΣ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ

ΑΥΜΕΡΟΣ

Θεωρητικά και Μεθοδολογικά Ζητήματα

1. Προς μια παιδαγωγική προσέγγιση της ιστορίας και του πολιτισμού - «Ιστοριοδρομίες 1 & 2»

Κατά το σχεδιασμό των εγχειριδίων «Ιστοριοδρομίες 1 & 2», το σημαντικότερο ζήτημα που απασχόλησε τη συγγραφική ομάδα ήταν η επιλογή της διδακτέας ύλης και ο μετασχηματισμός της επιστημονικής γνώσης σε σχολική γνώση. Λαμβάνοντας υπόψη το μεγάλο εύρος των ιστορικών πληροφοριών και γνώσεων που είναι διαθέσιμες, έγινε σαφές ότι ένα μάθημα ιστορίας και πολιτισμού οφείλει να παρέχει στο μαθητή τα γνωστικά εκείνα εργαλεία που θα τον βοηθήσουν να προχωρήσει σε μια προσωπική και ταυτόχρονα μοναδική κατανόηση και «κατασκευή» της ιστορικής γνώσης.

Ο σύγχρονος διδακτικός λόγος δίνει ιδιαίτερη έμφαση σε εκείνες τις εκπαιδευτικές δραστηριότητες που βοηθούν το μαθητή να γίνει ο ίδιος «εξερευνητής και δημιουργός» της ιστορικής «αλήθειας», μέσω της ατομικής ή συλλογικής ερευνητικής διαδικασίας, που βασίζεται στην ανάπτυξη μικρών, ευέλικτων και δημιουργικών projects από τους ίδιους τους μαθητές.

Στις μέρες μας, η πρόκληση μιας παιδαγωγικής προσέγγισης της ιστορίας και του πολιτισμού οφείλει να:

- ➢ διακρίνεται από τη μετασχηματιστική φύση της ιστορικής γνώσης η οποία ωθεί τους μαθητές να συναισθανθούν την ενεργητική τους στάση απέναντι στον κόσμο και την κοινωνία.
- ➢ επικεντρώνεται τόσο στην κατασκευή νέας ιστορικής γνώσης από τους μαθητές όσο και στο μετασχηματισμό της ήδη προϋπάρχουσας.
- ➢ συνδέεται άμεσα με τις αρχές του σύγχρονου ιστοριογραφικού λόγου αλλά και με τις γενικότερες ιδέες και αξίες που αφορούν την κοινωνία και τους ίδιους τους μαθητές ως αυτόνομες προσωπικότητες.
- ➢ να ωθεί το μαθητή σε μια ολιστική και όχι κατακερματισμένη θεώρηση της ιστορικής γνώσης.
- ➢ δίνει έμφαση στη δυναμική αλληλεπίδραση της ιστορίας με τα υπόλοιπα γνωστικά πεδία και στην άμεση σύνδεση της ιστορικής γνώσης με την καθημερινή ζωή και τα προβλήματα των μαθητών.
- ➢ προάγει τη διασύνδεση της διαδικασίας παραγωγής της ιστορικής γνώσης εντός αλλά και εκτός των ορίων της σχολικής μονάδας.
- ➢ βοηθά το μαθητή να σκέφτεται, να αποφασίζει και να δρα στα πλαίσια ενός χρονικού συνεχούς, αξιολογώντας τις πληροφορίες του παρελθόντος, αναλύοντας τις καταστάσεις του παρόντος με σκοπό την προσπάθεια εκτίμησης των συνθηκών του μέλλοντος.

Στη συγκεκριμένη περίπτωση, ο λειτουργικός μετασχηματισμός της δομής και των περιεχομένων του παραδοσιακής ιστορίας οδήγησε στο σχεδιασμό ενός σύγχρονου μαθήματος «Στοιχείων Ιστορίας και Πολιτισμού», το οποίο προσανατολίζεται σε:

- Μια διδακτική προσέγγιση που αντιμετωπίζει την ιστορία ως πρόβλημα (histoire- problème) και όχι ως αφήγημα (narrative), με ολιστικές, εξηγητικές,

ερευνητικές, και ταυτόχρονα πολυσήμαντες διδακτικές λειτουργίες /προοπτικές (Moniot, 1993).

- Μια επικέντρωση στις ειρηνικές περιόδους και την πολιτισμική δραστηριότητα, με έμφαση στην καθημερινή ζωή και στις συνήθειες των ανθρώπων (Χουρδάκης, 2001).
- Μια ιστορικο-συγκριτική διαπολιτισμική προσέγγιση που στοχεύει στην επαφή των μαθητών με διάφορους πολιτισμούς, λαμβάνοντας υπόψη τις εκπαιδευτικές, κοινωνικές, πολιτισμικές αλλά και πολιτικές προσδοκίες των διάφορων εθνικών ομάδων (Δαμανάκης, 1999, Χουρδάκης, 1999 & 2001).
- Μια προσέγγιση κατανόησης της ιστορίας με βάση το κριτήριο της εξέλιξης και της δυναμικής αλληλοσυσχέτισης των γεγονότων. Το μάθημα οφείλει να μην αντιμετωπίζει την ιστορική γνώση μόνο σε σχέση με το συγκεκριμένο γεγονός, αλλά και σε σχέση με τον ιστορικό μακρόκοσμο και με το μέσο ή κοινωνικό χρόνο (Braudel, 1966 & 1969).
- Μια πραγμάτευση νέων ιστορικών πεδίων, «νέες ή μικρότερες ιστορίες», όπως: η ιστορία των αντιλήψεων ή ιδεολογιών (παραστάσεις, πρακτικές και συμπεριφορές, γνώμες, αντιλήψεις και αξίες που κυριαρχούν στον άνθρωπο ή στις κοινωνικές ομάδες), η ιστορία των νοοτροπιών (οι ιδέες των ανωνύμων) (Le Goff-Nora, 1981, Dosse, 1993), η ιστορία των πνευματικών δημιουργιών, η διανοητική ιστορία, η ιστορία του φαντασιακού (λογοτεχνία και τέχνες ως ιστορικά τεκμήρια), η ιστορία του συμβολικού (Λε Γκοφ, 1998), η ιστορία της καθημερινής ζωής και του υλικού πολιτισμού, η ιστορία των γυναικών, των παιδιών, των μη προνομιούχων ομάδων της κοινωνίας κ.ά. (Schuller, 1999).

2. Ομαδοσυνεργατική μάθηση και διδασκαλία των Στοιχείων Ιστορίας και Πολιτισμού

Η αποτελεσματική διδασκαλία του μαθήματος «Στοιχεία Ιστορίας και Πολιτισμού» προϋποθέτει τη σωστή επιλογή από τον εκπαιδευτικό του διδακτικού μοντέλου που ο ίδιος θεωρεί κατάλληλο για την επίτευξη των σκοπών και των στόχων της διδασκαλίας (Joyce, Weil & Showers, 1992). Σημειώνεται ότι η επιλογή του διδακτικού μοντέλου δεν μπορεί να είναι πάντοτε η ίδια καθώς επηρεάζεται από αρκετούς παράγοντες. Μερικοί από αυτούς είναι:

- Η κοινωνική, η συναισθηματική, η ηθική και η πολιτισμική εικόνα που συνθέτει το μαθητικό δυναμικό της τάξης.
- Τα διαφορετικά μαθησιακά στυλ των μαθητών, οι προηγούμενες γνώσεις και εμπειρίες τους, τα ενδιαφέροντα και οι ανάγκες τους.
- Ο τύπος του σχολείου στο οποίο διδάσκεται το μάθημα.
- Το εκπαιδευτικό υλικό, το οποίο έχει ο εκπαιδευτικός στη διάθεσή του.

Λαμβάνοντας υπόψη τη μορφή της ελληνόγλωσσης εκπαίδευσης στο εξωτερικό, τους τύπους των σχολείων στα οποία διδάσκεται το μάθημα «Στοιχεία Ιστορίας και Πολιτισμού» και τις ιδιαίτερες συνθήκες που επικρατούν στις παροικίες της διασποράς, σε αρκετές περιπτώσεις –όπως μπορεί να διαπιστώσει ο ίδιος ο εκπαιδευτικός στις δραστηριότητες του σχολικού εγχειριδίου- συνιστάται η επιλογή του μοντέλου ομαδοσυνεργατικής μάθησης. Στο σημείο αυτό τονίζεται ότι η επιλογή και εφαρμογή του εκάστοτε διδακτικού μοντέλου αλλά και των υπολοίπων διδακτικών αποφάσεων ανήκει αποκλειστικά και μόνο στον εκπαιδευτικό, ο οποίος είναι γνώστης των ιδιαίτερων συνθηκών που επικρατούν στην σχολική τάξη που διδάσκει.

Βασική επιδίωξη των συντακτών του μαθήματος και των συγγραφέων των «Ιστοριοδρομιών 1 & 2», αποτελεί η αποτελεσματική κατανόηση των ιστορικών εννοιών και η καλλιέργεια των νοητικών δεξιοτήτων των μαθητών. Επίσης, μέσα από τις δραστηριότητες που προτείνονται στο σχολικό εγχειρίδιο, επιδιώκεται η καλλιέργεια διαπροσωπικών δεξιοτήτων συνεργασίας από τους μαθητές της διασποράς, η διαμόρφωση θετικής στάσης απέναντι στους «άλλους» μαθητές, οι οποίοι πιθανόν αντιπροσωπεύουν ένα διαφορετικό πολιτισμικό κεφάλαιο και η δημιουργία ενός θετικού κλίματος στη σχολική τάξη. Η επιλογή του μοντέλου ομαδοσυνεργατικής μάθησης αναμένεται να συμβάλει θετικά στη μείωση πιθανών προκαταλήψεων που αναπτύσσουν οι μαθητές των σχολείων της διασποράς για συμμαθητές τους από άλλες εθνικές, φυλετικές, πολιτισμικές ή κοινωνικοοικονομικές ομάδες. Τέλος, εκτιμάται ότι η ομαδοσυνεργατική μάθηση ενθαρρύνει τους μαθητές να στηρίζουν και να υποβοηθούν ο ένας τον άλλον παρά να ανταγωνίζονται μεταξύ τους (Ματσαγγούρας, 2002).

3. Αξιοποίηση των προτεινόμενων δραστηριοτήτων

Όπως μπορεί να διαπιστώσει ο εκπαιδευτικός, στα εγχειρίδια των «Ιστοριοδρομιών 1 & 2», πολλές από τις δραστηριότητες που υπάρχουν στο τέλος κάθε διδακτικής ενότητας, προτείνεται να αξιοποιηθούν με την οργάνωση των μαθητών σε ομάδες εργασίας. Η μορφή αυτή οργάνωσης κατά την αξιοποίηση των διδακτικών δραστηριοτήτων συχνά στηρίζει τους μαθητές να:

- Σέβονται τα δικαιώματα των άλλων συμμαθητών τους.
- Παίρνουν αποφάσεις και να αναλαμβάνουν πρωτοβουλίες και ευθύνες.
- Σκέφτονται και να πράττουν δημιουργικά και με φαντασία.
- Συνεργάζονται αποδοτικά στοχεύοντας στην ποιότητα του τελικού αποτελέσματος.
- Καλλιεργούν την κριτική τους σκέψη κατά τη διαδικασία επίλυσης προβλημάτων.
- Ασκούν αλλά και να δέχονται κριτική για τις απόψεις και τις πράξεις τους.
- Κάνουν τη δική τους αυτοκριτική.
- Πειθαρχούν στους κανόνες της ομάδας και της ομαδικής συνεργασίας.
- Αναλαμβάνουν πρωτοβουλίες και δραστηριότητες πέρα από τα όρια της σχολικής τάξης.
- Καλλιεργούν και να αναπτύσσουν εποικοδομητικό διάλογο.
- Λειτουργούν δημοκρατικά, υπεύθυνα και αποτελεσματικά (Κανάκης, 1987).

Για τους παραπάνω λόγους, η οργάνωση των μαθητών σε ομάδες εργασίας κατά την αξιοποίηση των διδακτικών δραστηριοτήτων κρίνεται ιδιαίτερα σημαντική κατά τη διδασκαλία του μαθήματος. Στη συνέχεια προτείνονται ορισμένες χρήσιμες διδακτικές τεχνικές για την οργάνωση των ομάδων εργασίας από τον εκπαιδευτικό:

- Οργανώστε τις ομάδες κατά τέτοιο τρόπο ώστε να αποτελούνται από 4 έως 6 άτομα η κάθε μία.
- Φροντίστε ώστε οι ομάδες να αποτελούνται από άτομα τα οποία διαφοροποιούνται στις μαθησιακές ικανότητες, ενδιαφέροντα, φύλο, κ.ά.
- Αναθέστε σε όλες τις ομάδες τον ίδιο περίπου όγκο εργασίας.
- Αναθέστε σε όλα τα μέλη των ομάδων διακριτούς ρόλους, οι οποίοι εναλλάσσονται σε τακτά χρονικά διαστήματα.
- Φροντίστε ώστε τα μέλη των ομάδων να έχουν άμεση οπτική επαφή μεταξύ τους και ελευθερία κινήσεων.
- Παρέχετε βοήθεια σε εκείνα τα μέλη των ομάδων που δυσκολεύονται να προσαρμοστούν στις νέες συνθήκες σχολικής εργασίας (Ματσαγγούρας, 2002).

4. Αποτελεσματικός εκπαιδευτικός και αποτελεσματική διδασκαλία του μαθήματος Στοιχείων Ιστορίας και Πολιτισμού

Η αποτελεσματική διδασκαλία του μαθήματος «Στοιχεία Ιστορίας και Πολιτισμού» δεν μπορεί να διασφαλιστεί μόνο με τη σωστή καθοδήγηση του εκπαιδευτικού. Απαιτείται συστηματική οργάνωση από μέρους του, καλή προετοιμασία αλλά και ευελιξία για την αντιμετώπιση των ιδιαίτερων και μοναδικών συνθηκών που επικρατούν σε κάθε τάξη.

Η διδασκαλία του μαθήματος σε μια τάξη που αποτελείται από Έλληνες μαθητές, οι οποίοι είναι όμως φορείς μιας «άλλης» κουλτούρας, δημιουργεί πρόσθετες ευαισθησίες σε θέματα μεθοδολογικού σχεδιασμού και διδακτικής. Όπως τονίζει η G. Gay (1992), σε τέτοια διδακτικά περιβάλλοντα ιδιαίτερο ρόλο διαδραματίζουν ο επικοινωνιακός κώδικας εκπαιδευτικού – μαθητών, το γνωστικό περιεχόμενο του μαθήματος, το πρόγραμμα σπουδών και το συναισθηματικό κλίμα της τάξης.

Για τους παραπάνω λόγους και με αφορμή το έργο των Μ. Κασσωτάκη και Γ. Φλουρή (2004), παρουσιάζονται στη συνέχεια ορισμένες ενδεικτικές προτάσεις προς τους εκπαιδευτικούς που διδάσκουν το μάθημα «Στοιχείων Ιστορίας και Πολιτισμού», οι οποίες στοχεύουν στην αύξηση του βαθμού αποτελεσματικότητας της διδακτικής τους παρέμβασης. Στο σημείο αυτό τονίζεται για μια ακόμη φορά ότι η αποτελεσματικότητα των ενδεικτικών αυτών προτάσεων δεν βασίζεται στην πιστή εφαρμογή τους αλλά στη δημιουργική αξιοποίησή τους στα πλαίσια της σχολικής τάξης:

Προϋποθέσεις για μια αποτελεσματική διδασκαλία των Στοιχείων Ιστορίας και Πολιτισμού

- Ανακοίνωση στην αρχή του μαθήματος των σκοπών και των στόχων της διδασκαλίας και ένταξη του μαθητή στο ιστορικό πλαίσιο της διδακτικής ενότητας.
- Αφόρμηση μέσω επαναληπτικών ερωτήσεων στους μαθητές και ενσωμάτωση της νέας ιστορικής γνώσης στην προηγούμενη.
- Δημιουργία «προβληματικών καταστάσεων» ή συνθηκών «γνωστικής σύγκρουσης», με σκοπό την ενεργοποίηση των μαθητών σε ζητήματα ιστορικών και πολιτισμικών γεγονότων, ενεργειών ή αποφάσεων.
- Αξιοποίηση στο έπακρο του διδακτικού χρόνου.

Αποτελεσματική παροχή ιστορικών πληροφοριών και γνώσεων και ανάπτυξη ιστορικού διάλογου

- Καθορισμός και οργάνωση της βασικής δομής των ιστορικών πληροφοριών και γνώσεων που αφορούν τη διδακτική παρέμβαση.
- Παρουσίαση με απλό, κατανοητό και σαφή τρόπο των πτυχών της ιστορικής γνώσης, μέσα από παραδείγματα της καθημερινής ζωής και των ενδιαφερόντων των μαθητών, με τη χρήση των απαραίτητων διευκρινήσεων.
- Χρήση πολλαπλών εποπτικών μέσων (video projector, διαφάνειες, slides,

αποκόμματα εφημερίδων, φωτογραφίες, Internet) για την παρουσίαση ιστορικού ή άλλου εκπαιδευτικού υλικού.

- Ανάπτυξη ιστορικού διαλόγου:
  α) Μεταξύ του εκπαιδευτικού και των μαθητών.
  β) Μεταξύ των ίδιων των μαθητών.
  γ) Μεταξύ του εκπαιδευτικού και των μαθητών με το σχολικό εγχειρίδιο, τις ιστορικές πηγές και τα τεκμήρια.

Έλεγχος της αποτελεσματικότητας της διδασκαλίας

- Πραγματοποίηση συχνών ερωτήσεων που απαιτούν διαφορετικού τύπου απαντήσεις (μονολεκτικές, αναλυτικές, συνθετικές, κλπ.).
- Πραγματοποίηση ερωτήσεων που οι μαθητές καλούνται να απαντήσουν όλοι μαζί ταυτόχρονα.

- Παροχή χρόνου στους μαθητές για να σκεφτούν πριν απαντήσουν στις ερωτήσεις.
- Σύντομη περιγραφή και περίληψη του μαθήματος από τους μαθητές και προέκταση των βασικών στοιχείων που το συνθέτουν.

Πρακτικές οδηγίες που παραπέμπουν στην αποτελεσματική διδασκαλία και αφορούν το ρόλο του εκπαιδευτικού (Κασσωτάκης & Φλουρής, 2004) λαμβάνουν ένα ιδιαίτερο χαρακτήρα στην περίπτωση του μαθήματος «Στοιχεία Ιστορίας και Πολιτισμού»:

Αποτελεσματικός εκπαιδευτικός και διδασκαλία της ιστορίας και του πολιτισμού
Ο αποτελεσματικός εκπαιδευτικός:
1. Συντάσσει νέους εναλλακτικούς στόχους με βάση και τα ιδιαίτερα ενδιαφέροντα των μαθητών του.
2. Ξεκινάει το μάθημα παρουσιάζοντας στον πίνακα ή σε διαφάνεια μια σύντομη περίληψη του μαθήματος, τα κύρια σημεία του, ή έναν ιστορικό χάρτη.
3. Διακρίνει τη διδακτική παρέμβασή του σε στάδια ή βήματα, τα οποία παρουσιάζει από την αρχή στους μαθητές.
4. Ανακεφαλαιώνει και συνοψίζει συχνά, ενώ ταυτόχρονα εξάγει βασικές αρχές και ιδέες του μαθήματος, κωδικοποιώντας έτσι την ιστορική γνώση.

Παροχή βοήθειας και διευκρινήσεων στους μαθητές
Ο αποτελεσματικός εκπαιδευτικός:
1. Χρησιμοποιεί συγκεκριμένα ιστορικά παραδείγματα ή αναλογίες, που τα αντλεί από τις εμπειρίες και την καθημερινή ζωή των μαθητών του, συνδέοντάς τα με τα ιστορικά γεγονότα.
2. Παρέχει διευκρινήσεις και απαντά με προθυμία στις απορίες όλων των μαθητών, δίνοντας έμφαση στην καλλιέργεια της ανακάλυψης και προσωπικής «κατασκευής» της ιστορικής γνώσης.
3. Επικεντρώνεται σε μία ιστορική έννοια κάθε φορά, προκειμένου να αποφύγει τυχόν παρερμηνείες και εννοιολογικές συγχύσεις.

Δημιουργία θετικού κλίματος στην τάξη
Ο αποτελεσματικός εκπαιδευτικός:
1. Παρέχει πληροφορίες στους μαθητές του για τη σπουδαιότητα της συγκεκριμένης ιστορικής ενότητας.
2. Διατηρεί οπτική επαφή με όλους τους μαθητές αποφεύγοντας να παραμένει για μεγάλο χρονικό διάστημα στο ίδιο σημείο ή καθισμένος στην έδρα.
3. Αξιοποιεί το ρυθμό, την ένταση και το χρωματισμό της ομιλίας του για να δώσει έμφαση.

5. Εισαγωγή στα εγχειρίδια «Ιστοριοδρομίες 1 & 2». Επιστημολογικές και διδακτικές προσεγγίσεις

Τα εγχειρίδια «Ιστοριοδρομίες 1 & 2» του προγράμματος «Παιδεία Ομογενών» εκκινούν από την παραδοχή ότι από τη μια απευθύνονται σε εκπαιδευτικούς και μαθητές που ζουν σε διαπολιτισμικές, διγλωσσικές και πολυπολιτισμικές συνθήκες και από την άλλη ότι διαδραματίζουν ενεργό ρόλο στην ανάδειξη της «συναισθηματικό- ιδεολογικής» σύνδεσής τους με την Ελλάδα (Δαμανάκης, 1999).

Η συγγραφή των Ιστοριοδρομιών για τους Έλληνες της Διασποράς βασίστηκε στη μέχρι σήμερα διεθνή εμπειρία, που αφορά στη διδασκαλία της ιστορίας, καθώς και στις νέες επιστημολογικές και μεθοδολογικές θέσεις του σύγχρονου ιστορικού λόγου (Slater, 1989 & 1995), στο κέντρο του οποίου τοποθετείται το πολιτισμικού γίγνεσθαι ως κύριος παράγοντας της ιστορικής δράσης (Σκουλάτος, 1997, Χουρδάκης, 2001).

Σύμφωνα με τα παραπάνω απαιτήθηκε μια θεώρηση των ιστορικών δεδομένων και της εθνικής ιστορίας μέσα στο σύγχρονο κόσμο, με έμφαση στην πολυδιάστατη θεώρηση (multidimensional perspective) και τη διαπολιτισμική αλληλεπίδραση (cross-cultural interaction) (Bentley, 1996, Buell, 1993, Hourdakis, 1996, Hourdakis, 1998, Manning, 1996, Weaver, 1988, Yurco, 1994).

Το παρόν εγχειρίδιο επιχειρεί να εισαγάγει τον εκπαιδευτικό στην κατανόηση και ενεργοποίηση ενός νέου επιστημονικού και διδακτικού παραδείγματος (πεποιθήσεων- αξιών- τεχνικών) (Χουρδάκης, 2001). Το παράδειγμα αυτό αναδεικνύει και αξιοποιεί παράλληλα με την ιστορία της Ελλάδας και την ιστορία των Ελλήνων της Διασποράς (Χουρδάκης, 2004). Η πρόταση προσέγγισης εδράζεται στην παραδοχή ότι η ιστορία της Διασποράς αποτελεί αναπόσπαστο και οργανικό τμήμα της ιστορίας των Ελλήνων.

Οι βασικές θεωρητικές αρχές των εγχειριδίων «Ιστοριοδρομίες 1 & 2» βασίστηκαν από τη μια στην ίδια την πρόοδο της ιστοριογραφίας και των πολιτισμικών σπουδών (cultural studies) (Williams, 1994, Ίγκερς, 1991, Φίλιας, 2000) και από την άλλη στις μελέτες σχετικά με την εκπαίδευση των ελληνοπαίδων του εξωτερικού (Δαμανάκης, 1999).

Για τα εγχειρίδια των «Στοιχείων Ιστορίας και Πολιτισμού», ως μία από τις σημαντικότερες παραμέτρους της ιστορικής παιδείας προτάσσεται η καλλιέργεια της κριτικής σκέψης και η συμμετοχή του μαθητή στην «ανακάλυψη» της ιστορικής γνώσης (Moniot, 1993, Κόκκινος, 1998).

6. Βασικοί άξονες σχεδιασμού και συγκρότησης της ύλης

Οι «Ιστοριοδρομίες 1 & 2», αναφέρονται στην **ιστορία της Ελλάδος και των Ελλήνων και υιοθετούν ως βασική μέθοδο την «ιστοριογεωγραφική»**.

Στις «Ιστοριοδρομίες 1 & 2», η προώθηση ενός νέου ιστοριογραφικού παραδείγματος δεν στηρίζεται στην ποσότητα αλλά στην ποιότητα της παρεχόμενης ιστορικής γνώσης.

Τα εγχειρίδια προωθούν την παρουσίαση ενός ιστορικού λόγου που αν και παραθέτει πολλαπλές οπτικές ενός συγκεκριμένου θέματος, ωστόσο δεν εμφανίζεται απόλυτος στη διατύπωση των θέσεών του. Πιο συγκεκριμένα:

- Στις «Ιστοριοδρομίες 1 & 2» δίνεται **έμφαση σε μια διαθεματική προσέγγιση της ιστορίας** με έμφαση στην ιστοριογεωγραφική-περιβαλλοντική αγωγή. Παράλληλα, γίνονται αναφορές και συνδέσεις με την ποίηση, το τραγούδι, τον κινηματογράφο, καθώς και με πτυχές της καθημερινότητας, όπως διασκέδαση, μαγειρική κλπ. (Λεοντσίνης, 1996).
- Στο επίκεντρο της δομής των εγχειριδίων βρίσκεται η **ένταξη και η αξιοποίηση της ιστορικής μαρτυρίας** –πηγές, αρχαιολογικά ευρήματα κλπ- στη διδακτική της ιστορίας. Το αρχαιολογικό αντικείμενο και το έργο τέχνης χρησιμοποιούνται στην εικονογράφηση των σχολικών εγχειριδίων καθώς παρέχουν τόσο στοιχεία ιστορικής γνώσης συνδεδεμένα με το κείμενο όσο και αισθητική παιδεία (Γοδόση, 1990, Ross, 1984).
- Προωθείται μια **εναλλακτική παρουσίαση της μέχρι σήμερα εθνικά διαμορφωμένης ιστορίας** και επιχειρείται ο κλονισμός παρωχημένων ιστορικών αντιλήψεων (Κόκκινος, 1998).
- **Τα εγχειρίδια «Ιστοριοδρομίες 1 & 2» αναδεικνύουν τις «νέες ιστορίες»** όπως επιτάσσει ο σύγχρονος λόγος της επιστήμης της ιστορίας (Ιβρίντελη –Κρίκας - Μπόκολας, 2003).
- Δίνουν την **ευχέρεια άρθρωσης ιστορικού λόγου από τους ίδιους τους μαθητές** –ιδίως σε θέματα που πλησιάζουν τη μέχρι στιγμής βιωμένη τους προσωπική ιστορία- καθώς συμμετέχουν στην ανακάλυψη και «κατασκευή» της ιστορικής γνώσης.
- Οι **«παραμελημένες» εποχές της ιστορίας** με έντονα πολύ-πολιτισμικά στοιχεία, όπως τα ελληνιστικά χρόνια, η ρωμαϊκή Ελλάδα, η τουρκοκρατία κ.ά., βρίσκουν την θέση τους στις «Ιστοριοδρομίες 1 & 2».

7. Ο ιδιαίτερος χαρακτήρας των εγχειριδίων «Ιστοριοδρομίες 1 & 2»

Στις «Ιστοριοδρομίες 1 & 2», οι μεθοδολογικές κατευθύνσεις έχουν σκοπό να προσδώσουν ένα ιδιαίτερο και εναλλακτικό χαρακτήρα στο βιβλίο, προσδίδοντάς του μια ιδιαίτερη «ταυτότητα» (Παπαδάκης – Μπόκολας, 2004).

Πιο συγκεκριμένα:

- Η ύλη οργανώνεται μέσα από **τη διδασκαλία μιας διευρυμένης τοπικής ιστορίας, της ιστορίας των γεωγραφικών διαμερισμάτων της Ελλάδος** (Μακεδονία, Στερεά Ελλάδα, Κρήτη κλπ). Η αναγωγή τους από το μέρος στο όλο, από το τοπικό στο γενικό, (τοπικό και εθνικό- Ευρώπη– κόσμος) συντάσσει ένα είδος ιστορικού και πολιτιστικού άτλαντα της Ελλάδας. Με την παραπάνω μέθοδο η ύλη οργανώνεται καλύτερα χωρίς να συρρικνώνεται ή να διογκώνεται.
- **Οι τόποι και τα πεδία της ιστορικής δράσης μέσα σε όλες τις ενότητες του υλικού επικοινωνούν μεταξύ τους** με παράλληλες δράσεις, ενώ «κομβικά» -κοινά- ιστορικά συμβάντα, δράσεις, ή πρόσωπα συνδέουν τις ενότητες (για παράδειγμα ένα ιστορικό πρόσωπο συναντάται σε διαφορετικές ενότητες, π.χ. Μ. Αλέξανδρος, Ε. Βενιζέλος).
- Ως βασική μεθοδολογική αρχή δόμησης των εγχειριδίων προτείνεται ένα **ταξίδι παιδιών από τη Διασπορά στην Ελλάδα του χθες και του σήμερα**. Ο **Αλέξανδρος**, η **Σοφία** και ο **Στηβ** διασχίζουν στο χώρο και στο χρόνο την ελληνική ιστορία μέσα από τις σελίδες των «Ιστοριοδρομιών». Το ταξίδι πραγματοποιείται με τα αγωνιστικά τους ποδήλατα, αλλά και με άλλα μεταφορικά μέσα, ενώ στην πορεία τους δε χάνουν την ευκαιρία να κάνουν και σπορ (καμιά φορά και extreme) όπως σκι (στον Όλυμπο), κανόε καγιάκ (στο Νέστο) κλπ. Τα παιδιά αν και επιθυμούν να ανακαλύψουν τον πραγματικό κόσμο, δεν απελευθερώνονται παντελώς από την τάση να εξισώνουν την πραγματικότητα με τις υποθέσεις τους. Γι' αυτό διαρκώς αναζητούν τους «κρυμμένους θησαυρούς ιστορικής αλήθειας» και οργανώνουν ταξίδια σε χώρες πραγματικές ή φανταστικές, μακρινές ή κοντινές, κάτι που εναρμονίζεται με την αγάπη τους για το μυστήριο, την περιπέτεια και την εξερεύνηση (Γαλανάκη, 1998).
- Το ταξίδι των παιδιών της Διασποράς εμπλουτίζεται με **σταθμούς ξεκούρασης, ψυχαγωγίας ή ιστορικής έρευνας στη σύγχρονη Ελλάδα** ως μεθοδολογική αρχή της διδασκαλίας. Καθώς τα παιδιά «ταξιδεύουν στη γνώση», επισκέπτονται μουσεία και αρχαιολογικούς χώρους αλλά και γραφικά χωριουδάκια, παραλίες, ταβερνούλες κ.ά. Συνομιλούν με άτομα τρίτης ηλικίας (π.χ. με μια γιαγιά από τον Πόντο) ή με επιστήμονες (π.χ. με ένα καθηγητή του αραβικού πολιτισμού) και προσπαθούν να αναλύσουν και να ερμηνεύσουν ιστορικές πηγές και τεκμήρια. Συχνότατα δε περιγράφουν στους αναγνώστες /μαθητές σαν σε φίλους τους τις εμπειρίες του ταξιδιού στο χρόνο και στο χώρο, στο παρελθόν και στο παρόν.
- Οι «Ιστοριοδρομίες» 1 & 2 λαμβάνουν υπόψη τους τόσο το κοινωνικό και ιστορικό πλαίσιο, όσο και τις γνωστικές και γλωσσικές προϋποθέσεις των μαθητών της παροικίας (αρχή της υιοθέτησης του κοινωνικο-πολιτισμικού χώρου). Σύμφωνα με την παραπάνω συλλογιστική δημιουργούνται **ενότητες από την ιστο-**

ρία της νεοελληνικής διασποράς και των παροικιών και τα παιδιά έρχονται σε άμεση επαφή με την ιστορία των προγόνων τους.

- Στη διάρκεια του «ταξιδιού» **πολλαπλές και εναλλακτικές δραστηριότητες καθιστούν το μαθητή μικρό ερευνητή και συμμέτοχο στην ανακάλυψη της ιστορικής γνώσης**. Μέσα από μια τέτοιου είδους διδασκαλία προτείνονται η δραματοποίηση και το παιχνίδι ρόλων, οι θεατρικές παραστάσεις, οι εκθέσεις, οι συλλογές καθώς και διάφορες ψυχοκινητικές δραστηριότητες.
- Για τους συγγραφείς των εγχειριδίων του προγράμματος «Παιδεία Ομογενών», η **εικονογράφηση και χαρτογράφηση των σχολικών εγχειριδίων** αποτέλεσε βασική προτεραιότητα. Οι εικόνες των εγχειριδίων –μαζί με τις λεζάντες- επιτρέπουν μια παράλληλη «ανάγνωση» του βιβλίου ικανή να σταθεί αυτόνομα στα μάτια του μαθητή (Βώρος 1993, Σιούρλα 1998).
- Επιπλέον, **οι τίτλοι των ενοτήτων έχουν τύχει ειδικής μεθοδολογικής «μεταχείρισης»**, ώστε να εμφανίζονται πρωτότυποι, εξάπτοντας τη φαντασία του μαθητή και προκαλώντας το ενδιαφέρον αλλά και το χαμόγελό του.
- Με τις «Ιστοριοδρομίες 1 & 2» ενισχύεται η **προοπτική του πολλαπλού εγχειριδίου για την ιστορία και τον πολιτισμό**. Η στενή **σχέση και σύνδεσή τους με άλλα βιβλία του «Παιδεία Ομογενών»** που έχουν προηγηθεί («Εμείς και οι Άλλοι» 1 & 2, «Στη Μυθοχώρα με τα φτερά του Πήγασου») αλλά και με την ιστορία της ελληνικής Διασποράς («Υλικό Ετερότητας») δημιουργεί μια ποιοτική σχέση των υλικών και στηρίζεται σε δύο βασικές αρχές:

α) στην αρχή της συνέργειας και συμπληρωματικότητας των υλικών (δυναμική διαδικτύωση των εγχειριδίων που επενδύει στη συμβολή του /της εκπαιδευτικού).

β) στην αρχή της αναφορικότητας και της αλληλόδρασης. Τα υλικά βρίσκονται σε μια σχέση συμπληρωματικότητας ενώ αβίαστα παραπέμπει το ένα υλικό στο άλλο.

Τα εγχειρίδια βασίζονται στη δημιουργική σύνθεση μακρο- επιπέδου και μικρο-επιπέδου, ενώ παράλληλα προωθούν συγκεκριμένους τρόπους και τεχνικές διδασκαλίας για να αξιοποιηθούν. Αναφερόμαστε στην «μικρο-επιπεδική διδασκαλία». Πιο συγκεκριμένα σε μια αρχιτεκτονική διδασκαλίας, η οποία επενδύει στην ανάπτυξη της κριτικής σκέψης (Φλουρής, 1996), ενθαρρύνει την επιτόπια μελέτη του κοινωνικο-πολιτισμικού χώρου του μαθητή και της ιστορίας του. Ο μαθητής καλείται να μάθει να επιλέγει και να χρησιμοποιεί ένα ευρύ φάσμα πηγών ιστορικής πληροφόρησης, να καταφεύγει στην επιτόπια παρατήρηση και να αποκτά εξελικτικά μια ικανότητα «βιωματικής προσέγγισης» του ιστορικού χρόνου και χώρου.

Μια τέτοια εκδοχή διδασκαλίας επενδύει στον επαγωγικό συλλογισμό του μαθητή βαίνοντας από το συγκεκριμένο και κοντινό στα αφηρημένο και μακρινό αλλά και αντίστροφα. Ο εν λόγω συλλογισμός εφόσον συνοδεύεται από τη χρήση του κατάλληλου εποπτικού υλικού, αλλά και τη διαθεπιστημονική προσέγγιση της ιστορίας, θεωρείται ιδιαίτερα σημαντικός για το σχηματισμό ιστορικών εννοιών (διδακτική αρχή της επαγωγικότητας) (Ματσαγγούρας, 2002) και απαραίτητος για την ανάπτυξη της ιστορικής σκέψης και την εμπράγματη αναγνώριση της αξίας της ίδιας της δι-ιστορικής σκέψης.

8. Αντί Επιλόγου

Τα εγχειρίδια του «Παιδεία Ομογενών» και η προτεινόμενη διδακτική του μαθήματος της ιστορίας προβάλλουν τον ελληνικό πολιτισμό μέσα από ένα πνεύμα διαπολιτισμικότητας και οικουμενικότητας. Επίσης, επιχειρούν να αποτελέσουν μέσο ενεργοποίησης του «ελληνογενούς» κεφαλαίου της συλλογικής μνήμης των παιδιών και «τόπο» καλλιέργειας της δι-ιστορικής και δι-πολιτιστικής τους συνείδησης.

Οι προτεινόμενες διδακτικές κατευθύνσεις σέβονται τα δεδομένα της ιστορικής έρευνας και βοηθούν τους μαθητές να συνειδητοποιήσουν, μέσα από την ιστορία και τον πολιτισμό, ότι ο τρόπος «σκέπτεσθαι» βασίζεται στη συγκέντρωση εμπειρικών δεδομένων από το παρελθόν και στην ερμηνεία τους. Το εν λόγω τμήμα του διδακτικού υλικού αναμένεται να βοηθήσει το μαθητή να γνωρίσει τον τρόπο ζωής, τα δημιουργήματα και τις νοοτροπίες των Ελλήνων στην πορεία του χρόνου, να κατανοήσει τα ιστορικοπολιτισμικά δρώμενα και την εξέλιξη της ελληνικής κοινωνίας, και να διακρίνει το «τι» από όλα αυτά έχει επιβιώσει στον εαυτό του και στο γύρω κοινωνικοπολιτισμικό του περίγυρο.

Όπως αναφέρει χαρακτηριστικά ο H. Noack: «το να γνωρίζει κανείς την ιστορικότητα της ίδια της ύπαρξής του, αλλά και την ιστορικότητα του λαού του, καθώς και των άλλων λαών, αποτελεί πλέον βασικό όρο της ανθρώπινης ζωής» (Βαϊνά, 1997).

Μια τέτοια ιστορική διδακτική προσέγγιση ξεκινά μέσα από την περιγραφή και την αφήγηση, προχωρώντας στην ανάλυση και την ερμηνεία των ιστορικών γεγονότων στα οποία αναφέρεται. Δεν περιορίζεται σε μια παραδοσιακή γεγονοτολογική γραμμική προσέγγιση, αλλά αναζητά τη λειτουργική σύνδεση των γεγονότων, το τυχαίο και αναγκαίο, τα αίτια εκείνα που κινούν την ιστορική δράση και ερμηνεύουν την ιστορία (Marwick, 1985).

ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΙΣΤΟΡΙΑΣ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ

ΒΥΜΕΡΟΣ

Οργάνωση Διδασκαλίας
και Ανάλυση Ενοτήτων

1. Οργάνωση Διδασκαλίας του Επιπέδου 4 – «Ιστοριοδρομίες 1 & 2»

Οι «Ιστοριοδρομίες 1 & 2» εντάσσονται στο 4ο Επίπεδο των «Στοιχείων Ιστορίας και Πολιτισμού» και απευθύνονται σε μαθητές ηλικίας 13-16 ετών. Τα εγχειρίδια επιχειρούν να φέρουν το μαθητή σε μια σφαιρική, πολυδιάστατη και κυρίως εμπράγματη επαφή με την ελληνική ιστορία και πολιτισμό, μέσω μιας «διευρυμένα τοπικής» προσέγγισης.

΄Ηδη από το 3ο Επίπεδο των «Στοιχείων Ιστορίας και Πολιτισμού» (ηλικία 11- 12 ετών – «Στη Μυθοχώρα με τα φτερά του Πήγασου»), επιχειρήθηκε να έρθουν οι μαθητές σε μια πρώτη επαφή με την Ελληνική Ιστορία στα πλαίσια μιας διαπολιτισμικής και διεπιστημονικής προσέγγισης. Ειδικότερα, η Εισαγωγή στην Ελληνική Ιστορία, λειτουργεί ως θεματική και μεθοδολογική «γέφυρα» σύνδεσης με τη διδασκαλία της ιστορίας και του πολιτισμού στο 4ο Επίπεδο (πραγματεύεται τρεις θεματικούς άξονες- πεδία., που είναι το 6ο Θεματικό Πεδίο: «Στα Αρχαία Χρόνια», το 7ο Θεματικό Πεδίο: «Από την Ανατολική Ρωμαϊκή Αυτοκρατορία στο Βυζαντινό Πολιτισμό» και το 8ο Θεματικό Πεδίο: «Η Ελλάδα των νεοτέρων χρόνων»).

Στην εισαγωγή στην ελληνική ιστορία δόθηκε έμφαση:

- στην οργάνωση της κοινωνίας και της οικονομίας,
- στα χαρακτηριστικά της οικογένειας,
- στις πρακτικές ανατροφής και εκπαίδευσης,
- στις θρησκευτικές αντιλήψεις και πρακτικές,
- στις συνθήκες και τα πεδία εργασίας,
- στις ηγετικές δυνάμεις, την κεντρική εξουσία, τη μορφή του πολιτεύματος και τους αποκλεισμούς στη βάση του φύλου και της φυλής,
- στα φαινόμενα μετανάστευσης,
- στο τι απασχολούσε τους πολίτες στην εκάστοτε ιστορική συγκυρία,
- στις πηγές του *τότε* από τις οποίες αντλούμε την ιστορία του *σήμερα* (μνημεία, έργα τέχνης, μαρτυρίες, αρχεία, κ.λπ./ βλ. Λεοντσίνης & Ρεπούση, 2001).

Με αυτόν τον τρόπο ο μαθητής που θα κληθεί να έρθει σε επαφή με αναλυτικές «τοπικές ιστορίες», στα πλαίσια του 4ου επιπέδου, αναμένεται να είναι σε θέση:

- να ανακαλεί το ευρύτερο ιστορικό-κοινωνικό αλλά και οικονομικό και πολιτιστικό πλαίσιο της εποχής (για το οποίο έμαθε στο τέλος του 3ου Επιπέδου) και
- να εντάσσει αβίαστα την τοπική ιστορία στο φυσικό της περιβάλλον, δηλαδή στο ευρύτερο ιστορικό συγκείμενο.

Στις «Ιστοριοδρομίες 1 & 2», το γλωσσικό περιβάλλον ενισχύεται με την παρουσία των κειμένων που επιχειρείται να είναι καλογραμμένα, ευσύνοπτα και προσαρμοσμένα στις γνωστικές, νοηματικές και γλωσσικές δυνατότητες των μαθητών. Το οπτικό περιβάλλον είναι πλούσιο και συλλειτουργεί με τη βιωματική προσέγγιση της εκάστοτε γνωστικής ενότητας. Σε μια τέτοια βιωματική προσέγγιση ο εκπαιδευτικός λειτουργεί ως πολιτισμικός διαμεσολαβητής (ιδιότητα που έχει κρίσιμη σημασία στη διαμόρφωση της αναγκαίας δι-πολιτισμικής ταυτότητας των μαθητών και μαθητριών) (Χουρδάκης, 2001).

Η πραγμάτευση των θεματικών ενοτήτων που απαρτίζουν το 4ο Επίπεδο εδράζε-

ται κατά μείζονα λόγο στην ανάγνωση κειμένων και πηγών, τον κριτικό σχολιασμό τους, αλλά και την παρατήρηση και σχολιασμό σχετικών εικόνων και φωτογραφιών πλούσιων σε ερεθίσματα. Προτείνεται τα κείμενα να διαβάζονται από τους μαθητές και ο εκπαιδευτικός με κατάλληλες ερωτήσεις να βεβαιώνεται πως γίνονται κατανοητά από όλους. Μερικές φορές, όταν κριθεί απαραίτητο, ο εκπαιδευτικός μπορεί να προσθέσει και άλλα στοιχεία -πάντα προσαρμοσμένα στην αντιληπτικότητα των παιδιών - είτε από το εκάστοτε βιβλίο του εκπαιδευτικού είτε από εναλλακτικές πηγές ή τεκμήρια. Σημαντικές είναι οι ερωτήσεις του τύπου: τι, πώς πότε, πού, γιατί, που επισημαίνουν τα βασικά στοιχεία του γεγονότος (τόπο, χρόνο, τρόπο, αιτίες).

Είναι απαραίτητο λοιπόν να παρέχεται σε μια διαρκή βάση η ευκαιρία στους μαθητές να αντιλαμβάνονται πως ο χωροχρόνος είναι αλληλένδετος. Η Γεωγραφία συνιστά την *Ιστορία του Χώρου*, αλλά και η Ιστορία, αντίστοιχα συνιστά τη *Γεωγραφία του Χρόνου*. Το ιστορικό γεγονός προσδιορίζεται, επίσης, από στοιχειώδεις οικονομικές και κοινωνικές έννοιες προκειμένου να κατανοήσουν οι μαθητές το πολύπλοκο, αλλά και το αλληλένδετο της κοινωνικής και οικονομικής ζωής.

Το παρόν βιβλίο προς τον εκπαιδευτικό προκρίνει τη διευρυμένη τοπική ιστορία, έχει όμως και μια άλλη λειτουργία: «προκαλεί το "άναμμα του ενδιαφέροντος" των μαθητών εξάπτει την περιέργειά τους επειδή είναι ένα κομμάτι της ζωής τους λόγω καταγωγής ή μπορεί να γίνει με την επίσκεψή τους» (Χουρδάκης, 2001).

Τέλος, η διαπίστωση ότι ο χρόνος που αφιερώνεται στο μάθημα της ιστορίας στα

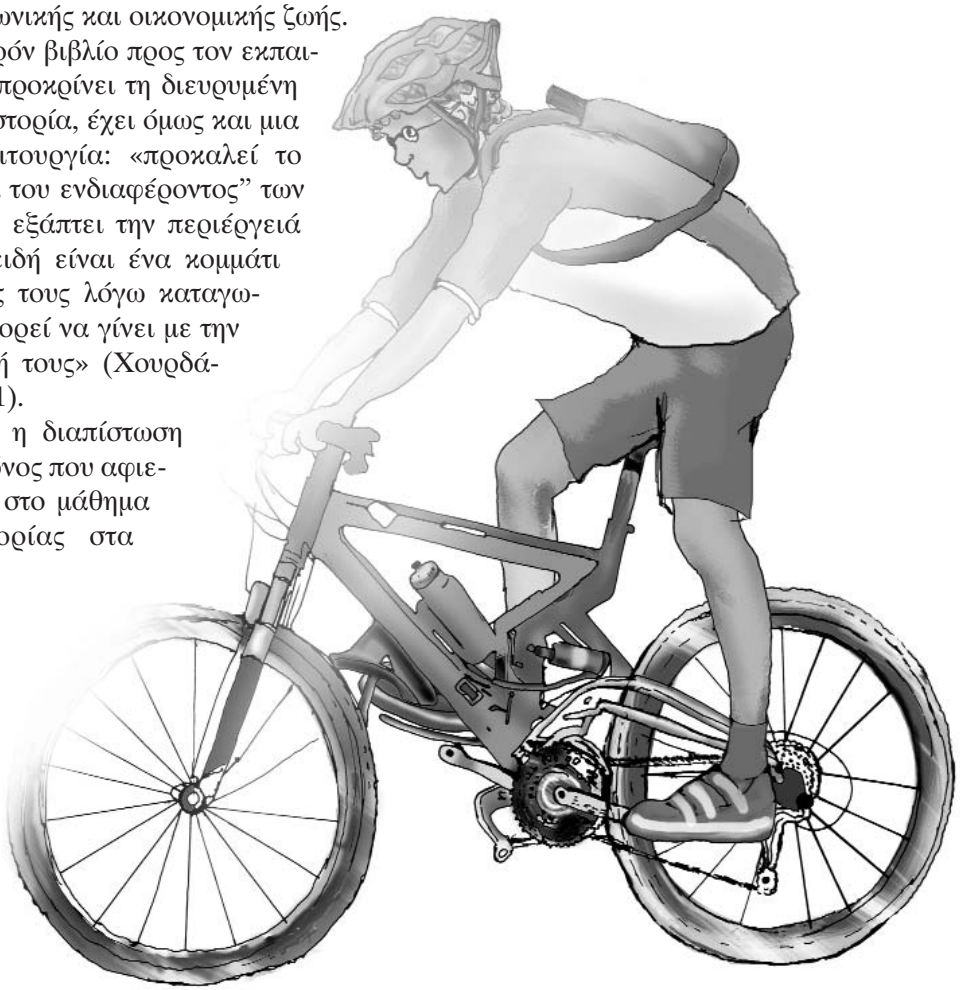

περισσότερα σχολεία της Ομογένειας είναι αναπόφευκτα περιορισμένος και το γεγονός ότι, το εν λόγω μάθημα συνήθως διδάσκεται τις τελευταίες διδακτικές περιόδους, που τα παιδιά δεν παρουσιάζουν τη μέγιστη δεκτικότητα, κάνει ακόμα πιο σημαντική τη σωστή και λειτουργική οργάνωση του υλικού και της διδασκαλίας και τη σωστή διαχείριση του διδακτικού χρόνου, καθώς:

- η συμμετοχή όλων των μαθητών είναι απολύτως απαραίτητη σε ένα τέτοιο μάθημα (όλοι οι μαθητές και οι μαθήτριες πρέπει να νοιώσουν ότι θα έχουν την ευκαιρία να συμμετάσχουν και μάλιστα στα πλαίσια του προσωπικού τους ρυθμού σκέψης και ομιλίας),
- είναι κρίσιμο να επιδιώκεται η ενεργητική συμμετοχή των παιδιών στη συζήτηση με τις όποιες προσωπικές τους καταθέσεις για τα μελετούμενα γεωγραφικά διαμερίσματα της Ελλάδας,
- είναι σημαντική η επέκταση της συζήτησης σε παγκόσμια γεωγραφικά και ιστορικά θέματα, μέσα από πολιτισμικές, πολιτικές, κοινωνικές και οικονομικές αλληλεπιδράσεις και αντιστοιχίες ανάμεσα στην Ελλάδα και σε άλλες χώρες ή τη χώρα διαμονής,
- οφείλει να δοθεί ιδιαίτερη έμφαση σε μικρο- ερευνητικές δραστηριότητες (projects), που μπορούν να φέρουν τους μαθητές σε επαφή με βιβλιοθήκες, μουσεία, ιστορικές πηγές αλλά και προσωπικά- οικογενειακά αρχεία,
- στα πλαίσια μιας σφαιρικής και «διευρυμένα τοπικής» πραγμάτευσης της ελληνικής ιστορίας και του πολιτισμού, η θρησκευτική παράμετρος οφείλει να γίνεται απόλυτα σεβαστή, στο μέτρο μάλιστα που αποτελεί όρο συγκρότησης της ταυτότητας των Ελλήνων της Διασποράς.

2. Γενικοί Σκοποί και Στόχοι των εγχειριδίων

Οι μεθοδολογικές στρατηγικές που προαναφέρθηκαν και η οργάνωση της διδασκαλίας, ευθυγραμμίζονται με τις γενικότερες στοχεύσεις της διαπολιτισμικής εκπαίδευσης. Πιο συγκεκριμένα:

Σε μακροεπίπεδο επιχειρείται:

α) η «συνάντηση» και η αλληλεπίδραση πολιτισμών, μέσω των πολυπολιτισμικών αναφορών αλλά και της συγκριτικής προσέγγισης διαφόρων πολιτισμών.

β) η δημιουργία πλούσιου οπτικού περιβάλλοντος, το οποίο με τη σειρά του ευνοεί τα παιδιά με γλωσσικά και μορφωτικά ελλείμματα.

γ) η πολιτισμική ανταλλαγή και ο εμπλουτισμός, ως συνέπεια των παραπάνω.

Από την άλλη, σε μικροεπίπεδο αναμένεται:

α) οι μαθητές, μέσω του ιστορικού λόγου, να έρθουν σε επαφή με αντιπροσωπευτικά γεωγραφικά, κοινωνικά, πολιτιστικά και διαπολιτισμικά παραδείγματα από τα διαμερίσματα της Ελλάδας, από την αρχαιότητα έως σήμερα.

β) η συγκρότηση από το μαθητή διπολιτισμικής ταυτότητας (Δαμανάκης, 1997).

Οι γενικοί στόχοι των «Ιστοριοδρομιών 1 & 2» επιδιώκουν:

Οι μαθητές:

1. Να στοχαστούν και να διερευνήσουν:
α) τους παράγοντες που επηρεάζουν την οικονομία μιας χώρας ή μιας περιοχής,
β) τη σημασία να γνωρίζουμε τη μορφολογία του εδάφους και το κλίμα μιας χώρας ή μιας περιοχής.

2. Να κατανοήσουν τη σημασία της αρχαιολογικής επιστήμης και των αρχαιολογικών ανακαλύψεων τόσο στην ιστορική επιστήμη όσο και στην ιστορική πορεία ενός τόπου.

3. Να συνειδητοποιήσουν τη στενή σχέση της ιστορίας και του πολιτισμού της Ελλάδας με την ιστορική πορεία και τα πολιτισμικά στοιχεία της διασποράς.

4. Να είναι σε θέση να αναγνωρίζουν και να συγκρίνουν τις ομοιότητες και τις διαφορές ανάμεσα στη μεταναστευτική κίνηση των σημερινών ανθρώπων και των ανθρώπων της αρχαιότητας.

5. Να προβληματιστούν σχετικά με τον τρόπο διερεύνησης της ιστορίας και του πολιτισμού της χώρας καταγωγής τους, αλλά και σχετικά με τους γενικότερους τρόπους συλλογής πληροφοριών για το ιστορικό παρελθόν.

6. Να είναι σε θέση να κάνουν τη διάκριση ανάμεσα στο «μυθικό» και το «ιστορικό», τη μυθολογία και την ιστορία.

7. Να αντιπαραβάλλουν τις πληροφορίες που περιέχονται στο σχολικό βιβλίο με τις πιθανές προσωπικές τους εμπειρίες από επισκέψεις στα γεωγραφικά διαμερίσματα της Ελλάδας.

8. Να κατανοήσουν την προσφορά του ελληνικού πολιτισμού (φιλοσοφική σκέψη, τέχνες, επιστήμες, κτλ.) στην εξέλιξη του ευρωπαϊκού και παγκόσμιου πολιτισμού.

9. Να είναι σε θέση να συνθέσουν στο τέλος της ενότητας τις πληροφορίες που προσέλαβαν σε ένα ενιαίο γνωστικό σύνολο.

3. Ανάλυση Ενοτήτων
3. 1. Στοιχεία ιστορίας και πολιτισμού
Ιστοριοδρομίες 1: Αρχαία και Βυζαντινά Χρόνια

1. Ιστορία και πολιτισμός της Θράκης

Α. Σκοπός

Οι μαθητές, μέσω του ιστορικού λόγου, να έρθουν σε επαφή με αντιπροσωπευτικά γεωγραφικά, κοινωνικά, πολιτιστικά και διαπολιτισμικά παραδείγματα από την περιοχή της Θράκης, από την αρχαιότητα έως σήμερα.

Β. Στόχοι Διδασκαλίας

1. Να γνωρίσουν το γεωγραφικό διαμέρισμα «Θράκη», τους νομούς και τις κυριότερες πόλεις, αλλά και τις βασικότερες αρχαιολογικές τοποθεσίες της περιοχής.
2. Να ευαισθητοποιηθούν απέναντι στην πλούσια βιοποικιλότητα που παρατηρείται σήμερα στη Θράκη.
3. Να προβληματιστούν σχετικά με τη σπουδαιότητα που είχε η γεωγραφική θέση της Θράκης στην αρχαιότητα αλλά και σήμερα.
4. Να γνωρίσουν επιλεγμένα στοιχεία ιστορίας και πολιτισμού από τη ζωή των ανθρώπων της νεολιθικής Θράκης.
5. Να γνωρίσουν στοιχεία από την ιστορία της Θράκης κατά την αρχαϊκή, κλασική και ελληνορωμαϊκή περίοδο. Τέχνη και επιστήμες, προσωπικότητες και θρησκευτική ζωή στο πέρασμα των αιώνων.
6. Με αφορμή την ίδρυση ελληνικών αποικιών στη Θράκη να γνωρίσουν ευρύτερα ιστορικά φαινόμενα όπως ο ελληνικός αποικισμός.
7. Να έρθουν σε επαφή οι μαθητές με τη θρησκευτικότητα, τη λατρεία αλλά και τα μυστήρια της περιοχής και το ρόλο που αυτά έπαιζαν στη ζωή των αρχαίων κατοίκων της Θράκης.
8. Να γνωρίσουν πτυχές από την ιστορία της Θράκης στην Βυζαντινή Αυτοκρατορία με έμφαση στον πολιτισμό.
9. Να κατανοήσουν ότι μέσα από την πολιτισμική επαφή των λαών που κατοίκησαν τη Θράκη (πολιτισμικός συγχρωτισμός) προέκυψε μια θετική σύνθεση, ακόμη και αν οι λαοί αυτοί εμφάνιζαν ετερόκλητα στοιχεία.
10. Να έρθουν σε επαφή με την πολιτισμική παράδοση, την εκπαίδευση, την επιστήμη και την έρευνα στη Θράκη του σήμερα.
11. Να κατανοήσουν οι μαθητές τη σχέση της αρχαίας ελληνικής μουσικής με τη βυζαντινή και τις επιδράσεις τους στο λαϊκό, δημοτικό και ρεμπέτικο τραγούδι.
12. Να γνωρίσουν τα παιδιά τους μειονοτικούς πληθυσμούς της Θράκης και να στοχαστούν σε σχέση με ζητήματα που τους απασχολούν.

Γ. Οργάνωση Διδασκαλίας

Η οργάνωση της διδασκαλίας του θεματικού πεδίου «Θράκη» διαρθρώνεται στις παρακάτω επιμέρους γνωστικές ενότητες:

Πρώτη πεταλιά...από τη Θράκη: Εισαγωγή - γνωριμία των μαθητών με τη σύγχρονη Θράκη, την πολιτιστική της παράδοση και το φυσικό περιβάλλον.

Από τους πρώτους ανθρώπους...: Γνωριμία με τη νεολιθική Θράκη και τη ζωή των κατοίκων της. Σύνδεση με τα ευρήματα της αρχαιολογικής μαρτυρίας.

...Στα θρακικά φύλα: Μυθολογία και πολιτισμός της αρχαίας Θράκης με έμφαση στη μουσική της παράδοση.

Αρχαίοι Έλληνες μετανάστες και αποικίες: Οι ελληνικές αποικίες στη Θράκη και ο ελληνικός αποικισμός στη Μεσόγειο. Τα παραδείγματα της Μαρώνειας και της Μασσαλίας.

Άβδηρα: Πατρίδα σοφών: Η ιστορία και η αρχαιολογική σημασία των Αβδήρων. Γνωριμία με τις ιδέες του Δημόκριτου και του Πρωταγόρα.

Τα Καβείρια μυστήρια: Το ιερό των μεγάλων θεών στη Σαμοθράκη και τα μυστήρια που τελούνταν στο νησί. Παρουσίαση του αγάλματος της Νίκης της Σαμοθράκης και των αρχαιολογικών χώρων του νησιού. Σύγχρονη «γευστική ιστορία» του νησιού.

Ο αυτοκράτορας Ήλιος... και ένας θεός Ήρωας...: Η Θράκη κατά τη ρωμαϊκή εποχή και πτυχές από τη θρησκευτικότητα των κατοίκων της. Η σύγχρονη Κομοτηνή.

Τα κάστρα της Θράκης: Η ιστορία της Θράκης στο πλαίσιο της βυζαντινής αυτοκρατορίας. Η οχυρωματική αρχιτεκτονική.

Ο βυζαντινός πολιτισμός στη Θράκη: Ο μοναχισμός στην περιοχή. Η Βυζαντινή μουσική και τα δημοτικά τραγούδια.

Οι Οθωμανοί στη Θράκη: Η έλευση των Οθωμανών στη Θράκη και η κατάκτησή της. Ιστορικό τραγούδι της εποχής.

Περπατώ στους δρόμους της ιστορίας... και ξαναθυμάμαι: Με βάση το χάρτη της Θράκης και την επιλεγμένη ιστορική μαρτυρία προάγεται συζήτηση και σύνθεση των σχετικών ιστορικών γνώσεων.

Δ. Προτάσεις για τη διδακτική προσέγγιση των ενοτήτων

- Ενασχόληση με κείμενα, εικόνες και φωτογραφίες που αφορούν το περιεχόμενο των ενοτήτων.
- Ενθάρρυνση συζητήσεων και ερευνητικών δραστηριοτήτων από την πλευρά των μαθητών (προτείνεται η ομαδοσυνεργατική μέθοδος ή η μέθοδος project).
- Αξιοποίηση των προτεινόμενων δραστηριοτήτων στο τέλος κάθε ενότητας.
- Αξιοποίηση βιβλιοθηκών, αρχείων, αρχαιολογικών ανασκαφών, διαδικτύου (internet) και νέων τεχνολογιών κ.λπ.

Ε. Αξιοποίηση των δραστηριοτήτων της ενότητας (διευκρινήσεις - προτάσεις)

Πρώτη πεταλιά...από τη Θράκη:
Στην τρίτη δραστηριότητα, με τη βοήθεια του εκπαιδευτικού αναζητούνται επίσημα στατιστικά στοιχεία από τοπικές ή εθνικές υπηρεσίες. Επίσης, από τη βιβλιοθήκη του σχολείου ή της κοινότητας αναζητούνται σχετικά βιβλία.

Από τους πρώτους ανθρώπους...:
Στην πρώτη δραστηριότητα δίνεται έμφαση στο ρόλο της αρχαιολογίας και στη διαδικασία χρονολόγησης των αρχαιολογικών ή των ανθρώπινων ευρημάτων (οστά, κρανίο, κλπ).

...Στα θρακικά φύλα:
Στη δεύτερη δραστηριότητα γίνεται αναφορά στα είδη της ελληνικής μουσικής που ακούγεται στα σπίτια των μαθητών (δημοτική, λαϊκή, σύγχρονη, κλπ.) και στους ελληνικούς χορούς που αυτοί γνωρίζουν να χορεύουν.

Αρχαίοι Έλληνες μετανάστες και αποικίες:
Στην πρώτη δραστηριότητα οι μαθητές αναζητούν βιβλία φυσικής του επιπέδου τους, διαβάζουν και σχολιάζουν τη θεωρία του Δημόκριτου για το «άτομο». Δίνεται έμφαση στην ανυπαρξία μικροσκοπίων ή άλλων τεχνικών μέσων εκείνη την εποχή.

Στη δεύτερη δραστηριότητα να δοθεί έμφαση σε άλλες ιστορικές περιόδους που παρατηρήθηκε το φαινόμενο της καταστροφής βιβλίων.

***Τα κάστρα της Θράκης*:**
Οι μαθητές κοιτάζοντας τη φωτογραφία του βιβλίου σχολιάζουν τη σκοπιμότητα ανέγερσης των θρακικών κάστρων, την αρχιτεκτονική τους, το ύψος τους, τα υλικά κατασκευής τους και άλλα συναφή.

Οι Οθωμανοί στη Θράκη:
Ακολουθώντας τις οδηγίες που αναφέρονται στο πρώτο μέρος του παρόντος εγχειριδίου, οι μαθητές χωρίζονται σε δύο ή περισσότερες ερευνητικές ομάδες. Η αναζήτηση γίνεται με τη βοήθεια του εκπαιδευτικού, κατά προτίμηση σε χώρο εκτός της σχολικής ομάδας (τοπική ή πανεπιστημιακή βιβλιοθήκη, μουσείο). Τα στοιχεία ταξινομούνται και παρουσιάζονται στην τάξη.

ΣΤ. Προτεινόμενες εναλλακτικές δραστηριότητες

Αξιοποίηση του χάρτη της Θράκης
Οι μαθητές σχεδιάζουν το χάρτη της Θράκης και με βάση τα όσα διδάχτηκαν

στην ενότητα τοποθετούν χαρακτηριστικά σύμβολα πολιτισμού (ένας ναός), οικονομίας (κέρματα), πληθυσμού (ένα ανθρωπάκι), κ.ά., όπου θεωρούν σωστό.

Φυσικό περιβάλλον Θράκης – χλωρίδα / πανίδα
Οι μαθητές προτείνουν λύσεις για τη διάσωση των σπάνιων ειδών ζώων και φυτών περιοχής και κάνουν υποθέσεις για τις επιπτώσεις της ρύπανσης του περιβάλλοντος της Θράκης στη ζωή των ανθρώπων, στη χλωρίδα και την πανίδα.

Ζ. Αναμενόμενα μαθησιακά αποτελέσματα

Τα μαθησιακά αποτελέσματα που αναμένονται από τη διδακτική προσέγγιση της ενότητας «Θράκη» σχετίζονται άμεσα με τους Γενικούς Σκοπούς και Στόχους του Εγχειριδίου αλλά και τους στόχους διδασκαλίας της συγκεκριμένης ενότητας. Στη συνέχεια περιγράφονται τα αναμενόμενα μαθησιακά αποτελέσματα, η επίτευξη των οποίων θα μπορούσε να χαρακτηρίσει την πραγμάτευση της ενότητας ως επιτυχημένη.

Οι μαθητές:

- Γνωρίζουν τους νομούς της Θράκης και τις σημαντικότερες πόλεις της περιοχής.
- Είναι σε θέση να αναφέρουν βασικά στοιχεία της φυσικής βιοποικιλότητας και πολιτιστικής κληρονομιάς της περιοχής καθώς και να κρίνουν το ρόλο που αυτά διαδραματίζουν στη ζωή των ανθρώπων.
- Μαθαίνουν για τις αρχαιολογικές ανακαλύψεις και τις επιστήμες, καθώς και για τις πτυχές από την ιστορία του τόπου όπως: οι τέχνες, τα γράμματα, η εκπαίδευση, ο λαϊκός πολιτισμός και η καθημερινή ζωή των κατοίκων.
- Γνωρίζουν βασικά ιστορικά δεδομένα σχετικά με την ίδρυση ελληνικών αποικιών στη Θράκη και τον ελληνικό αποικισμό (μορφή αρχαίας μεταναστευτικής κίνησης).

2. Ιστορία και Πολιτισμός της Μακεδονίας

Α. Σκοπός

Οι μαθητές, μέσω του ιστορικού λόγου, να έρθουν σε επαφή με αντιπροσωπευτικά γεωγραφικά, κοινωνικά, πολιτιστικά και διαπολιτισμικά παραδείγματα από την περιοχή της Μακεδονίας, από την αρχαιότητα έως σήμερα.

Β. Στόχοι Διδασκαλίας

Οι μαθητές:

1. Να γνωρίσουν το γεωγραφικό διαμέρισμα «Μακεδονία», τους νομούς και τις κυριότερες πόλεις, αλλά και τις βασικότερες αρχαιολογικές τοποθεσίες της περιοχής.
2. Να ευαισθητοποιηθούν απέναντι στην πλούσια βιοποικιλότητα που παρατηρείται σήμερα στη Μακεδονία.
3. Να μάθουν μια σειρά από βασικά στοιχεία για την κοινωνική οργάνωση αλλά και τον πολιτισμό των πρώτων κατοίκων της Μακεδονίας (προϊστορικά και αρχαία χρόνια).
4. Να έρθουν σε επαφή με στοιχεία τέχνης, αρχιτεκτονικής, παιδείας, μουσικής, λαϊκής σοφίας και καθημερινού πολιτισμού των Μακεδόνων στα αρχαία και τα βυζαντινά χρόνια.
5. Να κατανοήσουν τη σημασία της αρχαιολογικής επιστήμης και των αρχαιολογικών ανακαλύψεων στην ιστορική πορεία της Μακεδονίας.
6. Να γνωρίσουν τους λόγους για τους οποίους η Μακεδονία έγινε ένα από τα σπουδαιότερα κράτη της αρχαιότητας.
7. Να κρίνουν την πορεία του Μ. Αλέξανδρου και τις επιπτώσεις της στους λαούς που επηρέασε.
8. Να αναζητήσουν κοινούς δεσμούς ανάμεσα στη Μακεδονία και το Βυζάντιο.
9. Να αναζητήσουν κοινούς δεσμούς και στοιχεία πολιτιστικής επικοινωνίας ανάμεσα στους Μακεδόνες και άλλους λαούς (Άραβες, Σλάβους, Βούλγαρους, κ.ά.).
10. Να γνωρίσουν τη Βυζαντινή κοινωνία μέσα από τη ζωή των αρχόντων αλλά και του απλού λαού.
11. Να αναγνωρίσουν τα πολιτιστικά στοιχεία της Βυζαντινής αυτοκρατορίας και να εκτιμήσουν την επίδρασή τους στο σημερινό πολιτισμό.

Γ. Οργάνωση Διδασκαλίας

Η οργάνωση της διδασκαλίας του θεματικού πεδίου «Μακεδονία» διαρθρώνεται στις παρακάτω επιμέρους γνωστικές ενότητες:

Ο τόπος σήμερα: Εισαγωγή - γνωριμία των μαθητών με τη σύγχρονη Μακεδονία, την πολιτιστική της παράδοση και το φυσικό της περιβάλλον.

Μια γιαγιά 200.000 χρόνων!!! Στις κόκκινες πέτρες: Γνωριμία με την προϊστορική Μακεδονία και τον καθημερινό τρόπο ζωής των ανθρώπων. Χάρτης με τις πρώτες νεολιθικές εγκαταστάσεις στην Ελλάδα και στην Κύπρο. Μελέτη των προϊστορικών εργαλείων και αντικειμένων.

Οι Έλληνες ταξιδεύουν και ανταλλάσσουν δώρα: Άφιξη των «Μακεδνών» στην αρχαία Μακεδονία και η ίδρυση αποικιών. Ο Ηρόδοτος, ο Αριστοτέλης και η σχέση τους με τη Μακεδονία.

Ο Αλέξανδρος και οι Αλεξάνδρειες: Μια πορεία 18.000 χιλιομέτρων: Η προσωπικότητα και η πορεία του Μ. Αλεξάνδρου. Ίδρυση πόλεων με το όνομα «Αλεξάνδρεια». Έθιμα και λαϊκός πολιτισμός από τη Δυτική Μακεδονία.

Η ιερή πρωτεύουσα και το ψηφιδωτό που μιλάει: Η ανακάλυψη των αρχαιολογικών θησαυρών της Βεργίνας από το Μανόλη Ανδρόνικο και η ιστορικότητα της αρχαίας Πέλλας.

Και η ιστορία έχει τις γεύσεις της. Ο δρόμος του κρασιού: Θρησκευτικές πρακτικές των αρχαίων Μακεδόνων με έμφαση στη λατρεία του Διονύσου. Σύνδεση με την ιστορία του κρασιού.

Γάμοι και γλέντια των Ελλήνων: Γνωριμία με τα ήθη και τα έθιμα των Ελλήνων της ομογένειας. Σύγχρονος κινηματογράφος και ελληνική παράδοση.

Μη μου τους κύκλους τάραττε!: Η ζωή, ο πολιτισμός, η τέχνη και η επιστήμη στα χρόνια μετά τον Μ. Αλέξανδρο. Αρχιμήδης και Αρίσταρχος.

Ένας αυτοκράτορας 14 χρόνων!: Η Μακεδονία ως επαρχία της Ρωμαϊκής Αυτοκρατορίας και η Εγνατία οδός. Γνωριμία με τη σύγχρονη Θεσσαλονίκη, τα ιστορικά της μνημεία αλλά και στοιχεία από τον λαϊκό πολιτισμό.

Μακεδονία και Βυζάντιο: Ο χωρισμός της Ρωμαϊκής αυτοκρατορίας σε ανατολικό και δυτικό κράτος και η βυζαντινή περίοδος της Μακεδονίας.

Η πόλη που έμοιαζε με άλογο: Η ιστορία και η αρχαιολογία της αρχαίας πόλης των Φιλίππων (πρώτος σταθμός του Αποστόλου Παύλου στην Ελλάδα). Η βυζαντινή Καβάλα.

Δημόσια συγνώμη: Ο αυτοκράτορας Θεοδόσιος και η δημόσια συγνώμη του για την άδικη εκτέλεση των Θεσσαλονικέων στον Ιππόδρομο.

Νεαρές μιλούν ελληνικά: Ο Ιουστινιανός αντιμετωπίζει τη «Στάση του Νίκα». Οι νομικοί κώδικές της εποχής (Νεαρές). Άλλοι σπουδαίοι Μακεδόνες αυτοκράτορες.

Το «υγρό πυρ»: Οι εισβολές των Αράβων στη βυζαντινή Μακεδονία. Οι Ακρίτες. Οι βυζαντινοί ανακαλύπτουν και χρησιμοποιούν το «υγρό πυρ».

Οι Άραβες και τα παραμύθια της Χαλιμάς: Γνωριμία με τον πολιτισμό των Αράβων. Η συμβολή τους στην ανάπτυξη της επιστήμης και τη διατήρηση της αρχαίας ελληνικής κληρονομιάς.

Ένας φτωχός γεωργός: Η καθημερινή ζωή και η κοινωνική οργάνωση στα χωριά και τις πόλεις της βυζαντινής Μακεδονίας.

Λαοί, φυλές και γλώσσες: Η προσφορά του Κύριλλου και του Μεθόδιου στον εκχριστιανισμό των Σλάβων και των Βούλγαρων. Η σημερινή Καστοριά και τα έθιμά της.

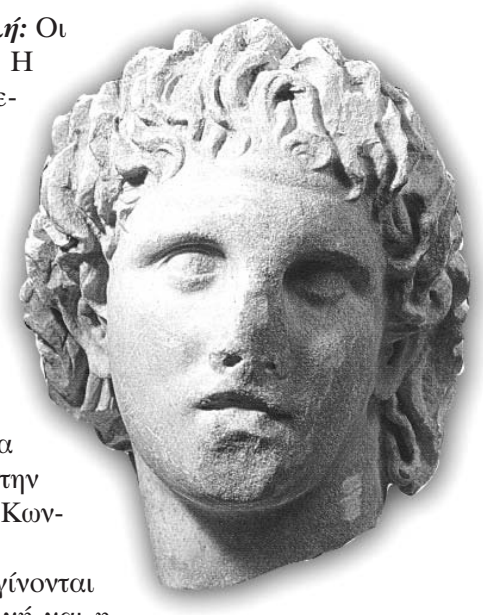

Για το σταυρό (;)... Από την Ευρώπη στην Ανατολή: Οι σταυροφορίες, τα αίτια και οι συνέπειές τους. Η παρουσία των Λατίνων στη Μακεδονία και η απελευθέρωσή της από τους Παλαιολόγους. Ο δικέφαλος αετός γίνεται το σύμβολο της βυζαντινής αυτοκρατορίας.

Εάλω η Πόλις...: Η άλωση της Κωνσταντινούπολης από τους Οθωμανούς.

«Το χέρι που έγραψε χάνεται, η γραφή όμως μένει για πάντα!»: Τα χειρόγραφα και η ιστορία του Άγιου Όρους.

Εκκλησιά μολυβδωτή, μολυβδοκοντυλοπελεκητή...: Η αρχιτεκτονική, οι τέχνες και τα γράμματα στη βυζαντινή Μακεδονία. Βυζαντινές εκκλησίες στην Θεσσαλονίκη και ο ναός της Αγίας Σοφίας στην Κωνσταντινούπολη.

Φτου κι απ' την αρχή...: Οι βυζαντινές πόλεις γίνονται σπουδαία πνευματικά κέντρα. Η βυζαντινή μουσική και η σχέση της με το δημοτικό τραγούδι. Το σχολείο της εποχής και πώς βγήκε η φράση «φτου κι απ' την αρχή».

Περπατώ στους δρόμους της ιστορίας... και ξαναθυμάμαι: Με βάση το χάρτη της Μακεδονίας και την επιλεγμένη ιστορική μαρτυρία προάγεται συζήτηση και σύνθεση των σχετικών ιστορικών γνώσεων.

Δ. Προτάσεις για τη διδακτική προσέγγιση των ενοτήτων

- Ενασχόληση με κείμενα, εικόνες και φωτογραφίες που αφορούν το περιεχόμενο των ενοτήτων.
- Ενθάρρυνση συζητήσεων και ερευνητικών δραστηριοτήτων από την πλευρά των μαθητών (προτείνεται η ομαδοσυνεργατική μέθοδος ή η μέθοδος project).
- Αξιοποίηση των προτεινόμενων δραστηριοτήτων στο τέλος κάθε ενότητας.
- Αξιοποίηση βιβλιοθηκών, αρχείων, αρχαιολογικών ανασκαφών, διαδικτύου (internet) και νέων τεχνολογιών κ.λπ.

Ε. Αξιοποίηση των δραστηριοτήτων της ενότητας (διευκρινήσεις - προτάσεις)

Μια γιαγιά 200.000 χρόνων!!! Στις κόκκινες πέτρες:

Οι μαθητές αναζητούν πληροφορίες για την παλαιολιθική περίοδο μέσα από στοιχεία που αναδεικνύουν τη λατρεία της «Φύσης» ή της «Γης» από τους αρχαίους ανθρώπους άλλων πολιτισμών. Γίνεται χρήση βιβλίων σχολικής ιστορίας,

εκπαιδευτικών CD ROM/DVD, Internet, κλπ.

Οι Έλληνες ταξιδεύουν και ανταλλάσσουν δώρα:
Αναφορικά στην πρώτη δραστηριότητα, τα ονόματα που αναγράφονται στο αγγείο είναι *Μενέλαος* και *Αγαμέμνων.*

Το Δίον πήρε το όνομά του από το μυθικό πατέρα των θεών Δία.
Ο Αλέξανδρος και οι Αλεξάνδρειες: Μια πορεία 18.000 χιλιομέτρων:
Στην τέταρτη δραστηριότητα ο εκπαιδευτικός με ερωτήσεις του προσπαθεί να προβληματίσει τους μαθητές σχετικά με τις αρνητικές επιπτώσεις που ενδεχομένως είχε η εκστρατεία του Μ. Αλέξανδρου στους άλλους λαούς.

Η ιερή πρωτεύουσα και το ψηφιδωτό που μιλάει:
Στη δεύτερη δραστηριότητα ο εκπαιδευτικός σχολιάζει ότι πολλά αρχαία ψηφιδωτά παριστάνουν εικόνες από την καθημερινή ζωή και τις ασχολίες των ανθρώπων εκείνης της εποχής (εδώ κυνήγι ελαφιού).

Και η ιστορία έχει τις γεύσεις της. Ο δρόμος του κρασιού:
Στη δεύτερη δραστηριότητα η λέξη «κρατήρας» σημαίνει «αρχαίο αγγείο με μεγάλο μέγεθος που χρησιμοποιούνταν για την ανάμειξη του κρασιού με νερό».

Στην τέταρτη δραστηριότητα τα μέρη όπου φημίζονται για την αμπελουργία και την παραγωγή κρασιών στην Ευρώπη είναι η Γαλλία, η Ισπανία, η Ιταλία, η Ελλάδα και η Κύπρος.

Μη μου τους κύκλους τάραττε!:
Αναφορικά στην τρίτη δραστηριότητα τα άλλα έξι θαύματα του αρχαίου κόσμου

ήταν: α) Η πυραμίδα του Χέοπα, β) Το άγαλμα του Δία στην αρχαία Ολυμπία, γ) Ο ναός της Άρτεμης στην Έφεσο, δ) Το μαυσωλείο της Αλικαρνασσού, ε) Ο κολοσσός της Ρόδου και στ) Οι κρεμαστοί κήποι της Βαβυλώνας.

Η πόλη που έμοιαζε με άλογο:
Στη δεύτερη δραστηριότητα ο ζωγράφος ήθελε να δείξει τη μεγαλοπρέπεια του Αγίου Δημητρίου και το επιβλητικό του ύφος.

Δημόσια συγνώμη:
Στη δεύτερη δραστηριότητα προτείνεται οι μαθητές να ανεβάσουν μια μικρή θεατρική παράσταση με θέμα «Το λάθος και η συγνώμη». Αν ο εκπαιδευτικός δεν έχει υπόψη του κάποιο σχετικό θεατρικό κείμενο τότε οι μαθητές αναλαμβάνουν να γράψουν ένα μικρό σενάριο. Η παράσταση μπορεί να προετοιμαστεί και να ανέβει στο τέλος της σχολικής χρονιάς.

Για το σταυρό (;)... Από την Ευρώπη στην Ανατολή:
Αναφορικά στην τέταρτη δραστηριότητα, στην Ελλάδα οι ποδοσφαιρικές ομάδες που έχουν για έμβλημά τους το δικέφαλο αετό είναι η Α.Ε.Κ. (Αθλητική Ένωση Κωνσταντινούπολης) και ο Π.Α.Ο.Κ. (Πανθεσσαλονίκιος Αθλητικός Όμιλος Κωνσταντινούπολης).

Εάλω η Πόλις...:
Σχετικά με την πρώτη δραστηριότητα, το χρυσόβουλο ήταν «αυτοκρατορικό διάταγμα με τη χρυσή σφραγίδα του αυτοκράτορα του Βυζαντίου».

«Το χέρι που έγραψε χάνεται, η γραφή όμως μένει για πάντα!»:
Στην πρώτη δραστηριότητα ο εκπαιδευτικός συνεργάζεται με τους μαθητές και τους βοηθά μάθουν να κατασκευάζουν ένα πλάνο έρευνας. Στη συγκεκριμένη περίπτωση το πλάνο θα περιλαμβάνει στοιχεία όπως, Σκοπός της έρευνας, Στόχοι της έρευνας, Πηγές αναζήτησης, κ.ά.

Φτου κι απ' την αρχή...:
Η λύση στα αινίγματα της δεύτερης δραστηριότητας είναι:
Ψηλός, ψηλός καλόγερος και κόκαλα δεν έχει. Ο καπνός.
Κλειδώνω, μανταλώνω, τον κλέφτη βρίσκω μέσα. Ο ήλιος.
Μικρή, μικρή νοικοκυρά μεγάλη πίτα φτιάχνει. Η μέλισσα (αναφέρεται στις κερήθρες που φτιάχνουν οι μέλισσες).

ΣΤ. Προτεινόμενες εναλλακτικές δραστηριότητες

Η δημόσια συγνώμη του Θεοδόσιου.
Οι μαθητές συζητούν σε ομάδες και προσπαθούν να φανταστούν τα λόγια του

Θεοδόσιου όταν ζήτησε δημόσια συγνώμη. Στη συνέχεια γράφουν το λόγο και τον απαγγέλλουν στην τάξη. Επιλέγουν και τονίζουν τις λέξεις και τις φράσεις που θεωρούν σημαντικότερες.

«Μακεδονικό» πάρτι.

Οι μαθητές αναλαμβάνουν και οργανώνουν ένα «Μακεδονικό πάρτι». Στολίζουν το χώρο με μακεδονικά σύμβολα, επιλέγουν κομμάτια βυζαντινής μουσικής, φτιάχνουν στο σπίτι τους παραδοσιακά μακεδονικά φαγητά και γλυκά και ετοιμάζουν προσκλήσεις, με τις οποίες καλούν μαθητές άλλων τάξεων στο πάρτι τους.

Ζ. Αναμενόμενα μαθησιακά αποτελέσματα

Τα μαθησιακά αποτελέσματα που αναμένονται από τη διδακτική προσέγγιση της ενότητας «Μακεδονία» σχετίζονται άμεσα με τους Γενικούς Σκοπούς και Στόχους του Εγχειριδίου αλλά και τους στόχους διδασκαλίας της συγκεκριμένης ενότητας. Στη συνέχεια περιγράφονται τα αναμενόμενα μαθησιακά αποτελέσματα, η επίτευξη των οποίων θα μπορούσε να χαρακτηρίσει την πραγμάτευση της ενότητας ως επιτυχημένη.

Οι μαθητές:

- Γνωρίζουν τους νομούς της Μακεδονίας και τις σημαντικότερες πόλεις της περιοχής.
- ΄Εχουν έρθει σε επαφή με βασικά στοιχεία της φυσικής και πολιτισμικής κληρονομιάς του τόπου.
- Αναφέρουν με σχετική ευκολία στοιχεία πολιτισμού, τέχνης, αρχιτεκτονικής, παιδείας, καθημερινής ζωής, ηθών και εθίμων των κατοίκων της Μακεδονίας κατά τα αρχαία και βυζαντινά χρόνια.
- Κρίνουν την πορεία του Μ. Αλέξανδρου και τις επιπτώσεις της στους λαούς που επηρέασε.
- Αναγνωρίζουν κοινούς δεσμούς και στοιχεία πολιτιστικής επικοινωνίας ανάμεσα στη Μακεδονία και το Βυζάντιο.

3. Ιστορία και Πολιτισμός της Θεσσαλίας

Α. Σκοπός

Οι μαθητές, μέσω του ιστορικού λόγου, να έρθουν σε επαφή με αντιπροσωπευτικά γεωγραφικά, κοινωνικά, πολιτιστικά και διαπολιτισμικά παραδείγματα από την περιοχή της Θεσσαλίας, από την αρχαιότητα έως σήμερα.

Β. Στόχοι Διδασκαλίας

Οι μαθητές:

1. Οι μαθητές και οι μαθήτριες να έρθουν σε μια πρώτη επαφή με το γεωγραφικό διαμέρισμα της Ελλάδας «Θεσσαλία», τους νομούς και τις κυριότερες πόλεις της περιοχής.
2. Να ευαισθητοποιηθούν απέναντι στην πλούσια βιοποικιλότητα και τις φυσικές ομορφιές που παρατηρούνται σήμερα στη Θεσσαλία.
3. Να γνωρίσουν βασικά μυθολογικά επεισόδια και τον τρόπο με τον οποίο αυτά συνδέονται με τη Θεσσαλία, τη μυθολογία αλλά και την ιστορία της.
4. Να αναγνωρίσουν τους σπουδαιότερους λόγους για τους οποίους η Θεσσαλία βρίσκεται στο επίκεντρο της ελληνικής ιστορίας.
5. Να κατανοήσουν την ελληνικότητα του Εύξεινου Πόντου ως αποτέλεσμα της μεταναστευτικής κίνησης των ανθρώπων.
6. Να γνωρίσουν τα κυριότερα ιστορικά επεισόδια που συνέβησαν στη Θεσσαλία και γενικότερα στη Βυζαντινή Αυτοκρατορία καθώς και την εξέλιξη της κοινωνικής, οικονομικής, πολιτικής ζωής.
7. Να κατανοήσουν τους λόγους της εξάπλωσης του Χριστιανισμού τόσο στη Θεσσαλία όσο και γενικότερα στον ελληνικό χώρο.
8. Να συνειδητοποιήσουν τον κεντρικό ρόλο της Εκκλησίας στη ζωή των ελληνικών παροικιών του εξωτερικού.
9. Να είναι σε θέση να μελετούν την πολεμική διάσταση της ιστορίας των λαών με τους οποίους οι Έλληνες βρέθηκαν αντιμέτωποι και να ερευνούν / αξιολογούν την πολιτιστική τους κληρονομιά (π.χ. οι Γότθοι, οι Νορμανδοί).
10. Να συνδέσουν την ιστορική και πολιτισμική εξέλιξη της Θεσσαλίας και των κατοίκων της με τη γενικότερη εξέλιξη της Ελλάδας.
11. Να προβληματιστούν σχετικά με τη θρησκευτική οργάνωση των μοναχών και τους λόγους που κατοίκησαν στα Μετέωρα.

Γ. Οργάνωση Διδασκαλίας

Η οργάνωση της διδασκαλίας του θεματικού πεδίου «Θεσσαλία» διαρθρώνεται στις παρακάτω επιμέρους γνωστικές ενότητες:

Η Θεσσαλία σήμερα: Εισαγωγή - γνωριμία των μαθητών με τη σύγχρονη Θεσσαλία, την πολιτιστική της παράδοση και το φυσικό της περιβάλλον.

Ο μυθικός πατέρας των Ελλήνων: Αναφορά στο μύθο του Δευκαλίωνα και της Πύρρας για στη δημιουργία του γένους των Ελλήνων.

Ψάχνοντας στις όχθες του Πηνειού: Αρχαιολογικά και ανθρωπολογικά ευρήματα μεγάλης ιστορικής σημασίας που βρέθηκαν κοντά στον ποταμό Πηνειό.

Στο θεσσαλικό κάμπο...: Η ζωή των απλών ανθρώπων σε δύο σημαντικούς νεολιθικούς οικισμούς της Θεσσαλίας: Το Σέσκλο και το Διμήνι.

Κάνοντας το γύρω του κόσμου: Οι ρίζες του μυκηναϊκού πολιτισμού στη Θεσσαλία. Η Μετανάστευση των Θεσσαλών στον Εύξεινο Πόντο. Ο μύθος της Αργοναυτικής εκστρατείας.

Ο ελληνισμός του Εύξεινου Πόντου: Η ιστορία του ελληνισμού του Εύξεινου Πόντου και οι ελληνικές αποικίες της περιοχής.

Ένας πόλεμος διχάζει τους Θεσσαλούς: Πολιτική και στρατιωτική οργάνωση στη Θεσσαλία. Η στάση των Θεσσαλών κατά τους περσικούς πολέμους.

Το κοινό των Θεσσαλών: Η ομοσπονδία των θεσσαλικών πόλεων πριν και μετά την κατάκτηση της Θεσσαλίας από τους Ρωμαίους («Κοινό των Θεσσαλών»).

Ρώμη και Θεσσαλία: Στοιχεία από την ιστορία της Θεσσαλίας κατά την ρωμαϊκή περίοδο.

Η εξάπλωση του Χριστιανισμού: Ο Χριστιανισμός στη Θεσσαλία και οι τρεις Ιεράρχες.

Εκκλησία και ελληνική παροικία: Αναφορά στη σχέση των Ελλήνων ομογενών με την Εκκλησία και τη θρησκευτική πίστη. Οι ελληνορθόδοξες εκκλησίες σε διάφορα μέρη του κόσμου.

Η Θεσσαλία περνά δύσκολες μέρες: Οι επιδρομές των Γότθων και των Σλάβων.

Οι Γότθοι στην ιστορία: Στοιχεία από την ιστορία και τον πολιτισμό των Γότθων.

Ο «Αετός» και το «Γεράκι»: Οι επιδρομές των Βούλγαρων στη Θεσσαλία και η νίκη των Βυζαντινών.

«Τέκνα του Βορρά»: Οι εκστρατείες των Νορμανδών στη Θεσσαλία και η πολιορκία της Λάρισας. Οι Βυζαντινοί νικούν τους Νορμανδούς.

Οι Νορμανδοί στην ιστορία: Ιστορία και πολιτισμός των Νορμανδών. Εμπόριο, τέχνες, γράμματα.

Ο Σεβαστοκράτορας και ο «Κεραυνός»: Ίδρυση του ανεξάρτητου κράτους της Θεσσαλίας. Η κατάκτηση της Θεσσαλίας από τους Τούρκους.

Μετέωρα: Ανάμεσα στον ουρανό και τη γη: Αναφορά στα Μετέωρα και τη ζωή των μοναχών που κατοικούν εκεί.

Περπατώ στους δρόμους της ιστορίας... και ξαναθυμάμαι: Με βάση το χάρτη της Μακεδονία και την επιλεγμένη ιστορική μαρτυρία προάγεται συζήτηση και σύνθεση των σχετικών ιστορικών γνώσεων.

Δ. Προτάσεις για τη διδακτική προσέγγιση των ενοτήτων

- Ενασχόληση με κείμενα, εικόνες και φωτογραφίες που αφορούν το περιεχόμενο των ενοτήτων.
- Ενθάρρυνση συζητήσεων και ερευνητικών δραστηριοτήτων από την πλευρά των μαθητών (προτείνεται η ομαδοσυνεργατική μέθοδος ή η μέθοδος project).
- Αξιοποίηση των προτεινόμενων δραστηριοτήτων στο τέλος κάθε ενότητας.
- Αξιοποίηση βιβλιοθηκών, αρχείων, αρχαιολογικών ανασκαφών, διαδικτύου (internet) και νέων τεχνολογιών κ.λπ.

Ε. Αξιοποίηση των δραστηριοτήτων της ενότητας (διευκρινήσεις - προτάσεις)

Η Θεσσαλία σήμερα:

Αναφορικά στην πρώτη δραστηριότητα, ο πίνακας θυμίζει τον πίνακα που εικονίζει τον Άγιο Δημήτριο, στην ενότητα της Μακεδονίας *Η πόλη που έμοιαζε με άλογο.*

Ο μυθικός πατέρας των Ελλήνων:

Στην πρώτη δραστηριότητα η λέξη «κοιτίδα» σημαίνει «τον τόπο στον οποίο γεννήθηκε και όπου για πρώτη φορά καλλιεργήθηκε και αναπτύχθηκε κάτι σημαντικό».

Ψάχνοντας στις όχθες του Πηνειού:

Οι μαθητές αναζητούν με τη βοήθεια του εκπαιδευτικού αναζητούν στοιχεία για περιοχές της χώρας ή της ηπείρου στην οποία ζουν, όπου η έρευνα έχει φέρει στο φως παλαιολιθικούς ή νεολιθικούς οικισμούς.

Ο ελληνισμός του Εύξεινου Πόντου:

Σχετικά με την πρώτη δραστηριότητα, στον κύλικα αναγράφεται η επιγραφή «ΜΥΤΙΛΗΝΑΙΟΣ».

Ένας πόλεμος διχάζει τους Θεσσαλούς:

Στην πρώτη δραστηριότητα η λέξη «ταγός» σημαίνει «τον πνευματικό αρχηγό ή τον καθοδηγητή».

Ρώμη και Θεσσαλία:

Ο εκπαιδευτικός, ακολουθώντας τις οδηγίες του Προγράμματος Σπουδών για την ομαδοσυνεργατική αξιοποίηση των δραστηριοτήτων του βιβλίου, χωρίζει τους μαθητές σε ομάδες εργασίας. Αν υπάρχει η δυνατότητα, προτείνεται η αναζήτηση στοιχείων στο Internet.

Μετέωρα: Ανάμεσα στον ουρανό και τη γη:

Στη δεύτερη δραστηριότητα προτείνεται ο εκπαιδευτικός να θέσει τον παρακά-

τω προβληματισμό στους μαθητές: Θέλει γενναιότητα για να γίνει κανείς μοναχός;

ΣΤ. Προτεινόμενες εναλλακτικές δραστηριότητες

Το Κοινό των Θεσσαλών:
Οι μαθητές αναζητούν τα πλεονεκτήματα και τα μειονεκτήματα της ένωσης των θεσσαλικών πόλεων σε μια ομοσπονδία. Στη συνέχεια υποθέτουν ότι βρίσκονται στα πρόθυρα μιας εχθρικής εισβολής. Σχεδιάζουν τρόπους κοινής αντιμετώπισης του εχθρού, προστασίας των πολιτών και διοίκησης της πόλης και του στρατού.

Ιστορική παντομίμα
Οι μαθητές χωρίζονται σε ομάδες. Με τη σειρά οι ομάδες αναπαριστούν με κινήσεις παντομίμας ένα ιστορικό γεγονός, ένα μύθο, μια προσωπικότητα ή μια κατάσταση από αυτές που συνάντησαν στη μελέτη της Θεσσαλίας. Οι υπόλοιπες ομάδες προσπαθούν να ανακαλύψουν σε τι αναφέρεται η αγωνιζόμενη ομάδα.

Ζ. Αναμενόμενα μαθησιακά αποτελέσματα

Τα μαθησιακά αποτελέσματα που αναμένονται από τη διδακτική προσέγγιση της ενότητας «Θεσσαλία» σχετίζονται άμεσα με τους Γενικούς Σκοπούς και Στόχους του Εγχειριδίου αλλά και τους στόχους διδασκαλίας της συγκεκριμένης ενότητας. Στη συνέχεια περιγράφονται τα αναμενόμενα μαθησιακά αποτελέσματα, η επίτευξη των οποίων θα μπορούσε να χαρακτηρίσει την πραγμάτευση της ενότητας ως επιτυχημένη.

Οι μαθητές:

- Γνωρίζουν τους νομούς της Θεσσαλίας και τις σημαντικότερες πόλεις της περιοχής.
- ΄Εχουν ευαισθητοποιηθεί απέναντι στην πλούσια βιοποικιλότητα και τις φυσικές ομορφιές της Θεσσαλίας.
- Γνωρίζουν βασικά μυθολογικά επεισόδια και τα συνδέουν με τη μυθολογία και την ιστορία της Θεσσαλίας.
- Αξιολογούν την πολιτιστική κληρονομιά και τις θετικές επιρροές των λαών με τους οποίους οι ΄Ελληνες της Θεσσαλίας βρέθηκαν αντιμέτωποι (π.χ. οι Γότθοι, οι Νορμανδοί).
- Αναγνωρίζουν το ρόλο της θρησκευτικότητας στην περιοχή της Θεσσαλίας κατά τα αρχαία και βυζαντινά χρόνια.

4. Ιστορία και Πολιτισμός της Ηπείρου

Α. Σκοπός

Οι μαθητές, μέσω του ιστορικού λόγου, να έρθουν σε επαφή με αντιπροσωπευτικά γεωγραφικά, κοινωνικά, πολιτιστικά και διαπολιτισμικά παραδείγματα από την περιοχή της Ηπείρου, από την αρχαιότητα έως σήμερα.

Β. Στόχοι Διδασκαλίας.

Οι μαθητές:

1. Να έρθουν σε μια πρώτη- εισαγωγική επαφή με το γεωγραφικό διαμέρισμα «΄Ηπειρος» και να γνωρίσουν τους νομούς και τις κυριότερες πόλεις, αλλά και τις βασικότερες αρχαιολογικές τοποθεσίες της περιοχής.
2. Να ευαισθητοποιηθούν απέναντι στην πλούσια βιοποικιλότητα της Ηπείρου και να γνωρίσουν τις φυσικές ομορφιές της περιοχής.
3. Να αναγνωρίσουν τους σπουδαιότερους λόγους για τους οποίους η ΄Ηπειρος βρίσκεται στο επίκεντρο της ελληνικής ιστορίας και μυθολογίας.
4. Να έρθουν σε επαφή με βασικά στοιχεία για την ζωή και την οργάνωση της κοινωνίας στην ΄Ηπειρο των προϊστορικών αλλά και των αρχαίων χρόνων.
5. Να κατανοήσουν την ανάγκη για επικοινωνία και συγκοινωνία των ανθρώπων της εποχής και να αναζητήσουν ομοιότητες και διαφορές με τη σημερινή εποχή.
6. Να κρίνουν τις εκστρατείες του Πύρρου και τον τρόπο σκέψης του σε αντιπαραβολή με του δασκάλου του Κινέα.
7. Να συγκρίνουν τη δομή της κοινωνίας στην ΄Ηπειρο κατά τα αρχαία και τα βυζαντινά χρόνια.
8. Να προχωρήσουν σε συσχετισμούς ανάμεσα στην ιστορική και πολιτισμική εξέλιξη της Ηπείρου και των κατοίκων της και στην γενικότερη εξέλιξη των άλλων περιοχών της Ελλάδας.

Γ. Οργάνωση Διδασκαλίας

Η οργάνωση της διδασκαλίας του θεματικού πεδίου «΄Ηπειρος» διαρθρώνεται στις παρακάτω επιμέρους γνωστικές ενότητες:

΄Ενα καινούργιο ταξίδι: Εισαγωγή - γνωριμία των μαθητών με τη σύγχρονη ΄Ηπειρο, την πολιτιστική της παράδοση και το φυσικό της περιβάλλον.

40 χιλιάδες χρόνια ιστορίας: Η ζωή στην ΄Ηπειρο και τα πρώτα δείγματα πολιτισμού και κοινωνικής οργάνωσης στα προϊστορικά χρόνια.

Επισκέπτες και κατακτητές: Οι Μυκηναΐοι επισκέπτονται την ΄Ηπειρο. Οι Δωρι-

είς κατακτούν την περιοχή.

Προβλέποντας το μέλλον...: Αναφορά στην αρχαία πόλη της Δωδώνης και στο ξακουστό μαντείο της. Οι Δρυίδες της Γαλατίας και στοιχεία από την ιστορία τους.

Και η ιστορία έχει τις γεύσεις της. Το πιο αρχαίο σουβλάκι: Στοιχεία από την αρχαία ελληνική διατροφή. Συνταγή για την παρασκευή μιας ρωμαϊκής ομελέτας.

Πύρρος: Ένας βασιλιάς που νικούσε χάνοντας: Οι εκστρατείες του βασιλιά Πύρρου. Ακμή και παρακμή του βασιλείου του.

Ρεπορτάζ από το παρελθόν: Αναφορά στο φιλόσοφο και σύμβουλο του Πύρρου, Κινέα το Θεσσαλό. Η μαρτυρία του Πλούταρχου για τον μεταξύ τους διάλογο.

Ένας δρόμος ανάμεσα στη Δύση και την Ανατολή: Η Εγνατία οδός συνδέει το δυτικό μέρος της ρωμαϊκής αυτοκρατορίας με το ανατολικό. Πληροφορίες σχετικά με την κατασκευή και τη χρησιμότητα της Εγνατίας οδού.

Ένας διάσημος ταξιδιώτης επισκέπτεται την Ήπειρο: Το ταξίδι του Αποστόλου Παύλου στην Ήπειρο και η διάδοση του Χριστιανισμού στην περιοχή.

Από την ακμή στην παρακμή: Η πρόοδος και η παρακμή της Ηπείρου κατά τα βυζαντινά χρόνια. Πληροφορίες για την ιστορική πόλη της Άρτας.

Το Δεσποτάτο της Ηπείρου: Το δεσποτάτο της Ηπείρου και η σχέση του με την αυτοκρατορία της Νίκαιας και τα υπόλοιπα δεσποτάτα και κράτη. Η παρακμή του και η πτώση της Ηπείρου στα χέρια των Ναπολιτάνων, των Σέρβων, των Βενετών και των Τούρκων.

Περπατώ στους δρόμους της ιστορίας... και ξαναθυμάμαι: Με βάση το χάρτη της Ηπείρου και την επιλεγμένη ιστορική μαρτυρία προάγεται συζήτηση και σύνθεση των σχετικών ιστορικών γνώσεων.

Δ. Προτάσεις για τη διδακτική προσέγγιση των ενοτήτων

- Ενασχόληση με κείμενα, εικόνες και φωτογραφίες που αφορούν το περιεχόμενο των ενοτήτων.
- Ενθάρρυνση συζητήσεων και ερευνητικών δραστηριοτήτων από την πλευρά των μαθητών (προτείνεται η ομαδοσυνεργατική μέθοδος ή η μέθοδος project).
- Αξιοποίηση των προτεινόμενων δραστηριοτήτων στο τέλος κάθε ενότητας.
- Αξιοποίηση βιβλιοθηκών, αρχείων, αρχαιολογικών ανασκαφών, διαδικτύου (internet) και νέων τεχνολογιών κ.λπ.

Ε. Αξιοποίηση των δραστηριοτήτων της ενότητας (διευκρινήσεις - προτάσεις)

Προβλέποντας το μέλλον...:

Στη δεύτερη δραστηριότητα οι μαθητές αναζητούν σε βιβλία ιστορίας πληροφορίες για αρχαία θέατρα. Θα μπορούσε να ανατεθεί σε ομάδες μαθητών η παρουσίαση ενός αρχαίου θεάτρου με φωτογραφικό υλικό και άλλες πληροφορίες.

Στην τρίτη δραστηριότητα τα παιδιά θα κατευθυνθούν στην ενότητα της Μακεδονίας: *Ο Αλέξανδρος και οι Αλεξάνδρειες: Μια πορεία 18.000 χιλιομέτρων*, όπου θα συναντήσουν το «Δέντρο που μιλά» και θα το συσχετίσουν με τη «Μαγική βελανιδιά».

Στην τέταρτη δραστηριότητα προτείνεται να αναπτυχθεί συζήτηση σχετικά με τη διάθεση του ανθρώπου από τα αρχαία χρόνια μέχρι σήμερα να επιθυμεί να μάθει το μέλλον του.

Ρεπορτάζ από το παρελθόν:

Στην πρώτη δραστηριότητα η έκφραση «Πύρρειος νίκη» σημαίνει «νίκη ή επιτυχία με μεγάλο κόστος».

Στη δεύτερη ενότητα οι μαθητές παίζουν θέατρο το διάλογο μεταξύ του Πύρρου και του Κινέα. Έπειτα συζητούν για τον άσκοπο χαρακτήρα του πολέμου.

΄Ενας δρόμος ανάμεσα στη Δύση και την Ανατολή:
Στην πρώτη δραστηριότητα στη στήλη αναγράφεται «EGNATIOS».

Στην τέταρτη δραστηριότητα οι λίθινες στήλες έχουν αντικατασταθεί με σήματα της τροχαίας που δείχνουν τις χιλιομετρικές αποστάσεις.

ΣΤ. Προτεινόμενες εναλλακτικές δραστηριότητες

Η «μαγική βελανιδιά»
Οι μαθητές αναπαράγουν τους ήχους της βελανιδιάς με τη βοήθεια των οποίων έδιναν τους χρησμούς οι ιερείς στο μαντείο της Δωδώνης. Γίνεται χρήση μουσικών οργάνων αλλά και φυσικών αντικειμένων.

Εγνατία οδός
Οι μαθητές βρίσκουν και σημειώνουν την Εγνατία οδό σε ένα χάρτη της σύγχρονης Ηπείρου και σε έναν της αρχαίας. Συγκρίνουν τις δύο διαδρομές, βρίσκουν ομοιότητες και διαφορές.

Ζ. Αναμενόμενα μαθησιακά αποτελέσματα

Τα μαθησιακά αποτελέσματα που αναμένονται από τη διδακτική προσέγγιση της ενότητας «΄Ηπειρος» σχετίζονται άμεσα με τους Γενικούς Σκοπούς και Στόχους του Εγχειριδίου αλλά και τους στόχους διδασκαλίας της συγκεκριμένης ενότητας. Στη συνέχεια περιγράφονται τα αναμενόμενα μαθησιακά αποτελέσματα, η επίτευξη των οποίων θα μπορούσε να χαρακτηρίσει την πραγμάτευση της ενότητας ως επιτυχημένη.
Οι μαθητές:

- Γνωρίζουν τους νομούς της Ηπείρου και τις σημαντικότερες πόλεις της περιοχής.
- ΄Εχουν προσεγγίσει την ΄Ηπειρο του χθες και του σήμερα, μέσα από την τέχνη, τον πολιτισμό την οικονομία, την κοινωνία αλλά και την καθημερινή ζωή των κατοίκων της στις διαφορετικές ιστορικές συγκυρίες.
- Κρίνουν το αποτέλεσμα των πολεμικών επιχειρήσεων και συνειδητοποιούν την αναγκαιότητα ειρηνικής συνύπαρξης των λαών.
- Αναγνωρίζουν τα βασικά στοιχεία από την ιστορική και πολιτισμική εξέλιξη της Ηπείρου και των κατοίκων της στο πέρασμα της ιστορίας.

5. Ιστορία και Πολιτισμός των Ιόνιων Νησιών

Α. Σκοπός

Οι μαθητές, μέσω του ιστορικού λόγου, να έρθουν σε επαφή με αντιπροσωπευτικά γεωγραφικά, κοινωνικά, πολιτιστικά και διαπολιτισμικά παραδείγματα από τα Ιόνια νησιά, από την αρχαιότητα έως σήμερα.

Β. Στόχοι Διδασκαλίας

Οι μαθητές:

1. Να έρθουν σε επαφή με ένα από τα κυριότερα νησιώτικα μέρη της Ελλάδας, τα «Ιόνια νησιά» και να γνωρίσουν τις βασικότερες αρχαιολογικές τοποθεσίες της περιοχής.
2. Να γνωρίσουν το φυσικό – οικολογικό τοπίο των Ιόνιων νησιών.
3. Να μάθουν μερικά βασικά στοιχεία από τη μυθολογία που συνδέονται με τα Ιόνια νησιά όπως επίσης και στοιχεία από την προϊστορία τους.
4. Να προβληματιστούν σχετικά με τη σπουδαιότητα που είχε η γεωγραφική θέση των νησιών στην αρχαιότητα (αλλά και σήμερα).
5. Να γνωρίσουν τη βυζαντινή και ενετική περίοδο των Ιονίων νήσων μέσα από γεγονότα αλλά και γενικά στοιχεία κοινωνικής, πολιτικής και οικονομικής ζωής.
6. Να γνωρίσουν και να κρίνουν τις σχέσεις μεταξύ των αρχόντων και του απλού λαού στα Επτάνησα.
7. Να αναζητήσουν κοινούς δεσμούς και στοιχεία πολιτιστικής επικοινωνίας ανάμεσα στους κατοίκους των νησιών και σε άλλους λαούς (Νορμανδούς, Ενετούς, κ.ά.).

Γ. Οργάνωση Διδασκαλίας

Η οργάνωση της διδασκαλίας του θεματικού πεδίου «Ιόνια νησιά» διαρθρώνεται στις παρακάτω επιμέρους γνωστικές ενότητες:

Ένα καινούριο ταξίδι: Εισαγωγή - γνωριμία των μαθητών με τα νησιά του Ιονίου πελάγους, την πολιτιστική τους παράδοση και το φυσικό τους περιβάλλον.

Ελάτε να γνωριστούμε: Γνωριμία με τα Επτάνησα και με πτυχές της μυθολογίας που αναφέρονται σε αυτά.

...Ας τραγουδήσουμε...: Αναφορά στην επτανησιακή μουσική μέσα από χαρακτηριστικό τραγούδι.

Ένας πολυμήχανος βασιλιάς: Ο μυθικός βασιλιάς της Ιθάκης, Οδυσσέας και η επιστροφή του από την Τροία.

«Στο κάστρο του Οδυσσέα»: Σύνδεση με την αρχαιολογική δραστηριότητα στο νησί και τις ανακαλύψεις της.

Το «Φιόρε του Λεβάντε»: Βασικά στοιχεία της ιστορίας της Ζακύνθου από την Προϊστορική εποχή μέχρι και τη Ρωμαϊκή περίοδο. Γνωριμία με τη σύγχρονη Ζάκυνθο, τις φυσικές ομορφιές και τα αρχαιολογικά μνημεία της.

΄Ενα νησί που μοιάζει με πυραμίδα...: Βασικά στοιχεία της ιστορίας της Κεφαλονιάς από τη Μεσολιθική περίοδο μέχρι και τη Ρωμαϊκή. Γνωριμία με τις φυσικές ομορφιές και το λαϊκό πολιτισμό της Κεφαλονιάς.

Λεπίδες και όστρακα: Βασικά στοιχεία της ιστορίας της Λευκάδας και των Κυθήρων από τη Νεολιθική εποχή μέχρι και τη Ρωμαϊκή περίοδο. Αναφορά σε αρχαιολογικές ανακαλύψεις. Τα σύγχρονα ιστορικά μνημεία της Λευκάδας και των Κυθήρων.

Το νησί των Φαιάκων: Σύντομη ανασκόπηση της ιστορίας της Κέρκυρας από την Παλαιολιθική περίοδο μέχρι την εποχή της κυριαρχίας των Ρωμαίων.

Οι Νορμανδοί στα Ιόνια: Η περίοδος ανάμεσα στον 9ο και 11ο αιώνα. Η κατάκτηση των νησιών από Νορμανδούς Σταυροφόρους και Βενετούς.

Οι Βενετοί και ο θαλασσοπόρος Χουάν ντε Φούκα: Το φαινόμενο της πειρατείας στα Ιόνια νησιά και η άνθιση των γραμμάτων και των τεχνών. Η ιστορία του θαλασσοπόρου Χουάν ντε Φούκα.

Βενετία: μια πόλη χωρίς γη: Ο ρόλος της Βενετίας κατά τη βυζαντινή περίοδο και οι οικονομικές της σχέσεις με τη βυζαντινή αυτοκρατορία. Οι ΄Ελληνες στη Βενετία και η πνευματική τους δραστηριότητα.

Η καστροπολιτεία: Η Κέρκυρα κατά τη διάρκεια της Ενετοκρατίας. Αρχιτεκτονική και λαϊκός πολιτισμός.

Και η ιστορία έχει τις γεύσεις της. Ο πολιτισμός περνάει... και από την κουζίνα: Διατροφικές συνήθειες των Ελλήνων κατά τη βυζαντινή περίοδο.

Βενετοί και Φράγκοι: Τα Ιόνια νησιά στόχος επιδρομών και κατακτητών.

Ευγενείς και Πιοπολάροι: Η ζωή και οι κοινωνικές ομάδες στα Ιόνια νησιά επί Βενετοκρατίας.

Φόρος, η «δεκάτη»: Η φορολογική πολιτική στα Επτάνησα την εποχή της Βενετοκρατίας.

Περπατώ στους δρόμους της ιστορίας και ξαναθυμάμαι: Με βάση το χάρτη των Ιόνιων νησιών και την επιλεγμένη ιστορική μαρτυρία προάγεται συζήτηση και σύνθεση των σχετικών ιστορικών γνώσεων.

Δ. Προτάσεις για τη διδακτική προσέγγιση των ενοτήτων

- Ενασχόληση με κείμενα, εικόνες και φωτογραφίες που αφορούν το περιεχόμενο των ενοτήτων.
- Ενθάρρυνση συζητήσεων και ερευνητικών δραστηριοτήτων από την πλευρά των μαθητών (προτείνεται η ομαδοσυνεργατική μέθοδος ή η μέθοδος project).
- Αξιοποίηση των προτεινόμενων δραστηριοτήτων στο τέλος κάθε ενότητας.

- Αξιοποίηση βιβλιοθηκών, αρχείων, αρχαιολογικών ανασκαφών, διαδικτύου (internet) και νέων τεχνολογιών κ.λπ.

Ε. Αξιοποίηση των δραστηριοτήτων της ενότητας (διευκρινήσεις - προτάσεις)

...Ας τραγουδήσουμε...:
Τα νησιά για τα οποία δεν μιλάει το τραγούδι είναι οι Παξοί, τα Κύθηρα και η Ιθάκη.

Ένας πολυμήχανος βασιλιάς:
Και στις τρεις δραστηριότητες της ενότητας ο εκπαιδευτικός κατευθύνει τους μαθητές να ανατρέξουν στο βιβλίο «Στη Μυθοχώρα με τα φτερά του Πήγασου».

Οι Νορμανδοί στα Ιόνια:
Λόγος για την Α' Σταυροφορία έγινε στην ενότητα της Μακεδονίας: *Για το σταυρό (;)... Από την Ευρώπη στην Ανατολή*.

Ευγενείς και Ποπολάροι:
Στην πρώτη δραστηριότητα οι μαθητές μελετούν, παρατηρούν και σχολιάζουν τις φωτογραφίες της ενότητας.

Φόρος, η «δεκάτη»:
Στην πρώτη δραστηριότητα αναπτύσσεται συζήτηση σχετικά με τα είδη φορολογίας.

ΣΤ. Προτεινόμενες εναλλακτικές δραστηριότητες

Ιόνια «κρεμάλα»

Οι μαθητές χωρίζονται σε δύο ομάδες και ακολουθώντας τους κανόνες του παιχνιδιού «κρεμάλα», θέτουν λέξεις, έννοιες, ονόματα προσώπων ή ιστορικών μνημείων που συνάντησαν στην ενότητα «Ιόνια Νησιά». Η μια ομάδα γράφει στον πίνακα το σύνολο των γραμμάτων από τα οποία αποτελείται η κρυμμένη λέξη με τη μορφή παύλας (_). Η άλλη ομάδα έχει την ευκαιρία να διαλέξει μέχρι επτά γράμματα, τα οποία τοποθετούνται, αν είναι σωστά, στη λέξη. Αν μετά από επτά προσπάθειες η λέξη δεν αποκαλυφθεί τότε η ομάδα που έβαλε τη λέξη κερδίζει ένα βαθμό. Νικήτρια είναι η ομάδα που θα συμπληρώσει πρώτη πέντε βαθμούς.

Γευστικό ημερολόγιο «Τα Επτάνησα»

Οι μαθητές αναζητούν ανθρώπους της παροικίας που κατάγονται από τα Ιόνια νησιά και τους ζητούν να τους «αποκαλύψουν» συνταγές παραδοσιακών φαγητών και γλυκών από την περιοχή. Συγκεντρώνονται συνολικά 12 συνταγές. Στο τέλος της χρονιάς οι μαθητές φτιάχνουν ένα ημερολόγιο για το νέο έτος και σε κάθε μήνα αντιστοιχούν και μια συνταγή, η οποία θα αποκαλείται «Η συνταγή του μήνα».

Ζ. Αναμενόμενα μαθησιακά αποτελέσματα

Τα μαθησιακά αποτελέσματα που αναμένονται από τη διδακτική προσέγγιση της ενότητας «Ιόνια Νησιά» σχετίζονται άμεσα με τους Γενικούς Σκοπούς και Στόχους του Εγχειριδίου αλλά και τους στόχους διδασκαλίας της συγκεκριμένης ενότητας. Στη συνέχεια περιγράφονται τα αναμενόμενα μαθησιακά αποτελέσματα, η επίτευξη των οποίων θα μπορούσε να χαρακτηρίσει την πραγμάτευση της ενότητας ως επιτυχημένη.

Οι μαθητές:

- Γνωρίζουν τα νησιά του Ιονίου και τις σημαντικότερες πόλεις τους.
- Έχουν έρθει σε επαφή με τις βασικές διαστάσεις της κοινωνικής, πολιτικής, πολιτισμικής και οικονομικής ιστορίας των Ιονίων νήσων και του φυσικού τοπίου της περιοχής.
- Κρίνουν τους κοινούς δεσμούς και τα στοιχεία πολιτιστικής επικοινωνίας ανάμεσα στους κατοίκους των νησιών και σε άλλους λαούς (Νορμανδούς, Ενετούς, κ.ά.).
- Μαθαίνουν να ξεχωρίζουν τις «κοινωνικές ομάδες» στην ιστορία αλλά και να μελετούν τις σχέσεις τους μέσα από ιστορικές πηγές.

6. Ιστορία και Πολιτισμός της Στερεάς Ελλάδας

Α. Σκοπός

Οι μαθητές, μέσω του ιστορικού λόγου, να έρθουν σε επαφή με αντιπροσωπευτικά γεωγραφικά, κοινωνικά, πολιτιστικά και διαπολιτισμικά παραδείγματα από την περιοχή της Στερεάς Ελλάδας, από την αρχαιότητα έως σήμερα.

Β. Στόχοι Διδασκαλίας

Οι μαθητές:

1. Να έρθουν σε μια πρώτη επαφή με το γεωγραφικό διαμέρισμα της «Στερεάς Ελλάδας» και να γνωρίσουν τους νομούς και τις κυριότερες πόλεις, αλλά και τις βασικότερες αρχαιολογικές τοποθεσίες της περιοχής.
2. Να έρθουν σε επαφή με το φυσικό περιβάλλον και να γνωρίσουν τα βασικά στοιχεία του οικοσυστήματος της Στερεάς Ελλάδας.
3. Να γνωρίσουν βασικά μυθολογικά επεισόδια και τον τρόπο με τον οποίο αυτά συνδέονται με την ιστορική πορεία των κατοίκων της Στερεάς Ελλάδας.
4. Να μάθουν μερικά βασικά στοιχεία γύρω από τη ζωή και την οργάνωση της κοινωνίας στη Στερεά Ελλάδα των προϊστορικών και πρώιμων ιστορικών χρόνων.
5. Να κατανοήσουν την πολιτισμική προσφορά της Αθήνας των κλασικών χρόνων (φιλοσοφική σκέψη, τέχνες, επιστήμες, κτλ.) στην εξέλιξη του ελληνικού και παγκόσμιου πολιτισμού.
6. Να συνειδητοποιήσουν και να κρίνουν την επίδραση του ελληνικού πολιτισμού στο ρωμαϊκό τρόπο ζωής και σκέψης, με έμφαση στο παράδειγμα της Αθήνας - Ρώμης.
7. Να γνωρίσουν τις σημαντικότερες πτυχές της πολιτικής, οικονομικής και κοινωνικής ζωής των κατοίκων της Στερεάς Ελλάδας κατά τη διάρκεια της βυζαντινής περιόδου και της φραγκοκρατίας.
8. Να έρθουν σε επαφή με τα κυριότερα ιστορικά γεγονότα και πρόσωπα που χαρακτήρισαν τη μετάβαση από την αρχαία ελληνική θρησκεία στο Χριστιανισμό.

Γ. Οργάνωση Διδασκαλίας

Η οργάνωση της διδασκαλίας του θεματικού πεδίου «Στερεά Ελλάδα» διαρθρώνεται στις παρακάτω επιμέρους γνωστικές ενότητες:

«Ξεκινάμε πάμε μακριά...»: Εισαγωγή - γνωριμία των μαθητών με την πολιτιστική παράδοση και το φυσικό περιβάλλον της Στερεάς Ελλάδας. Η Αθήνα στο χτες και το σήμερα.

Μινύες, Αιτωλοί και Ακαρνάνες: Στοιχεία από την ιστορία των πρώτων φυλών της Στερεάς Ελλάδας από την εποχή του χαλκού έως και τα ρωμαϊκά χρόνια.

Ο «Συνοικισμός»του Θησέα: Μυθολογία και πρώιμη ιστορία της Αθήνας. Ο πρώτος βασιλιάς της Αθήνας.

Η «Μητέρα» της δημοκρατίας...: Η γέννηση της δημοκρατίας στην Αθήνα. Ο ρόλος του Δράκοντα, του Σόλωνα, του Πεισίστρατου και του Κλεισθένη στην ιστορία της πόλης.

«Γη και ύδωρ»: Οι Περσικοί πόλεμοι στην Ελλάδα και ο ρόλος των Αθηναίων. Οι βασικότεροι πρωταγωνιστές από τη μεριά των Ελλήνων.

Ένας Χρυσός Αιώνας: Ο Χρυσός Αιώνας του Περικλή και η δημιουργία λαμπρών μνημείων στην αρχαία Αθήνα. Ο Παρθενώνας. Γνωριμία με το Δωρικό και τον Ιονικό ρυθμό. Σύγχρονες προσπάθειες αναστήλωσης της Ακρόπολης.

...«Και όλοι να λένε να ένας σοφός»: Το αρχαίο σχολείο και το παιδευτικό κίνημα των Σοφιστών. Η γέννηση της φιλοσοφίας, ο Σωκράτης, ο Πλάτωνας και ο Αριστοτέλης.

Τα σχολεία των Ελλήνων: Τα ελληνικά σχολεία στις παροικίες του εξωτερικού (φωτογραφικό υλικό).

Ο Πελοποννησιακός πόλεμος: Η ιστορία του κυριότερου πολέμου μεταξύ των Ελλήνων.

Ψάχνοντας για την Ευρώπη...: Ο μύθος του Κάδμου και η ίδρυση της πόλης της Θήβας. Η θηβαϊκή ηγεμονία στην Ελλάδα με αρχηγούς τον Επαμεινώνδα και τον Πελοπίδα. Στοιχεία λαϊκού πολιτισμού από τη Θήβα, τη Λαμία και τη Λιβαδειά. Το χιονοδρομικό κέντρο του Παρνασσού.

Το μαντείο των Δελφών: Η ιστορική διαδρομή του μαντείου των Δελφών και πληροφορίες σχετικά με τη λειτουργία του.

Οι Ρωμαίοι στην Αθήνα: Οι νίκες των Ρωμαίων εναντίων των Ελλήνων και η κατάκτηση των ελληνικών πόλεων. Οι Ρωμαίοι αποδέχονται και υιοθετούν ελληνικά πολιτιστικά στοιχεία.

Δάσκαλος και μαθητής: Η Αθήνα κατά τη ρωμαϊκή περίοδο γίνεται κέντρο φιλοσοφικών και ρητορικών σπουδών. Ο φιλόσοφος Ηρώδης ο Αττικός και ο μαθητής του, αυτοκράτορας Μάρκος Αυρήλιος.

«Οφθαλμός της Ελλάδος...»: Η ιστορία της Στερεάς Ελλάδας και ειδικότερα της Αθήνας κατά την περίοδο της βυζαντινής αυτοκρατορίας. Η άνοδος του Χριστιανισμού. Αθηναίες στο θρόνο του Βυζαντίου.

Το κράτος των...Ντε Λα Ρος: Η κυριαρχία των Φράγκων στη Στερεά Ελλάδα. Βυζαντινές εκκλησίες και μοναστήρια στην Αττική.

Φράγκοι και Καταλανοί: Οι Φράγκοι και οι Καταλανοί διεκδικούν τις περιοχές της Στερεάς Ελλάδας.

Περπατώ στους δρόμους της ιστορίας... και ξαναθυμάμαι: Με βάση το χάρτη της Στερεάς Ελλάδας και την επιλεγμένη ιστορική μαρτυρία προάγεται συζήτηση και σύνθεση των σχετικών ιστορικών γνώσεων.

Δ. Προτάσεις για τη διδακτική προσέγγιση των ενοτήτων

- Ενασχόληση με κείμενα, εικόνες και φωτογραφίες που αφορούν το περιεχόμενο των ενοτήτων.
- Ενθάρρυνση συζητήσεων και ερευνητικών δραστηριοτήτων από την πλευρά των μαθητών (προτείνεται η ομαδοσυνεργατική μέθοδος ή η μέθοδος project).
- Αξιοποίηση των προτεινόμενων δραστηριοτήτων στο τέλος κάθε ενότητας.
- Αξιοποίηση βιβλιοθηκών, αρχείων, αρχαιολογικών ανασκαφών, διαδικτύου (internet) και νέων τεχνολογιών κ.λπ.

Ε. Αξιοποίηση των δραστηριοτήτων της ενότητας (διευκρινήσεις - προτάσεις)

Ο «Συνοικισμός» του Θησέα:

Στην πρώτη δραστηριότητα, σύμφωνα με τη Μυθολογία η θεά Αθηνά χάρισε το όνομά της στην πόλη που ονομάστηκε Αθήνα.

Στην τρίτη δραστηριότητα «μεταρρυθμιστής» είναι «αυτός που πραγματοποιεί πολιτικές αλλαγές».

Η «Μητέρα» της δημοκρατίας...:

Στην τρίτη δραστηριότητα την «εκκλησία του δήμου» αποτελούσαν οι ελεύθεροι Αθηναίοι πολίτες. Σήμερα, η «εκκλησία του δήμου» θα μπορούσε να αντιστοιχεί με το θεσμό του «δημοψηφίσματος».

...Και όλοι να λένε να ένας σοφός:

Ο Σωκράτης ήταν δάσκαλος του Πλάτωνα και αυτός με τη σειρά του δάσκαλος του Αριστοτέλη.

Το κράτος των...Ντε Λα Ρος:
Οι μαθητές παρατηρούν τις φωτογραφίες της ενότητας και αναζητούν ομοιότητες και διαφορές.

ΣΤ. Προτεινόμενες εναλλακτικές δραστηριότητες

Φιλοσοφικό άλμπουμ
Οι μαθητές χωρίζονται σε δύο ομάδες και αναλαμβάνουν να συλλέξουν πληροφορίες για τη ζωή και το έργο σπουδαίων φιλοσόφων της αρχαίας Αθήνας και Ρώμης. Τα στοιχεία καταχωρούνται σε ένα «φιλοσοφικό άλμπουμ», το οποίο κατά καιρούς ενημερώνεται με νέα στοιχεία. Βασικός σκοπός του άλμπουμ είναι η αναζήτηση ομοιοτήτων και διαφορών ανάμεσα στη φιλοσοφική σκέψη που αναπτύχθηκε στην Αθήνα και τη Ρώμη.

Πάνθεον πολιτευμάτων
Οι μαθητές χωρίζονται σε ομάδες και αναζητούν στοιχεία για τα σπουδαιότερα πολιτεύματα της αρχαίας Ελλάδας (βασιλεία, αριστοκρατία, ολιγαρχία, τυραννία, δημοκρατία). Στη συνέχεια καλούνται να κάνουν ένα κατάλογο με τα πλεονεκτήματα και τα μειονεκτήματα του κάθε πολιτεύματος. Κάνουν προτάσεις για το ποια στοιχεία άλλων πολιτευμάτων θα μπορούσαν να εφαρμοστούν στα πλαίσια της σημερινής δημοκρατίας.

Ζ. Αναμενόμενα μαθησιακά αποτελέσματα

Τα μαθησιακά αποτελέσματα που αναμένονται από τη διδακτική προσέγγιση της ενότητας «Στερεά Ελλάδα» σχετίζονται άμεσα με τους Γενικούς Σκοπούς και Στόχους του Εγχειριδίου αλλά και τους στόχους διδασκαλίας της συγκεκριμένης ενότητας. Στη συνέχεια περιγράφονται τα αναμενόμενα μαθησιακά αποτελέσματα, η επίτευξη των οποίων θα μπορούσε να χαρακτηρίσει την πραγμάτευση της ενότητας ως επιτυχημένη.

Οι μαθητές:
- Γνωρίζουν τους νομούς της Στερεάς Ελλάδας και τις σημαντικότερες πόλεις τους.
- ΄Εχουν έρθει σε επαφή με το φυσικό περιβάλλον της Στερεάς Ελλάδας και γνωρίζουν τα βασικά στοιχεία του οικοσυστήματός της.
- Μαθαίνουν για τις σημαντικότερες πτυχές της πολιτικής, οικονομικής και κοινωνικής ζωής των κατοίκων της Στερεάς Ελλάδας κατά τη διάρκεια των αρχαίων χρόνων, της βυζαντινής περιόδου και της φραγκοκρατίας.
- Αναγνωρίζουν την πολιτισμική προσφορά της Αθήνας των κλασικών χρόνων στη φιλοσοφική σκέψη, τις τέχνες, τις επιστήμες, κτλ.

7. Ιστορία και Πολιτισμός της Πελοποννήσου

Α. Σκοπός

Οι μαθητές, μέσω του ιστορικού λόγου, να έρθουν σε επαφή με αντιπροσωπευτικά γεωγραφικά, κοινωνικά, πολιτιστικά και διαπολιτισμικά παραδείγματα από την περιοχή της Πελοποννήσου, από την αρχαιότητα έως σήμερα.

Β. Στόχοι Διδασκαλίας

Οι μαθητές:

1. Να έρθουν μια πρώτη επαφή με το γεωγραφικό διαμέρισμα της «Πελοποννήσου», γνωρίζοντας τους νομούς και τις κυριότερες πόλεις, αλλά και τις βασικότερες αρχαιολογικές τοποθεσίες της περιοχής.
2. Να ευαισθητοποιηθούν απέναντι στην πλούσια βιοποικιλότητα και στις φυσικές ομορφιές που παρατηρούνται σήμερα στην Πελοπόννησο.
3. Να γνωρίσουν βασικά μυθολογικά επεισόδια και ήρωες και να αντιληφθούν τον τρόπο με τον οποίο αυτά συνδέονται με τη Πελοπόννησο και την ιστορική της εξέλιξη.
4. Να μάθουν μερικά βασικά στοιχεία για τη ζωή και την οργάνωση της κοινωνίας στην Πελοπόννησο των πρωτο-ιστορικών χρόνων και να αντιληφθούν τη διαφορά ανάμεσα σε προϊστορία και ιστορία.
5. Να συνειδητοποιήσουν τη μεγάλη σημασία του Μυκηναϊκού πολιτισμού καθώς και των ανακαλύψεων που τον έφεραν στο φως.
6. Να κατανοήσουν τη σημασία των Ολυμπιακών αγώνων τόσο στην αρχαιότητα όσο και στην σημερινή εποχή.
7. Με βάση το παράδειγμα της Σπάρτης να κατανοήσουν το ρόλο της εκπαίδευσης στην αρχαιότητα.
8. Να αναγνωρίσουν τη πολιτιστική και παιδευτική αξία του αρχαίου ελληνικού θεάτρου.
9. Να συνδέσουν την ιστορική και πολιτισμική εξέλιξη της Πελοποννήσου και των κατοίκων της με την γενικότερη εξέλιξη της χώρας κατά την εξεταζόμενη περίοδο.
10. Να γνωρίσουν τη βυζαντινή περίοδο της Πελοποννήσου, μέσα από σημαντικά ιστορικά γεγονότα, πρόσωπα και μνημεία.
11. Να διακρίνουν τους σπουδαιότερους λόγους για τους οποίους η Πελοπόννησος βρέθηκε στο επίκεντρο της βυζαντινής ιστορίας.

Γ. Οργάνωση Διδασκαλίας

Η οργάνωση της διδασκαλίας του θεματικού πεδίου «Πελοποννήσος» διαρ-

θρώνεται στις παρακάτω επιμέρους γνωστικές ενότητες:

Η Πελοπόννησος: Ένα φύλλο στεριάς: Εισαγωγή - γνωριμία των μαθητών με το φυσικό περιβάλλον της Πελοποννήσου.

Σβιννν και φύγαμε...!: Λαϊκός πολιτισμός, μνημεία και σύγχρονη ζωή στην Πελοπόννησο.

Μια μεγάλη ανακάλυψη: Ο πρώτος άνθρωπος: Στοιχεία για την παρουσία του προϊστορικού ανθρώπου στην Πελοπόννησο. Μυθολογία και πρώιμη θρησκευτικότητα, ο κεντρικός ρόλος του Ηρακλή.

Οι πολύχρυσες Μυκήνες: Ο πολιτισμός των Μυκηναίων στην Πελοπόννησο. Αρχαιολογικοί χώροι και μνημεία.

Η γραφή των Μυκηναίων: Οι τέχνες και τα γράμματα στο μυκηναϊκό πολιτισμό. Η αποκρυπτογράφηση της γραμμικής Β΄.

Ολυμπία: Ο αρχαιολογικός χώρος της Ολυμπίας στην Πελοπόννησο και η ιστορία των Ολυμπιακών Αγώνων.

Ένας λαός φτιαγμένος από ατσάλι: Βασικά ιστορικά δεδομένα για την ίδρυση της πόλης της Σπάρτης. Η κοινωνική ιστορία, η στρατιωτική οργάνωση και η εκπαίδευση των Σπαρτιατών. Η σύγχρονη πόλη της Σπάρτης.

Οι Σπαρτιάτες εναντίον των Περσών: Οι πόλεμοι των Σπαρτιατών εναντίον των Περσών αλλά και των Ελλήνων. Αναφορά σε πρωταγωνιστικές μορφές.

Ο πρώτος γιατρός χωρίς σύνορα: Τα ιερά του Ασκληπιού στην Ελλάδα και οι απαρχές της ιατρικής. Στοιχεία από την αρχαία αιγυπτιακή ιατρική.

Το αρχαίο ελληνικό θέατρο: Το αρχαίο ελληνικό θέατρο και τα είδη του. Αναφορά στους πιο γνωστούς δραματουργούς των κλασικών χρόνων. Το αρχαίο θέατρο σήμερα.

Το θέατρο στην παροικία: Η θεατρική παιδεία στις ελληνικές παροικίες του εξωτερικού. Φωτογραφικό υλικό από θεατρικές ομάδες ελληνικών σχολείων της ομογένειας.

Ο ύμνος της αγάπης: Η Πελοπόννησος στα βυζαντινά χρόνια και η διάδοση του Χριστιανισμού. Η μορφή του Αποστόλου Παύλου. Ο Μυστράς, εκκλησιαστικό κέντρο της Πελοποννήσου.

Πόλεις κάστρα: Το Δεσποτάτο του Μοριά και οι πόλεις-κάστρα της Πελοποννήσου. Η πνευματική άνθιση στο Μυστρά.. Η μορφή του Κωνσταντίνου Παλαιολόγου.

Περπατώ στους δρόμους της ιστορίας... και ξαναθυμάμαι: Με βάση το χάρτη της Πελοποννήσου και την επιλεγμένη ιστορική μαρτυρία προάγεται συζήτηση και σύνθεση των σχετικών ιστορικών γνώσεων.

Δ. Προτάσεις για τη διδακτική προσέγγιση των ενοτήτων

- Ενασχόληση με κείμενα, εικόνες και φωτογραφίες που αφορούν το περιεχόμενο των ενοτήτων.

- Ενθάρρυνση συζητήσεων και ερευνητικών δραστηριοτήτων από την πλευρά των μαθητών (προτείνεται η ομαδοσυνεργατική μέθοδος ή η μέθοδος project).
- Αξιοποίηση των προτεινόμενων δραστηριοτήτων στο τέλος κάθε ενότητας.
- Αξιοποίηση βιβλιοθηκών, αρχείων, αρχαιολογικών ανασκαφών, διαδικτύου (internet) και νέων τεχνολογιών κ.λπ.

Ε. Αξιοποίηση των δραστηριοτήτων της ενότητας (διευκρινήσεις - προτάσεις)

Μια μεγάλη ανακάλυψη: Ο πρώτος άνθρωπος:
Οι μαθητές κατευθύνονται από τον εκπαιδευτικό στην ενότητα της Μακεδονίας: *Μια γιαγιά 200.000 χρόνων!!! Στις κόκκινες πέτρες*.

Οι πολύχρυσες Μυκήνες:
Οι μαθητές αναζητούν πληροφορίες για τον Ερρίκο Σλήμαν.

Ολυμπία:
Στη δεύτερη δραστηριότητα ο εκπαιδευτικός κάνει λόγο για το θεσμό της Ολυμπιακής Εκεχειρίας. Αν υπάρχει η δυνατότητα, οι μαθητές επισκέπτονται την ιστοσελίδα του Υπουργείου Εξωτερικών της Ελλάδας http://www.mfa.gr και βρίσκουν πληροφορίες για το θέμα αυτό.

Ένας λαός φτιαγμένος από ατσάλι:
Σχετικά με την πρώτη δραστηριότητα, η «διαμαστίγωση» ήταν έθιμο αγωγής στην αρχαία Σπάρτη.

Ο πρώτος γιατρός χωρίς σύνορα:
Σπουδαίος γιατρός της αρχαιότητας ήταν ο Ιπποκράτης. Επίσης προτείνεται η αναζήτηση στοιχείων από τους μαθητές σχετικά με την ιατρική στην αρχαία Κίνα και Αίγυπτο.

Το αρχαίο ελληνικό θέατρο:
Στη δεύτερη δραστηριότητα, ο εκπαιδευτικός ακολουθώντας τις οδηγίες του πρώτου μέρους του Προγράμματος Σπουδών, οργανώνει τους μαθητές σε ομάδες εργασίας . Τα αποτελέσματα της μικρής αυτής έρευνας θα μπορούσαν να ανακοινωθούν σε μια γιορτή του σχολείου ή της κοινότητας.

Το θέατρο στην παροικία:
Σχετικά με τη δεύτερη δραστηριότητα, η θεατρική αυτή παράσταση θα μπορούσε να ανέβει στο τέλος της σχολικής χρονιάς. Ιδιαίτερα σημαντική κρίνεται η βοήθεια από ειδικευμένο άτομο στο θέατρο (σκηνοθέτη).

Ο ύμνος της αγάπης:
Ο εκπαιδευτικός φροντίζει να βρεθεί το σχετικό τραγούδι.

ΣΤ. Προτεινόμενες εναλλακτικές δραστηριότητες

Ολυμπιακοί αγώνες
Οι μαθητές αναζητούν πληροφορίες για τους Ολυμπιακούς αγώνες, ειδικά από την αναβίωσή τους (1896) και έπειτα. Επισκέπτονται την ιστοσελίδα των Ολυμπιακών Αγώνων της Αθήνας www.athens2004.com και γνωρίζουν τα ολυμπιακά αθλήματα.

Γιατροί χωρίς σύνορα
Με αφορμή τη μορφή του Ασκληπιού, οι μαθητές αναζητούν πληροφορίες για την οργάνωση «Γιατροί χωρίς Σύνορα». Αν στην περιοχή του σχολείου υπάρχουν γραφεία της οργάνωσης, προτείνεται οι μαθητές να καλέσουν ένα μέλος της για να τους μιλήσει στην τάξη για το σκοπό και τις δραστηριότητες των «Γιατρών χωρίς Σύνορα».

Ζ. Αναμενόμενα μαθησιακά αποτελέσματα

Τα μαθησιακά αποτελέσματα που αναμένονται από τη διδακτική προσέγγιση της ενότητας «Πελοπόννησος» σχετίζονται άμεσα με τους Γενικούς Σκοπούς και Στόχους του Εγχειριδίου αλλά και τους στόχους διδασκαλίας της συγκεκριμένης ενότητας. Στη συνέχεια περιγράφονται τα αναμενόμενα μαθησιακά αποτελέσματα, η επίτευξη των οποίων θα μπορούσε να χαρακτηρίσει την πραγμάτευση της ενότητας ως επιτυχημένη.

Οι μαθητές:
- Γνωρίζουν τους νομούς της Πελοποννήσου και τις σημαντικότερες πόλεις τους.
- Ευαισθητοποιούνται απέναντι στην πλούσια βιοποικιλότητα και στις φυσικές ομορφιές που παρατηρούνται σήμερα στην περιοχή.
- Ερμηνεύουν το ρόλο και τη σημασία του Μυκηναϊκού πολιτισμού για την ελληνική και παγκόσμια πολιτιστική κληρονομιά.
- Αναλύουν το νόημα και τη σημασία των Ολυμπιακών αγώνων τόσο στην αρχαιότητα όσο και στην σημερινή εποχή.
- Αναγνωρίζουν το ρόλο της εκπαίδευσης στην αρχαιότητα καθώς και την πολιτιστική και παιδευτική αξία του αρχαίου ελληνικού θεάτρου.

8. Ιστορία και Πολιτισμός των Νησιών του Αιγαίου

Α. Σκοπός

Οι μαθητές, μέσω του ιστορικού λόγου, να έρθουν σε επαφή με αντιπροσωπευτικά γεωγραφικά, κοινωνικά, πολιτιστικά και διαπολιτισμικά παραδείγματα από τα νησιά του Αιγαίου Πελάγους, από την αρχαιότητα έως σήμερα.

Β. Στόχοι Διδασκαλίας

Οι μαθητές:

1. Να έρθουν σε επαφή με τα νησιά του Αιγαίου Πελάγους και να μάθουν τις βασικότερες αρχαιολογικές τοποθεσίες της νησιώτικης αυτής περιοχής.
2. Να γνωρίσουν τις φυσικές ομορφιές των νησιών και να ευαισθητοποιηθούν απέναντι στην βιοποικιλότητα και στην ανάγκη προστασίας της άγριας ζωής.
3. Να μάθουν βασικά μυθολογικά και ιστορικά στοιχεία για τα νησιά του Αιγαίου Πελάγους.
4. Να προβληματιστούν σχετικά με τη σπουδαιότητα της γεωγραφικής θέσης των νησιών του Αιγαίου στην ανάπτυξη και διάδοση του πολιτισμού τόσο στην αρχαιότητα όσο και σήμερα.
5. Να γνωρίσουν τη ζωή στις αρχαίες Κυκλάδες, τη σχέση των Κυκλαδιτών με τους Μινωίτες (Κρήτη), τις εμπορικές συναλλαγές τους με άλλους τόπους αλλά και βασικά στοιχεία από τον κυκλαδικό πολιτισμό (επιρροές που δέχτηκε και που άσκησε σε άλλους πολιτισμούς).
6. Να αντιληφθούν ότι τα αρχαιολογικά ευρήματα από τις Κυκλάδες προσέφεραν σημαντικές πληροφορίες για την καθημερινή ζωή και τον πολιτισμό των κατοίκων των νησιών.
7. Να μάθουν για την ιστορία και τον πολιτισμό των αρχαίων Δωδεκανήσων (με έμφαση στην Ρόδο), των νησιών του Αργοσαρωνικού (Αίγινα, Σπέτσες, Πόρος), των νησιών του Ανατολικού Αιγαίου και των Σποράδων.
8. Να αναγνωρίσουν τα νησιά του Αιγαίου ως πατρίδα σημαντικών ανθρώπων του πνεύματος και της επιστήμης.
9. Να γνωρίσουν την ιστορία των νησιών του Αιγαίου κατά τη βυζαντινή περίοδο.
10. Να κατανοήσουν την επίδραση της Φραγκοκρατίας στα νησιά του Αιγαίου, (με έμφαση στην αρχαιτεκτονική).
11. Να αναζητήσουν κοινούς δεσμούς και στοιχεία πολιτιστικής επικοινωνίας ανάμεσα στους κατοίκους των νησιών και άλλους λαούς (Άραβες, Φράγκους κ.ά.).
12. Να διαμορφώσουν άποψη για το πρόβλημα της πειρατείας στη Μεσόγειο και τον τρόπο με τον οποίο έπληξε τα νησιά του Αιγαίου και τους κατοίκους τους.
13. Να κατανοήσουν την ανάγκη για επικοινωνία και συγκοινωνία των ανθρώπων της εποχής και να αναζητήσουν ομοιότητες και διαφορές με τη σημερινή εποχή.

Γ. Οργάνωση Διδασκαλίας

Η οργάνωση της διδασκαλίας του θεματικού πεδίου «νησιά Αιγαίου» διαρθρώνεται στις παρακάτω επιμέρους γνωστικές ενότητες:

Ταξιδεύοντας στα νησιά του Αιγαίου: Εισαγωγή - γνωριμία των μαθητών με το φυσικό περιβάλλον των νησιών του Αιγαίου Πελάγους.

Ελάτε να τραγουδήσουμε: Η Φραγκοσυριανή (τραγούδι του Μ. Βαμβακάρη). Φωτογραφικά στιγμιότυπα από τα νησιά του Αιγαίου.

Γύρω γύρω όλοι... και στη μέση οι Κυκλάδες: Η Δήλος στην αρχαιότητα ως οικονομικό και κοινωνικό κέντρο.

«Σαν ηφαίστειο που ξυπνά...»: Η ιστορία της Θήρας με έμφαση στο ρόλο του ηφαιστείου. Η σημερινή Σαντορίνη, φυσικές ομορφιές και ιστορικά μνημεία.

Η αρχαία Θήρα: Οι αρχαιολογικές ανασκαφές στο νησί. Μνημεία του κυκλαδικού πολιτισμού.

Τολμηροί ναυτικοί και ψαράδες: Οικονομική και ναυτική-εμπορική δραστηριότητα των κατοίκων των Κυκλάδων κατά την αρχαιότητα. Φωτογραφικό υλικό με σχετικές τοιχογραφίες.

Πέτρινα χαμόγελα: Έργα αρχαίων καλλιτεχνών που υποδηλώνουν την ανάπτυξη της τέχνης και της μουσικής. Η σύγχρονη Σέριφος.

Εργαλεία που κάνουν θαύματα: Η κατασκευή εργαλείων για προσωπική-καθημερινή και καλλιτεχνική χρήση. Η σημερινή Πάρος και οι ομορφιές της.

Τα μαργαριτάρια του Αιγαίου: Στοιχεία από τη Μυθολογία και την ιστορία της Ρόδου, της Καλύμνου, της Χάλκης, της Καρπάθου, της Πάτμου, της Αστυπάλαιας και της Νίσυρου.

Η αρχαία Ρόδος: Η ιστορία του νησιού της Ρόδου. Οι σημαντικότερες πόλεις και η ίδρυση της αρχαίας Ρόδου. Ο Κολοσσός της Ρόδου.

Το νησί του Ιπποκράτη: Η μορφή του Ιπποκράτη και η συμβολή του στη θεμελίωση της ιατρικής επιστήμης.

Ταξίδι στον Αργοσαρωνικό: Στοιχεία από τη μυθολογία και την ιστορία των νησιών του Αργοσαρωνικού (Αίγινα, Πόρος, Σπέτσες, Ύδρα, Σαλαμίνα).

Νησιά μεγάλων ποιητών: Η Λέσβος γενέτειρα του Αλκαίου, της Σαπφούς, του Αρίωνα και του Τέρπανδρου. Η Χίος, το νησί του Ομήρου.

Μπαλκόνι στο Αιγαίο: Βασικά στοιχεία από την ιστορία των Σποράδων.

Τα φράγκικα καστέλια: Τα νησιά του Αιγαίου στην κατοχή των Φράγκων. Αρχιτεκτονικά μνημεία της Σαντορίνης από τη βυζαντινή και τη φράγκικη περίοδο.

Ο χορός των ανεμόμυλων: Οι Ανεμόμυλοι, χαρακτηριστικό οικοδόμημα των Κυκλάδων. Το νησί της Λέρου.

Στα παλάτια των ιπποτών: Οι ιππότες του τάγματος του Αγίου Ιωάννη στη Ρόδο. Το παλάτι του Μεγάλου Μαγίστρου.

Οι πειρατές στα νησιά: Το φαινόμενο της πειρατείας στα νησιά του Αιγαίου. Τα νησιά της Σκιάθου και της Αμοργού σήμερα.

Περπατώ στους δρόμους της ιστορίας... και ξαναθυμάμαι: Με βάση το χάρτη των

νησιών του Αιγαίου Πελάγους και την επιλεγμένη ιστορική μαρτυρία προάγεται συζήτηση και σύνθεση των σχετικών ιστορικών γνώσεων.

Δ. Προτάσεις για τη διδακτική προσέγγιση των ενοτήτων

- Ενασχόληση με κείμενα, εικόνες και φωτογραφίες που αφορούν το περιεχόμενο των ενοτήτων.
- Ενθάρρυνση συζητήσεων και ερευνητικών δραστηριοτήτων από την πλευρά των μαθητών (προτείνεται η ομαδοσυνεργατική μέθοδος ή η μέθοδος project).
- Αξιοποίηση των προτεινόμενων δραστηριοτήτων στο τέλος κάθε ενότητας.
- Αξιοποίηση βιβλιοθηκών, αρχείων, αρχαιολογικών ανασκαφών, διαδικτύου (internet) και νέων τεχνολογιών κ.λπ.

Ε. Αξιοποίηση των δραστηριοτήτων της ενότητας (διευκρινήσεις - προτάσεις)

Γύρω γύρω όλοι... και στη μέση οι Κυκλάδες:
Αν υπάρχει δυνατότητα ο εκπαιδευτικός αναζητεί τα συγκεκριμένα παραδοσιακά τραγούδια.

Τολμηροί ναυτικοί και ψαράδες:
Η λέξη «νηοπομπή» αναφέρεται σε «ομάδα εμπορικών πλοίων που σε καιρό πολέμου πλέουν με συνοδεία πολεμικών πλοίων, για λόγους προστασίας».

Η αρχαία Ρόδος:
Οι μαθητές φαντάζονται σε τι μπορεί να χρησίμευε το αγγείο. Για παράδειγμα για την αποθήκευση κρασιού, νερού, τροφίμων ή και για διακόσμηση.

Ταξίδι στον Αργοσαρωνικό:
Στην πρώτη δραστηριότητα πιθανόν η χελώνα στο νόμισμα της Αίγινας συνδέεται με την ύπαρξη της θαλάσσιας χελώνας στο νησί.

Στη δεύτερη δραστηριότητα οι μαθητές παραπέμπονται στην ενότητα της Πελοποννήσου: *Οι Σπαρτιάτες εναντίον των Περσών* και στην ενότητα της Στερεάς Ελλάδας: *Γη και ύδωρ*.

Νησιά μεγάλων ποιητών:
Στη δεύτερη δραστηριότητα το ποίημα της Σαπφούς μας μιλάει για τη διαχρονική αξία της εσωτερικής ομορφιάς, δηλαδή του ψυχικού κόσμου του ανθρώπου.

Μπαλκόνι στο Αιγαίο:
Οι μαθητές, όπως και προηγουμένως, παραπέμπονται στην ενότητα της Πελο-

ποννήσου: *Οι Σπαρτιάτες εναντίον των Περσών* και στην ενότητα της Στερεάς Ελλάδας: *Γη και ύδωρ*.

ΣΤ. Προτεινόμενες εναλλακτικές δραστηριότητες

Ο ποιητής του Αιγαίου

Οι μαθητές χωρίζονται σε ομάδες και αναζητούν πληροφορίες και ποιήματα του ποιητή του Αιγαίου, Οδυσσέα Ελύτη. Αναζητούν ποιήματά του που αναφέρονται στο Αιγαίο και μαζί με φωτογραφικό ή άλλο υλικό, οργανώνουν μια ποιητική έκθεση στην τάξη, όπου καλούν όλους τους μαθητές του σχολείου να συμμετάσχουν.

Ο χορός των ανεμόμυλων

Με τη χρήση χρωματιστού χαρτονιού, οι μαθητές επιχειρούν να κατασκευάσουν ανεμόμυλους σε σχήμα και τεχνική που αυτοί θα επιλέξουν. Στη συνέχεια, οι μαθητές βγάζουν τους ανεμόμυλούς τους στην αυλή του σχολείου και διαγωνίζονται για το ποιος έχει φτιάξει τον καλύτερο.

Ζ. Αναμενόμενα μαθησιακά αποτελέσματα

Τα μαθησιακά αποτελέσματα που αναμένονται από τη διδακτική προσέγγιση της ενότητας «Νησιά Αιγαίου» σχετίζονται άμεσα με τους Γενικούς Σκοπούς και Στόχους του Εγχειριδίου αλλά και τους στόχους διδασκαλίας της συγκεκριμένης ενότητας. Στη συνέχεια περιγράφονται τα αναμενόμενα μαθησιακά αποτελέσματα, η επίτευξη των οποίων θα μπορούσε να χαρακτηρίσει την πραγμάτευση της ενότητας ως επιτυχημένη.

Οι μαθητές:

- Γνωρίζουν τα νησιά του Αιγαίου και τις κυριότερες πόλεις τους.
- Έχουν έρθει σε επαφή με τις φυσικές ομορφιές, τη βιοποικιλότητα αλλά και την ιδιαίτερη λαϊκή κληρονομιά των νησιών του Αιγαίου.
- Αναγνωρίζουν τα νησιά του Αιγαίου ως πατρίδα σημαντικών ανθρώπων του πνεύματος και της επιστήμης.
- Έχουν κατανοήσει την ανάγκη για επικοινωνία και συγκοινωνία των ανθρώπων της εποχής, καθώς και το σπουδαίο ρόλο των νησιών του Αιγαίου ως σταυροδρόμι πολιτισμών.

9. Ιστορία και Πολιτισμός της Κρήτης

Α. Σκοπός

Οι μαθητές, μέσω του ιστορικού λόγου, να έρθουν σε επαφή με αντιπροσωπευτικά γεωγραφικά, κοινωνικά, πολιτιστικά και διαπολιτισμικά παραδείγματα από την Κρήτη, από την αρχαιότητα έως σήμερα.

Β. Στόχοι Διδασκαλίας

Οι μαθητές:

1. Να έρθουν σε μια πρώτη επαφή με το γεωγραφικό διαμέρισμα «Κρήτη», τους νομούς και τις κυριότερες πόλεις, αλλά και τις βασικότερες αρχαιολογικές τοποθεσίες του νησιού.
2. Να ευαισθητοποιηθούν απέναντι στην πλούσια βιοποικιλότητα που παρατηρείται σήμερα στο νησί της Κρήτης.
3. Να γνωρίσουν βασικά μυθολογικά επεισόδια και τον τρόπο με τον οποίο αυτά συνδέονται με την πολιτιστική εξέλιξη του νησιού.
4. Να γνωρίσουν την Κρήτη των προϊστορικών και των πρώιμων ιστορικών χρόνων.
5. Να κατανοήσουν τη σημασία του Μινωικού πολιτισμού και των αρχαιολογικών ανακαλύψεων που ήρθαν στο φως για την παγκόσμια πολιτισμική κληρονομιά.
6. Να αναγνωρίσουν τη σπουδαιότητα της γεωγραφικής θέσης του νησιού καθώς και τους λόγους για τους οποίους η Κρήτη βρίσκεται στο επίκεντρο της ιστορίας του ελληνισμού.
7. Να έρθουν σε γόνιμη επαφή με την Κρήτη των βυζαντινών χρόνων, συνδέοντάς την με την ευρύτερη βυζαντινή ιστορία.
8. Να αναζητήσουν κοινούς δεσμούς και στοιχεία πολιτιστικής επικοινωνίας ανάμεσα στους κατοίκους της Κρήτης και άλλους λαούς (Άραβες, Ενετούς).
9. Να έρθουν σε επαφή με την πολιτισμική παράδοση, τον λαϊκό πολιτισμό, την εκπαίδευση και την έρευνα στην Κρήτη του σήμερα.

Γ. Οργάνωση Διδασκαλίας

Η οργάνωση της διδασκαλίας του θεματικού πεδίου «Κρήτη» διαρθρώνεται στις παρακάτω επιμέρους γνωστικές ενότητες:

Ταξιδεύοντας στην Κρήτη: Εισαγωγή - γνωριμία των μαθητών με την πολιτιστική παράδοση και το φυσικό περιβάλλον της Κρήτης.

Από τα σπήλαια στους πρώτους οικισμούς: Πληροφορίες για τη ζωή στην νεολιθική Κρήτη. Αναφορά στα σπήλαια του νησιού και σύνδεσή τους με τη μυθολογία και τη θρησκευτικότητα των κατοίκων του.

Η Μινωική Κρήτη: Ο Μινωικός πολιτισμός και τα ανάκτορα στη Κνωσό, στη Φαιστό, στα Μάλια και στη Ζάκρο.

Κεραμική και τεχνολογία: Η τεχνολογία της εποχής στην κατασκευή αγγείων, εργαλείων, κοσμημάτων κλπ. Ιστορικά μνημεία στο σύγχρονο Ηράκλειο.

Θρησκεία και εμπόριο: Η δομή της κοινωνίας και η θρησκευτικότητα των Μινωιτών. Ιερά σύμβολα και ο ρόλος της γυναίκας.

Σχέδια, γράμματα και εικόνες: Οι Γραμμικές γραφές Α′ και Β′ και η τεχνική των τοιχογραφιών στη Μινωική Κρήτη.

Οι Αχαιοί στην Κρήτη: Η ιστορική παρουσία και ο πολιτισμός των Αχαιών στη μεγαλόνησο. Η πόλη των Χανίων και του Αγίου Νικολάου. Ιστορικότητα και μνημεία.

Οι Δωριείς στην Κρήτη: Η έλευση και η εγκατάσταση των Δωριέων στην Κρήτη. Η οργάνωση των Δωρικών πόλεων και η εκπαίδευση των νέων. Η ιστορία της πόλης του Ρεθύμνου.

Οι Ρωμαίοι στην Κρήτη: Η κατάκτηση της Κρήτης από τους Ρωμαίους. Ο πολιτισμός των κρητικών πόλεων κατά τη ρωμαϊκή περίοδο. Η διάδοση του Χριστιανισμού στο νησί.

Η Κρήτη βυζαντινή επαρχία: Η διοικητική και εκκλησιαστική οργάνωση της Κρήτης κατά τη βυζαντινή περίοδο. Η κατάκτηση του νησιού από τους Άραβες.

Η απελευθέρωση της Κρήτης από τους Άραβες: Ο Νικηφόρος Φωκάς απελευθερώνει την Κρήτη από τους Άραβες.

Το βασίλειο της Κρήτης: Η περίοδος της ενετοκρατίας στην Κρήτη. Η διοικητική οργάνωση και οι σχέσεις του πληθυσμού με τους κατακτητές. Στοιχεία από την ιστορία και τον πολιτισμό των πόλεων του νησιού.

Ο πολιτισμός ανθίζει: Ο πολιτισμός κατά την περίοδο της ενετοκρατίας στην Κρήτη. Μορφές και εκπρόσωποι των γραμμάτων και των τεχνών.

Περπατώ στους δρόμους της ιστορίας... και ξαναθυμάμαι: Με βάση το χάρτη της Κρήτης και την επιλεγμένη ιστορική μαρτυρία προάγεται συζήτηση και σύνθεση των σχετικών ιστορικών γνώσεων.

Δ. Προτάσεις για τη διδακτική προσέγγιση των ενοτήτων

- Ενασχόληση με κείμενα, εικόνες και φωτογραφίες που αφορούν το περιεχόμενο των ενοτήτων.
- Ενθάρρυνση συζητήσεων και ερευνητικών δραστηριοτήτων από την πλευρά των μαθητών (προτείνεται η ομαδοσυνεργατική μέθοδος ή η μέθοδος project).
- Αξιοποίηση των προτεινόμενων δραστηριοτήτων στο τέλος κάθε ενότητας.
- Αξιοποίηση βιβλιοθηκών, αρχείων, αρχαιολογικών ανασκαφών, διαδικτύου (internet) και νέων τεχνολογιών κ.λπ.

Ε. Αξιοποίηση των δραστηριοτήτων της ενότητας (διευκρινήσεις - προτάσεις)

Θρησκεία και εμπόριο:
Σχετικά με την τρίτη δραστηριότητα παριστάνεται η πομπή μιας θυσίας.

Σχέδια, γράμματα και εικόνες:
Στην πρώτη δραστηριότητα τα «ταυροκαθάψια» συσχετίζονται με τις σημερινές ταυρομαχίες. Με τη βοήθεια του εκπαιδευτικού προτείνεται να ακολουθήσει σύγκριση.

Οι Δωριείς στην Κρήτη:
Αναφορικά στην πρώτη δραστηριότητα, οι Πόντιοι είναι εκείνοι που χορεύουν σήμερα τον «Πυρρίχιο» χορό.
Στη δεύτερη δραστηριότητα ο εκπαιδευτικός πρέπει να γνωρίζει ότι οι Κρήτες πολίτες ονομάζονταν «δρομείς» επειδή ο αθλητισμός ήταν προνόμιο μόνο των ελεύθερων πολιτών.

Οι Ρωμαίοι στην Κρήτη:
Σχετικά με την πρώτη δραστηριότητα, η Εκκλησία της Κρήτης ονομάζεται «Αποστολική» γιατί ιδρύθηκε από τους Αποστόλους Παύλο και Τίτο.

Στην τρίτη δραστηριότητα η λέξη «κοσμοπολιτισμός» αναφέρεται στον τρόπο ζωής και σκέψης, που χαρακτηρίζεται από τα συχνά ταξίδια στις μοντέρνες μεγαλουπόλεις και από την άνετη προσαρμογή σε διαφορετικές κάθε φορά νοοτροπίες, αντιλήψεις και συνήθειες.

Η Κρήτη βυζαντινή επαρχία:
Οι Άραβες επέλεξαν την Κρήτη και τον Χάνδακα γιατί βρίσκεται στο κέντρο της Ανατολικής Μεσογείου και η θέση αυτή χαρακτηρίζεται ιδιαίτερα σημαντική από γεωγραφικής άποψης.

Η απελευθέρωση της Κρήτης από τους Άραβες:
Ο Νικηφόρος Φωκάς εγκατέστησε αποίκους για να τονώσει το χριστιανικό πληθυσμό και για να ελέγχει το νησί.

Το βασίλειο της Κρήτης:
Ο Χάνδακας ήταν η πιο σημαντική πόλη των Βενετών στην Ανατολή, εφάμιλλη της Βενετίας.

Ο πολιτισμός ανθίζει:
Η πολιτιστική άνθιση οφείλεται στην ανάπτυξη του μορφωτικού και βιοτικού επιπέδου των κατοίκων του νησιού.

ΣΤ. Προτεινόμενες εναλλακτικές δραστηριότητες

΄Ηθη και έθιμα της Κρήτης

Οι μαθητές αναζητούν στην παροικία άτομα που κατάγονται από την Κρήτη και καταγράφουν ήθη και έθιμα του νησιού. Στη συνέχεια αναζητούν τις ρίζες του κάθε εθίμου και τις ομοιότητες που πιθανόν να έχει με έθιμα άλλων περιοχών της Ελλάδας ή ακόμα και της περιοχής που ζουν.

Μαντινάδες και κοπέλια

Οι μαθητές διαγωνίζονται στην κατασκευή μαντινάδων (τετράστιχων με ζευγαρωτή ομοιοκαταληξία) με θέματα που ορίζει ο εκπαιδευτικός. Στην συνέχεια οι μαθητές ψηφίζουν και αναδεικνύεται ο «Μαντιναδολόγος» της τάξης.

Ζ. Αναμενόμενα μαθησιακά αποτελέσματα

Τα μαθησιακά αποτελέσματα που αναμένονται από τη διδακτική προσέγγιση της ενότητας «Κρήτη» σχετίζονται άμεσα με τους Γενικούς Σκοπούς και Στόχους του Εγχειριδίου αλλά και τους στόχους διδασκαλίας της συγκεκριμένης ενότητας. Στη συνέχεια περιγράφονται τα αναμενόμενα μαθησιακά αποτελέσματα, η επίτευξη των οποίων θα μπορούσε να χαρακτηρίσει την πραγμάτευση της ενότητας ως επιτυχημένη.

Οι μαθητές:

- Γνωρίζουν τους νομούς της Κρήτης και τις σημαντικότερες πόλεις του νησιού.
- Αναφέρουν σημαντικές πολιτικές, οικονομικές, κοινωνικές και πολιτιστικές διαστάσεις της ιστορικής εξέλιξης της Κρήτης.
- Αναγνωρίζουν βασικά μυθολογικά επεισόδια και τον τρόπο με τον οποίο αυτά συνδέονται με την πολιτιστική εξέλιξη του νησιού και την ευρύτερη μυθολογική και πολιτιστική παράδοση της Ελλάδας.
- Ερμηνεύουν τη σημασία του Μινωικού πολιτισμού και των αρχαιολογικών ανακαλύψεων που ήρθαν στο φως για την ελληνική και παγκόσμια πολιτισμική κληρονομιά.
- Αναλύουν τη σπουδαιότητα της γεωγραφικής θέσης του νησιού καθώς και τους λόγους για τους οποίους η Κρήτη βρίσκεται στο επίκεντρο της ιστορίας του ελληνισμού.

10. Ιστορία και Πολιτισμός της Κύπρου

Α. Σκοπός

Οι μαθητές, μέσω του ιστορικού λόγου, να έρθουν σε επαφή με αντιπροσωπευτικά γεωγραφικά, κοινωνικά, πολιτιστικά και διαπολιτισμικά παραδείγματα από την Κύπρο, από την αρχαιότητα έως σήμερα.

Β. Στόχοι Διδασκαλίας

Οι μαθητές:

1. Να έρθουν σε επαφή με το νησί της Κύπρου και να γνωρίσουν βασικά στοιχεία της ιστορίας του νησιού.
2. Να ευαισθητοποιηθούν απέναντι στις φυσικές ομορφιές που παρατηρούνται σήμερα στην Κύπρο, αλλά και να μάθουν πληροφορίες για τις βασικότερες αρχαιολογικές τοποθεσίες του νησιού.
3. Να γνωρίσουν βασικά μυθολογικά επεισόδια και τον τρόπο με τον οποίο αυτά συνδέονται με τη Κύπρο και τον πολιτισμό της.
4. Να έρθουν σε επαφή με την Κύπρο των προϊστορικών και αρχαίων χρόνων.
5. Να προβληματιστούν σχετικά με τη σπουδαιότητα που είχε η γεωγραφική θέση της Κύπρου από την αρχαιότητα έως και σήμερα.
6. Να κατανοήσουν τη διάθεση των Κυπρίων για επικοινωνία και εμπορικές συναλλαγές με γειτονικούς λαούς της περιόδου.
7. Να γνωρίσουν την Κύπρο των βυζαντινών χρόνων, συνδέοντάς την με την ευρύτερη βυζαντινή ιστορία.
8. Να αναζητήσουν κοινούς δεσμούς και στοιχεία πολιτιστικής επικοινωνίας ανάμεσα στους κατοίκους της Κύπρου και σε άλλους λαούς (Φοίνικες, Αιγυπτίους, Φράγκους κ.ά.).

Γ. Οργάνωση Διδασκαλίας

Η οργάνωση της διδασκαλίας του θεματικού πεδίου «Κρήτη» διαρθρώνεται στις παρακάτω επιμέρους γνωστικές ενότητες:

Φτάνοντας στον τελευταίο σταθμό: Γεωγραφικό και φυσικό περιβάλλον της Κύπρου.

Η Κύπρος χτες και σήμερα: Πληροφορίες για την οικονομία του νησιού και δημογραφικά στοιχεία. Σύντομη αναφορά στην πρόσφατη κυπριακή ιστορία. Τουρκική εισβολή – μετανάστευση στο εξωτερικό.

Άνθρωπος και περιβάλλον: Στοιχεία για τη Νεολιθική περίοδο της Κύπρου και το φυσικό περιβάλλον κατά την περίοδο εκείνη.

Ο αρχαιότερος οικισμός της Κύπρου: Καθημερινή ζωή, συνήθειες, πολιτισμός και θρησκευτικότητα των κατοίκων του αρχαιότερου οικισμού της Κύπρου, της Χοιροκοιτίας.

Κύπρος και μινωική Κρήτη: Οικονομικές, εμπορικές και πολιτιστικές σχέσεις των κατοίκων της Κύπρου με τους λαούς της ανατολικής Μεσογείου. Έμφαση στη σχέση Κύπρου – Κρήτης.

Οι Μυκηναίοι στην Κύπρο: Η εγκατάσταση των Μυκηναίων στην Κύπρο και οι πολιτισμικές ανταλλαγές με τους κατοίκους του νησιού. Η Λευκωσία, τα μουσεία και τα ιστορικά της μνημεία.

Στην Πέτρα του Ρωμιού: Η θρησκεία στην αρχαία Κύπρο και ο κεντρικός ρόλος της λατρείας της Αφροδίτης.

Η Κύπρος και οι γειτονικοί της λαοί: Οι σχέσεις των κατοίκων του νησιού με τους Φοίνικες, τους Ασσύριους και τους Πέρσες. Η μορφή του ποιητή Στασινού, του νομοθέτη Σόλωνα αλλά και του βασιλιά της Σαλαμίνας Ευαγόρα που προσπάθησε να απελευθερώσει το νησί από τους Πέρσες. Γνωριμία με την ενάλια αρχαιολογία.

Ο Ζήνων και η... Αρετή: Η Κύπρος κατά την περίοδο του Μεγάλου Αλεξάνδρου και κατά την ελληνιστική εποχή. Η μορφή του Ζήνωνα, του ιδρυτή της φιλοσοφικής σχολής των Στωικών.

Οι Ρωμαίοι στην Κύπρο: Πληροφορίες για τη ρωμαϊκή περίοδο του νησιού. Ιστορικά μνημεία και μουσεία της σύγχρονη πόλη της Λεμεσού.

Ο Χριστιανισμός στην Κύπρο: Η διάδοση του Χριστιανισμού στο νησί και η ζωή των πρώτων Χριστιανών.

Η Κύπρος στη βυζαντινή αυτοκρατορία: Η διοικητική οργάνωση και οι συνθήκες ζωής στη βυζαντινή Κύπρο. Η αντίσταση ενάντια στις αραβικές επιδρομές.

Οι Φράγκοι στην Κύπρο: Η εποχή των Σταυροφοριών και η φράγκικη κυριαρχία στο νησί της Κύπρου. Η φεουδαρχική οργάνωση και η οικονομία του νησιού. Δείγματα ζωγραφικής και αρχιτεκτονικής από τη βυζαντινή και τη φράγκικη περίοδο.

Και η ιστορία έχει τις γεύσεις της. «Οι πρώτοι οίνον ποιόντες»: Η ιστορία του κρασιού και η τέχνη της οινοποιίας στην Κύπρο.

Περπατώ στους δρόμους της ιστορίας... και ξαναθυμάμαι: Με βάση το χάρτη της Κύπρου και την επιλεγμένη ιστορική μαρτυρία προάγεται συζήτηση και σύνθεση των σχετικών ιστορικών γνώσεων.

Δ. Προτάσεις για τη διδακτική προσέγγιση των ενοτήτων

- Ενασχόληση με κείμενα, εικόνες και φωτογραφίες που αφορούν το περιεχόμενο των ενοτήτων.
- Ενθάρρυνση συζητήσεων και ερευνητικών δραστηριοτήτων από την πλευρά των μαθητών (προτείνεται η ομαδοσυνεργατική μέθοδος ή η μέθοδος project).

- Αξιοποίηση των προτεινόμενων δραστηριοτήτων στο τέλος κάθε ενότητας.
- Αξιοποίηση βιβλιοθηκών, αρχείων, αρχαιολογικών ανασκαφών, διαδικτύου (internet) και νέων τεχνολογιών κ.λπ.

Ε. Αξιοποίηση των δραστηριοτήτων της ενότητας (διευκρινήσεις - προτάσεις)

Ο αρχαιότερος οικισμός της Κύπρου:
Οι άνθρωποι έχτιζαν τους οικισμούς τους σε λόφους για να προστατεύονται από τους εχθρούς και κοντά σε ποταμούς για να έχουν πόσιμο νερό.

Οι Μυκηναίοι στην Κύπρο:
Στην πρώτη δραστηριότητα οι μαθητές παραπέμπονται στην ενότητα της Πελοποννήσου: *Οι πολύχρυσες Μυκήνες*.

Η Κύπρος και οι γειτονικοί της λαοί:
Στην πρώτη δραστηριότητα μπορούν να αναφερθούν τα Ομηρικά Έπη.

Στη δεύτερη δραστηριότητα, οι μαθητές στην ενότητα της Στερεάς Ελλάδας: *Η «Μητέρα» της δημοκρατίας...*

Στην τέταρτη δραστηριότητα οι μαθητές μπορούν να ανακαλέσουν πληροφορίες από τις ενότητες της Πελοποννήσου: *Οι Σπαρτιάτες εναντίον των Περσών* και της Στερεάς Ελλάδας: *Γη και ύδωρ*.

Ο Ζήνων και η... Αρετή:
Στην πρώτη δραστηριότητα τα παιδιά παραπέμπονται στο «Πλάνο ταξιδιού» στο τέλος του βιβλίου.

Ο Χριστιανισμός στην Κύπρο:
Η πρώτη δραστηριότητα γίνεται αφορμή για συζήτηση στην τάξη για το θέμα της θρησκευτικής ελευθερίας.

Η Κύπρος στη βυζαντινή αυτοκρατορία:
Ο Νικηφόρος Φωκάς απελευθέρωσε επίσης την Κρήτη.

Οι Φράγκοι στην Κύπρο:
Στη δεύτερη δραστηριότητα, η λέξη «φεουδάρχες» αναφέρεται στους ηγεμόνες που κατείχαν μεγάλες εκτάσεις γης.

ΣΤ. Προτεινόμενες εναλλακτικές δραστηριότητες

Τέχνη και πολιτισμός στην Κύπρο

Οι μαθητές αναζητούν στοιχεία τέχνης και πολιτισμού της Κύπρου. Βρίσκουν πληροφορίες για Κύπριους λογοτέχνες, ποιητές και ζωγράφους και φέρνουν έργα τους στην τάξη. Επίσης αναζητούν από άτομα της παροικίας που κατάγονται από την Κύπρο στοιχεία του λαϊκού πολιτισμού του νησιού.

Κύπρος - Κρήτη

Οι μαθητές χωρίζονται σε ομάδες και αναζητούν ομοιότητες και διαφορές ανάμεσα στη Κύπρο και την Κρήτη κατά τα αρχαία και βυζαντινά χρόνια. Συντάσσουν ένα κατάλογο με τα κοινά στοιχεία των δύο νησιών.

Ζ. Αναμενόμενα μαθησιακά αποτελέσματα

Τα μαθησιακά αποτελέσματα που αναμένονται από τη διδακτική προσέγγιση της ενότητας «Κύπρος» σχετίζονται άμεσα με τους Γενικούς Σκοπούς και Στόχους του Εγχειριδίου αλλά και τους στόχους διδασκαλίας της συγκεκριμένης ενότητας. Στη συνέχεια περιγράφονται τα αναμενόμενα μαθησιακά αποτελέσματα, η επίτευξη των οποίων θα μπορούσε να χαρακτηρίσει την πραγμάτευση της ενότητας ως επιτυχημένη.

Οι μαθητές:

- Γνωρίζουν την Κύπρο και τις σημαντικότερες πόλεις του νησιού.
- Έχουν έρθει σε επαφή με τα βασικά οικολογικά στοιχεία και τις φυσικές ομορφιές που παρατηρούνται σήμερα στην Κύπρο.
- Προβληματίζονται σχετικά με τη σπουδαιότητα που έχει η γεωγραφική θέση της Κύπρου, καθώς και με το ρόλο του νησιού στην παγκόσμια πολιτιστική κληρονομιά.
- Αναγνωρίζουν κοινούς δεσμούς και στοιχεία πολιτιστικής επικοινωνίας ανάμεσα στους κατοίκους της Κύπρου και σε άλλους λαούς (Φοίνικες, Αιγυπτίους, Φράγκους κ.ά.).

3. 2. Στοιχεία Ιστορίας και Πολιτισμού
Ιστοριοδρομίες 2 - Νεότερα Χρόνια
Ανάλυση Ενοτήτων

1. Ιστορία και πολιτισμός της Θράκης

Α. Σκοπός

Οι μαθητές μέσω της διδασκαλίας να έρθουν σε επαφή και να ερευνήσουν πτυχές και στοιχεία από τη νεότερη ιστορία της περιοχής και των κατοίκων της Θράκης.

Β. Στόχοι Διδασκαλίας

Οι μαθητές:

1. Να μάθουν στοιχεία για την ίδρυση και τη δράση της Φιλικής Εταιρείας συνδέοντάς την με τους κατοίκους της Θράκης.
2. Να γνωρίσουν τις συνθήκες (οικονομικές, κοινωνικές, πολιτικές, εκπαιδευτικές κ.α.) που επικρατούσαν στη Θράκη κατά την Οθωμανική κυριαρχία.
3. Να μάθουν τους λόγους για τους οποίους η Θράκη βρίσκεται στο επίκεντρο των πολιτικών εξελίξεων στις τρεις πρώτες δεκαετίες του 20ου αιώνα (Συνθήκη Σεβρών, Μικρασιατική Καταστροφή, Συνθήκη Λωζάνης).
4. Να κρίνουν και να συγκρίνουν τα φαινόμενα των πολυπολιτισμικών κοινωνιών και της υποχρεωτικής μετακίνησης πληθυσμών.
5. Να γνωρίσουν την Θράκη στη δύσκολη περίοδο του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου.
6. Να κατανοήσουν τους λόγους που οδήγησαν στο μεγάλο μεταναστευτικό κύμα της δεκαετίας του 1960.
7. Να γνωρίσουν την σύγχρονη οικονομική και κοινωνική εικόνα της Θράκης καθώς και τη σύνθεση του πληθυσμού της.
8. Να αναγνωρίσουν σχέσεις ανάμεσα στο σύγχρονο και τον αρχαίο πολιτισμό των κατοίκων της Θράκης.

Γ. Οργάνωση Διδασκαλίας

Η οργάνωση της διδασκαλίας του θεματικού πεδίου «Θράκη» διαρθρώνεται στις παρακάτω επιμέρους γνωστικές ενότητες:

Η ίδρυση της Φιλικής Εταιρίας και η επανάσταση στη Μολδοβλαχία: Γνωριμία των μαθητών με την ίδρυση και τη δράση της Φιλικής Εταιρείας. Σύνδεση και συμμετοχή των ανθρώπων της Θράκης στη μυστική οργάνωση.

Η Θράκη τον 19^{ο} αιώνα: Η πολιτική, οικονομική, κοινωνική και πολιτισμική κατάσταση της Θράκης κατά τον 19^{ο} αιώνα.

Οι παιδικές αναμνήσεις ενός ποιητή: Η κοινωνική, η εκπαιδευτική και η ιδεολογική πραγματικότητα που επικρατούσε στη Θράκη στα τέλη του 19ου και στις αρχές του 20ου αιώνα μέσα από τις αναμνήσεις του ποιητή Κώστα Βάρναλη.

Ένα πολυπολιτισμικο κοινοβούλιο: Η δυτική Θράκη και ένα μεγάλο μέρος της ανατολικής Θράκης περιέρχονται στην Ελλάδα. Το παράδειγμα της πολυπολιτισμικής συνύπαρξης και εκπροσώπησης στις εκλογές του 1920.

Μετά τη Μικρασιατική Καταστροφή: Η κατάσταση που διαμορφώνεται στη Θράκη μετά τη Μικρασιατική Καταστροφή και τη συνθήκη της Λοζάννης. Το πολιτικοκοινωνικό φαινόμενο της μετακίνησης πληθυσμών.

Αντίσταση στο φασιστικό άξονα: Η Θράκη κατά τα χρόνια της Γερμανικής κατοχής. Η αντίσταση του Θρακικού πληθυσμού και η τύχη της περιοχής κατά τα χρόνια 1941-1944.

Μετανάστες από τη Θράκη: Πληροφορίες για την σημερινή κοινωνικοοικονομική κατάσταση της περιοχής της Θράκης. Το φαινόμενο της μετανάστευσης στην δεκαετία του 1960.

Ο πολιτισμός στη Θράκη: Η σύνθεση του πληθυσμού και τα πολιτισμικά στοιχεία της σύγχρονης Θράκης. Το παράδειγμα της γιορτής της μαμής.

Δ. Προτάσεις για τη διδακτική προσέγγιση των ενοτήτων

- Ενασχόληση με κείμενα, εικόνες και φωτογραφίες που αφορούν το περιεχόμενο των ενοτήτων.
- Ενθάρρυνση συζητήσεων και ερευνητικών δραστηριοτήτων από την πλευρά των μαθητών (προτείνεται η ομαδοσυνεργατική μέθοδος ή η μέθοδος project).
- Αξιοποίηση των προτεινόμενων δραστηριοτήτων στο τέλος κάθε ενότητας.
- Αξιοποίηση βιβλιοθηκών, αρχείων, αρχαιολογικών ανασκαφών, διαδικτύου (internet) και νέων τεχνολογιών κ.λπ.

Ε. Αξιοποίηση των δραστηριοτήτων της ενότητας (διευκρινήσεις - προτάσεις)

Μετά την Μικρασιατική καταστροφή:

Η υλοποίηση της δραστηριότητας προτείνεται να στηριχθεί στη συλλογή πρωτογενών αυθεντικών πηγών, είτε γραπτού υλικού (ημερολόγια, γράμματα, κ.ά.), είτε προφορικών μαρτυριών με τη μορφή συνεντεύξεων. Αυτό αναμένεται να ευαισθητοποιήσει τους μαθητές για περαιτέρω αναζήτηση ιστορικών στοιχείων στα πλαίσια του οικογενειακού τους περιβάλλοντος. Προτείνεται επίσης η έκθεση του υλικού στην τάξη ή σε χώρο του σχολείου.

Μετανάστες από τη Θράκη:

Στην πρώτη δραστηριότητα στόχος του εκπαιδευτικού είναι να βοηθήσει τους μαθητές να αναζητήσουν μια τοπική επιχείρηση, που κατά προτίμηση ανήκει σε

κάποιον Έλληνα μετανάστη. Ενδιαφέρον παρουσιάζει η «μελέτη» της οργάνωσης της επιχείρησης, τα προβλήματα που αντιμετώπισε ο ιδιοκτήτης αλλά και τους τρόπους που χρησιμοποίησε για την επίλυσή τους.

ΣΤ. Προτεινόμενες εναλλακτικές δραστηριότητες

Η Θράκη του 19ου αιώνα:

Αναζητείστε σε βιβλία, περιοδικά, εγκυκλοπαίδειες ή ηλεκτρονικά μέσα άλλες περιόδους κατά τις οποίες «συναντώνται» η ελληνική με την βουλγαρική ιστορία. Στη συνέχεια παρουσιάστε στην τάξη τα αποτελέσματα της έρευνάς σας.

Οι παιδικές αναμνήσεις ενός ποιητή:

Οι μαθητές χωρίζονται σε δυο ομάδες εργασίας. Η πρώτη συγκεντρώνει πληροφορίες για τη ζωή του ποιητή Κώστα Βάρναλη και η δεύτερη για το έργο του. Η παρουσίαση των αποτελεσμάτων της έρευνας των ομάδων στην τάξη ολοκληρώνεται με την απαγγελία και την ερμηνεία ορισμένων ποιημάτων του.

Ο πολιτισμός στη Θράκη:
Οι μαθητές αναζητούν, με τη βοήθεια των μεγαλυτέρων σε ηλικία μεταναστών της περιοχής τους, αντίστοιχες με την «γιορτή της μαμής» εκδηλώσεις που συναντώνται ακόμη και σήμερα στις περιοχές της Ελλάδας και στον ελληνισμό του εξωτερικού. Ακολουθεί η παρουσίαση και η σύγκριση των αποτελεσμάτων στην τάξη.

Ζ. Αναμενόμενα μαθησιακά αποτελέσματα

Τα μαθησιακά αποτελέσματα που αναμένονται από τη διδακτική προσέγγιση της ενότητας «Θράκη» σχετίζονται άμεσα με τους Γενικούς Σκοπούς και Στόχους του Εγχειριδίου αλλά και τους στόχους διδασκαλίας της συγκεκριμένης ενότητας. Στη συνέχεια περιγράφονται τα αναμενόμενα μαθησιακά αποτελέσματα, η επίτευξη των οποίων θα μπορούσε να χαρακτηρίσει την πραγμάτευση της ενότητας ως επιτυχημένη.

Οι μαθητές:

- Μαθαίνουν καλύτερα τα γεωγραφικά γνωρίσματα της περιοχής καθώς και τοποθεσίες όπου διαδραματίστηκαν σημαντικά ιστορικά φαινόμενα ή γεγονότα.
- Αποκτούν μια αρχική γνώση των συνθηκών που κυριαρχούσαν στην Θράκη κατά την περίοδο της Οθωμανικής κυριαρχίας.
- Ευαισθητοποιούνται απέναντι σε καίρια ζητήματα που απασχόλησαν την περιοχή, όπως, οι αγώνες για την ελευθερία, η μετανάστευση, η παιδεία, και άλλα συναφή.
- Γνωρίζουν και κρίνουν τους λόγους για τους οποίους η Θράκη βρίσκεται στο επίκεντρο των εξελίξεων κατά τη διάρκεια των τριών πρώτων δεκαετιών του $20^{ου}$ αιώνα.
- Μαθαίνουν πως η Θράκη ήταν και είναι ένα παράδειγμα πολυπολιτισμικής κοινωνίας και κρίνουν το φαινόμενο.
- Γνωρίζουν την κατάσταση της περιοχής κατά τον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο.
- Σχηματίζουν μια εικόνα για τη σύγχρονη Θράκη και αναγνωρίζουν στοιχεία που συνδέουν τον αρχαίο και το σύγχρονο πολιτισμό.

2. Ιστορία και Πολιτισμός της Μακεδονίας

Α. Σκοπός

Οι μαθητές μέσω της διδασκαλίας να έρθουν σε επαφή και να ερευνήσουν πτυχές και στοιχεία από τη νεότερη ιστορία της περιοχής και των κατοίκων της Μακεδονίας.

Β. Στόχοι Διδασκαλίας

Οι μαθητές:

1. Να μάθουν, συγκρίνοντας τα μεταναστευτικά κύματα του 18ου και του 20ου αιώνα, ποιες είναι οι πιθανές αιτίες ενός μεταναστευτικού ρεύματος και ποιες οι δράσεις των Ελλήνων μεταναστών στις νέες τους πατρίδες.
2. Να γνωρίσουν ποια ήταν η κατάσταση της παιδείας στην Μακεδονία κατά την περίοδο της Τουρκοκρατίας, ποια σχολεία υπήρχαν και πως μάθαιναν τα παιδιά γράμματα.
3. Να έρθουν σε επαφή με τον πολιτισμό και την τέχνη που αναπτύχθηκε στην Μακεδονία στα χρόνια της Τουρκοκρατίας.
4. Να γνωρίσουν τους αγώνες των Μακεδόνων για την ελευθερία τόσο κατά τη διάρκεια όσο και μετά την επανάσταση του 1821.
5. Να αξιολογήσουν το κίνημα του εθελοντισμού, τη συνεισφορά των γυναικών και τη συμβολή του Παύλου Μελά στο Μακεδονικό αγώνα για την ένωση με την Ελλάδα.
6. Να μάθουν στοιχεία για τον Α΄ και τον Β΄ Βαλκανικό πόλεμο που οδήγησαν στην απελευθέρωση της Μακεδονίας.
7. Με αφορμή την απελευθέρωση της Θεσσαλονίκης και της Μακεδονίας και μέσα από επώνυμες μαρτυρίες, να ευαισθητοποιηθούν γύρω από τις σύμφορες και τα συναισθήματα που προκαλεί ο πόλεμος.
8. Να γνωρίσουν στοιχεία της ιστορίας του Ποντιακού ελληνισμού.
9. Να γνωρίσουν το πώς η Μικρασιατική Καταστροφή επηρέασε τη Μακεδονία αλλά και να πληροφορηθούν για το Ελληνοτουρκικό Σύμφωνο Φιλίας του 1930.
10. Να πληροφορηθούν για την τύχη της Ελλάδας και της Μακεδονίας κατά τον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο.
11. Να κρίνουν και να προβληματιστούν σχετικά με το φαινόμενο της δίωξης και της εξόντωσης της εθνότητας των Εβραίων.

Γ. Οργάνωση Διδασκαλίας

Η οργάνωση της διδασκαλίας του θεματικού πεδίου «Μακεδονία» διαρθρώνεται στις παρακάτω επιμέρους γνωστικές ενότητες:

Δρόμοι του εμπορίου: Γνωριμία των μαθητών με το μεταναστευτικό κύμα που παρατηρήθηκε στην Μακεδονία τον 18ο αιώνα μέσω κυρίως της ανάπτυξης του εμπορίου.

«Γράμματα σπουδάμματα»: Πληροφορίες για την κατάσταση της παιδείας στην Μακεδονία κατά την περίοδο της Τουρκοκρατίας.

«Σ'αυτό το σπίτι το ψηλό πέτρα να μη ραγίσει»: Στοιχεία του πολιτισμού και της τέχνης που αναπτύσσεται στην Μακεδονία στα χρόνια της Τουρκοκρατίας.

«Επαναστάτες με αιτία» και...: Οι επαναστατικές δράσεις που σημειώθηκαν στην Μακεδονία παράλληλα με την επανάσταση του 1821 και οι κυριότεροι φορείς τους.

Ο μακεδονικός αγώνας: Οι προσπάθειες των Μακεδόνων για την απελευθέρωσή τους και την συνένωσή τους με την ελεύθερη Ελλάδα. Η συμβολή των γυναικών, των ελευθέρων Ελλήνων και του Παύλου Μελά στον αγώνα.

Πόλεμος και ειρήνη: Ο Α΄ και ο Β΄ Βαλκανικός Πόλεμος. Τα αποτελέσματα και οι συνέπειες των δυο πολέμων για την Μακεδονία.

Ελληνοτουρκικό σύμφωνο φιλίας: Οι συνέπειες της Μικρασιατικής Καταστροφής για την Μακεδονία και η υπογραφή του Ελληνοτουρκικού συμφώνου φιλίας το 1930. Στοιχεία για τον Ελληνισμό του Πόντου.

Ο παραλογισμός του πολέμου: Η κατάσταση που διαμορφώνεται στη Μακεδονία στα χρόνια του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου και της Γερμανικής κατοχής. Η εξόντωση του Εβραϊκού πληθυσμού της Θεσσαλονίκης.

Οι Έλληνες στον κόσμο: Η Μακεδονία και το μεταναστευτικό κύμα που παρατηρήθηκε στον ελληνικό χώρο μετά τον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο και τον εμφύλιο.

Δ. Προτάσεις για τη διδακτική προσέγγιση των ενοτήτων

- Ενασχόληση με κείμενα, εικόνες και φωτογραφίες που αφορούν το περιεχόμενο των ενοτήτων.
- Ενθάρρυνση συζητήσεων και ερευνητικών δραστηριοτήτων από την πλευρά των μαθητών (προτείνεται η ομαδοσυνεργατική μέθοδος ή η μέθοδος project).
- Αξιοποίηση των προτεινόμενων δραστηριοτήτων στο τέλος κάθε ενότητας.
- Αξιοποίηση βιβλιοθηκών, αρχείων, αρχαιολογικών ανασκαφών, διαδικτύου (internet) και νέων τεχνολογιών κ.λπ.

Ε. Αξιοποίηση των δραστηριοτήτων της ενότητας (διευκρινήσεις - προτάσεις)

Γράμματα Σπουδάμματα:

Για την κατασκευή της φυλλάδας απαιτείται η μια άκρη του χαρτιού να είναι κολλημένη στο κλαδί. Επίσης μπορεί να κολληθεί και η άλλη άκρη σε κλαδί και να τυλίγεται το χαρτί γύρω και από τα δύο κλαδιά, όπως ο αιγυπτιακός πάπυρος.

«Επαναστάτες με αιτία» και…ο Μακεδονικός Αγώνας:

Στη δεύτερη ενότητα οι μαθητές μπορούν να φτιάξουν ένα βιογραφικό άλμπουμ, αφιερωμένο στις γυναίκες που κατά καιρούς ξεχώρισαν για κατορθώματα ή επιτεύγματά τους.

ΣΤ. Προτεινόμενες εναλλακτικές δραστηριότητες

Δρόμοι του εμπορίου: Η δραστηριότητα προτείνεται να οργανωθεί με βάση τις αρχές της εργασίας σε ομάδες. Ο εκπαιδευτικός χωρίζει σε ομάδες των 4-5 ατόμων τους μαθητές, ενημερώνει τις ομάδες για το περιεχόμενο και το σκοπό της

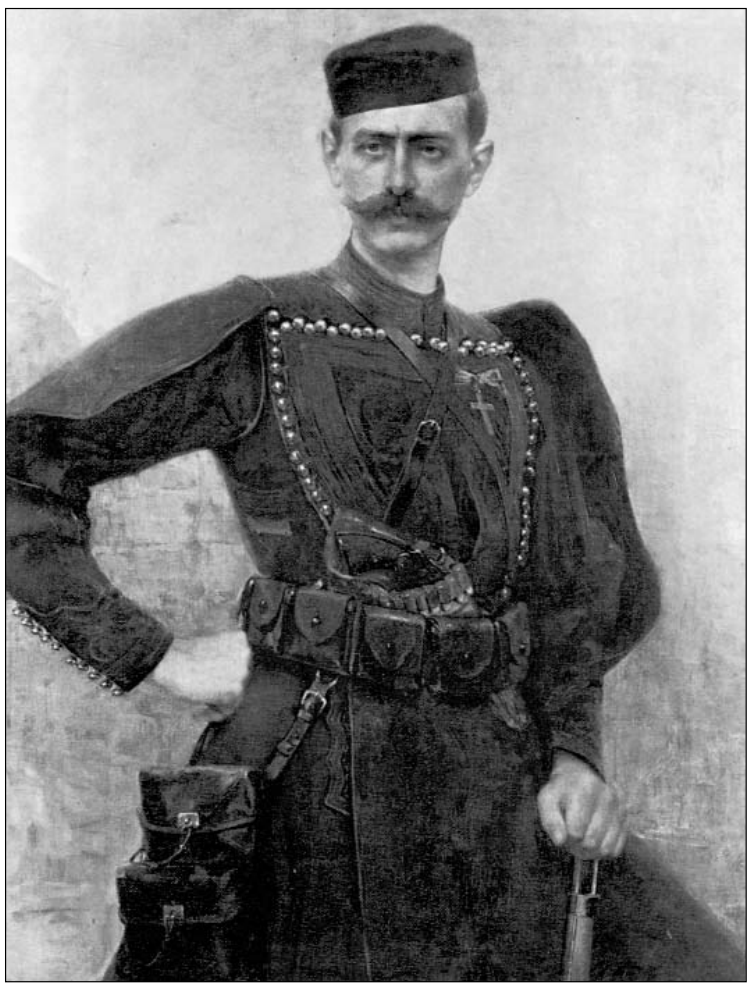

εργασίας και παρέχει την απαραίτητη βοήθεια όταν χρειαστεί. Στο τέλος, οι ομάδες ανακοινώνουν τα αποτελέσματα της εργασίας τους και ακολουθεί συζήτηση.

Πόλεμος και Ειρήνη: Οι μαθητές χωρίζονται σε ομάδες και –με τη βοήθεια του εκπαιδευτικού- αναζητούν πληροφορίες για τις διπλωματικές σχέσεις Ελλάδας και Τουρκίας κατά τη διάρκεια του 20ού αιώνα, σε σχέση και με το ρόλο των «Μεγάλων Δυνάμεων» και της διεθνούς διπλωματίας. Κάθε ομάδα μπορεί να αναλάβει την έρευνα ενός συγκεκριμένου χρονικού διαστήματος π.χ. 2 δεκαετιών, ενώ και το Internet μπορεί να αποτελέσει χρήσιμο εργαλείο. Η προέλευση και το περιεχόμενο των πληροφοριών καλό θα ήταν να είναι πλουραλιστικό. Έπειτα οι ομάδες ανακοινώνουν τα αποτελέσματά τους στην τάξη, διατυπώνουν κρίσεις και συμπεράσματα και συζητούν για την σημερινή κατάσταση.

Στ. Αναμενόμενα μαθησιακά αποτελέσματα

Τα μαθησιακά αποτελέσματα που αναμένονται από τη διδακτική προσέγγιση της ενότητας «Μακεδονία» σχετίζονται άμεσα με τους Γενικούς Σκοπούς και Στόχους του Εγχειριδίου αλλά και τους στόχους διδασκαλίας της συγκεκριμένης ενότητας. Στη συνέχεια περιγράφονται τα αναμενόμενα μαθησιακά αποτελέσματα, η επίτευξη των οποίων θα μπορούσε να χαρακτηρίσει την πραγμάτευση της ενότητας ως επιτυχημένη.

Οι μαθητές:

- Με βάση τα ιστορικά φαινόμενα και γεγονότα γνωρίζουν την περιοχή της Μακεδονίας και τις σημαντικότερες πόλεις της περιοχής.
- Μαθαίνουν για τους αγώνες για την ένωση της Μακεδονίας με την Ελλάδα από την επανάσταση του 1821 μέχρι τους Βαλκανικούς Πολέμους και την απελευθέρωσή της.
- Ευαισθητοποιούνται απέναντι σε ζητήματα της καθημερινής ζωής όπως ο ρόλος της τυπογραφίας, η καθημερινότητα του μαθητή στο σχολείο κλπ.
- Μαθαίνουν και αναγνωρίζουν στοιχεία του λαϊκού πολιτισμού και της ιδιαίτερης παράδοσης της περιοχής.
- Διευρύνουν τις γνώσεις τους για το φαινόμενο της μετανάστευσης μελετώντας το σε διαφορετικές περιπτώσεις και χρονικές περιόδους.
- Γνωρίζουν και αξιολογούν τον Ποντιακό Ελληνισμό και κρίνουν το φαινόμενο της υποχρεωτικής ανταλλαγής πληθυσμών.
- Προβληματίζονται γύρω από το φαινόμενο της γενοκτονίας.

3. Ιστορία και Πολιτισμός της Θεσσαλίας

Α. Σκοπός

Οι μαθητές μέσω της διδασκαλίας να έρθουν σε επαφή και να ερευνήσουν πτυχές και στοιχεία από τη νεότερη ιστορία της περιοχής και των κατοίκων της Θεσσαλίας.

Β. Στόχοι Διδασκαλίας

Οι μαθητές:

1. Να γνωρίσουν και να κρίνουν τις μορφές της τουρκικής διοίκησης για τους ελληνικούς πληθυσμούς κατά την περίοδο της Οθωμανικής αυτοκρατορίας.
2. Να κατανοήσουν τη σημασία της παραχώρησης προνομίων σε ορισμένες ελληνικές περιοχές και να επιχειρηματολογήσουν πάνω στη συμβολή των περιοχών αυτών στην εθνική αφύπνιση και στη συνολικότερη πρόοδο των Ελλήνων.
3. Να μάθουν την ιστορία της εξέγερσης των Ορλωφικών και να προβληματιστούν γύρω από τις προθέσεις ξένων δυνάμεων για τα ζητήματα ενός άλλου έθνους.
4. Να γνωρίσουν και να εξηγήσουν την οικονομική και τη πολιτιστική άνοδο των Θεσσαλών παρά την δημογραφική και πληθυσμιακή κάμψη που παρατηρήθηκε μετά τα Ορλωφικά.
5. Να έρθουν σε επαφή με την ιστορία του χωριού των Αμπελακίων το οποίο υπήρξε πρότυπο κοινωνικής, οικονομικής και εκπαιδευτικής οργάνωσης παρά την τουρκική κατοχή.
6. Να γνωρίσουν και να κρίνουν τις ιδέες και τη πορεία του Ρήγα Βελεστινλή, ενός από τους πιο σημαντικούς πνευματικούς ανθρώπους της προεπαναστατικής περιόδου.
7. Με αφορμή το όραμα του Ρήγα για τα Βαλκάνια να προβληματιστούν και να ευαισθητοποιηθούν γύρω από το θέμα της ειρηνικής συνύπαρξης διαφορετικών λαών, θρησκειών και εθνοτήτων.
8. Να γνωρίσουν τα κυριότερα ιστορικά - πολεμικά επεισόδια που συνέβησαν στη Θεσσαλία από την επανάσταση του 1821 ως την συνένωση με την Ελλάδα.
9. Να γνωρίσουν ιστορικά την περίοδο της απελευθέρωσης της Θεσσαλίας από τους Τούρκους και να αναγνωρίσουν τη δύναμη της διπλωματίας στην πολιτική και στρατιωτική σκηνή.
10. Να μάθουν την ιστορία του σημαντικότερου ίσως κοινωνικού αγώνα στην σύγχρονη ιστορία της Ελλάδας. Την εξέγερση των αγροτών της Θεσσαλίας εναντίον των μεγάλων γαιοκτημόνων στις αρχές του 20ου αιώνα.
11. Να γίνουν γνώστες της σύγχρονης κοινωνικής, οικονομικής, πολιτιστικής και πνευματικής κατάστασης της Θεσσαλίας και των κατοίκων της.

Γ. Οργάνωση Διδασκαλίας

Η οργάνωση της διδασκαλίας του θεματικού πεδίου «Θεσσαλία» διαρθρώνεται στις παρακάτω επιμέρους γνωστικές ενότητες:

Δίψα για ελευθερία: Η Θεσσαλία στην περίοδο της Τουρκοκρατίας. Οι δυσκολίες και τα προνόμια κατοίκων και περιοχών. Η εξέγερση του Διονυσίου του Φιλόσοφου.

Συμφωνίες και προδοσίες: Τα Ορλοφικά και οι συνέπειές τους στους κατοίκους της Θεσσαλίας.

Αγώνας και ανάπτυξη: Η ανασύνταξη του ελληνικού στοιχείου στη Θεσσαλία μέσω της ανάπτυξης της βιοτεχνίας και του εμπορίου.

Μια «κοινή συντροφιά»: Τα Αμπελάκια υπόδειγμα ανάπτυξης. Ο συνεταιρισμός, το «Ελληνομουσείο» και το θέατρο.

*«**Σ' ανατολή και δύση και νότο και βοριά**...»:* Γνωριμία των μαθητών με τη ζωή, τις ιδέες, το έργο και το τέλος του Ρήγα Βελεστινλή.

Η Θεσσαλία επαναστατεί: Η συμμετοχή των Θεσσαλών στην επανάσταση του 1821 και οι μετέπειτα αγώνες τους για την ένωση με το ανεξάρτητο ελληνικό κράτος.

Πολιτική και διπλωματία: Πληροφορίες για την επανάσταση του 1878 και για το ρόλο της διπλωματίας που οδήγησαν στη προσάρτηση της Θεσσαλίας στην Ελλάδα το 1881. Ο ελληνοτουρκικός πόλεμος του 1897, η γερμανική κατοχή και ο εμφύλιος πόλεμος.

Η εξέγερση των αγροτών στο Κιλελέρ: Οι κοινωνικές αναταραχές των αρχών του 20^{ου} αιώνα. Η δολοφονία του Μαρίνου Αντύπα και η εξέγερση των αγροτών στο Κιλελέρ.

Το γυναικείο κίνημα: Η ιστορία του γυναικείου κινήματος και η εξέλιξη της θέσης της γυναίκας στην κοινωνία από την επανάσταση του 1821 ως σήμερα.

Μισός αιώνας ελευθερίας και ανάπτυξης: Η σύγχρονη κοινωνική και οικονομική πραγματικότητα στη Θεσσαλία.

Η πνευματική ζωή στην Θεσσαλία: Ο ρόλος των εφημερίδων και του Πανεπιστημίου της Θεσσαλίας στην κοινωνική και πνευματική ζωή του τόπου.

Δ. Προτάσεις για τη διδακτική προσέγγιση των ενοτήτων

- Ενασχόληση με κείμενα, εικόνες και φωτογραφίες που αφορούν το περιεχόμενο των ενοτήτων.
- Ενθάρρυνση συζητήσεων και ερευνητικών δραστηριοτήτων από την πλευρά των μαθητών (προτείνεται η ομαδοσυνεργατική μέθοδος ή η μέθοδος project).
- Αξιοποίηση των προτεινόμενων δραστηριοτήτων στο τέλος κάθε ενότητας.

- Αξιοποίηση βιβλιοθηκών, αρχείων, αρχαιολογικών ανασκαφών, διαδικτύου (internet) και νέων τεχνολογιών κ.λπ.

Ε. Αξιοποίηση των δραστηριοτήτων της ενότητας (διευκρινήσεις - προτάσεις)

Δίψα για την ελευθερία:
Στην πρώτη δραστηριότητα η έκφραση θέλει να τονίσει το γεγονός ότι σε περιόδους πολέμου, οι άμαχοι πληθυσμοί βρίσκονται στο επίκεντρο των στρατιωτικών γεγονότων και δέχονται τη βία και την καταπίεση των αντιμαχόμενων πλευρών.

«Σ' Ανατολή και Δύση, σε Νότο και Βοριά...»:
Στις δραστηριότητες της πρώτης ενότητας να επισημανθεί ο διαχρονικός και ο διεθνικός χαρακτήρας του έργου και των ιδεών του Ρήγα, που αφορούσε όχι μόνο τους Έλληνες αλλά και τους υπόλοιπους κατοίκους των Βαλκανίων και της Ευρώπης. Να σχολιαστεί το φαινόμενο της οικουμενικότητας – παγκοσμιοποίησης που ισχύει σήμερα.

Η Θεσσαλία επαναστατεί:
Στη δεύτερη δραστηριότητα οι μαθητές μπορούν να πραγματοποιήσουν την εργασία τους με βάση το βιβλίο αλλά και άλλες πηγές (εγκυκλοπαίδειες, διαδίκτυο, κ.ά.)

Πολιτική και διπλωματία:
Να σχολιαστεί ο ρόλος της διπλωματίας στην αποφυγή αλλά και έναρξη των πολεμικών συγκρούσεων. Να αναφερθεί η «προφητεία» του Κοσμά του Αιτωλού, που αφορούσε την επίλυση των «ζητημάτων» (σελ. 51).

Η πνευματική ζωή στη Θεσσαλία:
Σχετικά με τη δεύτερη δραστηριότητα, οι μαθητές μπορούν να επισκεφτούν την ιστοσελίδα του ελληνικού Υπουργείου Παιδείας (www.ypepth.gr) και να μελετήσουν τους οδηγούς σπουδών των ελληνικών πανεπιστημίων.

ΣΤ. Προτεινόμενες εναλλακτικές δραστηριότητες

Η εξέγερση των αγροτών στο Κιλελέρ – Το γυναικείο κίνημα:
Με βάση τις πληροφορίες που δίνουν τα δυο κεφάλαια της ενότητας: Οι μαθήτριες της τάξης, υποδυόμενες μια εκπρόσωπο του γυναικείου κινήματος της εποχής, ετοιμάζουν ένα λόγο που απευθύνεται στο γυναικείο πληθυσμό της εποχής. Αντίστοιχα τα αγόρια της τάξης, μπαίνοντας στη θέση ενός αγρότη αγωνιστή της εποχής, ετοιμάζουν ένα λόγο που απευθύνεται στους Θεσσαλούς αγρότες της περιόδου της εξέγερσης του Κιλελέρ.

Αγώνας και ανάπτυξη – Μια «Κοινή Συντροφιά»:
Οι μαθητές χωρίζονται σε ομάδες και αφού επιλέξουν από μια πόλη ή ένα χωριό της Θεσσαλίας, αναλαμβάνουν να συγκεντρώσουν υλικό σχετικό με την αρχιτεκτονική τους, τον λαϊκό τους πολιτισμό κ.λπ.

Ζ. Αναμενόμενα μαθησιακά αποτελέσματα

Τα μαθησιακά αποτελέσματα που αναμένονται από τη διδακτική προσέγγιση της ενότητας «Θεσσαλία» σχετίζονται άμεσα με τους Γενικούς Σκοπούς και Στόχους του Εγχειριδίου αλλά και τους στόχους διδασκαλίας της συγκεκριμένης ενότητας. Στη συνέχεια περιγράφονται τα αναμενόμενα μαθησιακά αποτελέσματα, η επίτευξη των οποίων θα μπορούσε να χαρακτηρίσει την πραγμάτευση της ενότητας ως επιτυχημένη.

Οι μαθητές:

- Γνωρίζουν τις σημαντικότερες πόλεις της περιοχής αλλά και τα ιστορικά γεγονότα που συνδέονται με αυτές.
- Μαθαίνουν στοιχεία της κοινωνικής, πολιτιστικής και οικονομικής πραγματικότητας κατά την Οθωμανική κυριαρχία στη Θεσσαλία.
- Γνωρίζουν τα κυριότερα στρατιωτικά επεισόδια που συνέβησαν στη Θεσσαλία κατά τη διάρκεια της κατοχής της από τους Τούρκους και μέχρι την απελευθέρωσή της.
- Διευρύνουν τις γνώσεις τους και αξιολογούν την προσωπικότητα, το έργο και το όραμα ενός σπουδαίου πνευματικού ανθρώπου του νεότερου ελληνισμού, του Ρήγα Βελεστινλή.
- Αναγνωρίζουν αλλά και προβληματίζονται για τη διπλωματία και την παρεμβατικότητα των μεγάλων δυνάμεων.
- Γνωρίζουν την ιστορία και την αξία των κοινωνικών κινημάτων και των κοινωνικών αγώνων.
- Αναγνωρίζουν στοιχεία του λαϊκού πολιτισμού και της παράδοσης της Θεσσαλίας.
- ΄Εχουν έρθει σε επαφή και είναι σε θέση να εκτιμήσουν την ιστορική συνέχεια του πολιτισμού της Θεσσαλίας αλλά και τη σύγχρονη κοινωνική και πολιτιστική κατάσταση της περιοχής.

4. Ιστορία και Πολιτισμός της Ηπείρου

Α. Σκοπός

Οι μαθητές μέσω της διδασκαλίας να έρθουν σε επαφή και να ερευνήσουν πτυχές και στοιχεία από τη νεότερη ιστορία της περιοχής και των κατοίκων της Ηπείρου.

Β. Στόχοι Διδασκαλίας

Οι μαθητές:

1. Να μάθουν για τις συχνές επαναστάσεις των Ηπειρωτών κατά των Τούρκων και να γνωρίσουν τον Μητροπολίτη Διονύσιο τον Β΄.
2. Με αφορμή την υποτιθέμενη ξένη υποστήριξη των αγώνων των Ηπειρωτών να προβληματιστούν γύρω από τον ρόλο και τις προθέσεις των ξένων δυνάμεων για τους ελληνικούς επαναστατικούς αγώνες.
3. Να γνωρίσουν μια μεγάλη πνευματική μορφή του υπόδουλου ελληνισμού, τον Κοσμά τον Αιτωλό.
4. Να γνωρίσουν την προσωπικότητα και τη δράση του Αλή Πασά, μία από τις σημαντικές μορφές στην ιστορία της Ηπείρου.
5. Να έρθουν σε επαφή με την αγάπη για την ελευθερία και με τη θυσία των Σουλιωτών και των Σουλιωτισσών.
6. Να γνωρίσουν την οικονομική και πνευματική πρόοδο των Ηπειρωτών χάρη στο εμπόριο και την μετανάστευση.
7. Να πληροφορηθούν σχετικά με τη συμβολή των Ηπειρωτών στην επανάσταση του 1821 και σχετικά με τους αγώνες τους ως την ένωση με την Ελλάδα κατά τους Βαλκανικούς Πολέμους.
8. Να κατανοήσουν τη συμβολή των δωρεών των ξενιτεμένων Ηπειρωτών στην οικονομική και πνευματική ανόρθωση της περιοχής.
9. Να κατανοήσουν το πώς και το γιατί η ΄Ηπειρος βρέθηκε στην πρώτη γραμμή του αγώνα κατά τον Β΄ Παγκόσμιο πόλεμο.
10. Να γνωρίσουν την ιστορία του Πανεπιστημίου των Ιωαννίνων και να αναγνωρίσουν τη συμβολή του στην πνευματική πρόοδο των κατοίκων της περιοχής.
11. Να πληροφορηθούν γύρω από το σύγχρονο πολιτισμό των Ηπειρωτών και να κατανοήσουν την ιστορική συνέχεια του Ηπειρώτικου πολιτισμού.

Γ. Οργάνωση Διδασκαλίας

Η οργάνωση της διδασκαλίας του θεματικού πεδίου «΄Ηπειρος» διαρθρώνεται στις παρακάτω επιμέρους γνωστικές ενότητες:

΄Ενας φιλόσοφος – επαναστάτης: Οι επαναστατικές κινήσεις στην ΄Ηπειρο. Η

προσωπικότητα του Μητροπολίτη Διονυσίου Β΄ του Φιλόσοφου. Η εμφάνιση των κλεφτών.

«Οι βρύσες ποτίζουν το σώμα, τα δε σχολεία την ψυχήν...»: Γνωριμία των μαθητών με τον Κοσμά τον Αιτωλό και πληροφορίες για τη ζωή του, τη δράση του και το μαρτυρικό του τέλος.

Αλή πασάς: εγκλήματα και τιμωρία: Η περίοδος της διακυβέρνησης του Αλή πασά στην Ήπειρο. Η κατάσταση της περιοχής και των κατοίκων της και η διαδρομή του κυβερνήτη της.

«Ο έρως της ελευθερίας...»: Η αγάπη για την ελευθερία και η επαναστατική δράση των Ηπειρωτών μέσα από το παράδειγμα των κατοίκων του Σουλίου.

Μετανάστες από την Ήπειρο: Πληροφορίες για την οικονομία, το εμπόριο, την εκπαίδευση και την μετανάστευση των Ηπειρωτών κατά την διάρκεια της Τουρκοκρατίας.

Το πέρασμα στην ελευθερία: Ο ρόλος των Ηπειρωτών στην επανάσταση του 1821. Οι προσπάθειες για την απελευθέρωση και η ένωση με την Ελλάδα το 1912 – 1913 με τους Βαλκανικούς Πολέμους.

«Κορυδό Μουσολίνι»: οι Έλληνες στα βουνά της Πίνδου: Ο Β΄ Παγκόσμιος πόλεμος και ο ρόλος των κατοίκων της Ηπείρου στην ιταλική επίθεση του 1940 και στην αντίσταση στην γερμανική κατοχή.

Μια περιοχή αναπτύσσεται, ένα πανεπιστήμιο μεγαλώνει: Η σύγχρονη πνευματική, οικονομική και κοινωνική κατάσταση στην Ήπειρο. Η ιστορία και η συμβολή του Πανεπιστημίου των Ιωαννίνων στην πνευματική κίνηση της περιοχής.

Από το κλαρίνο στο σιτάρ: Ο σημερινός πολιτισμός της Ηπείρου και η σύνδεσή του με τις παραδόσεις και τα έθιμα των Ηπειρωτών.

Δ. Προτάσεις για τη διδακτική προσέγγιση των ενοτήτων

- Ενασχόληση με κείμενα, εικόνες και φωτογραφίες που αφορούν το περιεχόμενο των ενοτήτων.
- Ενθάρρυνση συζητήσεων και ερευνητικών δραστηριοτήτων από την πλευρά των μαθητών (προτείνεται η ομαδοσυνεργατική μέθοδος ή η μέθοδος project).
- Αξιοποίηση των προτεινόμενων δραστηριοτήτων στο τέλος κάθε ενότητας.
- Αξιοποίηση βιβλιοθηκών, αρχείων, αρχαιολογικών ανασκαφών, διαδικτύου (internet) και νέων τεχνολογιών κ.λπ.

Ε. Αξιοποίηση των δραστηριοτήτων της ενότητας (διευκρινήσεις - προτάσεις)

«Οι βρύσες ποτίζουν το σώμα, τα δε σχολεία την ψυχήν...»:

Η πρώτη προφητεία αναφέρεται στα σημερινά πολεμικά αεροπλάνα, η δεύτερη

στο αυτοκίνητο, η τρίτη στο φαινόμενο της προσφυγιάς και η τέταρτη στις προσπάθειες επίλυσης διαφόρων ζητημάτων με τη διπλωματία και την τελική επικράτηση της πολεμικής οδού.

«Ο έρως της ελευθερίας...»:

Στη δεύτερη δραστηριότητα ο Δ. Σολωμός αναφέρεται στην αγάπη των Σουλιωτισσών για την πατρίδα τους αλλά και για την απόφασή τους να πεθάνουν με αξιοπρέπεια.

Από το κλαρίνο στο σιτάρ:

Αξίζει να αναφερθεί ότι η αμερικάνικη υπηρεσία διαστήματος NASA, στην αποστολή της το 2001 προς τον πλανήτη Άρη, επέλεξε το έργο του Βαγγέλη Παπαθανασίου με τίτλο Mythodea να «συνοδέψει» το διαστημόπλοιο στο μακρινό αυτό ταξίδι στο διάστημα.

ΣΤ. Προτεινόμενες εναλλακτικές δραστηριότητες

«Οι βρύσες ποτίζουν το σώμα, τα δε σχολεία την ψυχήν»:

Οι μαθητές χωρίζονται σε δυο ομάδες και συλλέγουν πληροφορίες για τον Διονύσιο Β΄ (από την ενότητα της Θεσσαλίας **Δίψα για ελευθερία**) και για τον Κοσμά τον Αιτωλό. Στη συνέχεια παρουσιάζουν τα συγκεντρωμένα στοιχεία στην τάξη

και βρίσκουν διαφορές και ομοιότητες μεταξύ των δυο προσωπικοτήτων.

Μετανάστες από την Ήπειρο:
Οι μαθητές ψάχνουν να βρουν στην παροικία δείγματα του Ηπειρώτικου πολιτισμού (κοσμήματα, δέρματα, κεντήματα κ.α.) ή φωτογραφίες αυτών από βιβλία και περιοδικά και διοργανώνουν μια έκθεση στο σχολείο τους καλώντας τους γονείς τους και τους φίλους τους.

Ζ. Αναμενόμενα μαθησιακά αποτελέσματα

Τα μαθησιακά αποτελέσματα που αναμένονται από τη διδακτική προσέγγιση της ενότητας «Ήπειρος» σχετίζονται άμεσα με τους Γενικούς Σκοπούς και Στόχους του Εγχειριδίου αλλά και τους στόχους διδασκαλίας της συγκεκριμένης ενότητας. Στη συνέχεια περιγράφονται τα αναμενόμενα μαθησιακά αποτελέσματα, η επίτευξη των οποίων θα μπορούσε να χαρακτηρίσει την πραγμάτευση της ενότητας ως επιτυχημένη.

Οι μαθητές:
- Γνωρίζουν τη γεωγραφία της περιοχής μέσα από την πολιτική, οικονομική, πολιτιστική ιστορική αφήγηση.
- Γνωρίζουν την ιστορία δυο σημαντικών μορφών της νεότερης ιστορία της Ηπείρου, του Κοσμά του Αιτωλού και του Αλή Πασά και κρίνουν τη δράση τους.
- Έρχονται σε επαφή και αξιολογούν τους απελευθερωτικούς αγώνες των Ηπειρωτών κατά τη διάρκεια της Τουρκοκρατίας και μέχρι την ένωσή τους με το ελληνικό κράτος.
- Προβληματίζονται και σκέφτονται σχετικά με την εμπλοκή των ξένων μεγάλων δυνάμεων στα θέματα ενός μικρότερου κράτους ή λαού.
- Αναγνωρίζουν και κρίνουν τη σημασία της μετανάστευσης στη ζωή των κατοίκων της περιοχής.
- Γνωρίζουν την Ήπειρο ως επίκεντρο του Ελληνό-ιταλικού πολέμου του 1940.
- Αποκτούν γνώση για το σύγχρονο πολιτισμό και τη λαϊκή κληρονομιά των Ηπειρωτών.

5. Ιστορία και Πολιτισμός των Ιόνιων Νησιών

Α. Σκοπός

Οι μαθητές μέσω της διδασκαλίας να έρθουν σε επαφή και να ερευνήσουν πτυχές και στοιχεία από τη νεότερη ιστορία της περιοχής και των κατοίκων των Ιονίων Νησιών.

Β. Στόχοι Διδασκαλίας

Οι μαθητές:

1. Να γνωρίσουν τις συχνές αλλαγές των κατοχικών δυνάμεων και της πολιτικής ζωής των Ιονίων νήσων στις αρχές του 19ου αιώνα.
2. Να αποκτήσουν πληροφορίες για την κοινωνία των Ιονίων νήσων και να αιτιολογήσουν το φαινόμενο των εντόνων κοινωνικών συγκρούσεων μεταξύ αγροτών και ευγενών.
3. Να συνειδητοποιήσουν τη σύνδεση των επαναστάσεων του 1848 στα Ιόνια Νησιά με τις κοινωνικές επαναστάσεις της ίδιας περιόδου στις χώρες της Δυτικής Ευρώπης.
4. Να γνωρίσουν τον τρόπο της ένωσης των Επτανήσων με την Ελλάδα.
5. Να πληροφορηθούν και να κρίνουν τη συμβολή του Χαριλάου Τρικούπη στην εξέλιξη του ελληνικού πολιτεύματος.
6. Να γνωρίσουν τον πολιτισμό και την παιδεία των Επτανήσιων κατά τον 18ο και τον 19ο αιώνα και να τα συνδέσουν με την ευρύτερη ιστορία της περιοχής.
7. Να έρθουν σε επαφή με τον Διονύσιο Σολωμό, τον ποιητή του εθνικού ύμνου της Ελλάδας.
8. Να προβληματιστούν σχετικά με τον τρόπο που μεταφέρονται ιστορικά επεισόδια στον κινηματογράφο και την τηλεόραση.

Γ. Οργάνωση Διδασκαλίας

Η οργάνωση της διδασκαλίας του θεματικού πεδίου «Ιόνια νησιά» διαρθρώνεται στις παρακάτω επιμέρους γνωστικές ενότητες:

Από την επτανησιακή πολιτεία στην αγγλική κατοχή: Τα Ιόνια νησιά στις αρχές του 19ου αιώνα. Από την ελεύθερη «Πολιτεία των Επτά Ηνωμένων Νήσων» στην αποβίβαση γαλλικών στρατευμάτων και στην αγγλική κατοχή.

Άρχοντες και σέμπροι: Παρουσίαση των έντονων κοινωνικών συγκρούσεων στα Ιόνια νησιά του 19ου αιώνα μέσα από το ποίημα «Φωτεινός» του Α. Βαλαωρίτη.

Οι επαναστάσεις του 1848: από την Ευρώπη στα Επτάνησα: Πληροφορίες για τις κοινωνικές επαναστάσεις που σημειώθηκαν το 1848 στην Ευρώπη και στα Επτάνησα.

«Η προίκα» για το νέο βασιλιά της Ελλάδας: Η ένωση των Ιονίων νησιών με την Ελλάδα και η δημοκρατική δράση των Επτανήσιων πολιτικών στο ελληνικό κοινοβούλιο.

Παιδεία και πολιτισμός στα Επτάνησα: Στοιχεία για τον πολιτισμό και την παιδεία των Επτανήσων του 18ου και του 19ου αιώνα.

Ο ποιητής της ελευθερίας: Πληροφορίες για τον δημιουργό του Εθνικού Ύμνου της Ελλάδας, Διονύσιο Σολωμό.

Made in... Hollywood: Το ζήτημα της μεταφοράς ιστορικών γεγονότων στον κινηματογράφο (μέσα από το παράδειγμα της ταινίας «Το μαντολίνο του λοχαγού Κορέλλι» η οποία αναφέρεται στην περίοδο της ιταλικής κατοχής των Επτανήσων.

Δ. Προτάσεις για τη διδακτική προσέγγιση των ενοτήτων

- Ενασχόληση με κείμενα, εικόνες και φωτογραφίες που αφορούν το περιεχόμενο των ενοτήτων.
- Ενθάρρυνση συζητήσεων και ερευνητικών δραστηριοτήτων από την πλευρά των μαθητών (προτείνεται η ομαδοσυνεργατική μέθοδος ή η μέθοδος project).
- Αξιοποίηση των προτεινόμενων δραστηριοτήτων στο τέλος κάθε ενότητας.
- Αξιοποίηση βιβλιοθηκών, αρχείων, αρχαιολογικών ανασκαφών, διαδικτύου (internet) και νέων τεχνολογιών κ.λπ.

Ε. Αξιοποίηση των δραστηριοτήτων της ενότητας (διευκρινήσεις - προτάσεις)

Οι επαναστάσεις του 1848: Από την Ευρώπη στα Επτάνησα:

Στη δεύτερη δραστηριότητα συνιστάται η διαπραγμάτευση του ζητήματος των κοινωνικών επαναστάσεων που συνέβησαν στο παρελθόν στη χώρα που ζουν οι μαθητές και η σύγκρισή τους με αντίστοιχα κινήματα της Ελλάδας.

Ο ποιητής της ελευθερίας:

Η δεύτερη δραστηριότητα αναφέρεται στο έργο του Δ. Σολωμού «Ύμνος εις την ελευθερίαν». Προτείνεται να διαβαστούν αποσπάσματα του έργου στην τάξη.

Made in...Hollywood:

Προτείνεται οι μαθητές να σχολιάσουν την κινηματογραφική ταινία «Τροία», που παρουσιάστηκε στις αίθουσες την άνοιξη του 2004 –ή κάποιας άλλης ιστορικής παραγωγής- και δέχτηκε κριτικές για «παραποίηση των ομηρικού κειμένου». Επίσης ενδιαφέρον παρουσιάζει ο σχολιασμός των ντοκιμαντέρ ιστορικού περιεχομένου.

ΣΤ. Προτεινόμενες εναλλακτικές δραστηριότητες

Άρχοντες και σέμπροι:
Οι μισοί μαθητές της τάξης αναλαμβάνουν να περιγράψουν μια καθημερινή μέρα ενός φτωχού καλλιεργητή ενώ οι άλλοι μισοί αναλαμβάνουν την περιγραφή μιας μέρας ενός άρχοντα. Στη συνέχεια διαβάζουν τις εκθέσεις τους στην τάξη και καταλήγουν, μέσα από τις διαφορές τους, σε συμπεράσματα για τη ζωή των ανθρώπων της εποχής.

Από την Επτανησιακή Πολιτεία στην Αγγλική κατοχή:
Οι μαθητές συγκεντρώνουν κάθε είδους υλικό (έντυπο, φωτογραφικό, κ.ά.) που μαρτυρά τη δυτική (γαλλική, αγγλική, ιταλική κ.λπ.) κατοχή των Ιονίων νήσων και οργανώνουν την έκθεσή του. Παράδειγμα: Η φωτογραφία ενός κάστρου που έχτισαν οι Ενετοί, το αντίτυπο ενός αγγλικού νόμου για την διοίκηση των Ιονίων κ.λπ.

Ζ. Αναμενόμενα μαθησιακά αποτελέσματα

Τα μαθησιακά αποτελέσματα που αναμένονται από τη διδακτική προσέγγιση της ενότητας «Ιόνια Νησιά» σχετίζονται άμεσα με τους Γενικούς Σκοπούς και Στόχους του Εγχειριδίου αλλά και τους στόχους διδασκαλίας της συγκεκριμένης ενότητας. Στη συνέχεια περιγράφονται τα αναμενόμενα μαθησιακά αποτελέσματα, η επίτευξη των οποίων θα μπορούσε να χαρακτηρίσει την πραγμάτευση της ενότητας ως επιτυχημένη.

Οι μαθητές:
- Μέσα από τα ιστορικά γεγονότα και τις ερευνητικές δραστηριότητες οι μαθητές γνωρίζουν τα σημαντικότερα νησιά του Ιονίου Πελάγους και τις κυριότερες πόλεις αυτών.
- Ευαισθητοποιούνται απέναντι σε καίρια ζητήματα που απασχόλησαν τα Ιόνια Νησιά, όπως, οι αγώνες για την ελευθερία, η μετανάστευση, η παιδεία, το εμπόριο κ.ά.
- ΄Εχουν έρθει σε επαφή με τις βασικές διαστάσεις της κοινωνικής, πολιτικής και πολιτισμικής ιστορίας των Ιονίων νήσων του 19ου αιώνα.
- Μαθαίνουν να ξεχωρίζουν τις «κοινωνικές ομάδες» στην ιστορία αλλά και να μελετούν τις σχέσεις τους μέσα από ιστορικές πηγές.
- Αναγνωρίζουν την επικοινωνία και την επιρροή των Ιονίων Νήσων από τη δυτική Ευρώπη στους πολιτικό, κοινωνικό και πολιτιστικό τομέα.
- Γνωρίζουν σημαντικούς εκπροσώπους του Επτανησιακού πολιτισμού και αξιολογούν το έργο τους.
- Προβληματίζονται πάνω σε θέματα αλλοίωσης και παραχάραξης της ιστορίας.
- Αναγνωρίζουν στοιχεία του λαϊκού πολιτισμού και της ιδιαίτερης παράδοσης των Ιονίων Νήσων.

6. Ιστορία και Πολιτισμός της Στερεάς Ελλάδας

Α. Σκοπός

Οι μαθητές μέσω της διδασκαλίας να έρθουν σε επαφή και να ερευνήσουν πτυχές και στοιχεία από τη νεότερη ιστορία της περιοχής και των κατοίκων της Στερεάς Ελλάδας.

Β. Στόχοι Διδασκαλίας

Οι μαθητές:

1. Να έρθουν σε επαφή με το κίνημα του Ευρωπαϊκού Διαφωτισμού και τις ιδέες της Γαλλικής Επανάστασης.
2. Να συνειδητοποιήσουν τη συμβολή του νέου ευρωπαϊκού πνεύματος στην Ελλάδα και να γνωρίσουν τους κυριότερους εκπροσώπους του Νεοελληνικού Διαφωτισμού.
3. Να γνωρίσουν τα πολεμικά γεγονότα της πολιορκίας του Μεσολογγίου και να κρίνουν την επίδρασή τους στους ανθρώπους των γραμμάτων και των τεχνών.
4. Να μάθουν για τη δημιουργία, την αξία και τους εκπροσώπους του νέου λογοτεχνικού ρεύματος που αναπτύσσεται στην Ελλάδα στα τέλη του 19^{ου} και στις αρχές του 20ου αιώνα.
5. Να γνωρίσουν τις διαδικασίες που επέφεραν το διπλασιασμό της έκτασης και του πληθυσμού της Ελλάδας αλλά και τη δημιουργία της «Μεγάλης Ιδέας».
6. Να αντιληφθούν τις διαστάσεις της Μικρασιατικής καταστροφής και να κρίνουν τα αποτελέσματα της «Μεγάλης Ιδέας» για τον ελληνισμό.
7. Να γνωρίσουν τις περιπέτειες των προσφύγων και να ευαισθητοποιηθούν απέναντι στα βιώματα και στα ιδιαίτερα συναισθήματά τους.
8. Να έρθουν σε επαφή με τις σημαντικότερες προσωπικότητες του ελληνικού πολιτισμού του 20ου αιώνα.
9. Να γνωρίσουν τον ποιητή Κωνσταντίνο Καβάφη και να αναγνωρίσουν την αξία του έργου.
10. Να πληροφορηθούν για τον λαϊκό πολιτισμό και τη λαϊκή τέχνη της περιόδου του Μεσοπολέμου.
11. Να μάθουν για την πορεία του Β΄ Παγκοσμίου πολέμου και για τις κακουχίες του ελληνικού λαού κατά την διάρκειά του.
12. Με βάση την εμπειρία των Παγκόσμιων Πολέμων να προβληματιστούν γύρω από επιπτώσεις των πολεμικών συγκρούσεων για ολόκληρη την ανθρωπότητα.
13. Να πληροφορηθούν για την οργάνωση και για το μέγεθος της αντίστασης των Ελλήνων απέναντι στις κατοχικές δυνάμεις αλλά και για το ρόλο των ανθρώπων του πολιτισμού και των γραμμάτων κατά τη διάρκεια της γερμανικής κατοχής.
14. Να διακρίνουν τις σπουδαιότερες αιτίες του ελληνικού εμφυλίου πολέμου.
15. Να γνωρίσουν και να κρίνουν τη δικτατορία των Συνταγματαρχών.

16. Να αποκτήσουν γνώμη και θέση για τα απολυταρχικά καθεστώτα.
17. Να αξιολογήσουν τη συμβολή των φοιτητών στην κατάρρευση της δικτατορίας.
18. Να κατανοήσουν τη σημασία των προσπαθειών της καθιέρωσης της δημοκρατίας στην Ελλάδα.
19. Να γνωρίσουν τους σημαντικότερους σταθμούς στην ευρωπαϊκή πορεία της Ελλάδας.

Γ. Οργάνωση Διδασκαλίας

Η οργάνωση της διδασκαλίας του θεματικού πεδίου «Στερεά Ελλάδα» διαρθρώνεται στις παρακάτω επιμέρους γνωστικές ενότητες:

Ευρωπαϊκός και Νεοελληνικός Διαφωτισμός: Το ρεύμα του Διαφωτισμού στην Ευρώπη και η μεταφορά του στην Ελλάδα.

Νεοέλληνες Διαφωτιστές: Γνωριμία με τις ιδέες του Ρήγα Βελεστινλή, του Αδαμάντιου Κοραή, του Ευγένιου Βούλγαρη, του Ιώσηπου Μοισιόδακα κά.

«Ελεύθεροι πολιορκημένοι»: Η ιστορία της πολιορκίας του Μεσολογγίου από τους Τούρκους κατά την διάρκεια της ελληνικής επανάστασης.

Ο κύκλος των μεγάλων ποιητών: Το νέο λογοτεχνικό ρεύμα που δημιουργείται στην Ελλάδα στα τέλη του 19ου και στις αρχές του 20ου αιώνα. Τα χαρακτηριστικά και οι κυριότεροι εκπρόσωποι του ρεύματος.

Μεγάλες ιδέες και μεγάλες θυσίες: Η προσάρτηση νέων εδαφών στην Ελλάδα κατά τη διάρκεια του 19ου και του 20ου αιώνα και η δημιουργία της «επώδυνης» Μεγάλης Ιδέας.

«Τι να πρωτοθυμηθώ και τι να πρωτογράψω»: Η Μικρασιατική καταστροφή και ο ξεριζωμός του ελληνισμού της Ασίας μέσα από τις μαρτυρίες ανθρώπων που έζησαν τα γεγονότα.

«Αμάν! Γιατί φεύγετε; Ποιος σας σκολάει;»: Το προσφυγικό κύμα στην Ελλάδα κατά τη δεκαετία του 1920. Οι περιπέτειες και τα συναισθήματα των προσφύγων μέσα από τη μαρτυρία των ίδιων των προσφύγων και μέσα από απόσπασμα του έργου του Στρατή Μυριβήλη «Η Παναγιά η Γοργόνα».

Για ένα καλύτερο σχολείο: Ο εκπαιδευτικός Όμιλος και οι μεταρρυθμιστικές προσπάθειες στην εκπαίδευση των αρχών του 20ού αιώνα.

Σελίδες... τέχνης και πολιτισμού: Η πνευματική άνθηση που παρατηρείται στην Ελλάδα μετά την Μικρασιατική καταστροφή. Αναφορές σε μεγάλες προσωπικότητες του ελληνικού πολιτισμού του 20ου αιώνα.

Ο ποιητής του μείζονος ελληνισμού: Γνωριμία των μαθητών με τον μεγάλο Έλληνα ποιητή Κωνσταντίνο Καβάφη και το έργο του.

«Πολίτης εις των ιδεών την πόλι...»: Ο Κωνσταντίνος Καβάφης ποιητής του παγκόσμιου ελληνισμού. Αποσπάσματά από τα έργα του.

Ο Καραγκιόζης και η ρεμπέτικη κομπανία του: Η ρεμπέτικη μουσική και το θέατρο σκιών. Δυο βασικές εκφάνσεις του ελληνικού πολιτισμού την περίοδο του

Μεσοπολέμου.

Η Ελλάδα του πολέμου και της κατοχής: Ο Β΄ Παγκόσμιος πόλεμος και η συμμετοχή της Ελλάδας σε αυτόν.

Γυναίκες, άνδρες και παιδιά στον αγώνα για τη λευτεριά: Η αντίσταση του ελληνικού λαού απέναντι στην γερμανική κατοχή της περιόδου 1941 – 1944.

«Να καρτερείτε μια άνοιξη σαν πρώτα»: Η συμμετοχή των καλλιτεχνών στον πόλεμο και την αντίσταση και η άνθηση των τεχνών και των γραμμάτων στην περίοδο της γερμανικής κατοχής.

Από τη χαρά της ελευθερίας στην τραγωδία του εμφυλίου πολέμου: Η Ελλάδα μετά την απελευθέρωση από τους Γερμανούς οδηγείται σε εμφύλιο πόλεμο.

Η χούντα των συνταγματαρχών και...: Η επταετής περίοδος (1967 – 1974) της δικτατορίας των συνταγματαρχών. Η κατάληψη της εξουσίας, η δράση τους και η πτώση.

...«Εδώ Πολυτεχνείο»: Οι αντιδράσεις του λαού απέναντι στη χούντα και η συμβολή των φοιτητών του Πολυτεχνείου στην πτώση της δικτατορίας.

Η μεταπολίτευση: Η αποκατάσταση της δημοκρατίας στην Ελλάδα.

Ελλάδα και Ευρωπαϊκή Ένωση: Η Ευρωπαϊκή πορεία της Ελλάδας. Η ένωση με την Ευρωπαϊκή Κοινότητα και η συμμετοχή στην Οικονομική και Νομισματική Ένωση (ΟΝΕ).

Δ. Προτάσεις για τη διδακτική προσέγγιση των ενοτήτων

- Ενασχόληση με κείμενα, εικόνες και φωτογραφίες που αφορούν το περιεχόμενο των ενοτήτων.
- Ενθάρρυνση συζητήσεων και ερευνητικών δραστηριοτήτων από την πλευρά των μαθητών (προτείνεται η ομαδοσυνεργατική μέθοδος ή η μέθοδος project).
- Αξιοποίηση των προτεινόμενων δραστηριοτήτων στο τέλος κάθε ενότητας.
- Αξιοποίηση βιβλιοθηκών, αρχείων, αρχαιολογικών ανασκαφών, διαδικτύου (internet) και νέων τεχνολογιών κ.λπ.

Ε. Αξιοποίηση των δραστηριοτήτων της ενότητας (διευκρινήσεις - προτάσεις)

«Ελεύθεροι Πολιορκημένοι»:

Στη δεύτερη δραστηριότητα οι μαθητές θα μπορούσαν αν υπάρχει διαθέσιμο το έργο του Κάλβου «Ωδαί» να προχωρήσουν σε μια πρώτη σύγκριση για το πώς προσέγγισαν το ζήτημα της Ελληνικής Επανάστασης οι δύο μεγάλοι ποιητές (Σολωμός - Κάλβος) και να αναζητήσουν ομοιότητες και διαφορές.

Ο ποιητής του Μείζονος Ελληνισμού:

Οι μαθητές μπορούν να επισκεφτούν τη διεύθυνση http://cavafis.compupress.gr/index.htm στο διαδίκτυο, η οποία είναι αφιερωμένη στον Αλεξανδρινό ποιητή.

Η Ελλάδα του πολέμου και της κατοχής:

Σχετικά με τη δεύτερη δραστηριότητα. οι μαθητές μπορούν να αναζητήσουν πληροφορίες για την ανθρωπιστική οργάνωση «Γιατροί χωρίς σύνορα» στη διεύθυνση http://www.msf.gr/ .

... «Εδώ Πολυτεχνείο»:

Σχετικά με τη δεύτερη δραστηριότητα, οι μαθητές μπορούν να ζωγραφίσουν σε μια κόλλα χαρτί τα συνθήματα που επιθυμούν και μετά να κολλήσουν τις ζωγραφιές τους στους τοίχους της τάξης.

Ελλάδα και Ευρωπαϊκή Ένωση:

Προτείνεται η ενημέρωση των μαθητών για θέματα που αφορούν την Ε.Ε. από τη σχετική ιστοσελίδα http://europa.eu.int.

ΣΤ. Προτεινόμενες εναλλακτικές δραστηριότητες

Ο Καραγκιόζης και η ρεμπέτικη κομπανία του:

Οι μαθητές με τη βοήθεια του δασκάλου συλλέγουν δείγματα (δίσκους, CD) της ρεμπέτικης μουσικής και οργανώνουν στο σχολείο τους μια μουσικοχορευτική παράσταση στην οποία παρεμβάλλονται οι αναγνώσεις κειμένων των μαθητών με στοιχεία της βιογραφίας των σημαντικότερων εκπροσώπων της ρεμπέτικης μουσικής.

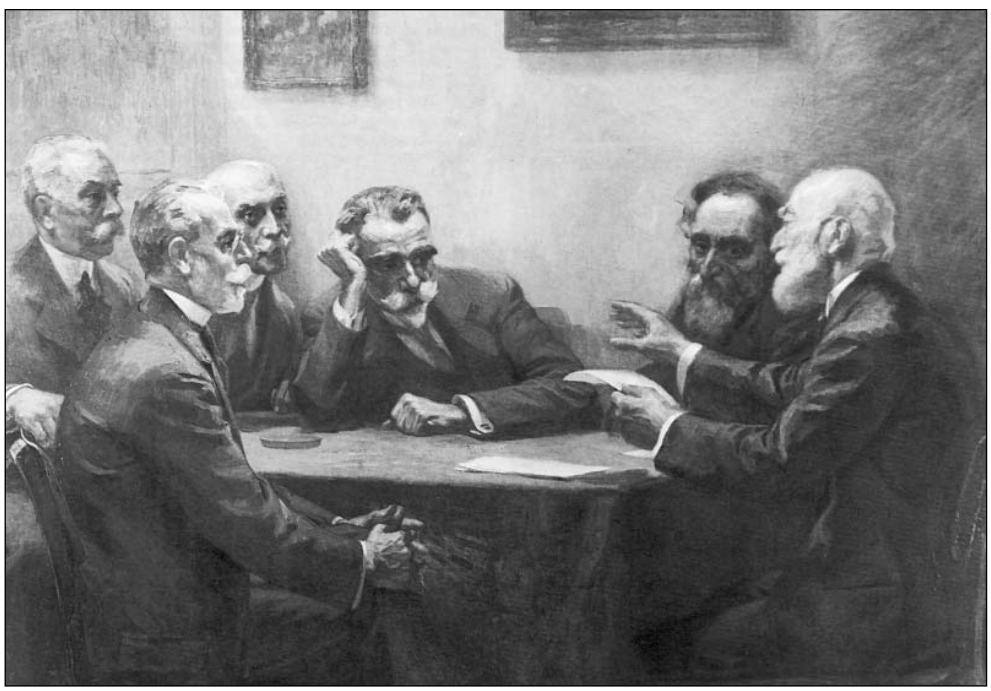

Από τη χαρά της ελευθερίας στην τραγωδία του εμφυλίου πολέμου:
Οι μαθητές αναζητούν στην ιστορία των Ελλήνων άλλες περιπτώσεις εμφυλίου πολέμου. Στη συνέχεια συζητούν για τα αίτια τους, τις επιπτώσεις τους και τη χρονική συγκυρία κατά την οποία παρατηρούνται.

Ζ. Αναμενόμενα μαθησιακά αποτελέσματα

Τα μαθησιακά αποτελέσματα που αναμένονται από τη διδακτική προσέγγιση της ενότητας «Στερεά Ελλάδα» σχετίζονται άμεσα με τους Γενικούς Σκοπούς και Στόχους του Εγχειριδίου αλλά και τους στόχους διδασκαλίας της συγκεκριμένης ενότητας. Στη συνέχεια περιγράφονται τα αναμενόμενα μαθησιακά αποτελέσματα, η επίτευξη των οποίων θα μπορούσε να χαρακτηρίσει την πραγμάτευση της ενότητας ως επιτυχημένη.

Οι μαθητές:

- Μέσα από τα ιστορικά γεγονότα και φαινόμενα γνωρίζουν τις σημαντικότερες πόλεις της Στερεάς Ελλάδας.
- Γνωρίζουν τα σπουδαιότερα στρατιωτικά και πολιτικά γεγονότα της νεότερης και σύγχρονης ιστορίας της Ελλάδας.
- Μαθαίνουν και ευαισθητοποιούνται απέναντι σε καίρια κοινωνικά ζητήματα όπως είναι αυτά της προσφυγιάς και της εξαθλίωσης που επιφέρει ο πόλεμος.
- Έρχονται σε επαφή και αξιολογούν τα σημαντικότερα πνευματικά κινήματα και τους κυριότερους εκπροσώπους του πολιτισμού και της τέχνης της Ελλάδας των δυο τελευταίων αιώνων.
- Γνωρίζουν τη γεωγραφική και πληθυσμιακή εξέλιξη της Ελλάδας μέχρι και τις μέρες μας.
- Μαθαίνουν για τον Ευρωπαϊκό και Νεοελληνικό Διαφωτισμό αξιολογώντας τη συμβολή του στην πνευματική εξέλιξη των Ελλήνων.
- Αναγνωρίζουν την αξία του πολιτεύματος της δημοκρατίας, μελετώντας περιπτώσεις κατάλυσής της και αγώνων για την επαναφορά αυτής.
- Κατανοούν το ρόλο της Ευρωπαϊκής Ένωσης στη πρόσφατη ελληνική ιστορία και αξιολογούν το χαρακτήρα και τις προοπτικές της τόσο για την Ελλάδα όσο και για τις υπόλοιπες χώρες μέλη.

7. Ιστορία και Πολιτισμός της Πελοποννήσου

Α. Σκοπός

Οι μαθητές μέσω της διδασκαλίας να έρθουν σε επαφή και να ερευνήσουν πτυχές και στοιχεία από τη νεότερη ιστορία της περιοχής και των κατοίκων της Πελοποννήσου.

Β. Στόχοι Διδασκαλίας

Οι μαθητές:

1. Να έρθουν σε επαφή με την καθημερινότητα και την οργάνωση της κοινωνίας και της οικονομίας των Πελοποννήσιων κατά την περίοδο της τουρκοκρατίας.
2. Να γνωρίσουν την κατάσταση της παιδείας των Ελλήνων στα χρόνια της τουρκικής κυριαρχίας.
3. Να κατανοήσουν τους λόγους για τους οποίους η επανάσταση του 1821 ξεκίνησε από την Πελοπόννησο.
4. Να γνωρίσουν βασικές μορφές του ελληνικού αγώνα, όπως είναι ο Παπαφλέσσας και ο Κολοκοτρώνης.
5. Να μάθουν για τις Εθνοσυνελεύσεις των Ελλήνων και να κρίνουν τις προσπάθειες της πολιτειακής τους οργάνωσης.
6. Να διακρίνουν τις αιτίες του εμφυλίου πολέμου αλλά και τους κινδύνους που δημιούργησε για την επανάσταση.
7. Να αντιληφθούν τη σημασία της ναυμαχίας του Ναυαρίνου για την αίσια έκβαση της ελληνικής επανάστασης.
8. Να έρθουν σε επαφή με τη διακυβέρνηση του Καποδίστρια και του Όθωνα και να αναγνωρίσουν το Ναύπλιο ως πρώτη πρωτεύουσα της Ελλάδας.
9. Να κατανοήσουν τους λόγους των συχνών εξεγέρσεων κατά της βασιλείας του Όθωνα.
10. Να διακρίνουν τα θετικά και τα αρνητικά στοιχεία της εκπαιδευτικής πολιτικής του Καποδίστρια και του Όθωνα.
11. Να αναγνωρίσουν τη συμβολή του Αλέξανδρου Παπαναστασίου στην καθιέρωση του δημοκρατικού πολιτεύματος.
12. Να συνειδητοποιήσουν την αξία της επιστήμης της ιστοριογραφίας αλλά και του έργου του Παπαρηγόπουλου για το ελληνικό έθνος.
13. Να αντιληφθούν τη σημασία των σύγχρονων Ολυμπιακών αγώνων και τους λόγους της αναβίωσής τους.
14. Να κατανοήσουν τους λόγους της μαζικής μετανάστευσης από την Ελλάδα και την Ευρώπη προς την Αμερική στα τέλη του 19^{ου} και στις αρχές του 20^{ου} αιώνα.
15. Να γνωρίσουν καλύτερα τα συναισθήματα και τις δυσκολίες των μεταναστών.
16. Να κρίνουν το φαινόμενο της θανάτωσης αμάχου πληθυσμού και να προβληματιστούν για τη βαναυσότητα του πολέμου.

Γ. Οργάνωση Διδασκαλίας

Η οργάνωση της διδασκαλίας του θεματικού πεδίου «Πελοπόννησος» διαρθρώνεται στις παρακάτω επιμέρους γνωστικές ενότητες:

Η ζωή πριν από την επανάσταση του 1821: Πληροφορίες για την κοινωνία και την οικονομία της Πελοποννήσου του 17ου αιώνα. Αποσπάσματα του Ανωνύμου Έλληνος για την καθημερινότητα των Ελλήνων στην περίοδο της Τουρκοκρατίας.

Παιδεία και πόθος για την ελευθερία: Οι προσπάθειες των Ελλήνων για την οργάνωση της εκπαίδευσης κατά τη διάρκεια της Τουρκοκρατίας. Η παιδεία βασικός παράγοντας διατήρησης του πόθου για την ελευθερία.

Η έναρξη της επανάστασης: Η επανάσταση του 1821 ξεκινά από την Πελοπόννησο. Ο ρόλος του Παπαφλέσσα και ο θρύλος της Αγίας Λαύρας.

Ο «Γέρος του Μοριά»: Ο Θεόδωρος Κολοκοτρώνης και η συμβολή του στην ελληνική επανάσταση.

«Να διοικηθώμεν με νόμους δικαίους»: Η ανάγκη μιας κεντρικής διοίκησης για τις επαναστατημένες ελληνικές περιοχές. Πληροφορίες για τις τρεις Εθνικές Συνελεύσεις των Ελλήνων.

Εμφύλιος πόλεμος: Ο εμφύλιος πόλεμος της περιόδου 1823 – 1825. Η διαμόρφωση των αντιπάλων ομάδων.

Μια ναυμαχία... «κατά λάθος»: Ο κίνδυνος του Ιμπραήμ και η κρισιμότητα της ναυμαχίας του Ναβαρίνου για την αίσια έκβαση της επανάστασης. Ο Παναγιώτης Ζωγράφος και η αφηγηματική ζωγραφική που ανέπτυξε κατά τη διάρκεια της επανάστασης.

Η πρώτη πρωτεύουσα της Ελλάδος: Το Ναύπλιο ανακηρύσσεται πρωτεύουσα της Ελλάδας. Η διακυβέρνηση του Ιωάννη Καποδίστρια και η άφιξη του βασιλιά Όθωνα.

«Αυτήν οι αφεντάδες μας κι' εμείς οι είλωτές τους»: Η κατάσταση των Ελλήνων κατά τη διάρκεια της Βαυαροκρατίας μέσα από τα Απομνημονεύματα του Μακρυγιάννη. Το κίνημα της 3ης Σεπτεμβρίου 1843 και η απαίτηση για παραχώρηση συντάγματος. Η εξέγερση του 1862 εναντίον του Όθωνα.

Ιστορία της ελληνικής εκπαίδευσης – 19ος αιώνας: Η κατάσταση της ελληνικής εκπαίδευσης κατά τη διάρκεια της διακυβέρνησης του Καποδίστρια και της βασιλείας του Όθωνα.

Ο «πατέρας» της πρώτης ελληνικής δημοκρατίας: Οι προσπάθειες του Αλέξανδρου Παπαναστασίου για την καθιέρωση της αβασίλευτης δημοκρατίας.

Η πρώτη ιστορία της Ελλάδας: Η ανάγκη της συγγραφής της ελληνικής εθνικής ιστοριογραφίας και η κάλυψή της από τον Κωνσταντίνο Παπαρρηγόπουλο τη δεκαετία του 1860.

Σύγχρονοι Ολυμπιακοί Αγώνες: Η αναβίωση και η διεθνοποίηση των Ολυμπιακών Αγώνων. Στοιχεία για τη λειτουργία της Διεθνούς Ολυμπιακής Επιτροπής.

Η Ευρώπη των μεταναστών και οι Έλληνες της διασποράς (1890 – 1924): Στοιχεία για το μεγάλο μεταναστευτικό κύμα από την Ευρώπη και την Ελλάδα προς

την Αμερική στα τέλη του 19ου και στις αρχές του 20ου αιώνα.

Κατοχή και απελευθέρωση: Η γερμανική κατοχή στην Ελλάδα. Η εφαρμογή του μέτρου των αντιποίνων μέσα από τη σφαγή των Καλαβρύτων.

Δ. Προτάσεις για τη διδακτική προσέγγιση των ενοτήτων

- Ενασχόληση με κείμενα, εικόνες και φωτογραφίες που αφορούν το περιεχόμενο των ενοτήτων.
- Ενθάρρυνση συζητήσεων και ερευνητικών δραστηριοτήτων από την πλευρά των μαθητών (προτείνεται η ομαδοσυνεργατική μέθοδος ή η μέθοδος project).
- Αξιοποίηση των προτεινόμενων δραστηριοτήτων στο τέλος κάθε ενότητας.
- Αξιοποίηση βιβλιοθηκών, αρχείων, αρχαιολογικών ανασκαφών, διαδικτύου (internet) και νέων τεχνολογιών κ.λπ.

Ε. Αξιοποίηση των δραστηριοτήτων της ενότητας (διευκρινήσεις - προτάσεις)

Παιδεία και πόθος για την ελευθερία:

Σχετικά με το τέταρτο θέμα της δραστηριότητας αξίζει να αναφερθεί ότι το Σούλι, η Μάνη και στα Σφακιά ήταν από τις εκείνες τις περιοχές της Ελλάδας που κατά τη διάρκεια της Τουρκοκρατίας διατήρησαν ένα καθεστώς με σημαντικές ελευθερίες και ανεξαρτησία.

Εμφύλιος πόλεμος:

Προτείνεται η ανάγνωση των σχετικών κειμένων από τα «Απομνημονεύματα» του Μακρυγιάννη. Έτσι οι μαθητές θα μπορέσουν να αναζητήσουν τα αίτια και τις αφορμές του εμφυλίου πολέμου που έλαβα χώρα εκείνη την περίοδο.

Σύγχρονοι Ολυμπιακοί Αγώνες:

Σχετικά με τη δεύτερη δραστηριότητα προτείνεται οι μαθητές να επισκεφτούν την ιστοσελίδα των Ολυμπιακών Αγώνων της Αθήνας http://www.athens2004.com.

ΣΤ. Προτεινόμενες εναλλακτικές δραστηριότητες

Η πρώτη πρωτεύουσα της Ελλάδας:

Οι μαθητές χωρίζονται σε δύο ομάδες. Η πρώτη αναλαμβάνει να καταγράψει και να παρουσιάσει την ιστορία της πόλης του Ναυπλίου και η δεύτερη αναλαμβάνει να συγκεντρώσει φωτογραφικό υλικό με τα κτίρια και τα μνημεία της.

Σύγχρονοι Ολυμπιακοί Αγώνες:

Ο κάθε μαθητής συντάσσει δύο καταλόγους στους οποίους καταγράφει τις δια-

φορές και τις ομοιότητες των σύγχρονων και των αρχαίων Ολυμπιακών Αγώνων.

Ζ. Αναμενόμενα μαθησιακά αποτελέσματα

Τα μαθησιακά αποτελέσματα που αναμένονται από τη διδακτική προσέγγιση της ενότητας «Πελοπόννησος» σχετίζονται άμεσα με τους Γενικούς Σκοπούς και Στόχους του Εγχειριδίου αλλά και τους στόχους διδασκαλίας της συγκεκριμένης ενότητας. Στη συνέχεια περιγράφονται τα αναμενόμενα μαθησιακά αποτελέσματα, η επίτευξη των οποίων θα μπορούσε να χαρακτηρίσει την πραγμάτευση της ενότητας ως επιτυχημένη.

Οι μαθητές:

- Γνωρίζουν τις σημαντικότερες πόλεις της Πελοποννήσου μέσα από τα ιστορικά γεγονότα που συνδέονται με αυτές.
- ΄Εχουν έρθει σε επαφή με την καθημερινότητα και τις κοινωνικές, οικονομικές και εκπαιδευτικές πραγματικότητες των κατοίκων της Πελοποννήσου κατά την περίοδο της Τουρκοκρατίας.
- Γνωρίζουν τα σημαντικότερα στρατιωτικά και πολιτικά γεγονότα της δεκαετίας 1820 – 1830 κατά την οποία η Πελοπόννησος είναι το κέντρο της επανάστασης και των εξελίξεων.
- Αναγνωρίζουν στοιχεία του λαϊκού πολιτισμού και της παράδοσης της περιοχής.
- Αποκτούν γνώση για σημαντικές προσωπικότητες της πολιτικής, της τέχνης και της επιστήμης της Ελλάδας του 19^{ου} αιώνα.
- Μαθαίνουν τα σπουδαιότερα γεγονότα και τις σπουδαιότερες πολιτικές της διακυβέρνησης του Καποδίστρια και του Όθωνα.
- Ευαισθητοποιούνται απέναντι στο καίριο ζήτημα της μετανάστευσης που κυριάρχησε στη ζωή τόσο των κατοίκων της Πελοποννήσου όσο και των κατοίκων άλλων ευρωπαϊκών χωρών.
- Αναγνωρίζουν την αξία της επιστήμης της ιστοριογραφίας και προβληματίζονται πάνω σε ζητήματα που την αφορούν.
- Μαθαίνουν, συζητούν και αξιολογούν κοινωνικά και πολιτικά φαινόμενα οι Ολυμπιακοί Αγώνες.

8. Ιστορία και Πολιτισμός των Νησιών του Αιγαίου

Α. Σκοπός

Οι μαθητές μέσω της διδασκαλίας να έρθουν σε επαφή και να ερευνήσουν πτυχές και στοιχεία από τη νεότερη ιστορία της περιοχής και των κατοίκων των Νησιών του Αιγαίου.

Β. Στόχοι Διδασκαλίας

Οι μαθητές:

1. Να αναγνωρίσουν τη συμβολή των νησιών και των Ελλήνων ναυτικών στην επανάσταση του 1821.
2. Να αντιληφθούν ότι οι πολεμικές συγκρούσεις της επανάστασης του 1821 δεν περιορίστηκαν στη ξηρά αλλά μεταφέρθηκαν και στη θάλασσα.
3. Να γνωρίσουν την καταστροφή των Ψαρών και της Χίου από τους Τούρκους αλλά και την ενσωμάτωση της Λέσβου και της Χίου στο ελληνικό κράτος.
4. Να μάθουν πως η Αίγινα υπήρξε πρωτεύουσα του ελληνικού κράτους.
5. Να έρθουν σε επαφή με την ιστορία, τον πολιτισμό και την οικονομία της Σύρου η οποία είναι και η πρωτεύουσα των Κυκλάδων.
6. Να έρθουν σε γόνιμη επαφή με το φαινόμενο του συνδικαλισμού και με την ιστορία και την εξέλιξη του εργατικού κινήματος.
7. Να διαμορφώσουν άποψη για την ιταλική πρόκληση του τορπιλισμού του ελληνικού καταδρομικού «Έλλη» και να την αιτιολογήσουν με βάση τα ιστορικά γεγονότα.
8. Να γνωρίσουν τα νησιά που χρησιμοποιήθηκαν από δικτατορικά καθεστώτα ως τόποι εξορίας και βασανιστηρίων και να κρίνουν το φαινόμενο.
9. Να γνωρίσουν τις φυσικές ομορφιές των νησιών των Σποράδων, την ιστορία τους και τη συνεισφορά τους στον ελληνικό πολιτισμό.
10. Να αναγνωρίσουν τη Λέσβο ως γενέτειρα σημαντικών ανθρώπων του πνεύματος.
11. Να μάθουν για την τουρκική κατοχή στα Δωδεκάνησα και για την ένωσή τους με την Ελλάδα.
12. Να έρθουν σε επαφή με τη σύγχρονη κοινωνική, πολιτισμική και οικονομική κατάσταση του νησιού της Κω.
13. Να ασχοληθούν με το φαινόμενο της μετανάστευσης και να κατανοήσουν την ανάγκη της για τους ανθρώπους των ελληνικών νησιών.
14. Να γνωρίσουν την ιστορία του Πανεπιστημίου Αιγαίου και να αξιολογήσουν τη συμβολή του στη σημερινή πνευματική κατάσταση των κατοίκων των νησιών του Αιγαίου.

Γ. Οργάνωση Διδασκαλίας

Η οργάνωση της διδασκαλίας του θεματικού πεδίου «Νησιά Αιγαίου» διαρθρώνεται στις παρακάτω επιμέρους γνωστικές ενότητες:

Τα νησιά των μπουρλοτιέρηδων: Η συμβολή των Ψαρών στην επανάσταση του 1821. Η ναυτική δύναμη και η καταστροφή του νησιού από τους Τούρκους. Αναφορές σε Ύδρα και Σπέτσες.

Εξέγερση, και... τιμωρία: Το χρονικό της καταστροφής της Χίου από τους Τούρκους και η απάντηση των Ελλήνων. Η συμμετοχή της Λέσβου στην επανάσταση. Στοιχεία για την ενσωμάτωση Χίου και Λέσβου στο ελληνικό κράτος.

Πρωτεύουσα εξακοσίων τριάντα ημερών: Γνωριμία των μαθητών με στοιχεία της ιστορίας της Αίγινας η οποία υπήρξε πρωτεύουσα του ελληνικού κράτους το 1928.

Οικονομία και αρχιτεκτονική: Η νεότερη ιστορία της Σύρου, πρωτεύουσας των Κυκλάδων. Πληροφορίες για την ανάπτυξη της οικονομίας της κατά τον 19^{ο} αιώνα και για την πλούσια αρχιτεκτονική της.

Η εμφάνιση του εργατικού κινήματος: Με αφορμή την πρώτη εμφάνιση σωματείου εργαζομένων στη Σύρο το 1879, γίνεται ιστορική αναδρομή στην εξέλιξη του εργατικού κινήματος στην Ελλάδα.

Ο τορπιλισμός της «Έλλης»: Ο τορπιλισμός του ελληνικού καταδρομικού «Έλλη» από ιταλικό υποβρύχιο στο λιμάνι της Τήνου, λίγο πριν την έναρξη του ελληνοιταλικού πολέμου.

Τα νησιά του μαρτυρίου: Η Γυάρος, η Μακρόνησος, η Φολέγανδρος και ο Άγιος Ευστράτιος ως τόποι εξορίας και μαρτυρίων πολιτικών κρατουμένων.

Τα στολίδια του Αιγαίου: Η νεότερη ιστορία και το φυσικό περιβάλλον του συγκροτήματος των νησιών των Σποράδων. Η Σκιάθος πατρίδα του Αλέξανδρου Παπαδιαμάντη.

Από τη Σαπφώ στον Ελύτη: Η Λέσβος γενέτειρα σπουδαίων λογοτεχνών από την αρχαιότητα ως σήμερα.

Η ενσωμάτωση των Δωδεκανήσων: Τα Δωδεκάνησα ύστερα από μακροχρόνια παραμονή υπό την Οθωμανική Αυτοκρατορία παραχωρούνται στην Ελλάδα το 1948.

Μετανάστες από την Κω: Το μεγάλο μεταναστευτικό κύμα που παρατηρήθηκε στην Κω στα μέσα του 20^{ου} αιώνα και η σημερινή της οικονομική και πολιτιστική κατάσταση.

...Στα δύσκολα χρόνια της μετανάστευσης: Το φαινόμενο της μετανάστευσης και το μεγάλο ποσοστό των Ελλήνων μεταναστών που προέρχονται από τα ελληνικά νησιά. Το παράδειγμα του Καστελόριζου.

Ένα Πανεπιστήμιο σε πέντε νησιά: Το αρχικό σχέδιο ίδρυσης του Πανεπιστημίου Αιγαίου από τον Κωνσταντίνο Καραθεοδωρή και η σημερινή του λειτουργία σε πέντε νησιά του Αιγαίου.

Δ. Προτάσεις για τη διδακτική προσέγγιση των ενοτήτων

- Ενασχόληση με κείμενα, εικόνες και φωτογραφίες που αφορούν το περιεχόμενο των ενοτήτων.
- Ενθάρρυνση συζητήσεων και ερευνητικών δραστηριοτήτων από την πλευρά των μαθητών (προτείνεται η ομαδοσυνεργατική μέθοδος ή η μέθοδος project).
- Αξιοποίηση των προτεινόμενων δραστηριοτήτων στο τέλος κάθε ενότητας.
- Αξιοποίηση βιβλιοθηκών, αρχείων, αρχαιολογικών ανασκαφών, διαδικτύου (internet) και νέων τεχνολογιών κ.λπ.

Ε. Αξιοποίηση των δραστηριοτήτων της ενότητας (διευκρινήσεις - προτάσεις)

Οικονομία και αρχιτεκτονική:

Για περισσότερες πληροφορίες σχετικά με το νησί της Σύρου αλλά και τον αρχιτέκτονα Ερνέστο Τσίλερ, οι μαθητές μπορούν να επισκεφτούν την ιστοσελίδα http://www.syros.net/.

Από τη Σαπφώ στον Ελύτη:

Το «Τρελοβάπορο» του Ο. Ελύτη συμβολίζει την Ελλάδα και τους αγώνες της.

...Στα δύσκολα χρόνια της μετανάστευσης:

Οι μαθητές ατομικά ή ομαδικά βρίσκουν πληροφορίες για τη καθημερινή ζωή και τα προβλήματα των πρώτων μεταναστών στις νέες τους πατρίδες. Μπορούν να αναζητήσουν στοιχεία –εκτός από σχετικά βιβλία- σε παλιές εφημερίδες ή και εναλλακτικά να καταγράψουν τις μαρτυρίες των γηραιότερων μεταναστών –ανδρών και γυναικών (συνεντεύξεις).

Στ. Προτεινόμενες εναλλακτικές δραστηριότητες

...Στα δύσκολα χρόνια της μετανάστευσης:
Με αφορμή την εξέταση της προέλευσης των Ελλήνων μεταναστών του εξωτερικού, οι μαθητές οργανώνουν ένα γκάλοπ που εξετάζει την προέλευση των Ελλήνων της παροικίας τους. Αφού συγκεντρωθούν οι πληροφορίες ερευνάται το ποσοστό των νησιωτών και σχολιάζονται τα αποτελέσματα.

΄Ενα Πανεπιστήμιο σε πέντε νησιά:
Οι μαθητές χωρίζονται σε πέντε ομάδες και αναλαμβάνουν να καταγράψουν τις πανεπιστημιακές σχολές που εδρεύουν στα πέντε αντίστοιχα νησιά που αναφέρονται στο κείμενο. ΄Επειτα παρουσιάζουν στην τάξη το είδος των σχολών ενώ μπορούν να αναφέρουν σε ποιο νησί και σε ποια σχολή θα ήθελαν να σπουδάσουν και γιατί.

Ζ. Αναμενόμενα μαθησιακά αποτελέσματα

Τα μαθησιακά αποτελέσματα που αναμένονται από τη διδακτική προσέγγιση της ενότητας «Νησιά Αιγαίου» σχετίζονται άμεσα με τους Γενικούς Σκοπούς και Στόχους του Εγχειριδίου αλλά και τους στόχους διδασκαλίας της συγκεκριμένης ενότητας. Στη συνέχεια περιγράφονται τα αναμενόμενα μαθησιακά αποτελέσματα, η επίτευξη των οποίων θα μπορούσε να χαρακτηρίσει την πραγμάτευση της ενότητας ως επιτυχημένη.

Οι μαθητές:

- Γνωρίζουν τα σημαντικότερα νησιά του Αιγαίου αλλά και τα σημαντικότερα ιστορικά γεγονότα που συνδέονται με αυτά και με την νεότερη ιστορία της Ελλάδας.
- ΄Εχουν κατανοήσει τη συμβολή και τη συμμετοχή των ναυτικών των ελληνικών νησιών στην επανάσταση του 1821.
- Μαθαίνουν και αξιολογούν στοιχεία του λαϊκού πολιτισμού και της παράδοσης των νησιών του Αιγαίου.
- Γνωρίζουν και ευαισθητοποιούνται σχετικά με καίρια ζητήματα που απασχόλησαν τους κατοίκους των νησιών του Αιγαίου, όπως, οι αγώνες για την ελευθερία και τη δημοκρατία, η μετανάστευση, η παιδεία, το εμπόριο κ.λπ.
- Αναγνωρίζουν τα νησιά του Αιγαίου ως πατρίδα σημαντικών ανθρώπων του πνεύματος και της επιστήμης.
- ΄Εχουν έρθει σε επαφή με το εργατικό κίνημα και το φαινόμενο του συνδικαλισμού.
- ΄Εχουν κατανοήσει τους λόγους του μεταναστευτικού ρεύματος των νησιωτών και γνωρίζουν τη σύγχρονη πνευματική, κοινωνική και οικονομική κατάστασή τους.

9. Ιστορία και Πολιτισμός της Κρήτης

Α. Σκοπός

Οι μαθητές μέσω της διδασκαλίας να έρθουν σε επαφή και να ερευνήσουν πτυχές και στοιχεία από τη νεότερη ιστορία της περιοχής και των κατοίκων της Κρήτης.

Β. Στόχοι Διδασκαλίας

Οι μαθητές:

1. Να έρθουν σε μια πρώτη επαφή με τη διακυβέρνηση του νησιού και την εν γένει κατάσταση τη περίοδο της Οθωμανικής κυριαρχίας.
2. Να κρίνουν ως φαινόμενα, την ύπαρξη και τη δράση των «κρυπτοχριστιανών» και των Χαϊνιδων.
3. Να γνωρίσουν τα σημαντικότερα στρατιωτικά και πολιτικά γεγονότα που συνέβησαν στην Κρήτη από την επανάσταση του 1821 ως την αυτονομία της και την ένωσή της με την Ελλάδα.
4. Να γνωρίσουν την κατάσταση της παιδείας κατά την τουρκοκρατία και την εξέλιξή της ως την ένωση με την Ελλάδα.
5. Να κατανοήσουν την αξία της επιστήμης της αρχαιολογίας και να πληροφορηθούν την πορεία ανάπτυξής της καθώς και τις σημαντικότερες ανακαλύψεις στην Ελλάδα και την Κρήτη.
6. Να αναγνωρίσουν τη σπουδαιότητα της προσωπικότητας και του έργου του πολιτικού Ελευθέριου Βενιζέλου και του συγγραφέα Νίκου Καζαντζάκη.
7. Να κατανοήσουν την αυτοθυσία των Κρητικών στη μάχη κατά των Γερμανών και να αιτιολογήσουν το φαινόμενο του κρητικού και του γερμανικού λαού οι οποίοι στις μέρες μας διατηρούν άριστες σχέσεις.
8. Να έρθουν σε επαφή με την πολιτισμική παράδοση, την εκπαίδευση και την έρευνα στην Κρήτη του σήμερα.

Γ. Οργάνωση Διδασκαλίας

Η οργάνωση της διδασκαλίας του θεματικού πεδίου «Κρήτη» διαρθρώνεται στις παρακάτω επιμέρους γνωστικές ενότητες:

Κρυπτοχριστιανοί και Χαϊνηδες: Η Κρήτη περνά από τους Βενετούς στα χέρια των Τούρκων. Η κατάσταση των Κρητών κατά την περίοδο της Τουρκοκρατίας.

Οι αγώνες των Κρητών για την ελευθερία (1821 – 1913): Γνωριμία με τις συχνές και έντονες επαναστατικές προσπάθειες των Κρητών έναντι των Τούρκων κατά την διάρκεια του 19^{ου} αιώνα. Η περίοδος της αυτονομίας της Κρήτης και η ένωση με την Ελλάδα.

Παιδεία και πολιτισμός: Η εξέλιξη της πνευματικής ζωής και της παιδείας στην

Κρήτη από την κατάλυση της Βενετικής κυριαρχίας ως την ένωση με την Ελλάδα.

«Διαβάζοντας» το παρελθόν: Η επιστήμη της αρχαιολογίας και η εξέλιξή της στον ελληνικό χώρο και στην περιοχή της Κρήτης. Παρουσίαση των σημαντικών αρχαιολογικών εργασιών στην Κρήτη.

Μορφές ελευθερίας: Πληροφορίες για τη ζωή και το έργο. του Νίκου Καζαντζάκη και του Ελευθερίου Βενιζέλου. Δυο σπουδαίες προσωπικότητες του 19ου και του 20ου αιώνα με κοινό στοιχείο την κρητική τους καταγωγή.

Η μάχη της Κρήτης: Οι αγώνες του κρητικού λαού απέναντι στην γερμανική εισβολή και την μετέπειτα κατοχή.

Το Πανεπιστήμιο της Κρήτης: Παρουσίαση της σύγχρονης εικόνας της Κρήτης. Η συμβολή του Πανεπιστημίου της Κρήτης στον πολιτισμό και την παιδεία του νησιού.

Δ. Προτάσεις για τη διδακτική προσέγγιση των ενοτήτων

- Ενασχόληση με κείμενα, εικόνες και φωτογραφίες που αφορούν το περιεχόμενο των ενοτήτων.
- Ενθάρρυνση συζητήσεων και ερευνητικών δραστηριοτήτων από την πλευρά των μαθητών (προτείνεται η ομαδοσυνεργατική μέθοδος ή η μέθοδος project).
- Αξιοποίηση των προτεινόμενων δραστηριοτήτων στο τέλος κάθε ενότητας.
- Αξιοποίηση βιβλιοθηκών, αρχείων, αρχαιολογικών ανασκαφών, διαδικτύου (internet) και νέων τεχνολογιών κ.λπ.

Ε. Αξιοποίηση των δραστηριοτήτων της ενότητας (διευκρινήσεις - προτάσεις)

Οι αγώνες των Κρητών για την ελευθερία (1821-1913):

Σχετικά με τη δεύτερη δραστηριότητα, γνωστές στην ελληνική ιστορία πράξεις αυτοθυσίας ήταν η ανατίναξη της μπαρουταποθήκης του Μεσσολογγίου από τον Γ. Καψάλη αλλά και η θυσία των Σουλιωτισσών.

Παιδεία και πολιτισμός:

Με τον όρο «αλληλοδιδακτικό σχολείο» -δεύτερη δραστηριότητα- εννοούμε τον τύπο σχολείου όπου οι μεγαλύτεροι μαθητές αναλάμβαναν διδακτικά καθήκοντα και δίδασκαν μαθητές μικρότερων τάξεων.

Στ. Προτεινόμενες εναλλακτικές δραστηριότητες

Οι αγώνες των Κρητών για την ελευθερία:

Οι μαθητές με αφορμή την γνωριμία τους με την αυτόνομη Κρητική Πολιτεία σκέφτονται αν υπήρξαν άλλες περιοχές της Ελλάδας ως αυτόνομα κράτη και

συζητούν για το φαινόμενο.

Το Πανεπιστήμιο της Κρήτης:
Οι μαθητές αναλαμβάνουν να γράψουν ένα υποθετικό γράμμα σε κάποιο φίλο τους που κατάγεται από τη χώρα που βρίσκεται η παροικία που ζουν, με στόχο να τον πείσουν να επισκεφθεί την Κρήτη. Στο γράμμα παρατίθενται οι λόγοι για τους οποίους αξίζει κάποιος να επισκεφθεί την Κρήτη.

Ζ. Αναμενόμενα μαθησιακά αποτελέσματα

Τα μαθησιακά αποτελέσματα που αναμένονται από τη διδακτική προσέγγιση της ενότητας «Κρήτη» σχετίζονται άμεσα με τους Γενικούς Σκοπούς και Στόχους του Εγχειριδίου αλλά και τους στόχους διδασκαλίας της συγκεκριμένης ενότητας. Στη συνέχεια περιγράφονται τα αναμενόμενα μαθησιακά αποτελέσματα, η επίτευξη των οποίων θα μπορούσε να χαρακτηρίσει την πραγμάτευση της ενότητας ως επιτυχημένη.

Οι μαθητές:

- Γνωρίζουν τις σημαντικότερες πόλεις και περιοχές της Κρήτης αλλά και τα ιστορικά φαινόμενα και γεγονότα που συνδέονται με αυτές.
- Ευαισθητοποιούνται απέναντι σε καίρια ζητήματα που απασχόλησαν την Κρήτη, όπως, οι αγώνες για την ελευθερία, η μετανάστευση, η παιδεία, το εμπόριο και άλλα συναφή.
- Γνωρίζουν τα βασικότερα πολιτικά και στρατιωτικά γεγονότα που συνέβησαν στην Κρήτη κατά την περίοδο της Τουρκοκρατίας και για τις επαναστάσεις με σκοπό την απελευθέρωση του νησιού.
- Μαθαίνουν για την περίοδο της αυτονομίας της Κρήτης.
- ΄Ερχονται σε επαφή με την επιστήμη της αρχαιολογίας και αναγνωρίζουν την προσφορά της στον ελληνικό και παγκόσμιο πολιτισμό.
- Αξιολογούν τη συνεισφορά προσωπικοτήτων της Κρήτης στην ιστορία και τον πολιτισμό της Ελλάδας.
- Μαθαίνουν και αξιολογούν τους αγώνες των κρητικών για την ελευθερία κατά τον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο.
- Μαθαίνουν για τη σύγχρονη Κρήτη και αναγνωρίζουν στοιχεία του λαϊκού πολιτισμού και της παράδοσης του νησιού.
- Συνειδητοποιούν και αναλύουν τη σπουδαιότητα του τουρισμού αλλά και του πανεπιστημίου της Κρήτης για την πρόοδο του νησιού.

10. Ιστορία και Πολιτισμός της Κύπρου

Α. Σκοπός

Οι μαθητές μέσω της διδασκαλίας να έρθουν σε επαφή και να ερευνήσουν πτυχές και στοιχεία από τη νεότερη ιστορία της περιοχής και των κατοίκων της Κύπρου.

Β. Στόχοι Διδασκαλίας

Οι μαθητές:

1. Να έρθουν σε επαφή με την τουρκική διακυβέρνηση του νησιού της Κύπρου.
2. Να γνωρίσουν την κοινωνική ζωή, τις εκπαιδευτικές και τις οικονομικές προσπάθειες των Κυπρίων κατά την περίοδο της Τουρκοκρατίας.
3. Να αξιολογήσουν τον πνευματικό και τον πολιτικό ρόλο της Εκκλησίας στα χρόνια της τουρκικής κατοχής.
4. Να μάθουν για την έλευση των Άγγλων στην Κύπρο και να αναγνωρίσουν τους συνεχείς αγώνες των Κυπρίων για την ένωση με την Ελλάδα.
5. Να ενημερωθούν για την πρόοδο της οικονομίας, των γραμμάτων και των τεχνών της Κύπρου κατά την περίοδο της Αγγλοκρατορίας και να κατανοήσουν τη συμβολή της αλλαγής των κατοχικών δυνάμεων στο φαινόμενο αυτό.
6. Να γνωρίσουν την περίοδο ανεξαρτησίας του νησιού αλλά και την τουρκική εισβολή του 1974.
7. Να γνωρίσουν την προσωπικότητα του Μακαρίου και να κρίνουν το έργο του.
8. Να έρθουν σε επαφή με τα πρόσφατα ιστορικά γεγονότα της Κυπριακής ιστορίας μέχρι και την ένταξή της στην Ευρωπαϊκή Ένωση.

Γ. Οργάνωση Διδασκαλίας

Η οργάνωση της διδασκαλίας του θεματικού πεδίου «Κύπρος» διαρθρώνεται στις παρακάτω επιμέρους γνωστικές ενότητες:

Για ένα ποτήρι κρασί...: Η Κύπρος περνάει από την Φραγκική και την Βενετική στην Οθωμανική κατοχή. Στοιχεία για την Τουρκική διοίκηση στο νησί.

Η καθημερινή ζωή και ο ρόλος της Εκκλησίας: Οι καθημερινές ασχολίες των Κυπρίων κατά την περίοδο της Τουρκοκρατίας. Η πνευματική ζωή και η εκπαίδευση στα χέρια της Εκκλησίας.

Η Αγγλοκρατία στην Κύπρο...και ο δρόμος προς την ανεξαρτησία: Η Κύπρος περνά κάτω από την αγγλική κατοχή. Οι προσπάθειες και οι αγώνες των Κυπρίων για ένωση με την Ελλάδα.

Οικονομία, εκπαίδευση και πολιτισμός: Στοιχεία για την ανάπτυξη της οικονο-

μίας, της παιδείας και του πολιτισμού κατά την περίοδο της Αγγλοκρατίας.

«Αττίλας»: Η Κύπρος κερδίζει την ανεξαρτησία της το 1960 αλλά δέχεται την τουρκική εισβολή το 1974.

Ο Αρχιεπίσκοπος Μακάριος: Πληροφορίες για την προσωπικότητα και την θρησκευτική και πολιτική σταδιοδρομία του Αρχιεπισκόπου Μακαρίου.

Η Κύπρος μέλος της Ευρωπαϊκής Ένωσης: Η Ευρωπαϊκή πορεία της Κύπρου την τελευταία δεκαπενταετία και η τελική της ένταξη στην Ευρωπαϊκή Ένωση.

Δ. Προτάσεις για τη διδακτική προσέγγιση των ενοτήτων

- Ενασχόληση με κείμενα, εικόνες και φωτογραφίες που αφορούν το περιεχόμενο των ενοτήτων.
- Ενθάρρυνση συζητήσεων και ερευνητικών δραστηριοτήτων από την πλευρά των μαθητών (προτείνεται η ομαδοσυνεργατική μέθοδος ή η μέθοδος project).
- Αξιοποίηση των προτεινόμενων δραστηριοτήτων στο τέλος κάθε ενότητας.
- Αξιοποίηση βιβλιοθηκών, αρχείων, αρχαιολογικών ανασκαφών, διαδικτύου (internet) και νέων τεχνολογιών κ.λπ.

Ε. Αξιοποίηση των δραστηριοτήτων της ενότητας (διευκρινήσεις - προτάσεις)

Οικονομία, εκπαίδευση και πολιτισμός:

Σχετικά με την πρώτη δραστηριότητα προτείνεται η αναζήτηση καταλόγων από μουσεία της Κύπρου με τη βοήθεια των υπευθύνων κάποιου τοπικού μουσείου.

Ο αρχιεπίσκοπος Μακάριος:

Οι μαθητές μπορούν να ανατρέξουν στο βιβλίο και να αναζητήσουν τον Κοσμά τον Αιτωλό, τον Παλαιών Πατρών Γερμανό, κ.ά.

Στ. Προτεινόμενες εναλλακτικές δραστηριότητες

Η Αγγλοκρατία στην Κύπρο...Και ο δρόμος προς την ανεξαρτησία:
Οι μαθητές αναζητούν ανάμεσα στα μέλη της παροικίας που ζουν ένα Κύπριο μετανάστη που έζησε τα χρόνια της Αγγλοκρατίας στην Κύπρο. Αφού τον βρουν, τον καλούν στην τάξη όπου συζητούν για την καθημερινότητα και για τον ένοπλο αγώνα των Κυπρίων στα χρόνια της Αγγλικής κατοχής.

Η Κύπρος μέλος της Ευρωπαϊκής Ένωσης:
Ο κάθε μαθητής διαλέγει μια χώρα της Ευρωπαϊκής Ένωσης και καταγράφει τα σημαντικότερα της στοιχεία (πληθυσμό, πολίτευμα, σημαία, ιστορικά γεγονότα κ.α.). Οι καταγραφές των μαθητών διαβάζονται στην τάξη και ακολουθεί σχολιασμός και συζήτηση.

Ζ. Αναμενόμενα μαθησιακά αποτελέσματα

Τα μαθησιακά αποτελέσματα που αναμένονται από τη διδακτική προσέγγιση της ενότητας «Κύπρος» σχετίζονται άμεσα με τους Γενικούς Σκοπούς και Στόχους του Εγχειριδίου αλλά και τους στόχους διδασκαλίας της συγκεκριμένης ενότητας. Στη συνέχεια περιγράφονται τα αναμενόμενα μαθησιακά αποτελέσματα, η επίτευξη των οποίων θα μπορούσε να χαρακτηρίσει την πραγμάτευση της ενότητας ως επιτυχημένη.

Οι μαθητές:

- Γνωρίζουν βασικά στοιχεία γεωγραφίας της Κύπρου μέσα από φαινόμενα και γεγονότα που συνδέονται με την ιστορία των κατοίκων του νησιού.
- Μαθαίνουν στοιχεία της κοινωνικής, οικονομικής και πολιτιστικής πραγματικότητας κατά την Οθωμανική κυριαρχία στο νησί.
- Ευαισθητοποιούνται απέναντι σε ζητήματα που απασχόλησαν τους κατοίκους της Κύπρου, όπως, οι αγώνες για την ελευθερία, η παιδεία κ.λπ. ενώ αναγνωρίζουν το ρόλο της εκκλησίας στην κοινωνική ζωή των Κυπρίων
- Γνωρίζουν και κρίνουν την Αγγλική κατοχή στην Κύπρο αλλά και τους λόγους ύπαρξης και τις συνέπειές της μέχρι και τις μέρες μας.
- Έχουν γνώση των πολιτικών και στρατιωτικών γεγονότων που συνέβησαν στην Κύπρο κατά τη διάρκεια του 20^{ου} αιώνα με προεξάρχον αυτό της τουρκικής εισβολής του 1974.
- Αναγνωρίζουν στοιχεία του λαϊκού πολιτισμού και της παράδοσης της Κύπρου.
- Μαθαίνουν, κρίνουν και αξιολογούν την Ευρωπαϊκή πορεία και προοπτική της Κύπρου.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Bentley H. (1996), Cross-Cultural Interaction and Periodization in World History, *American Historical Review*, June, 749-768.

Bezrogov V. - Kosheleva O. (2000), *Η αυτοβιογραφική αφήγηση και ο ρόλος της στη μελέτη της ιστορίας της εκπαίδευσης*, Θαλλώ.

Braudel F. (1966), *La Méditerranée et le monde méditerranéen à l' époque de Philippe II, v. 2,* Paris.

Braudel F. (1969), Ecrits sur l'histoire, Paris, Flammarion.

Buell Fr. (1993), World studies for a multicultural era, *The Social Studies*, 84/2, 62.

Dosse F. (1993), *Η ιστορία σε ψίχουλα. Από τα Annales στη Νέα Ιστορία*, μτφρ. Αγγ. Βλαχοπούλου, Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Κρήτης, Ηράκλειο.

Gay G. (1992), Effective teaching practices for multicultural classrooms, in Diaz C. (edit.), Multicultural education for the 21st century, Washington, National Education Association, 38-56.

Hourdakis A. (1996), Global dimension via the teaching of the Ancient World: theoretical concepts and an empirical approach from Greek primary textbooks, *Mediterranean Journal of Educational Studies*, 1/2, 157-182.

Hourdakis A. (1998), 'MADE IN...' or teaching history in a global age, στα Πρακτικά της WAER, εκδόσεις Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα, 491-518.

Joyce B., Weil M. & Showers B. (1992), Models of teaching (4η εκδ.), Boston: Allyn and Bacon.

Le Goff J., Nora P. (1981), *Το έργο της ιστορίας*, Αθήνα, Εκδόσεις Ράππα, τ.1.

Manning P. (1996), The problem of interaction in world history, American Historical Review, 771-782.

Marwick A. (1985), *Εισαγωγή στην Ιστορία*, μτφρ. Κ. Τρίγκου, Σειρά: Open University, Αθήνα, Π. Κουτσουμπός.

Modgil S., Verma G., Mallick K., Modgil C. (1997), *Πολυπολιτισμική Εκπαίδευση, Προβληματισμοί, Προοπτικές*, επιμ. Α. Ζιώνου-Σιδέρη, Π. Χαραμής, Αθήνα, Ελληνικά Γράμματα.

Moniot H. (1993), *Didactique de l'Histoire*, Nathan, Paris.

Portal Chr. (1987), Empathy as an objective for History teaching, Chr. Portal (ed.), *The History Curriculum for Teachers, The Palmer Press*, London, 89-90.

Ross M. (1984), *The Aesthetic Impulse*, Pergamon Press.

Samaran Ch. (διεύθ.) (1989), *Ιστορία και μέθοδοί της, τόμος ΑΎ, Γενικά Προβλήματα*, μτφρ. Ελ. Στεφανάκη, Σειρά: Encyclopedie de la Pleiade, Αθήνα, MIET.

Schuller W. (1999), *Ιστορία της αρχαίας Ελλάδας*, μτφρ. Α. Καμάρα, Χ. Κοκκινιά, εποπτεία Κ. Μπουραζέλης, Αθήνα, MIET.

Shemilt D. (1986), Beauty and the Philosopher: Empathy in History and

Classroom, *Learning History*, 39.

Slater J. (1989), *The Politics of History Teaching. A Humanity Dehumanized?*, University of London, Institute of Education, London.

Slater J. (1995), *Teaching History in a New Europe*, Cassel- Counsil of Europe, London.

Topolski I. (1983), *Προβλήματα ιστορίας και ιστορικής μεθοδολογίας*, μτφρ. Μ. Μαραγκού- Γ. Μαραγκός, Θεμέλιο, Αθήνα.

Weaver V. F. (1988), Education that is multicultural and global, an imperative for economic and political survival, *The Social Studies* 79/3, 108.

Williams R. (1994), *Κουλτούρα και Ιστορία*, μτφρ. Βεν. Αποστολίδου, Γνώση, Αθήνα.

Yurco F. J. (1994), How to Teach Ancient History: A Multicultural Model, *American Educator*, 18/1, 32, 36-37.

Αβδελά Ε. (1998), *Ιστορία και Σχολείο*, Νήσος/Τετράδια 6, Αθήνα.

Άχλης Ν. (1985), Η διδασκαλία της Ιστορίας στο Λύκειο, *Νέα Παιδεία* 34, 147-156.

Βαϊνά Μ. (1997), *Θεωρητικό πλαίσιο διδακτικής της τοπικής ιστορίας για τον εικοστό πρώτο αιώνα*, Gutenberg, Αθήνα.

Βώρος Φ. Κ. (1982), Η Ιστορία που δεν διδάσκεται, *Νέα Παιδεία* 20, 123-124.

Βώρος Φ. Κ. (1993), *Η διδασκαλία της ιστορίας με αξιοποίηση της εικόνας*, Αθήνα.

Ματσαγγούρας Η. (2001), *Στρατηγικές Διδασκαλίας. Η κριτική σκέψη στη διδακτική πράξη*, Αθήνα, Gutenberg.

Γαλανάκη Ε. (1998), Ο εγωκεντρισμός του παιδιού σχολικής ηλικίας: ένα λησμονημένο αναπτυξιακό φαινόμενο, *Παιδαγωγική Επιθεώρηση*, 28, 10-12.

Γιαννόπουλος Γ. (1988), Σκοποί του μαθήματος της ιστορίας, στο *Σεμινάριο 9 - ΠΕΦ, Το μάθημα της ιστορίας στην πρωτοβάθμια και δευτεροβάθμια εκπαίδευση*, Αθήνα, 47-60.

Γοδόση Ζ. (1990), *Το αρχαιολογικό αντικείμενο και η διδασκαλίας της Ιστορίας μέσα από τα σχολικά εγχειρίδια*, Τομή 301, τευχ. 1.

Δαμανάκης Μ. (1997), *Η εκπαίδευση των παλιννοστούντων και αλλοδαπών μαθητών στην Ελλάδα,* Gutenberg, Αθήνα.

Δαμανάκης Μ. (1999), Θεωρητική προσέγγιση της κοινωνικοποίησης των ελληνοπαίδων εξωτερικού, στο Μ. Δαμανάκης (επιμ.), *Παιδεία ομογενών: θεωρητικές και εμπειρικές προσεγγίσεις. Συνολική έκθεση –μελέτη της επιστημονικής επιτροπής του Πανεπιστημίου Κρήτης*, Ε.ΔΙΑ.Μ.ΜΕ., Ρέθυμνο.

Δαμανάκης Μ. (2002), Σύγχρονες εκφάνσεις της ελληνικότητας και η σημασία τους για το μέλλον του ελληνισμού, ανακοίνωση στο University La Trobe, Αυστραλία, Αύγουστος 2002.

Διανοητική Ιστορία. Όψεις μιας σύγχρονης συζήτησης. Κείμενα των R. Chartier, D.

La Capra, H. White (1996), μτφρ. Ε. Γαζή, Γ. Κόκκινος, Ε. Κοντογιώργη, ΕΜΝΕ-Μνήμων, Αθήνα.

Ιβρίντελη Μ. - Μπόκολας Β. – Κρίκας Ε. (2003), Αναλυτικό Πρόγραμμα και Ιστορία: Αναζητώντας κοινούς κώδικες επικοινωνίας, στα πρακτικά του Διεθνούς Συνεδρίου *Ο Εκπαιδευτικός και το Αναλυτικό Πρόγραμμα*, (Μάιος 2003) υπό την αιγίδα του Π.Τ.Π.Ε του Πανεπιστημίου Πατρών (υπό δημοσίευση).

΄Ιγκερς Γ. (1991), *Νέες κατευθύνσεις στην ευρωπαϊκή ιστοριογραφία*, μτφρ. Βασίλης Οικονομίδης, Αθήνα, Γνώση.

Καλογηράτου Ε. (1999), Τα στάδια της ενσυναίσθησης κατά τον Dennis Shemilt και η διδασκαλία της Ιστορίας, *Σεμινάριο 21 –ΠΕΦ, Θεωρητικά Προβλήματα και Διδακτική της Ιστορίας*, Γρηγόρης, Αθήνα, 149-155.

Κανάκης Ι., (1987)., Η οργάνωση της διδασκαλίας – μάθησης με ομάδες εργασίας – Θεωρητική θεμελίωση και πρακτική εφαρμογή, Αθήνα, εκδ. ιδίου.

Κασσωτάκης Μ. και Φλουρής Γ. (2004), Μάθηση και διδασκαλία, τόμος Β', Αθήνα, υπό έκδοση.

Κόκκινος Γ. (1998), *Από την ιστορία στις ιστορίες. Προσεγγίσεις στην ιστορία της ιστοριογραφίας, την επιστημολογία και τη διδακτική της ιστορίας*, Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα.

Κόκκινος Γ. (1999), Η κειμενική διάσταση της ιστορίας και η αναζήτηση κριτηρίων εγκυρότητας της ιστορικής γνώσης στο *Σεμινάριο 21 -ΠΕΦ, Θεωρητικά προβλήματα και διδακτική της ιστορίας*, Γρηγόρης, Αθήνα, 51-76.

Κόκκινος Γ. Διδακτική της Ιστορίας: Εργαλείο του παραδοσιακού λόγου ή πεδίο ανάδυσης ενός νέου κριτικού πνεύματος, *Λόγος και Πράξη*, 42, 108-114.

Κόκκινος Γ., Το μάθημα της Ιστορίας: από το φρονηματιστικό λόγο στην αναγκαιότητα της κριτικής γνώσης, *Φιλολογική*, 52, 22-24.

Κουζέλης Γερ. (1991), *Από τον βιωματικό στον επιστημονικό κόσμο. Ζητήματα κοινωνικής αναπαραγωγής της γνώσης,* Κριτική, Αθήνα.

Λαμπίρη- Δημάκη Ι. (1989), *Κοινωνιολογία και Ιστορία. Ομοιότητες και ιδιαιτερότητες*, Παπαζήσης, Αθήνα.

Λε Γκοφ Ζ. (1998), *Ιστορία και μνήμη*, Εκδόσεις Νεφέλη, Αθήνα.

Λεοντσίνης Γ. & Ρεπούση Μ. (2001), Η τοπική ιστορία ως πεδίο σπουδής στο πλαίσιο της σχολικής παιδείας, ΟΕΔΒ, 49-60.

Λεοντσίνης Γ. (1996), *Διδακτική της Ιστορίας. Γενική – τοπική ιστορία και περιβαλλοντική εκπαίδευση*, Αθήνα.

Λεοντσίνης Γ. (1999), Ενσυναίσθηση και διδασκαλία της Ιστορίας, *Σεμινάριο 21 –ΠΕΦ, Θεωρητικά Προβλήματα και Διδακτική της Ιστορίας*, Γρηγόρης, Αθήνα, 123-148.

Μαργαρίτης Γ. (1988), Διδασκαλία της ιστορίας-διδασκαλία της γεωγραφίας: τύχες κοινές; στο *Εταιρεία Μελέτης Νέου Ελληνισμού, Η διδασκαλία της ιστορίας*

στη μέση εκπαίδευση, Αθήνα, Εκδόσεις Γρηγόρη.

Ματσαγγούρας Η., (2002), Θεωρία και πράξη της διδασκαλίας, τ′ Β′, Στρατηγικές διδασκαλίας: Η κριτική σκέψη στη διδακτική πράξη, Αθήνα, Gutenberg.

Μαυροσκούφης Δ. (1999), *Εμπειρίες και απόψεις μαθητών και φοιτητών σχετικές με το μάθημα της Ιστορίας. Θεωρητικά ζητήματα και εμπειρική έρευνα*, Εκδ. Οίκος Αφών Κυριακίδη, Θεσ/νίκη.

Μπόκολας Β. (2004), Προς μια «Νέα Σχολική Ιστορία»: το παράδειγμα του πανεπιστημίου Κρήτης, στο *Ιστορία και Περιεχόμενο της Εκπαίδευσης*, Αθήνα, Ατραπός, 2004, 265-281.

Ντούλα Χ. (1988), Σχολικά βιβλία ιστορίας και τοπική ιστορία: Η Περίπτωση της Θεσσαλίας, στο *Σεμινάριο 9 -ΠΕΦ, Το μάθημα της ιστορίας στην πρωτοβάθμια και δευτεροβάθμια εκπαίδευση*, Αθήνα, 89.

Παπαδάκης Ν. –Μπόκολας Β. (2004), Εγχειρίδια Ιστορίας και Πολιτισμού των Ελλήνων της Διασποράς: μεθοδολογία συγγραφής διδακτικού υλικού, στα Πρακτικά του Διεθνούς Συνεδρίου *Ιστορία της Νεοελληνικής Διασποράς: Έρευνα και διδασκαλία*, τομ. Β′, Ρέθυμνο, Ε.ΔΙΑ.Μ.ΜΕ., 306-320.

Παπανούτσος Ε. (1969), *Αισθητική*, Αθήνα.

Πολίτης Α. (1988), Άτυπη, καθημερινή έρευνα, στο *Η διδασκαλία της ιστορίας στη Μέση εκπαίδευση*, Γρηγόρη, Αθήνα, 118-130.

Σιούρλα Βασιλική (1998), Τέχνη και Ιστορία: διδακτική προσέγγιση έργων της γεωμετρικής τέχνης ως ιστορικής πηγής, *Παιδαγωγική Επιθεώρηση*, 28, 195 κ.εξ.

Σκουλάτος Β. (1997), Το μάθημα της ιστορίας στο ελληνικό σχολείο κατά την τελευταία εικοσαετία: εγγενείς παθογένειες και προσπάθειες ανανέωσης, *Νέα Παιδεία*, 82, 62-68.

Φίλιας Β. (2000), *Κοινωνιολογία του Πολιτισμού, τ. ΑΥ. Βασικές Οριοθετήσεις και Κατευθύνσεις*, Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα.

Φλουρής Γ. (1996), Αρχιτεκτονική της νόησης και της διδασκαλίας. Προς ένα διδακτικό σύστημα, στο Η. Ματσαγγούρας (επιμ.), *Η εξέλιξη της διδακτικής*, Αθήνα, Gutenberg, 231-273.

Χουρδάκης Α. (2001), Θεωρητικές και διδακτικές προσεγγίσεις στην Ιστορία και τον Πολιτισμό: Προλεγόμενα στη σύνταξη ενός Αναλυτικού Προγράμματος για τα ελληνόπουλα του εξωτερικού, στο *Προλεγόμενα Αναλυτικού Προγράμματος για την Ελληνόγλωσση Εκπαίδευση στη Διασπορά*, Ε.ΔΙΑ.Μ.ΜΕ. Ρέθυμνο, 155-210.

Χουρδάκης Α. (2004), Προς μια ιστορία του Τρίτου Χώρου: Ζητήματα Διδακτικής-Διδασκαλίας της Ιστορίας και του Πολιτισμού της Ελληνικής Διασποράς, στα Πρακτικά του Διεθνούς Συνεδρίου *Ιστορία της Νεοελληνικής Διασποράς: Έρευνα και διδασκαλία*, τομ. Β′, Ρέθυμνο, Ε.ΔΙΑ.Μ.ΜΕ., 297-305.